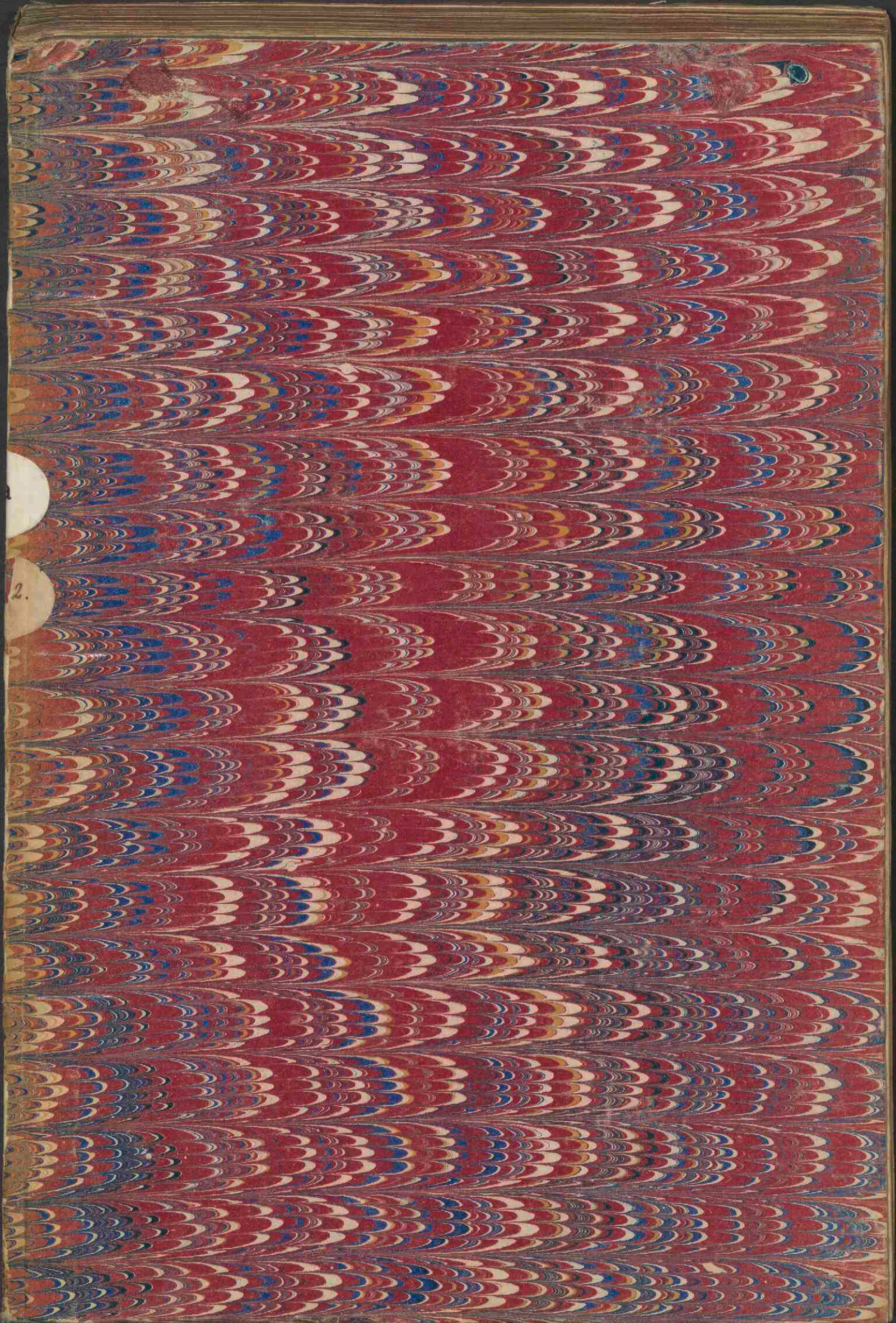

**Ecclesiasticae historiae gentis Anglorum libri quinque
diligenti studio a? mendis, quibus hactenus scatebant,
vindicati.**

<https://hdl.handle.net/1874/428607>

2.

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

Rariora

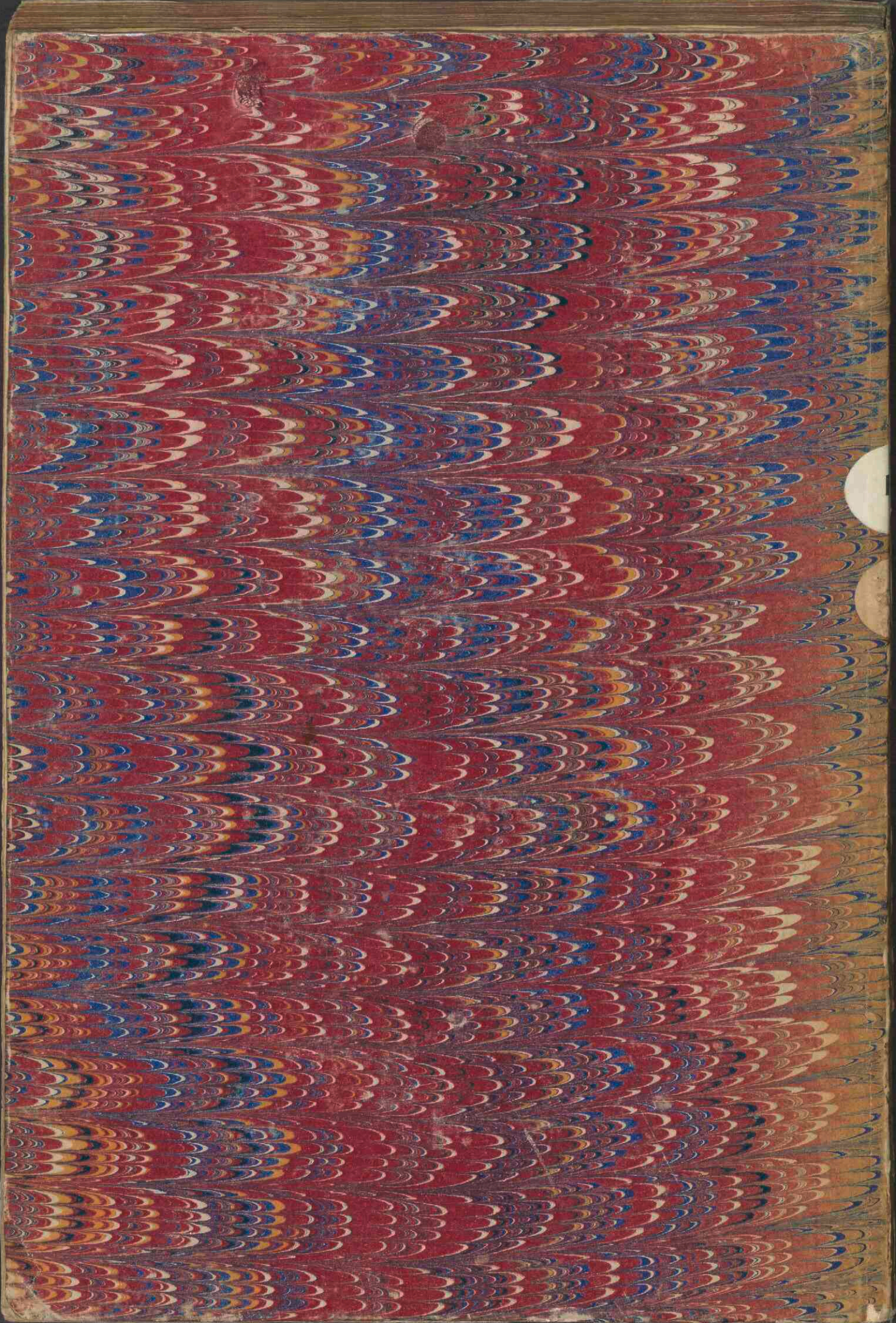
S. 10.

552

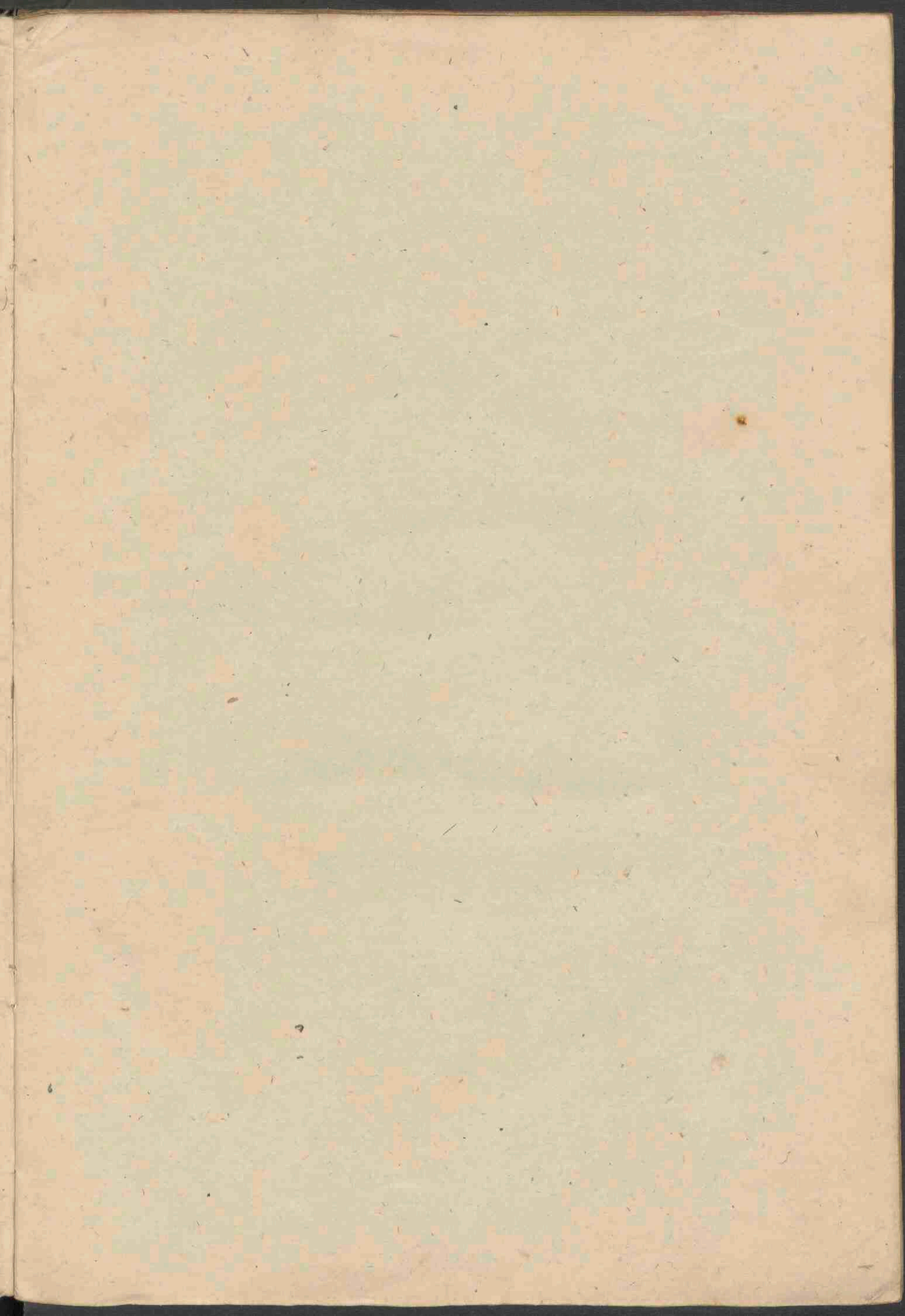

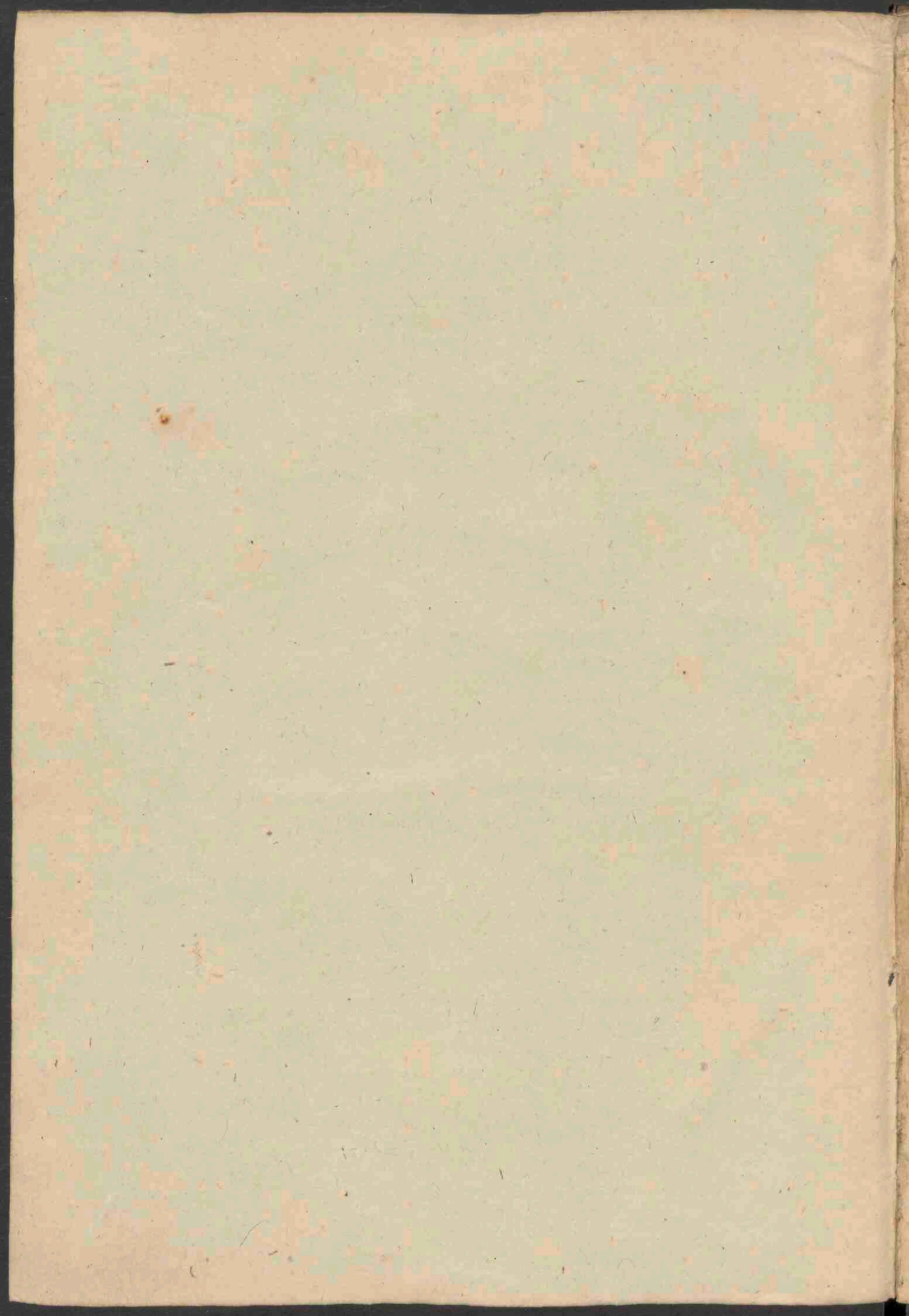

S. fo.

552².

ECCLESIASTI-
cæ historiae gentis Anglorum
 LIBRI QVINQVE DILI-
 genti studio à mendis, quibus hac-
 tenus scatebant, vindicati.

BEDA ANGLOSAXONE AVTHORE,

Cum Gratia et Priuilegio.

ANTVERPIAE.

Excudebat Ioannes Grauius Typographus.

Anno M. D. L.

Priuilegium.

SUPPLICATIONE in Consilio Brabantiae facta nomine Ioannis Grauij typographi & bibliopola Antuerpiensis iurati, ut ei daretur facultas imprimendi, vendendi & distrahendi subsequentes libros Latinos, quibus titulus est.

Ecclesiastica historia gentis Anglorum Beda Anglosaxone auctore.

Diuus Anselmus in Mattheum.

Reuocatio haereticorum fratre Adriano Hecquetio auctore.

De corrupto docenda Grammatica Latinae genere fratre Martino Cueur Carmonensi auctore.

Vita Anselmi congesta per fratrem Edinerum.

Quos omnes recognosci fecit supplicans, approbantibus eos magne eruditionis uiris ad id deputatis. Casaria Maiestas habita cognitione uisitationis & approbationis facta, quod praefati libri sinceri sint nihilque suspecti contineant, fecit, facitque hisce praesentibus Ioanni Grauij dictos libros (modo recogniti sint) excudendi copiam, & per uniuersam Brabantiam vendendi ac distrahendi ubicumque libebit. Interdicendo omnibus aliis tum Impressoribus tum Librarijs eorundem librorum impressione aut uenditione in hac sua regione intra triennium a die praesentium, multa uiginti Caroleorum suae Maiestati soluendorum cuilibet contrarium huius facienti dicta. Saluo quod dictus Grauius nouissimae super hac re ordinationi sese accommodare tenebitur.

Actum Bruxelle.

Subsignauit

P. de Lens.

Cum Grauius et Priuilegio.

ANTWERPIAE.

Excudenda Ioannis Grauius Typographus.

Anno M. D. L.

Ad lectorem.

Damus en tibi amice lector venerabilis Bedæ ecclesiasticam Anglo-
rum historiam, semel duntaxat (quod sciam) ante annos quinquaginta
procusam: sed adeo depravatè, vt difficile iudicare possis, præstiterit
ne prorsus non fuisse typis mandatam, quàm hoc modo in hominum manus
deuenisse. Nescio planè quibus conuitiis, iurgijs, multis plagis denique
digni sint, qui tanquam lupi aperto rictu ad quæstum inhiantes, nullam
interim aut certè perquam exiguam curam habent, vt ea quæ excudunt,
quàm castigatissimè studiosorum manibus exhibeantur. Mentior, si non
in vno huius operis ternione, supra mille & quingenta errata deprehenderimus:
& plus negotij fortasse nobis in restituendo, quam auctori in cudendo fuerit.
Istuc ne, quæso, est libros in lucem edere, & non potius Vel Cymmerijs tenebris
atrigiores efficere? Quamobrem sane euenisse puto, neminem ante nos huic
operi manum admoliri voluisse, quantumuis id sæpenumerò à multis flagitatum:
quod sine grauissimo ac penè Herculeo labore omnium illud monstrorum
agmen confici haud posse videbant. Cæterum nos communis commodi magis quàm
nostræ imbecillitatis rationem habentes, ausi sumus in hoc nos pistrinum
conijcere, æquiorè nobis lectorem fore sperantes, si quid in tanta rerum
omnium confusione minus accuratè, exactè, minus denique absolutè præstitum
fuerit. Quod verò ad operis huius rationem attinet, imitatus auctor videtur
Cæsariensis Eusebij studium, nunquam certè satis laudatum, qui Christianæ
religionis, vt sic dicam, infantiam, adolescentiam reliquumque progressum
grauissima ac disertè oratione conscripsit. Scopus quippe Bedæ fuit ostendere
qua ætate, quibus auctoribus, propugnatoribus Christianæ fidei sementis in
Anglia sata, rigata, atque ad incrementum perducta fuit. Quæ res sanè non
solum ad pietatem plurimum valet, verùm & id quoque secum commodi
affert: quod multo ut impiæ calumniæ ex his facile refelli queant, qui
hodie receptiss. ac probatiss. ecclesiæ siue dogmatibus, siue institutis
obstreperè haud uerentur, tanquam nouitia essent & ad quæstum à
nuperrimis ecclesiæ proceribus conficta.

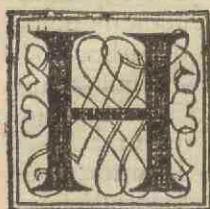
Vale.

A 2 Glorio-

GLORIOSISSIMO REGI

CEOLVVLPHO BEDA FÁMVLVS

Christi & presbyter.

ISTORIAM GENTIS ANGLORVM EG-
clesiasticam, quam nuper ædideram, liben-
tissimè tibi desideranti Rex & prius ad le-
gendum ac probandum transmisi, & nunc ad
transscribendum ac plenius ex tempore medi-
tandum retransmitto. Satisque studium tuæ synceritatis am-
plector, quo non solum audiendis scripturæ sacre verbis aurè
sedulus accommodas, verum etiam noscendis priorum gestis
siue dictis, & maximè nostræ gentis, virorum illustriù curam
vigilanter impèdis. Siue enim historia de bonis bona referat,
ad imitandum bonum auditor sollicitus instigatur: seu mala
commemoret de prauis, nihilominus religiosus ac pius audi-
tor siue lector, vitando quod noxium est ac peruersum, fo-
lertius ad exequenda ea quæ bona ac Deo digna esse cogno-
uerit, accenditur. Quod ipsum tu quoq; vigilantissime depre-
hendens, historiam memoratam in notitiam tibi, simul & eis
quibus te regendis diuina præfecit autoritas, ob generalis cu-
ram salutis latius propagari desideras. Vt aut in his quæ scripsi
vel tibi magnanime Rex vel ceteris auditorib⁹ siue lectoribus
huius historiæ occasionem dubitandi subtraham, quibus hæc
maximè authoribus didicerim, breuiter intimare curabo. Au-
thor ante omnes atque adiutor opusculi huius Albinus abbas
reuerendissimus vir per omnia doctissimus extitit. Qui in ec-
clesia Cantuariorum à beatæ memoriæ Theodoro archiepi-
scopo & Hadriano abbate viris venerabilibus atque eruditif-
simis institutus, diligenter omnia quæ in ipsa Cantuariorum
prouincia vel etiam in contiguis eiusdè regionibus à discipu-
lis beati papæ Gregorii gesta fuere, vel monumentis litera-
rum vel seniorum traditione cognouerat, ea mihi de his quæ
memoria digna videbantur per religiosum Londoniensis ec-
clesiæ presbyterum Nothelimum, siue literis mandata siue
ipsius Nothelmi viua voce referenda, transmisit. Qui videlicet
Nothel-

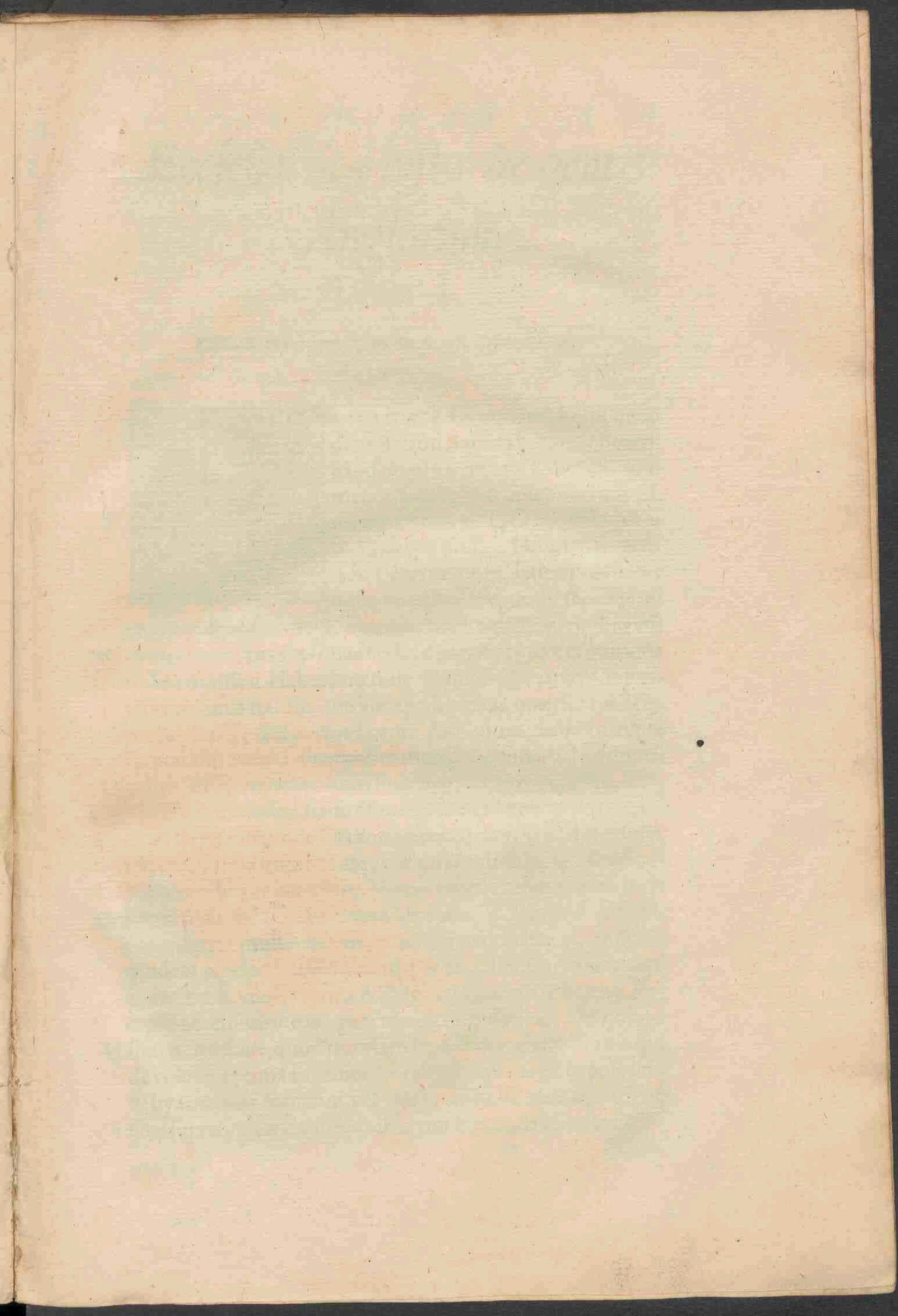
Nothelmus postea Romam veniens, nonnullas ibi beati Gregorii papæ simul & aliorum pontificum epistolas, perscrutato eiusdem sanctæ ecclesiæ Romanæ scrinio, permissu eius qui nunc ipsi ecclesiæ præest Gregorii pontificis, inuenit. Reuersusque nobis nostræ historiæ inferendas cum consilio præfati Albini reuerendissimi patris attulit. A principio itaque voluminis huius vsque ad tempus quo gens Anglorum fidem Christi percepit, ex priorum maximè scriptis hincinde collectis ea quæ promemus didicimus. Exinde autem vsque ad tempora præsentia, quæ in ecclesia Cantuariorum per discipulos beati Gregorii papæ, siue successores eorum vel sub quibus Regibus gesta sint memorati, abbatis Albini industria, Nothelmo vt diximus perferente, cognouimus. Qui etiã prouinciæ Orientalium Saxonum simul & Occidentalium nec non & Orientalium Anglorum atq; Nordan Humbrorum à quibus præsulibus vel quorum tempore Regum gratiam euangelii ceperint, nonnulla mihi ex parte prodiderunt. Denique hortatu præcipuè ipsius Albini, vt hoc opus aggredi auderem, prouocatus sum. Daniel quoque reuerendissimus Occidentalium Saxonum episcopus, qui nunc vsque superest, nonnulla mihi de historia ecclesiastica prouinciæ ipsius, simul & proxima illi Australium Saxonum, nec non & Vecte insule literis mandata declarauit. Qualiter verò per ministerium Ceddi & Ceadda religiosorum Christi sacerdotum, vel prouincia Merciorum ad fidem Christi quam non nouerat peruenerit, vel prouincia Orientalium Saxonum fidem quam olim exufflauerat recuperauerit, qualis etiam ipsorum patrum vita vel obitus extiterit, diligenter à fratribus monasterii, quod ab ipsis conditum Læstingen cognominatur, agnouimus. Porro in prouincia Orientalium Anglorum quæ fuerint gesta ecclesiastica, partim ex scriptis, vel traditione priorum, partim reuerendissimi abbatis Esi relatione comperimus. At verò in prouincia Lindissig quæ sint gesta erga fidem Christi, quæ ve successio sacerdotalis extiterit, vel literis reuerendissimi antistitis Cyneberhti vel aliorum fidelium virorum viua voce didicimus. Ad hæc quæ in Nordan Humbrorum prouincia, ex quo tempore fidem Christi ceperunt vsque ad præsens, per diuersas re-

giones in ecclesia sint acta, non vno quolibet auctore, sed fide-
li innumerorum testium, qui hæc scire vel meminisse potue-
runt assertione cognoui, exceptis his, quæ per meipsum nosse
poteram. Inter quæ notandum, quod ea quæ de sanctissimo
patre nostro & antistite Cudberto vel in hoc volumine vel in
libello gestorum ipsius conscripsi, partim ex eis quæ de illo
prius à fratribus Lindisfarnensis ecclesiæ scripta repperi assum-
psi, simpliciter fidem historiæ quam legebam accommodans
partim verò ea quæ certissima fidelium virorum attestatio-
ne per meipsum cognoscere potui, solerter adiicere curavi.

Lectorem quæ suppliciter obsecro, vt si qua in his quæ
scripsimus aliter quàm se veritas habet posita rep-
perit, non hoc nobis imputet, qui (quæ vera lex
historiæ est) simpliciter ea quæ fama vul-
gante collegimus, ad instructio-
nem posteritatis litteris man-
dare studuimus.

obis Beda ap. d. m.

735

I

Ecclesiasticæ historiæ gentis Anglorum. Liber I.

De situ Britannæ vel Hybernæ, & priscis earum incolis,

CAPVT. I.

BRITANNIA Oceani insula, cui quon-
dam Albion nomen fuit, inter Septen-
trionem & Occidentē locata est. Ger-
mania, Gallie, Hispanie, maximis Eu-
ropæ partibus multo interuallo aduer-
sa. Quæ per milia passuum octingen-
ta in Boream longa, latitudinis habet
milia ducenta, exceptis duntaxat proli-
xioribus diuersorum promonteriorum tractibus, quibus effi-
10 citur, vt circuitus eius quadragies octies septuaginta quinque
milia compleat. Habet à meridie Galliã belgicam, cuius pro-
ximum littus transmeantibus aperit ciuitas, quæ dicitur Ru-
thubi portus, qui portus à gente Anglorum nunc corruptè
Reptacestir vocata, interposito mari à Gessoriacò Morinorū
15 gentis littore proximo traiectu, miliarum quinquaginta, siue,
vt quidam scripsere, stadiorum quadringentorū quinquagin-
ta. A tergo autē, vnde Oceano infinito patet, Orcadas insulas
habet. Optima frugibus atque arboribus insula, & alendis a-
pta pecoribus ac iumentis. Vineas etiam quibusdam in locis
20 germinans: sed & auium ferax terra mariq; generis diuersi, flu-
uiis quoque multū piscosis, ac fontibus præclara copiosis. Et
quidem præcipuè isicio abundat & anguilla. Capiuntur autē
sepissimè & vituli marini, & delphines, nec nō & balenę. Ex-
ceptis autem variorum generibus conchiliorum. In quibus
25 sunt & muscule, quib⁹ inclusam sepe Margaritam omnis qui
dē coloris optimā inueniunt, id est, & rubicundi & purpurei
& hyacinthini & prasini, sed maximè cādidi. Sunt & cochleę
satis superq; abundantes, quibus tinctura coccinei coloris cō-
B ficitur.

2 Ecclesiasticæ historiæ gentis

ficitur. Cuius rubor pulcherrimus nullo vnquã solis ardore, nulla valet pluuiarũ iniuria pallefcere: sed quo vetustior, eo solet esse venustior. Habet fontes salinarum, habet & fontes calidos, & ex eis fluuios balnearum calidarum, omni ætati & sexui per distincta loca iuxta suum cuiq; modũ accommodos. 5
 Aqua enim (vt sanctus Basilius dicit) feruidã qualitatem recipit, quum per certa quẽdam metalla transcurrit, & fit non solum calida, sed & ardens. Quæ etiam venis metallorum æris, ferri, plumbi, & argenti fœcunda, gignit & lapidem Gagatem plurimum optimumque. Est autem nigrogemmeus, & ardẽs 10
 igni ad motus, incensus serpentes fugat. Attritu calefactus adplicita detinet æque vt succinum. Erat & viginti & octo ciuitatibus quondam nobilissimis insignita, præter castella innumera, quæ & ipsa muris, turribus, portis ac feris erant instructa firmissimis. Et quia prope sub ipso septentrionali vertice mundi 15
 di iacet, lucidas æstate noctes habet, ita vt medio sæpe tempore noctis in quæstionem veniat intuẽtibus, vtrũ crepusculũ ad huc permaneat vespertinum, an iam aduenerit matutinum: vtpote nocturno sole nõ longè sub terris ad orientem Boreales per plagas redeunte. Vnde etiam plurimæ longitudinis ha 20
 bet dies æstate, sicut & noctes contra in bruma, sole nimirum tunc in Libycas partes secedẽte, id est, horarũ decem & octo. Plurimæ itẽ breuitatis noctes æstate, & dies habet in bruma, hoc est, sex solummodo æquinoctialium horarũ. Cũ in Armenia, Macedonia, Italia, cæterisque eiusdem lineæ regioni- 25
 bus longissima dies siue nox quindecim, breuissima nouem compleat horas. Hęc in præsentia iuxta numerum librorum, quibus lex diuina scripta est, quinque gentium linguis vnam eandemque summæ veritatis & veræ sublimitatis scientiam scrutatur & confitetur, Anglorum videlicet, Britonum, Scot- 30
 torum, Pictorum, & Latinorum, quæ meditatione scripturarum ceteris omnibus est facta communis. In primis hęc insula Britones solum, à quibus nomen accepit, incolas habuit, qui de tractu Armoricano (vt fertur) Britanniam aduecti, australes sibi partes illius vindicarunt. Et cum plurimam insulæ 35
 partem (incipientes ab austro) possedissent, contigit gentem Pictorum de Scythia (vt perhibent) longis nauibus nõ multis Oceanũ ingressam, circumagente flatu ventorum extra fines
 omnes

omnes Britanniae Hiberniam peruenisse, eiusque Septentrionales oras intrasse, atque inuenta ibi gente Scottorum sibi quoque in partibus illius sedes petisse, nec impetrare potuisse. Est autem Hibernia insula omnium post Britanniam maxima, ad
 5 Occidentem quidem Britanniae sita: sed sicut contra Aquilonem ea breuior, ita in meridiem se trans illius fines plurimum protendens, usque contra Hispaniae Septentrionalia, quamuis magno aequore interiacente, peruenit. Ad hanc ergo usque peruenientes nauigio Picti (ut diximus) petierunt in
 10 ea sibi quoque sedes & habitationem donari. Responderunt Scotti, quod non ambos eos caperet insula: sed possumus (inquiunt) salubre vobis dare consilium, quid agere valeatis. Nouimus insulam aliam esse non procul a nostra contra ortum solis, quam saepe lucidioribus diebus de longe aspicere solemus.
 15 Hanc adire si vultis, habitabilem vobis facere valeatis: vel si qui restiterint, nobis auxiliariis utimini. Itaque petentes Britanniam Picti habitare per Septentrionales insulae partes coeperunt. Nam austrina Britones occupauerant. Cumque uxores Picti non habentes peterent a Scottis, ea solum conditione dare conserunt, ut ubi res veniret in dubium, magis de foeminea regum
 20 profapia, quam de masculina regem sibi eligerent: quod usque hodie apud Pictos constat esse seruatum. Procedente autem tempore Britannia post Britones & Pictos tertiam Scottorum nationem in Pictorum parte recepit. Qui duce Reuda de Hibernia egressi, vel amicitia vel ferro sibi inter eos sedes, quas
 25 haecenus habent, vindicarunt. A quo videlicet duce usque hodie Dalreudini vocantur: nam lingua eorum dal partem significat. Hibernia autem & latitudine sui status & salubritate ac serenitate aerum multum Britanniae praestat, ita ut raro ibi
 30 nix plus quam tridua remaneat: nemo propter hyemem aut foena secet aestate, aut stabula fabricet iumentis. Nullum ibi reptile videri soleat, nullus viuere serpens valeat. Nam saepe illo de Britannia allati serpentes, mox ut proximae terris nauigio, odore aeris illius ad tacti fuerint intereant: quin
 35 potius omnia penes quae de eadem insula sunt, contra venenum valent. Denique vidimus, quibusdam a serpente percussis, raso folia codicum, qui de Hibernia fuerunt, & ipsam rasuram aquae immixtam, ac potui datam, talibus protinus totam vim veni

neni grassantis, totum inflati corporis absumpsisse ac sedasse tumorem. Diues lactis ac mellis insula, nec vinearum expers, piscium volucrumque: sed & ceruorum venatu insignis. Hęc autem propriè patria Scottorū est. Ab hac egressi (vt diximus) tertiam in Britannia Britonibus, et Pictis gentem addiderūt. Est aut sinus maris permaximus, qui antiquitus gentem Britonum à Pictis secernebat. Qui ab Occidente in terras longo spatio erumpit, vbi est ciuitas Britonum munitissima vsque hodie, quę vocatur Alcuith. Ad cuius videlicet sinus partem septentrionalem Scotti (quos diximus) aduenientes sibi locum patrię fecerunt.

Vt Britanniam primus Romanorum Caius Iulius adierit.

C A P. II.

Erūm eadem Britannia Romanis vsq; ad Caium Iulium Cæsarem inaccessa atque incognita fuit. Qui anno ab vrbe condita quingentesimo nonagesimo tertio, ante verò incarnationis dominicę tempus anno sexagesimo, functus gradu consulatus cum Lucio Bibulo, dum contra Germanorum Gallorumque gentes, qui Rheno tantum flumine dirimebantur, bellum gereret, venit ad Morinos, vnde in Britanniam proximus & breuissimus transitus est. Et nauibus circiter onerariis atque actuariis octoginta preparatis in Britanniam trāsuehitur, vbi acerba primū pugna fatigatus, deinde aduersa tempestate correptus, plurimam classis partem, & nō paruum numerum militum, equitum verò penè omnem disperdidit. Regressus in Galliam, legiones in Hyberna dimisit, ac sexcentas naues vtriusque commodi fieri imperauit. Quibus iterum in Britanniam transuectus, dum ipse in hostem cum ingenti exercitu pergit, naues in anchoris stantes, tempestate correptę vel collisę inter se, vel harenis illis ac dissolutę sunt. Ex quibus quadraginta perierunt, ceterę cum magna difficultate reparatę sunt. Cæsaris equitatus primo congressu à Britannis victus, ibidem Labienus tribunus occisus est. Secundo prelio cum magno suorum discrimine victos Britanos in fugam vertit. Inde ad flumen Thamesim profectus est, quem vno tantum locovadis transmeabilem ferunt. In huius vltiore

vlteriore ripa, Cassabellauno duce, immensa hostium multitudine confederat, ripamque fluminis ac penè totum sub aqua vadum acutissimis sudibus præstruxerat. Quarum vestigia sudium ibidem vsque hodie visuntur, & videtur inspectantibus, quòd singulæ earum ad modum humani femoris grossæ & circumfusæ plumbo immobiliter hereant, in profundum fluminis infixæ. Quod vbi à Romanis deprehensum ac vitatum est, Barbari legionum impetum non ferentes, syluis sese abdiderunt, vnde crebris eruptionibus Romanos grauius ac sæpe lacerabant. Interea Trinobantum firmissima ciuitas, cum Androgorio duce, datis quadraginta obsidibus Cæsari sese dedit. Quod exemplum secutæ vrbes alię complures, in fœdus Romanorum venerunt, iisdem demonstrantibus, Cæsar oppidum Cassibellaum inter duas paludes situm, obtentu insuper sylvarum munitum, omnibusque rebus confertissimum, tandem graui pugna cepit. Exin Cæsar à Britannis reuersus in Galliam, postquam legiones in Hyberna misit, repentinis bellorum tumultibus vndique circumuentus & conflictatus est.

20 *Ut eandem secundus Romanorum Claudius adiens, Orcadas etiam insulas adiecit Romano imperio. Sed & Vespasianus ab eo missus Vectam quoque insulam Romanis subdidit.*

CAP. III.

25

Nno autè ab vrbe condita septingentesimo nonagesimo septimo Claudius Imperator ab Augusto quartus, cupiens se vtilè reipublicæ ostentare principem, bellum vbique & victoriam vndecun-
 30 que quæsiuit. Itaque expeditionem in Britanniam mouit, quæ excitata in tumultum propter non redditos tráfugas uidebatur. Transuectus in insulam est, quam neque ante Iulium Cæsarem, neque post eum quisquam adire ausus fuerat, ibique sine vllò prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam
 35 insulæ partem in deditionem recepit. Orcadas etiam insulas vltra Britanniam in Oceano positas, Romano adiecit imperio, ac sexto quàm profectus erat mense Romam rediit, filioque suo Britannici nomen imposuit. Hoc autem bellum quar-

6 Ecclesiasticæ historiæ gentis

to imperii sui anno compleuit, qui est annus ab incarnatione domini quadragessimus sextus. Quo etiã anno fames grauissima per Syriam facta est, quæ in actibus Apostolorum per prophetam Agabum prædicta esse memoratur. Ab eodem Claudio Vespasianus, qui post Neronem imperauit, in Britanniam missus, etiam Vectam insulam Britanniae proximam à meridie Romanorum ditioni subiugauit. Quæ habet ab oriente in occasum triginta circiter milia passuum, ab austro in boream duodecim, in Orientalibus suis partibus mari sex milium, In Occidentalibus trium à meridiano Britanniae littore distans. Succedens autem Claudio in imperium Nero, nil omnino in re militari ausus est. Vnde inter alia Romani regni detrimenta innumera Britanniam penè amisit. Nam duo sub eo nobilissima oppida illic capta atque subuersa sunt.

Vt Lucius Britannorum rex missis ad Eleutherium Papam litteris Christianum se fieri petierit.

CAP. IIII.

Nno ab incarnatione domini centesimo quinquagesimo sexto Marcus Antonius Verus decimus quartus ab Augusto regnum cum Aurelio Commodo fratre suscepit. Quorum temporibus cum Eleutherius vir sanctus pontificatus Romanæ ecclesiæ præfesset, misit ad eum Lucius Britannorum rex epistolam, obsecrans ut per eius mandatum Christianus efficeretur. Et mox effectum piæ postulationis consecutus est, susceptamque fidem Britannii usque in tempora Diocletiani principis inuiolatam integramque quietam pace seruabant.

Vt Seuerus receptam Britanniae partem vallo à cæteris distinxerit.

CAP. V.

Nno ab incarnatione domini centesimo octagesimo nono Seuerus gæne Aphertripolitanus ab oppido Lepti decimus septimus ab Augusto imperium adeptus, decem et septem annis tenuit. Hic natura seuius, multis semper bellis lacepsit, fortissimè quidem re publicam, sed laboriosissimè rexit. Victor ergo ciuiliu bellorum, quæ ei grauissima occurrerunt, in Britanniam defectu pene omnium

Anglorum Liber I.

niū fociorū trahitur, vbi magnis grauibuſq; præliis ſepe geſtis, receptam partem inſule, à ceteris indomitis gentibus non muro (vt quidam eſtimant) ſed vallo diſtinguendam putauit. Murus etenim de lapidibus, Vallum verò (quo ad repellendam vim hoſtium caſtra muniuntur) ſit de ceſpitibus, quibus circumciſis è terra, velut murus extruitur altus ſuper terrā, ita vt in ante fiat foſſa, de qua leuati ſunt ceſpites, ſupra quam ſudes de lignis fortiſſimis præfriguntur. Itaque Seuerus magnā foſſam firmiſſimumq; vallum, crebris inſuper turribus cõmunitum, à mari ad mare duxit. Ibiq; apud Eboracum oppidum morbo obiit, relinquens duos filios Baſſianum & Getam, quorū Geta hoſtis publicus iudicatus interiit, Baſſianus verò Antonini cognomine aſſumpto regno potitus eſt.

De imperio Diocletiani, & vt Chriſtianos perſecutus ſit.

15

CAP. VI.

20

Nno incarnationis dominicæ ducentefimo octa-
geſimo ſexto Diocletianus triceſimus tertius ab
Auguſto Imperator ab exercitu elect^o, annis vigin-
ti fuit, Maximianumq; cognomento Herculum
focium creauit imperii. Quorum tempore Carauſius quidam
genere quidem infimus, ſed conſilio et manu promptus, cum
ad obſeruanda Oceani littora (quæ tunc Franci & Saxones in-
feſtabant) poſitus, plus in perniciem quàm in prouentum rei
publicæ ageret, ereptam prædonibus prædam, nulla ex parte
reſtituendo dominis, ſed ſibi ſoli vendicando, accedens ſuſpi-
cionem, quia ipſos quoque hoſtes ad incurſandos fines artifi-
cii negligentia permitteret. Quamobrem à Maximiano iuſſus
occiſi purpuram ſumpſit, ac Britannias occupauit, quibus ſi-
bi per ſeptem annos fortiſſimè vindicatis ac retentis, tandem
fraude Allecti focii ſui interfectus eſt. Allectus verò poſteà ere-
ptam Carauſio inſulam per triennium tenuit, quem Aſclepio-
dotus præfectus prætorio oppreſſit, Britanniamq; poſt de-
cem annos recepit. Interea Diocletianus in Oriëte, Maximia-
nus Hercules in Occidëte vaſtari eccleſias, affligi, interficiq;
Chriſtianos decimo poſt Neronè loco præceperūt, quæ perſe-
cutio omnibus ferè ante actis diuturnior atq; immanior fuit.
Nam per decem annos incendiis eccleſiarū, proſcriptionibus

B

4

innocentum,

innocentum, cædibus martyrum incessabiliter acta est. Denique etiam Britanniam cum plurima confessionis Deo deuote gloria sublimauit.

Passio s. Albani & sociorū eius, qui eo tēpore pro domino sanguinē fuderunt.
CAP. VII.

SIquidē in ea passus est sanctus Albanus, de quo presbyter Fortunat⁹ in laude virginū, cū beatorū martyrū, qui de toto orbe ad dñm venirēt, mētionē faceret, ait: Albanū egregiū fœcūda Britānia p̄fert. Qui videlicet Albanus paganus adhuc, cum perfidorum Principum mandata aduersum Christianos sequerent, clericū quem quendam persecutores fugientem hospitio recepit. Quem dum orationibus continuis ac vigiliis diu noctuque studere conspiceret, subito diuina gratia respectus exemplum fidei ac pietatis illius cœpit æmulari, ac salutaribus eius exhortationibus paulatim edoctus, relicta idololatrię tenebris, Christianus integro ex corde factus est. Cumq; præfatus clericus aliquot diebus apud eum hospitaretur, peruenit ad aures nefandi Principis, confessorum Christi, cui necdum fuerat locus martyrii deputatus, penes Albanum latere. Vnde statim iussit, milites eum diligentius inquirere. Qui cum ad tuguriū martyris peruenissent, mox se sanctus Albanus pro hospite ac magistro suo ipsius habitu, id est, caracalla, qua vestiebatur indutus, militibus exhibuit, atque ad iudicem vinc̄tus perductus est. Contigit autem iudicē ea hora, qua ad eum Albanus adducebatur, aris assilere, ac dēmonibus hostias offerre. Cumque vidisset Albanum, mox ira succensus nimia, quod se ille vltro, pro hospite quem susceperat, militibus offerre ac discrimini dare præsumplisset, ad simulachra dæmonum, quibus assistebat, eum iussit pertrahi. Quia rebellem, inquit, ac sacrilegum celare, quā militibus reddere maluisti, vt contemptor diuum, meritā blasphemix suę poenā lueret, quæcumq; illi debebantur supplicia, tu soluere habes, si à cultu nostræ religionis discedere tentas. At sanctus Albanus, qui se vltro persecutoribus fidei Christianū esse prodiderat, nequaquā minas Principis metuit, sed accinctus armis militię spiritualis palā se iussis illius parere nolle pronūciabat. Tū iudex: Cuius, inquit, familię vel generis es? Albanus respōdit: Quid ad te pertinet, q̄ sim stirpe genitus: sed si veritatē religionis audire desideras. Christianū iā me esse, Christianisq;

Anglorum, Liber I. 9

Christianisq̄ue officiis vacare cognosce. Ait iudex: Nomen
tuum quero, quod sine mora mihi insinua. At ille: Albanus,
inquit, à parentibus vocor, et Deum verum ac viuum, qui vni
uersa creauit, adoro semper & colo. Tū iudex repletus iracun-
5 dia dixit: Si vis perennis vitæ felicitate perfrui, diis magnis sa-
crificare ne differas. Albanus respondit: Sacrificia hæc quæ à vo-
bis redduntur dæmonibus, nec auxiliari subiectis possunt, nec
supplicantium sibi desyderia vel vota complere. Quin imo
quicumque his sacrificia simulacris obtulerit, æternas inferni
10 pœnas pro mercede recipiet. His auditis iudex nimio furore
commotus, cædi sanctum Dei confessorem à tortoribus præce-
pit: autumans se verberibus, quam verbis non poterat, cordis
eius emoliri constantiam. Qui cum tormentis afficeretur acer-
rimis, patienter hæc pro domino, imo gaudenter ferebat. At
15 vbi iudex illum tormentis superari, vel à cultu Christianæ reli-
gionis reuocari non posse persensit, capite eum plecti iussit.
Cumq̄ue ad mortem duceretur, peruenit ad flumē, quod mu-
ro et arena, vbi feriendus erat, meatu rapidissimo diuidebatur.
Viditq̄; ibi non paruam hominum multitudinem vtriusque
20 sexus, cōditionis diuersæ et ætatis, quæ sine dubio diuinitatis in-
stinctu ad obsequium beatissimi confessoris ac martyris vo-
cabatur, & ita fluminis ipsius occupabat pontē, vt intra vesperā
transire vix posset. Denique cunctis penē egressis, iudex sine
obsequio in ciuitate substiterat. Igitur sanctus Albanus, cui ar-
dens inerat deuotio mentis ad martyrium ocius peruenire, ac
25 cessit ad torrentem, & dirigens ad cælum oculos, ilicō siccato
alueo, vidit vndam suis celsisse ac viam dedisse vestigiis. Quod
cū inter alios etiam ipse carnifex, qui eum percussurus erat,
vidisset, festinauit ei, vbi ad locum destinatum morti venerat,
30 occurrere: diuino nimirum admonitus instinctu, proiectoq̄ue
ense, quem strictū tenuerat, pedibus eius aduoluitur, multum
desyderans, vt cum martyre, vel pro martyre, quem percutere
iubebatur, ipse potius mereretur percuti. Dum ergo is ex perse-
cutore factus esset collega veritatis & fidei, ac iacente ferro esset
35 inter carnifices iusta cunctatio, montē cum turbis reuerendissi-
mus dei cōfessor ascendit. Qui oportune lætus gratia decētissima
quingētis fere passibus ad arenā situs est, variis herbarū floribus
depictus, imo vsquequaq; vestitus, in quo nihil repente arduū,
nihil

nihil præceps, nihil abruptum, quem lateribus longè lateque deductum in modum æquoris natura complanat. Dignum videlicet eum pro insita sibi specie venustatis iam olim reddens, qui beati martyris cruore dicaretur. In huius ergo vertice sanctus Albanus dari sibi à Deo aquam rogauit, statim-
 5 que in cluso meatu ante pedes eius fons perennis exortus est, ut omnes agnoscerent, etiam torrentem martyri obsequium detulisse. Neq; enim fieri poterat, ut in arduo môtis cacumine martyr aquam, quam in fluuio non reliquerat, peteret: si hoc opportunum esse non videret. Qui videlicet fluuius mini-
 10 sterio persoluto, deuotione completa, officii testimonium relinquens, reuersus est ad naturam. Decollatus itaque martyr fortissimus, ibidem accepit coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed ille qui piis ceruicibus impias intulit manus, gaudere super mortuum non est permixsus. Nam
 15 oculi eius in terram vna cum beati martyris capite deciderunt. Decollatus est ibi etiam tum miles ille, qui antea superno nutu correptus, sanctum Dei confessorem ferire recusauit. De quo nimirum constat, quia & si fonte baptismatis non est ablutus: sui tamen est sanguinis lauacro mundatus, ac regni cœ
 20 lestis dignus factus ingressu. Tunc iudex tanta miraculorum cœlestium nouitate percussus, cessari mox à persecutione præcepit, honorem referre incipiens cædi sanctorum, per quam eos opinabatur prius à Christianæ fidei posse deuotione cessare. Passus est autem beatus Albanus die decimo Kalendarum Iu
 25 liarum iuxta ciuitatem Verolanium, quæ nunc à gente Anglorum Vuerlamacestir siue Vuarlingacestir appellatur, vbi postea redeunte temporum Christianorum serenitate, ecclesia est mirandi operis, atque eius martyrio condigna extructa. In quo videlicet loco vsque ad hanc diem curatio infirmorum,
 30 & frequētium operatio virtutum celebrari non desinit. Passi sunt ea tempestate Aaron & Iulius Legionum vrbis ciues, aliiq; vtriusque sexus diuersis in locis per plures. Qui diuersis cruciatibus torti, et inauditi membrorum discriptione lacerati, animas ad supernæ ciuitatis gaudia perfecto agone miserunt. 35

Ut hac cessante persecutione, ecclesia in Britannis aliquantulum vsque ad tempora Arrianæ vesaniæ pacem habuerit.

C A P V T. VIII.

A T vbi

T vbi turbo persecutionis quieuit, progressi in publicum fideles Christi, qui se tempore discriminis syluis ac desertis abditisve speluncis occultauerant, renouant Ecclesias ad solum vsque destruas, basilicas sanctorum Martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac veluti victricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde atque ore conficiunt. Mansitque hæc in ecclesiis Christi, quæ erant in Britannia, pax, vsque ad tempora Arrianæ vesaniæ, quæ, corrupto orbe toto, hæc etiam insulam, extra orbem tam longè remotam, veneno sui infecit erroris. Et hac quasi via pestilentiæ trans oceanum patefacta, non mora, omnis se lues hereseos cuiusque, insulæ noui semper aliquid audire gaudenti, & nihil certi firmiter obtinenti infudit. His temporibus Constantius, qui viuentem Diocletiano Galliam Hispaniamque regebat, vir summe mæ fuetudinis & ciuilitatis, in Britannia mortem obiit. Hic Constantinum filium ex cõcubina Helena creatum imperatorem Galliarum reliquit. Scribit autem Eutropius, quòd Constantinus in Britannia creatus imperator patri in regnum successerit. Cuius temporibus Arriana heresis exorta, & in Nicena synodo detecta atque damnata, nihilominus exitiabile perfidiæ suæ virus (vt diximus) non solum orbis totius, sed & insularum ecclesiis asperfit.

25 **Vt regnante Gratiano Maximus in Britannia Imperator creatus cum magno exercitu in Galliam redierit.**
C A P. I X.

30 Nno ab incarnatione Domini trecentesimo septuagesimo septimo Gratianus quadragesimus ab Augusto post mortem Valentis sex annis imperium tenuit: quàmuis iam dudum antea cum patruo Valente, & cum Valentiniano fratre regnaret. Qui cum afflictum & penè collapsum reipublicæ statum videret, Theodosium Hispanum virum restituendæ reipublicæ necessitate apud Sirmium purpurâ induit, orientisque & Thraciæ simul præfecit imperio. Qua tempestate Maximus vir quidem strenuus & probus, atque Augusto dignus: nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emerisset in Britannia: Inuitus propemodum ab exercitu creatus Imperator, in Galliam transit,

transiit, vbi Gratianum Augustum subita incurfione perterritum, atque in Italiam transire meditantem, dolis circumuētum interfecit, fratremque eius Valentinianum Augustum Italia expulit. Valentinianus in Orientem refugiens, à Theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam imperio restitutus est: clauso videlicet intra muros Aquilegiæ, & capto atque occiso ab eis Maximo tyranno.

Vt Arcadio regnante, Pelagius brito contra gratiam Dei superba bella suscepit.

CAP. X.

10

Nno ab incarnatione Domini trecentesimo nonagesimo quarto Arcadius filius Theodosii cum fratre Honorio quadragesimus tertius ab Augusto regnum suscipiens, tenuit annos tredecim.

Cuius temporibus Pelagius brito contra auxilium gratiæ supernæ venena suæ perfidiæ longè lateque dispersit, vtens cooperatore Iuliano de Campania, quem dudum amissi episcopatus intemperans cupido exagitabat. Quibus sanctus Augustinus, sicut & cæteri patres orthodoxi, multis sententiarum catholicarum milibus responderunt, nec eorum tantum dementiam corrigere valebant: sed quod grauius est, correpta eorum vesania, magis augescere contradicendo, quàm fauendo veritati, voluit emendari. Quod pulchrè versibus heroicis Prosper rhetor insinuat, cum ait:

Contra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum liuor adurit edax.

Quis caput obscuris contactum vtcunque cauernis
Tollere humo miserum propulit anguiculum?
Aut hunc fruge sua æquorei pauere Britanni,
Aut huic Campano gramine corda tument.

Vt regnante Honorio Gratianus & Constantinus in Britannia tyranni creati, & mox prior in Britannia, secundus in Gallia sint interempti.

CAP. XI.

30

Nno ab incarnatione Domini quadringentesimo septimo, tenente imperium Honorio Augusto filio Theodosii iunioris loco ab Augusto quadragesimo quarto,

fimo quarto ante biennium Romanæ irruptionis, quæ per Alaricū regem Gotthorū facta est, cū gentes Alanorū, Sueuorum, Vandalorum, multæque cum his aliæ, protritit Francis; transito Rheno, totas per Gallias sequerent, apud Britānias Gratianus municeps tyrannus creatur & occiditur. Huius loco

5 Constantinus ex infima militia, propter solā spem nominis sine merito virtutis eligitur, qui cōtinuō vt inuasit imperium, in Gallias transiit, vbi sæpe à Barbaris incertis fœderibus illusus, detrimento magis reipublicæ fuit. Vnde mox iubente Honorio Constantius comes in Galliā cum exercitu perfectus, 10 Constantinum imperatorem apud Arelatē ciuitatē clausit, cepit, & occidit. Constantemq; filium eius, quē ex monacho Cæsare fecerat, Gerontius comes suus apud Viennam interfecit. Fracta est autem à Gotthis anno millesimo centesimo sexagesimo quarto suæ conditionis, ex quo tempore Romani in 15 Britannia regnare cessarūt, post annos fermē quadringentos septuaginta ex quo Caius Iulius Cæsar eandē insulā adiit. Habebant autē intra vallum, quod Seuerū trans insulā fecisse commemorauimus, ad plagam meridianam, quod ciuitates, fana, pontes, & strata ibidem facta vsq; hodie testantur, & cæterū 20 vltiores Britanniæ partes, vel eas etiam quæ vltra Britanniam sunt insulas iure dominandi possidebant.

Vt Britones à Scottis vastati Pictisq; Romanorum auxilia quæserint, qui secundo venientes murum trans insulam fecerunt.

Sed hi confestim à præfatis hostibus interrupti maiore sint calamitate depreffi.

25

CAP. XII.

30 **E**X in Britannia omni armato milite, militaribus copiis vniuersis, tota floridæ iuuentutis alacritate spoliata, quæ tyrannorū temeritate abducta, nusquā vltra domū rediit, prædæ tantū patuit, vtpote omnis bellici vsus profus ignara. Deniq; subito duabus gentib' transmarinis vehementer sæuis, Scottorum à Circio, Pictorum ab Aquilone multos stupet gemitque per annos. Transmarinas 35 autem dicimus has gentes, nō quod extra Britanniam essent positæ, sed quia à parte Britonum erant remotæ, duobus sinibus mari interiacentibus, quorum vnus ab Orientali mari, C alter ab

alter ab Occidentali, Britannię terras longè lateque irrumpit, quamuis ad se inuicem pertingere possint. Orientalis habet in medio sui urbem Guidi. Occidentalis supra se, hoc est, ad dexteram sui habet urbem Alcluth, quod lingua eorum significat Petram Cluith: est enim iuxta fluuium nominis illius. Ob harum ergo infestationem gentium, Britones legatos Romam cum epistolis mittentes, lachrymosis precibus auxilia flagitabant, subiectionemque continuam, dum modo hostis imminens, longius arceretur, promittebant. Quibus mox legio destinatur armata, quæ ubi in iusulam aduecta, & congressa est cum hostibus, magnam eorum multitudinem sternens, ceteros sociorum finibus expulit, eosque interim à dirissima depressione liberatos, hortata est, instruere inter duo maria trans insulam murum qui arcendis hostibus posset esse præsidio: sicque domum cum triumpho magno reuersa est. At insulani murum, quem iussi fuerant non tam lapidibus quam cespitibus construere, utpote nullum tanti operis artificem habentes, ad nihil utilem statuunt. Fecerunt autem eum inter duo freta, vel sinus (de quibus diximus) maris per milia passuum plurima. Ut ubi aquarum munitio deerat, ibi præsidio valli fines suos ab hostium irruptione defenderent. Cuius operis ibidem facti, id est, valli latissimi & altissimi usque hodie certissima vestigia cernere licet. Incipit autem duorum ferme milium spacio à monasterio Aebercurnig ad Occidentem, in loco qui sermone Pictorum Peanuahel, lingua autem Anglorum Penueltum appellatur, & tendens contra Occidentem terminatur iuxta urbem Alcluth. Verum priores inimici ut Romanum militem ab eis se conspexerant, mox aduecti nauibus irrumpunt terminos, caduntque omnia, & quasi maturam segetem obuia quæque metant, calcant, transeunt. Vnde rursus mittuntur Romam legati, flebili voce auxilium implorantes, ne penitus misera patria deleteretur, ne nomen Romanæ provincie, quod apud eos tam diu claruerat, exterarum gentium improbitate obrutum vilesceret. Rursus mittitur legio, quæ inopinata tempore autumnu adueniens magnas hostium strages dedit, eosque qui euadere poterant omnes trans maria fugauit, qui prius anniuersarias prædas trans maria, milite nullo obsistate, cogere solebant. Tum Romani denunciauere Britonibus non se ultra ob eorum

ob eorum defensionē tam laboriosis expeditionibus posse fa-
 tigare, ipsos potius monēt arma corripere, & certandi cum ho-
 stibus studium subire, qui non ob aliam causam, quā si ipsi
 inertia soluerentur, eis possent esse fortiores: quin etiam quia
 5 & hoc sociis, quos derelinquere cogebantur, aliquid commo-
 di allaturum putabant, murum à mari ad mare recto tramite
 inter vrbes, quæ ibidem ob metum hostium factæ fuerāt (vbi
 & Seuerus quondam vallum fecerat) firmo de lapide locarūt.
 Quem videlicet murū hactenus famosum atq; conspicuum,
 10 sumptu publico priuatoq; adiuncta secum Britannorum ma-
 nu construebant, octo pedes latum, & duodecim altum, recta
 ab Oriente in Occasum linea, vt vsque hodie intuentibus cla-
 rum est. Quo mox condito, dant fortia segni populo monita,
 præbent instruendorum exemplaria armorum. Sed & in lit-
 15 tore Oceani ad meridiem, quo naues eorum habebātur, quia
 & inde Barbarorum irruptio timebatur, turres per interualla
 ad prospectum maris collocant, et valedicunt sociis tanquam
 ultra nō reuersuri. Quibus ad sua remeantibus, cognita Scotti
 Pictiq; reditus denegatione redeunt confestim ipsi, & soli-
 20 to confidentiores facti, omnem aquilonarem extremamq;e
 insulæ partem pro indigenis ad murum vsque capeffunt. Sta-
 tuitur ad hæc in edito arcis acies segnis, vbi trementi corde stu-
 pida diu noctuq;e marcebat. At contrā non cessant vncina-
 ta hostium tela. Ignauipropugnatores miserimè de muris tra-
 25 si solo allidebantur. Quid plura? relictis ciuitatibus ac muro,
 fugiunt, disperguntur. Insequitur hostis, accelerantur strages,
 cūctis crudeliores prioribus. Sicut enim agni à feris, ita miseri
 ciues discerpuntur ab hostibus. Vnde à mansionibus ac posses-
 siunculis suis eiekti, imminens sibi famis periculum, latroci-
 30 natio, ac rapacitate mutua temperabant, augentes externas do-
 mesticis motibus clades, donec omnis regio totius cibi susten-
 taculo, excepto venandi solatio, vacuaretur.

35 Vt regnante Theodosio iuniore, cuius tempore Palladius ad Scot-
 tos in Christum credentes missus est, Britones à Boëtio
 consule auxilium flagitantes non im-
 petrauerint.

CAP. XIII.

C 2 Anno

Anno dominicę incarnationis vigesimo quadringentesimo tertio Theodosius iunior post Honorium quadragesimus quintus ab Augusto regnum suscipiens viginti & septem annis tenuit, cuius anno imperii octauo Palladius ad Scottos in Christum credentes à Pontifice Romanę ecclesię Celestino primus mittitur episcopus. Anno autem regni eius vigesimo tertio Boëtius vir illustris, qui & patrius fuit, tertium cum Symacho gessit consulatum. Ad hunc pauperulę Britonum reliquię mittunt epistolam, cuius hoc principium est: Boëtio ter consuli gemitus Britannorum. Et in processu epistolę ita suas calamitates explicant: Repellunt Barbari ad mare, repellit mare ad Barbaros: inter hæc oriuntur duo genera funerum, aut iugulamur, aut mergimur. Neque hæc tamen agentes quicquam ab illo auxilii impetrare quiverunt, utpotè qui grauissimis eodem tempore bellis cum Bleda & Attila regibus Hunnorum erat occupatus. Et quamuis anno ante hunc proximo Bleda Attilę fratris sui sit interemptus insidiis, Attila tamen ipse adeo intolerabilis reipublicę remansit hostis, ut totam penè Europam excisis inuasisque ciuitatibus atque castellis corroderet. Quin & eiusdem temporibus fames Constantinopolim inuasit, nec mora pestis secuta est, sed & plurimi eiusdem vrbs muri cum quinquaginta septem torribus corruerunt, multis quoque ciuitatibus collapsis, fames & aeris pestifer odor plura hominum milia iumentorumque deleuit.

Vt Britones fame coacti, Barbaros suis è finibus pepulerint, nec mora frugum copia, luxuria, pestilentia, & exterminium gentis secutum sit.

CAP. XIII.

Interea Britones fames illa præfata magis magisque afficiens, ac famam suę malitię posteris diurnam relinquens, multos eorum coegit victas infestis prædonibus dare manus, alios verò nunquam, quin potius confidentes in diuinum (ubi humanum cessauit) auxilium, de ipsis montibus, speluncis ac saltibus continuè rebellabant, & tum primum inimicis, qui per multos annos prædas in terra agebant, strages dare cœperunt. Reuertuntur ergo impudentes grassatores Hyberni domum. Post non longum

gum tempus reuersuri. Picti in extrema parte insulæ tunc pri-
 mum & deinceps quieuerunt, prædas tamen nonnunquam
 exinde & cõtritiones de Britonum gente agere non cessarunt.
 Cessante autem vastatione hostili, tantis frugum copiis insula
 5 quantis nulla retro ætas meminit, affluere cœpit, cum quibus
 & luxuria crescere, & hanc continuo omnium lues scelerum
 comitari accelerauit. Crudelitas præcipuè, & odium veritatis
 amorque mendacii, ita vt si quis eorum mitior & veritati ali-
 quatenus propior videretur, in hunc quasi Britannia subuer-
 10 forem, omnium odia telaque sine respectu contorquerentur.
 Et non solum hæc seculares uiri, sed etiam ipse grex domini,
 eiusque pastores egerunt, ebrietati, animositati, litigio, conten-
 tioni, inuidiæ, cæterisque huiusmodi facinoribus sua colla, ab-
 iecto leui iugo Christi subdentes, Interea subito corruptæ me-
 15 tis homines acerba pestis corripuit, quæ in breui tantam eius
 multitudinem strauit, ut ne sepeliendis quidem mortuis vi-
 ui sufficerent, sed ne morte quidem suorum, nec timor mor-
 tis, hi qui supererant, à morte animæ, quæ peccando sterneban-
 tur, reuocari poterant. Vnde non multò post acrior gentem
 20 peccatricem, vltio diri sceleris secuta est. Initum namque est
 concilium, quid agendum, vbi querendum esset præsidium,
 ad euitandas vel repellendas tam feras, tamque creberrimas
 gentium aquilonarium irruptiones, placuitque omnibus cum
 suo rege Vortigerio, vt Saxonum gentem de transmarinis par-
 25 tibus in auxilium vocarent, quod domini nutu dispositum esse
 constat vt veniret contra improbos malum, sicut euidentius
 rerum exitus probauit.

Vt inuitata in Britanniam gens Anglorum primo quidem aduersarios longius
 abire compulerit, sed non multo post iuncto cum his fœdere in socios
 arma verterit.

30

CAP. XV.

35 Nno ab incarnatione domini quadringentesimo
 nono Martianus cū Valentiniano quadragesimo
 sextus ab Augusto regnauit septē annis tenuit
 Tunc Anglorum siue Saxonū gens, inuitata à re-
 ge præfato Britanniam, tribus longis nauibus aduehitur, & in
 orientali parte insule iubente eodē Rege, locū manendi, qua-
 si pro patria pugnatūra, re autē vera hanc expugnatūra suscepit.

Inito ergo certamine cum hostib⁹, qui ab Aquilone ad aciem venerant, victoriam sumpserunt Saxones. Quod ubi domi nunciatum est, simul et insulæ fertilitas, ac segnitia Britonum, mittitur confestim illò classis prolixior armatorum, ferens manū fortio- 5
rem, quæ præmissæ adiuncta cohorti, inuincibilem fecit exercitum. Susceperunt ergo qui aduenerant, donatibus Britannis locum habitationis inter eos, ea conditione, ut hi pro patriæ pace & salute contra aduersarios militarent, illi militantibus debita stipendia conferrent. Aduenerant autem de tribus Germaniæ populis fortioribus, id est, Saxonibus, Anglis, 10
Vitis. De Vitarum origine sunt Cātuarii et Vectuarii, hoc est, ea gens quæ Vectam tenet insulam, & ea quæ vsque hodie in prouincia Occidentalium Saxonum, Vitarum natio nominatur: posita contra ipsam insulam Vectam. De Saxonibus, id est, ea regione quæ nunc antiquorum Saxonum cognominatur, 15
venere Orientales Saxones, Meridiani Saxones, Occidui Saxones. Porrò de Anglis, hoc est, de illa patria, quæ Anglia dicitur, & ab eo tempore vsque hodie manere desertus inter prouincias Vitarum & Saxonum perhibetur, Orientales Angli, Mediterranei Angli, Mercii tota Nord. Humbrorum pro- 20
genies, id est, illarum gētium, quæ ad Boream. Humbri fluminis inhabitant, cæteri quæ Anglorum populi sunt orti. Duces fuisse perhibentur eorū primi duo fratres Hengistus & Horsus. E quibus Horsus postea occisus in bello à Britonibus, hactenus in Orientalibus Cantii partibus monumētum habet 25
suo nomine insigne. Erant autem filii Vuetgilli, cuius pater Vecta, cuius pater Voden. De cuius stirpe multarum prouinciarum regum genus originem duxit. Non mora ergo confluentibus certatim in insulam gentium memoratarū cateruis, grādescere populus cœpit aduenarum, ita ut ipsis quoque, 30
qui eos aduocauerant, indigenis essent terrori. Tum subito inito ad tempus fœdere cum Pictis, quos longius iam bellando pepulerant, in socios arma vertere incipiunt. Et primum quidē annonas sibi eos affluētī ministrare, cogūt, quærentesq; 35
occasionē diuortii protestantur, nisi profusior sibi alimētorum copia daret, se cuncta insulæ rupto fœdere loca vastaturos: neque aliquando segnius minas effectibus prosequuntur. Siquidem, ut breuiter dicam, accensus manibus paganorum
ignis,

ignis, iustas de sceleribus populi Dei ultiones expetiit: non il-
 lius impar, qui quondam à Chaldeis succensus, Hierosolymo
 rû moenia, imo & ædificia cuncta consumpsit. Sic enim & hic
 agente impio victore, imo disponente iusto iudice, proximas
 5 quasque ciuitates agrosque depopulans, ab Orientali mari vs-
 que ad Occidentale, nullo perhibente suû continuauit incen-
 dium, totamque propè insulæ pereuntis superficiem obtexit.
 Ruebant ædificia publica simul & priuata, passim sacerdotes
 inter altaria trucidabantur, præfules cum populis sine vllò re-
 10 spectu honoris ferro pariter ac flammis absumebantur, nec e-
 rat, qui crudeliter interemptos sepulturæ traderet. Itaque non
 nulli de miserandis reliquiis in montibus comprehensi acer-
 uatim iugulabantur. Alii fame confecti procedentes, manus
 hostibus dabant, pro accipiendis alimentorum subsidiis, æter-
 15 num subituri seruitium: si tamen non continuo trucidaren-
 tur. Alii transmarinas regiones dolentes petebant. Alii per-
 stantes in patria trepidi pauperem vitam in montibus, syluis,
 vel rupibus arduis, suspecta semper mente agebant.

20 *Vt Britones primam de gente Anglorum victoriam duce
 Ambrosio Romano homine sumpserint.*

CAP. XVI.

25 **T** vbi hostilis exercitus, exterminatis dispersisque
 insulæ indigenis, domum reuersus est, cœperunt
 & illi paulatim vires animosque resumere, emer-
 gentes de latibulis, quibus abditu fuerant, & vnani-
 mo consensu auxilium cœleste precantes, ne vsque ad interne-
 cionem, vsque quaque delerentur. Vtebantur eo tempore du-
 ce Ambrosio Aureliano, viro modesto, qui solus fortè Roma-
 næ gentis præfatæ tempestatu superfuerat, occisis in eadem pa-
 30 rentibus regium nomen & insigne ferentibus. Hoc ergo duce
 vires capessunt Britones, & victores prouocantes ad perlium,
 victoriã (ipsi Deo fauente) suscipiunt. Et ex eo tempore nunc
 ciues, nunc hostes vincebant, vsq; ad annum obsessiois Ba-
 donici môtis, quando non minimas eisdem hostibus strages
 35 dabant quadragesimo circiter & quarto anno aduentus eo-
 rum in Britanniam. Sed hæc postmodum.

*Vt Germanus Episcopus cum Lupo Britanniam nauigans, & primo maris,
 postmodum Pelagianorum tempestatem diuina virtute sedauerit*

CAP. XVII.

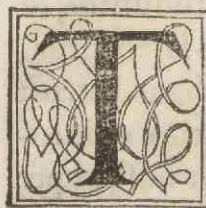

Nte paucos sanè aduentus eorum annos, hæresis
 Pelagiana per Agricola[m] illata Seueriani episco-
 pi Pelagiani filium: fidem Britannorum fœda pe-
 ste commaculauerat. Verum Britanni cum neque
 fuscipere dogma peruersum, gratiam Christi blasphemando
 nullatenus vellent, neque versutiam nefariæ persuasione refu-
 tare verbis certando sufficerent, inueniunt salubre consilium
 vt à Gallicanis antistitibus auxilium belli spiritualis inquirant
 Quàm ob causam collecta magna synodo, quærebatur in cõ-
 mune, qui illuc ad succurrendum fidei mitti deberent, atque
 omnium iudicio eligebantur. Apostolici sacerdotēs Germa-
 nus Altisiodorensis, & Lupus Trecaffenæ ciuitatis Episcopi,
 qui ad confirmandam fidem gratiæ cælestis Britannias veni-
 rent. Qui cum prompta deuotione preces & iussa sanctę eccle-
 siæ suscepissent, intrant Oceanum, & vsque ad medium itin-
 ris, quo à Gallico sinu Britannias vsque tenditur, secundis fla-
 tibus naus tuta volabat. Tum subito occurrit pergentibus ini-
 mica vis dæmonum, qui tantos talesque viros ad recuperan-
 dā tendere populis salutem inuiderent. Cõcitant procellas, cæ-
 lum diemque nubium nocte subducunt. Ventorum furores
 vela non sustinent, cedebant ministeria victa nautarum, fere-
 batur nauigiū oratione non viribus, & casu dux ipse vel pon-
 tifices fractus corpore, lassitudine ac sopore resolutus est. Tunc
 verò quasi repugnatore cessante tempestas excitata conualuit,
 & iam nauigium superfusus fluctibus mergebatur. Tum bea-
 tus Lupus omnesque turbati excitant seniore[m], elementis fu-
 rentibus opponendum, qui periculi immanitate constantior
 Christum inuocat, & assumpto in nomine sanctę Trinitatis le-
 ui aquæ aspergine, fluctus sequentes opprimit, collegam com-
 monet, hortatur vniuersos, oratio vno ore & clamore profun-
 ditur. Adest diuinitas, fugantur inimici, tranquillitas serena
 subsequitur, venti è contrario ad itineris ministeria reuertun-
 tur, decursisq; breui spaciis pelagi, optati littoris quiete potiū-
 tur. Ibi conueniens ex diuersis partibus multitudo, excepit sa-
 cerdotes, quos venturos etiā vaticinatio aduersa prædixerat.
 Nunciabant enim sinistri spiritus, quod timebant, qui impe-
 rio

rio sacerdotum dum ab obsessis corporibus detruduntur, & tempestatis ordinem & pericula quæ intulerant fatebantur, victosque se eorum meritis & imperio non negabant. Interea Britanniarum insulam apostolici sacerdotes raptim opinio-
5 ne, prædicatione, virtutibus impleuerunt. Diuinusque per eos sermo quotidie non solum in ecclesiis, verum etiam per triuia & per rura prædicabatur, ita vt passim & fideles catholici firmarentur, & deprauati viam correctionis agnoscerent.

Erat illis apostolorum instar & gloria & auctoritas per con-
10 scientiã, doctrina per litteras, virtutes ex meritis. Itaque regionis vniuersitas in eorum sententiam prompta transierat. Latetabant abditæ sinistrae persuasionis auctores, & more maligni spiritus gemebant perire sibi populos euadentes, ad extremum diuturna meditatione con- cepta, præsumunt inire conflictum,
15 procedunt conspicui diuitiis, veste fulgentes, circumdati assentatione multorum. Discrimenque certaminis subire maluerunt, quàm in populo, quem subuerterat, pudorem taciturnitatis incurrere, ne viderentur se ipsi silentio damnauisse. Illic planè immensa multitudo etiã cum coniugibus ac liberis ex-
20 citata conuenerat. Aderat populus & spectator futurus & iudex, astabant partes dispari conditione dissimiles, hinc diuina fides, inde humana præsumptio: hinc pietas, inde superbia: inde Pelagius auctor, hinc Christus. Primo in loco beatissimi sacerdotes Germanus atque Lupus præbuerunt aduersariis co-
25 piam disputandi, quæ sola nuditate verborum diu inaniter et aures occupauit & tempora. Deinde nti astites venerandi torrentes eloquii sui cum apostolicis et euangelicis imbribus profuderunt. Miscebatur sermo proprius cum diuino, & assertiones molestissimas lectionum testimonia sequebantur. Con-
30 uincitur vanitas, perfidia confutatur, ita vt ad singulas verborum obiectiones errare se, dum respondere nequit, fateretur, populus arbiter vix manus continet, iudicium tamen clamore testatur.

35 Vt idem filiam Tribuni cæcam illuminauerit, ac deinde ad sanctum Albanum perueniens reliquias ibidem & ipsius acceperit & beatorum Apostolorum, siue aliorum Martyrum posuerit.

Vm subito quidam Tribunicie potestatis cum
 coniuge procedit in medium, filiam decem
 annorum cecam curandam sacerdotibus offe-
 rens, quam illi aduersariis offerri præceperunt:
 sed ii conscientia puniente deterriti, iungunt cū
 parentibus preces, & curationem paruule à sacerdotibus de-
 precantur. Qui inclinatos animo aduersarios intuentes, ora-
 tionem breuiter fundunt. Ac deinde Germanus plenus spiri-
 tu sancto inuocat trinitatem, nec mora adherentem lateri suo
 capsulam cum sanctorum reliquiis collo auulsam manibus
 comprehendit, eamq; in conspectu omniū puellę oculis appli-
 cuit. Quos statim, euacuatis tenebris, lumē veritatis impleuit.
 Exultant parentes, miraculū populus contremiscit, post quam
 diem ita ex animis omnium suasio iniqua deleta est, vt sacer-
 dotū doctrinam sitientibus desyderiis sectarentur. Compres-
 sa itaque peruersitate damnabili, eiusq; auctoribus confu-
 tatis, atque animis omnium fidei puritate compositis, sacerdo-
 tes beatum Albanum martyrem auctori Deo per ipsum gra-
 tias petierunt. Vbi Germanus omnium Apostolorum di-
 uersorumq; martyrum secum reliquias habens, facta oratio
 ne iussit reuelli sepulchrum, preciosa ibidem munera condi-
 turus: arbitrans oportunum, vt membra sanctorum ex diuer-
 sis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cælum,
 sepulchri quoq; vnus teneret hospitium. Quibus depositis ho-
 norificè, atq; sociatis de loco ipso, vbi beati martyris effusum
 erat sanguis, massam pulueris secū portaturus abstulit, in qua
 apparebat cruore seruato, rubuisse martyrum cędem, persecu-
 tore pallente. Quibus ita gestis innumera hominum eodem
 die ad dominum turba conuersa est.

Vt idem causa infirmitatis ibidem detentus, & incendia domorum
 orando restrinxerit: & ipse per visionem à suo
 sit languore curatus.

CAP. XIX.

Vnde dum redeunt, insidiator inimicus casuali-
 bus laqueis præparatis, Germani pedem lapsus
 occasione contriuit, ignorans merita illius, sicut
 Iob beatissimi, afflictione corporis propaganda.

Et

Et dum aliquamdiu vno in loco infirmitatis necessitate tene-
retur, in vicina qua manebat casula exarsit incendium. Quod
consumptis domibus, quę illic palustri arundine tegebantur,
ad illud habitaculum in quo idem iacebat flabris stimulantibus
5 ferebatur. Concurfus omnium ad antistitem conuolauit,
vt elatis manibus, periculum quod imminebat, euaderet.

Quibus increpatis moueri se, fidei præsumptione, non passus
est. At multitudo omnis desperatione perterrita obuiam cur-
rit incendio. Sed vt Dei potentia manifestior appareret, quic-
10 quid custodire tentauerat turba, consumitur. Quod verò ia-
cens & infirmus defenderat, deserto hospicio sancti viri expa-
uescens flamma transfiliuit, vltra citraque descuiens, & inter
globos flammantis incendii, incolume tabernaculum, quod
habitor inclusus seruabat, emicuit. Exultat turba miraculo,
15 & victam se diuinis virtutibus gratulatur. Excubabat diebus
ac noctibus ante tugurium pauperis vulgus sine numero. Hi
animas curare cupientes, hi corpora. Referrî nequeunt, quę
Christo operabatur in famulo, qui virtutes faciebat infirmus.
Et cum debilitati suę nihil remedii pateretur adhiberi, quadã
20 nocte candentem niueis vestibus vidit sibi adesse personam,
quę manu extensa iacentem videretur attollere, eumque con-
sistere firmis vestigiis imperabat. Post quam horam ita fugatis
doloribus recepit pristinam sanitatem, vt die reddito itinere
laborem subiret intrepidus.

25 *Ut idem episcopi Britonibus in pugna auxilium coeleste tulerint,
sicq; domum reuersi sunt.*

CAP. XX.

30 **I**Nterea Saxonies Pictique bellum aduersum Bri-
tones iunctis viribus susceperunt, quos eadem ne-
cessitas in castra contraxerat: et cum trepidi partes
suas penè impares iudicarent, sanctorum antisti-
tum auxilium petierunt. Qui promissum maturantes aduen-
tum, tantum pauentibus fiducia contulerunt, vt accessisse
35 maximus crederetur exercitus. Itaque apostolicis ducibus
Christus militabat in castris. Aderant etiam quadragesimæ
venerabiles dies, quos religiosiores reddebat præsentia sacer-
dotum, in tantum, vt quotidianis prædicationibus instituti,
certatim

certatim populi ad gratiam baptismatis conuolarent. Nam maxima exercitus multitudo vndam lauacri salutaris expectiit, & ecclesia ad diem resurrectionis dominicæ frondibus cōtexta componitur, atque in expeditione campestri instar ciuitatis aptatur. Madidus baptisate procedit exercitus, fides feruet in populo, & conterrito armatorum præsidio, diuinitatis expectatur auxilium. Institutio, vel forma castitatis hostibus nunciatur, qui victoriam quasi de inermi exercitu præsumentes assumpta alacritate festinant, quorum tamen aduentus exploratione cognoscitur. Cumque emensa solemnitate Pascha li, recens de lauacro pars maior exercitus arma capere ac bellū parare tentaret, Germanus se ducem prælii profitetur. Eligit expeditos, circumiecta percurrit, & eregione qua hostiū sperabatur aduentus, vallem circumdatam mediis montibus intuetur. Quo in loco nouum componit exercitum ipse dux agminis. Et iam aderat ferox hostium multitudo, quam appropinquare intuebantur in insidiis constituti. Tunc subito Germanus signifer vniuersos admonet & prædicat, vt voci suæ vno clamore respondeant, securisque hostibus qui se inspiratos adesse confiderent, Alleluia tertio repetitum sacerdotes exclamabant. Sequitur vna vox omnium, & elatum clamorem percussio aëre montium conclusa multiplicat, hostile agmen terrore prosternitur, & super se non solum rupes circumdatas, sed etiam celi machinam contremiscunt. Trepidationique iniectæ vix sufficere pedum pernitas credebatur. Passim fugiunt, arma proiiciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuisse discrimini, plures etiam timore præcipites, flumen quod transierāt, deuorauit. Vltionem suam innocens exercitus intuetur, & victoriæ concessæ ociosus spectator efficitur. Spolia colliguntur exposita, & cælestis palmæ gaudia miles religiosus amplectitur. Triumphant Pontifices hostibus fuis sine sanguine, triumphant victoria fide obtenta, non viribus. Composita itaq; insula, securitate multiplici, superatisque hostibus vel inuisibilibus vel carne conspicuis, reditum moliantur pontifices. Quibus tranquillam nauigationem, & merita propria, & intercessio beati martyris Albani parauerunt, quietosque eos suorum desiderijs foelix carina restituit.

Vt re-

Ut renascentibus virgultis Pelagianæ pestis Germanus cum
 Seuero Britanniam reuersus, prius claudo iuueni
 incessum, deinde & populo Dei,
 condemnatis siue emen-
 datis hæreticis, gres-
 sum recupera-
 rit fidei.

CAP. XXI.

10 **M** Ec multo post interposito tempore nunciatur
 ex eadem insula, Pelagianam peruersitatem ite-
 ratò paucis authoribus dilatari. Rurfusq; ad bea-
 tissimum virum preces sacerdotum omnium
 deferuntur, vt causam Dei, quam prius obtinuerat, tuere-
 tur. Quorum petitioni festinus obtemperat. Nam ad-
 15 iuncto sibi Seuero totius sanctitatis viro (qui erat discipu-
 lus beatissimi patris Lupi Trecafenorum Episcopi, et tunc
 Treueris ordinatus Episcopus, gentibus primæ Germa-
 niæ verbum Dei prædicabat) mare conscendit, & consen-
 tientibus elementis tranquillo nauigio Britannias petiit.
 20 Interea sinistris spiritus prouolantes totam insulam Germa-
 num venire inuitis vaticinationibus nunciabant, intantum
 vt Elafius quidam regionis illius primus in occursum sancto-
 rum sine vlla manifesti nuntii relatione properaret, exhibens
 secum filium, quem in ipso flore adolescentiæ debilitas do-
 25 lenda damnauerat. Erat enim arescentibus neruis contra-
 cto poplite, cui per siccitatem cruris vsus vestigii negabantur.
 Hunc Elafium prouincia tota subsequitur. Veniunt sacerdo-
 tes, occurrit inscia multitudo, confestim benedictio & ser-
 monis diuini doctrina profunditur. Recognoscunt popu-
 lum, in ea qua illum reliquerant credulitate, durantem, in-
 30 telligunt culpam esse paucorum, inquirunt auctores, inuen-
 tosque condemnant. Tum subito Elaficis pedibus aduolui-
 tur sacerdotum, offerens filium, cuius necessitatem ipsa de-
 bilitas etiam sine precibus allegabat. Fit communis omnium
 35 dolor, & præcipuè sacerdotum, qui conceptam miseri-
 cordiam ad diuinam clementiam contulerunt, statum-
 que adolescentem beatus Germanus sedere compulit,

D adtrectat

adtrectat poplitem debilitate curuatum, & per tota infirmitatis spatia medicabilis dextera percurrit, salubremq; tactum sanitas festina subsequitur, ariditas succum, nerui officia receperunt, & in conspectu omnium incolumis patri filius restituitur. Implentur populi stupore miraculi, & in pectoribus omnium fides catholica inculcata firmatur, prædicatio deinde ad plebem de præuaricationis emendatione conuertitur. Omniumque sententia prauitatis auctores qui erant expulsi infula, sacerdotibus adducuntur ad mediterranea deferendi, vt & regio absolute, & illi emendatione fruerentur. Factumque est vt illis locis multo ex eo tempore fides intemera ta perduraret. Itaque compositis omnibus, beati sacerdotes ea qua venerant prosperitate redierunt. Porro Germanus post hæc ad Rauennam pro pace Armoricanæ gentis supplicaturus aduenit, ibique à Valentiniano & Placidia matre ipsius summa reuerentia susceptus, migravit ad Christum. Cuius corpus honorifico agmine comitantibus virtutum operibus suam defertur ad urbem. Nec multo post Valentinianus ab Erii patricii, quem occiderat, satellitibus interimitur. Anno imperii Marciani sexto, cum quo simul Hesperium concidit regnum.

Vi Britones quiescentibus ad tempus exteris, ciuilibus sese bellis contriuerint, simul & maioribus flagitijs submerferint.

CAP. X XII.

Interim Britannia cessatum quidē est parumper ab externis, sed non à ciuilibus bellis. Manebant exterminia ciuitatum ab hoste dirutarum ac desertarum, pugnantibus contra inuicem qui hostem euaserant ciues. Attamen recenti adhuc memoria calamitatis & cladis inflictę seruabant utcunque Reges Sacerdotes priuati & optimates suum quique ordinem. At illis decedentibus, quum successisset etas tempestatis illius nescia, & præsentis solum serenitatis statum experta, ita cuncta veritatis ac iusticię moderamina concussa ac subuersa sunt, vt nullum earum non dicam vestigium, sed ne memoria quidem præter in paucis

cis & valde paucis vlla appareret. Quin inter alia inenarrabili-
 5 lium scelerum facta, quæ historicus eorum Gildas flebili ser-
 mone describit, & hoc addebat, vt nunquam genti Saxonum
 siue Anglorum secum Britanniam incolenti, verbum fidei
 prædicandum committerent. Sed non tamen diuina pietas
 plebem suam quam præsciuit deseruit, quin multò digniores
 genti memoratæ præcones veritatis per quos crederet, desti-
 nauit.

10 Vt sanctus Papa Gregorius Augustinum cum monachis ad prædican-
 dum genti Anglorum mittens, epistola quoque illos exhor-
 tatoria, ne à laborando cessarent, confortauerit.

CAP. XXIII.

15 **S**iquidem anno ab incarnatione domini quin-
 gentesimo octogesimo secundo Mauritius ab
 Augusto quinquagesimus quartus imperium
 suscipiens, vno & viginti annis tenuit. Cuius an-
 no regni decimo Gregorius vir doctrina & a-
 ctione præcipuus Pontificatum Romanæ & apostolicæ sedis
 20 fortitus, rexit annos tredecim, menses sex, & dies decem. Qui
 diuino admonitus instinctu anno decimoquarto eiusdè prin-
 cipis, aduentus verò Anglorum in Britanniam anno circiter
 centesimo quinquagesimo misit seruum Dei Augustinum,
 & alios plures cum eo monachos timentes dominum, prædi-
 care verbum Dei genti Anglorum. Qui cum iussis Pontifica
 25 libus obtemperantes, memoratum opus aggredi cœpissent,
 iamque aliquantum itineris confecissent, perculsi timore iner-
 ti redire domum, potius quàm barbaram, feram, incredulam
 que gentem, cuius nec linguam quidem nossent, adire, cogi-
 tabant, & hoc esse tutius communi consilio decernebant.

30 Nec mora Augustinum, quem eis episcopum ordinandum (si
 ab Anglis susciperentur) disposuerat, domum remittunt, qui
 à beato Gregorio humili supplicatu obtineret, ne tã periculo-
 sam, tam laboriosam, tam incertam peregrinationem adire
 deberent. Quibus ille exhortatorias mittēs literas, in opus eos
 35 verbi, diuino cōsifos auxilio, proficisci suadet. Quarum videli-
 cet literarū ista est forma. Gregorius seruus seruorū Dei. Quia
 melius fuerat bona non incipere, quàm ab his quæ cœpta
 sunt cogitatione retrosum redire, summo studio dilectissimi

fili oportet, vt opus bonum, quod auxiliante domino cœpi-
 stis, impleatis. Nec ergo labor vos itineris, nec maledicorum
 hominum linguæ deterreant: sed omni instantia, omniq̃ue
 feruore quæ inchoastis Deo authore peragite. Scientes quòd
 laborem magnum æternæ retributionis gloria sequitur. Re- 5
 meanti autem Augustino præposito vestro, quem & abbatem
 vobis constituimus, in omnibus humiliter obedite. Scientes
 hoc vestris animabus per omnia profuturum, quicquid à vo-
 bis fuerit in eius admonitione completum. Omnipotens
 Deus sua vos gratia protegat, & vestri laboris fructum in æter- 10
 na me patria videre concedat. Quatenus & si vobiscum labo-
 rare nequeo, simul in gaudio retributionis inueniar, quia la-
 borare scilicet volo. Deus vos incolumes custodiat dilectissi-
 mi filii. Data die decima Kalendarum Augustarum, imperan-
 te Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto anno 15
 decimo quarto, p̃st̃ Consulatam eiusdem domini nostri an-
 no decimo tertio, indictione decima quarta

Vt Arelatensi Archiepiscopo epistolam pro eorum sus-
 ceptione miserit.

CAP. XXIII.

20

Isit etiam tunc iisdem venerandus pontifex ad
 Etherium Arelatensem Archiepiscopum (vt
 Augustinum Britanniam peragentem beni-
 gne susciperet) litteras, quarum iste est textus. 25
 Reuerendissimo & sanctissimo fratri Etherio
 coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei. Licet apud sacer-
 dotes habentes Deo placitam charitatem religiosi viri nul-
 lius commendatione indigeant: quia tamen aptum tempus
 scribendi se iniecit, fraternitati vestræ nostra mittere scripta 30
 curauimus, insinuantes latorem præsentium Augustinum ser-
 num Dei, de cuius certi sumus studio, cum aliis seruis Dei, il-
 luc nos pro vtilitate animarum auxiliante Domino direxisse.
 Quem necesse est, vt sacerdotali studio sanctitas vestra adiuua 35
 re, & sua ei solatia præbere festinet. Cui etiam vt promptiores
 ad suffragandum possitis existere, causam vobis iniunximus
 subtiliter indicare. Scientes quòd ea cognita tota vos propter
 Deum

Deum deuotione ad solādum, quia res exigit, commodetis: Candidum præterea presbyterum communem filium, quem ad gubernationem patrimoniali ecclesiæ nostræ transmisi- mus, charitati vestræ in omnibus commendamus. Deus te in columē custodiat reuerendissimè frater. Data die decima ka- lendarum Augustarum imperante Domino nostro Mauri- tio Tiberio piissimo Augusto. Anno decimoquarto post con- sultatum eiusdem domini nostri. Anno decimo tertio indi- catione decima quarta.

10 *Vt veniens Britanniam Augustinus primo in insulam Taneto Regē Cantuariorum prædicarit, & sic accepta ab eo licentia Cantium prædicaturus intrauerit.*

CAP. XXV.

15 **R**oboratus ergo confirmatione beati patris Gre- gorii Augustinus, cum famulis Christi qui erāt cum eo, rediit in opus verbi, peruenitque Britan- niam. Erat eo tempore Rex Edilberthus in Can- 20 tio potentissimus, qui ad cōfinium vsque Hum- bri fluminis maximi, quo meridiani & Septentrionales An- glorum populi dirimuntur, fines imperii tetenderat. Est autē ad Orientalem Cantii plagam Tanetos insula non modica, id est, magnitudinis iuxta consuetudinem æstimationis An- 25 glorum miliarium sexcentarum, quam à continenti terra se- cernit fluuius Vantsumu, qui est latitudinis circiter trium sta- diorum, & duobus tantū in locis est transmeabilis. Vtrumq; enim caput protendit in mare. In hac ergo applicuit seruus do- mini Augustinus, & focii eius viri (vt fertur) ferme quadragin- 30 ta. Acceperunt autem præcipiente beato Papa Gregorio de gente Francorum interpretes, & mittēs ad Edilberthum man- dauit se venisse de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus æterna in cælis gaudia, & regnum sine fine cū Deo viuo & vero futurū, sine vlla dubietate promitte- 35 ret. Qui hæc audiēs, manere illos in ea quā adierāt insula, & eis necessaria ministrari, donec videret quid eis faceret, iussit. Nā & antea fama ad eū Christianæ religionis puenerat, vtpote q- et vxorē habebat Christianā de gēte Frācorū regia noīe Berthā.

Quam ea conditione à parentibus acceperat, vt ritum fidei ac religionis suæ cum episcopo, quem ei adiutorem fidei dederant nomine, Luidhardo inuiolatam seruare, licentiam haberet. Post dies ergo venit ad insulam Rex, & residens sub diuo iussit Augustinum cum sociis ad suam ibidem aduenire colloquium. Cauerat autem ne in aliquam domum ad se introirent veteri vsus augurio, ne superuentu suo, si quid maleficæ artis habuissent, eum superando deciperent. At illi non demonica sed diuina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini saluatoris in tabula depictam, letaniasque canentes pro sua simul & eorum propter quos & ad quos venerant salute æterna, Domino supplicabant. Cumque ad iussionem Regis residentes, verbum ei vite vna cum omnibus qui aderant eius comitibus prædicarent: respondit ille dicens, Pulchra sunt quidem verba 15 & promissa quæ affertis, sed quia noua sunt & incerta, non his possum assensum tribuere, relictis eis quæ tanto tempore cum omni Anglorum gente seruauit. Verum quia de longè huc peregrini venistis, & vt ego mihi videor perspexisse, ea quæ vos vera & optima credebatis, nobis quoque communicare desideratis: nolimus molesti esse vobis, quin potius benigno vos hospitio recipere, & quæ victui vestro sunt necessaria, ministrare curamus, nec prohibemus, quin omnes, quos potestis, fidei vestræ religionis prædicatio societis. Dedit ergo eis mansionem in ciuitate Dorouernesi (quæ imperii sui totius erat metropolis) 25 eisque, vt promiserat, cum administratione victus temporalis, licentiã, quoque; prædicandi non abstulit. Fertur autem quod appropinquantes ciuitati, more suo cum cruce sancta et imagine magni Regis Domini nostri Iesu Christi, hanc letaniã consona voce modularentur: Deprecamur te domine in omni 30 misericordia tua, vt auferatur furor tuus & ira tua à ciuitate ista, & de domo sancta tua, quoniam peccauimus, alleluya.

Vt idem in Cantio primitiue ecclesie & doctrinam sic imitatus
& vitam, atque in vrbe Regis sedem episcopi
patus acceperit.

35

CAP. XXVI.

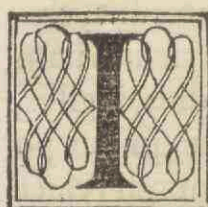
At vbi

AT vbi sibi datam mansionem intrauerunt, ceperunt Apostolicam primitiuae ecclesiae vitam imitari, orationibus videlicet assiduis, vigiliis, ac ieiuniis seruiendo, verbum vitae, quibus poterant, praedicando, cuncta huius mundi velut aliena spernendo, ea tantum, quae victui necessaria videbantur, ab eis, quos docebant, accipiendo, secundum ea quae docebant ipsi per omnia viuendo, & paratum ad patiendum aduersa quaeque, vel etiam ad moriendum pro ea quam predicabant veritate, animu habendo. Quid? Crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitae, ac dulcedinem doctrinae eorum caelestis. Erat autem propè ipsam ciuitatem ad Orientem ecclesia in honore sancti Martini antiquitus facta, dum adhuc Romani Britanniam incolerent, in qua regina, quam Christianam fuisse praediximus, orare consueuerat. In hac ergo & ipsi primo conuenire psallere, orare, missas facere, praedicare, & baptizare coeperunt, donec Rege ad fidem conuerso, maiorem praedicandi per omnia, & ecclesias fabricandi, vel restaurandi, licentiam acciperent. At vbi ipse etiam inter alios delectatus vita mundissima sanctorum, & promissis eorum suauissimis, quae vera esse miraculorum quoque multorum ostensione firmauerunt, credens, baptizatus est, coepere plures quotidie ad audiendum verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, vnitati se sanctae Christi ecclesiae credendo sociare. Quorum fidei & conuersioni ita congratulatus esse Rex perhibetur, vt nullum tamen cogeret ad Christianismu, sed tantummodo credentes arctiori dilectione quasi conciuces sibi regni caelestis amplecteretur. Didicerat enim & a doctoribus auctoribusque suae salutis, seruitium Christi voluntarium, non coacticum debere esse. Nec distulit, quin etiam ipsis doctoribus suis locum sedis, eorum gradui congruum, in Dorouernia metropoli sua donaret, simul & necessarias in diuersis speciebus possessiones conferret.

35 Vt idem Episcopus factus Gregorio papae quae sint Britanniae gesta mandarit, simul & de necessitatibus eius responsa petens, acceperit.

CAP. XXVII.

D 4 Interim

Interea vir domini Augustinus venit Arelas, & ab archiepiscopo eiusdem ciuitatis Etherio, iuxta quod iussa sancti patris Gregorii acceperat, Archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est. Reuersusque Britanniam misit continuo Romam Laurentium presbyterum, & Petrum monachum, qui beato pontifici Gregorio gentem Anglorum fidem Christi accepisse, ac se episcopum factum esse referrent. Simul & de eis, quæ necessaria videbantur, quæstionibus eius consulta flagitans. Nec mora, congrua quæstionibus responsa recepit, quæ etiam huic historiæ nostræ commodum duximus indere.

¶ Interrogatio Augustini episcopi Cantuariorum ecclesiæ. De Episcopis, qualiter cum suis clericis conuersentur, vel de his, quæ fidelium oblationibus accedunt altari, quantæ debeant fieri portiones, & qualiter episcopus agere in ecclesia debeat? 15

¶ Respondit Gregorius Papa, urbis Romæ, Sacra scriptura testatur (quæ te bene nosse dubium non est) & specialiter beati Pauli ad Timo. epistolæ, in quibus eum erudire studuit, qualiter in domo Dei conuersari debuisset. Mos autem sedis apostolicæ est, ordinatis episcopis, præcepta tradere, ut in omni stipendio quod accedit, quatuor debeant fieri portiones. Vna videlicet episcopo & familiæ propter hospitalitatem atque susceptionem alia clero, tertia pauperibus, quarta ecclesiis reparandis. Sed quia fraternitas tua monasterii regulis erudita, seorsum fieri non debet à clericis suis in ecclesia Anglorum, quæ auctore Deo nuper adhuc ad fidem perducta est, hanc debet conuersationem instituere, quæ initio nascentis ecclesiæ fuit patribus nostris, in quibus nullus eorum ex his quæ possidebant aliquid suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia. Si qui verò sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent, & stipendia sua exterius accipere. Quia & de iisdem partibus, de quibus præfati sumus, nouimus scriptum quod diuidebatur singulis prout cuique opus erat. De eorum quoque stipendio cogitandum atque providendum est, & sub ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus uiuant, & canendis psalmis inuigilent, & ab omnibus illicitis & cor & linguam & corpus Deo auctore conseruent. Communia autem vita uiuentibus, iam de faciendis portionibus

portionibus, vel exhibenda hospitalitate, & adimplenda misericordia, nobis quid erit loquendū? Cū omne quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est, Domino magistro omnium docente: Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. ¶ Interrogatio Augustini. Cū vna sit fides, cur sunt ecclesiarū diuersæ consuetudines, & altera consuetudo missarum in sancta Romana ecclesia, atque altera in Galliarum tenetur. ¶ Respondit Gregorius Papa. Nouit fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit nutritam. Sed mihi placet, vt siue in Romana, siue in Galliarum, seu in qualibet ecclesia, aliquid inuenisti quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, & in Anglorum ecclesia, quæ adhuc ad fidem noua est, institutione præcipua, quæ de multis ecclesiis colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem deponere. ¶ Interrogatio Augustini. Obsecro quid pati debeat, si quis aliquid de ecclesia furto abstulit? ¶ Respondit Gregorius. Hoc tua fraternitas ex persona furis pensare potest, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes subsidia furtum perpetrant, & sunt alii, qui hac in re ex inopia delinquant. Vnde necesse est, vt quidam damnis, quidam verò verberibus: & quidam districtius, quidam autem lenius corrigantur. Et cū paulo districtius agitur, ex charitate agendum est, non ex furore: quia ipsi hoc præstatur qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. Sic enim nos fidelibus tenere disciplinā debemus, sicut boni patres carnalibus filiis solent, quos et pro culpis verberibus feriunt, & tamen ipsos, quos doloribus affligunt, habere heredes quærunt: & quæ possident ipsis seruant, quos irati insequi videntur. Hęc ergo charitas in mente tenenda est, & ipsa modum correptionis dicit, ita vt mens extra rationis regulam omnino nihil faciat. Adde etiam, quomodo ea, quæ furto de ecclesiis abstulerunt, reddere debeant. Sed absit, vt ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra de vanis quærere. ¶ Interrogatio Augustini. Si debeant duo germani fratres singulas sorores accipere, quæ

quæ sunt ab illis longa progenie generatæ? ¶ Respondit Gregorius. Hoc fieri modis omnibus licet. Nequaquam enim in sacris eloquiis inuenitur, quod huic capitulo contradicere videatur. ¶ Interrogatio Augustini. Usque ad quodam generationem debeant fideles cum propinquis sibi coniugio copulari? ¶ Respondit Gregorius. Quædam terrena lex in Romana republica permittit, vt siue frater & soror, seu duorum fratrum germanorum, vel duarum sororum filius & filia miscantur. Sed experimento didicimus, ex tali coniugio sobolē non posse succrescere. Et sacra lex prohibet cognationis turpitudinem reuelare. Vnde necesse est, vt iam tertia vel quarta generatio fideiū licenter sibi iungi debeat. Nam secunda, quam diximus, à se omni modo debet abstinere. Cum nouerca aut misceri graue est facinus: quia & in lege scriptum est, turpitudinem patris tui non reuelabis. Neque enim patris turpitudinem filius reuelare potest: sed quia scriptum est, Erunt duo in carne vna, qui turpitudinē nouerçe, quę vna caro cū patre fuit reuelare præsumpserit, profecto patris turpitudinē reuelauit. Cum cognata quoque misceri prohibitum est, quia per iunctionem priorem caro fratris fuerit facta. Pro qua re etiam Iohannes Baptista capite truncatus est, & sancto martyrio consummatus. Cui non est dictum, vt Christum negaret, & tamē pro Christi confessione occisus est: sed quia iisdem Dominus noster Iesus Christus dixerat, Ego sum veritas, quia pro veritate Iohannes occisus est, videlicet & pro Christo sanguinem fudit. Quia verò sunt multi in Anglorum gēte, qui dum adhuc in infidelitate essent, huic nefando coniugio dicuntur admixti, ad fidem venientes admonendi sunt, vt se abstineant, & graue hoc esse peccatum cognoscant. Tremendum Dei iudicium timeant, ne pro carnali dilectione tormenta æterni cruciatus incurrant. Non tamen pro hac re corporis & sanguinis domini communionē priuandi sunt, ne in eis illa vlcisci videantur, in quibus se per ignorantiam ante lauacrū baptismatis astrinxerunt. In hoc enim tempore sancta ecclesia quædam per feruorē corrigit, quædam per mansuetudinem tolerat, quædam per cōsiderationē dissimulat, atq; ita portat & dissimulat, vt sæpe malū quod aduersatur portādo & dissimulādo cōpescat. Oēs aut qui ad fidem veniunt admonēdi sunt, ne tale aliquid audeant

audeant perpetrare. Si qui autem perpetraverint, corporis & sanguinis Domini communionem priuandi sunt. Quia sicut in his qui per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda est, ita in his fortiter insequenda, qui non metuunt sciendo peccare. ¶ Interrogatio Augustini. Si longinquitas itineris magna interiaceat, ut episcopi non facile valeant conuenire, an debeat sine aliorum episcoporum presentia episcopus ordinari? ¶ Respondit Gregorius. Et quidem in Anglorum ecclesia, in qua adhuc solus tu episcopus inueniris, ordinare episcopum non aliter, nisi sine episcopis potes. Nam quando de Gallis episcopi veniunt, qui in ordinatione episcopi testes assistunt? Sed fraternitatem tuam ita volumus episcopos ordinare, ut ipsi sibi episcopi longo interuallo minime disiungantur, quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione episcopi, alii conuenire non possint. Pastores quoque quorum presentia valde est utilis, facile debeant conuenire. Cum igitur auctore Deo ita fuerint episcopi in propinquis sibi locis ordinati per omnia, episcoporum ordinatione sine aggregatis tribus vel quatuor episcopis fieri non debet. Nam in ipsis rebus spiritualibus, ut sapienter & mature disponantur, exemplum trahere a rebus etiam carnalibus possumus. Certum enim dum coniugia in mundo celebrantur, coniugati quoque conuocantur, ut qui in via iam coniugii precesserunt, in subsequenti quoque copulae gaudio misceantur. Cur non ergo & in hac spiritali ordinatione, qua per sacrum ministerium homo Deo coniungitur, tales conueniant, qui vel in profectu ordinati episcopi gaudeant, vel pro eius custodia omnipotenti Deo preces pariter fundant? ¶ Interrogatio Augustini. Qualiter debemus cum Galliarum & Britanniarum episcopis agere? ¶ Respondit Gregorius. In Galliarum episcopis nullam tibi auctoritatem tribuimus: quia ab antiquis predecessorum meorum temporibus pallium Arelatensis episcopus accepit, quem nos priuare auctoritate percepta minime debemus. Si igitur contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum provinciam transeat, cum eodem Arelatensi episcopo debet agere, qualiter (si qua sunt vitia in episcopis) corrigantur. Qui si forte in disciplinae vigore tepidus existat, tuae fraternitatis zelo accendendus est. Cui etiam epistolas fecimus, ut cum tuae sanctitatis presentia in Galliis & ipse tota mente subueniat, & quae sunt creatoris nostri

nostri iussioni contraria, ab episcoporum moribus compescat. Ipse autem ex auctoritate propria episcopos Galliarum iudicare non poteris, sed suadendo, blandiendo, bona quoque opera eorum imitationi monstrando, prauorum mentes ad sanctitatis studia reforma. Quia scriptum est in lege: Per alienam messem transiens, falccm mittere non debet: sed manu spicas conterere & manducare. Falccm enim iudicii mittere non potes in ea segete, quæ alteri videtur esse commissa: sed per effectum boni operis frumenta dominica vitiorum suorum paleis expolia, & in ecclesiæ corpore monendo & persuadendo, quasi mandendo conuerte. Quicquid verò ex auctoritate agendum est, cum prædicto Arelatensi episcopo agatur, ne prætermitti possit hoc, quod antiqua patrum institutio inuenit. Britanniarum verò omnes episcopos tuæ fraternitati committimus, vt indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, peruersi auctoritate corrigantur. ¶ Interrogatio Augustini. Si prægnans mulier debeat baptizari? Aut postquam genuerit post quantum tempus possit ecclesiam intrare? Aut etiam ne morte præoccupetur, quod genuerit post quot dies hoc licet sacri baptismatis sacramenta percipere? Aut post quantum temporis, huic vir suus possit in carnis copulatione coniungi? Aut si menstrua consuetudine tenetur, an ecclesiam intrare ei liceat? Aut sacre communionis sacramenta percipere? Aut vir suæ coniugi permixtus, priusquam lauetur aqua, si ecclesiam possit intrare? Vel etiam ad mysterium communionis sacre accedere? Quæ omnia rudi Anglorum genti oportet habere comperita. ¶ Respondit Gregorius. Hoc non ambigo fraternitatem tuam esse requisitam, cui iam & responsum reddidisse me arbitror. Sed hoc quod ipse dicere & sentire potuisti, credo quod mea apud te volueris responsione firmari. Mulier etenim prægnans cur non debeat baptizari, cum non sit ante omnipotentis Dei oculos culpa aliqua sæcunditas carnis? Nam cum primi parentes nostri in paradiso deliquissent, immortalitatem, quam acceperant, trecto Dei iudicio perdiderunt. Quia itaque iisdem omnipotens Deus humanum genus pro culpa sua funditus extinguere noluit, immortalitatem homini pro peccato suo abstulit: & tamen pro benignitate suæ pietatis, sæcunditatem ei sobolis referuauit. Quod ergo naturæ humanæ

manæ ex omnipotentis Dei dono seruatum est; qua ratione poterit à sacri baptismatis gratia prohiberi? In illo quippe mysterio, in quo omnis culpa funditus extinguitur, valde stultum est, si donum gratiæ ei contradicere posse videatur.

5 Cum verò enixa fuerit mulier, post quot dies debeat ecclesiam intrare, Testamenti veteris præcepto manifestum est, quod ita habet: Mulier si suscepto semine pepererit masculum, triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium,

10 donec impleatur dies purgationis suæ. Sin autem foeminam pepererit, sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Quod tamen sciendum est, quia in mysterio accipitur. Nam si hora eadem qua genuerit actura gratias intret ecclesiam, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, nam in prolis prolatione gemitus. Vnde & ipsi primæ matri omnium Dei præceptum transgressæ dictum est: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, & in doloribus paries. Si itaque enixam mulierem prohibemus ecclesiam

20 intrare, ipsam ei pœnam suam in culpam deputamus. Baptizare autem vel enixam mulierem, vel hoc quod genuerit, si mortis periculo urget, vel ipsa hora eadē qua gignit, vel hoc quod gignitur eadem qua natum est, nullo modo prohibetur: quia sancti mysterii gratia sicut viuentibus atque discernentibus

25 cum magna discretionem providenda est. Ita his quibus mors imminet, sine vlla dilatione offerenda, ne dum adhuc tempus ad præbendum redemptionis mysterium queritur, interueniente paululum mora inueniri non valeat qui redimatur. Ad eius ergo concubitum vir suus accedere non debet, quo ad usque

30 qui gignitur ab lactetur. Præua autem consuetudo in coniugatorum moribus effecit, vt mulieres filios quos gignunt nutrire contempnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendum tradant, quod videlicet ex sola causa incontinentiæ videtur inuentum. Quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt. Hæ itaque quæ filios suos præua ex consuetudine aliis ad nutriendum tradunt, nisi purgationis tempus transierit, viris suis non debent admisceri. Quippe & sine partus causa, quum in consuetis suis menstruis detinentur,

A
 tinentur, viris suis misceri prohibentur, ita vt morte lex sacra
 feriat, si quis vir ad menstruatam mulierem accedat. Quæ ta-
 men mulier dum consuetudinem menstruam patitur, prohi-
 beri ecclesiam intrare non debet: quia ei naturæ superfluitas
 in culpam non valet reputari, & per hoc quod inuita patitur, 5
 iustū non est vt ingressu ecclesiæ priuetur. Nouimus namq;
 quòd mulier, quæ fluxū patiebatur sanguinis, post tergum Do-
 mini humiliter veniens, vestimēti eius fimbriā tetigit, atq; ab
 ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis po-
 sita laudabiliter potuit Domini vestimētum tangere, cur quæ 10
 menstruum sanguinis patitur, ei nō liceat Domini ecclesiam
 intrare? Sed dicis, illam infirmitas compulit, has verò, de qui-
 bus loquimur, cōsuetudo constringit. Perpende autem frater
 charissime: quia omne quod in hac mortali carne patimur ex
 infirmitate naturæ, est digno Dei iudicio post culpam ordina- 15
 tum. Esurire namque, sitire, æstare, algere, laceffere, ex infir-
 mitate naturæ est. Et quid est aliud contra famem alimēta, con-
 tra sitim potum, contra æstum auras, contra frigus vestē, con-
 tra lassitudinem requiem querere, nisi medicamentū quod-
 dam contra ægrotudines explorare? Fœminæ itaque & men- 20
 struus sui sanguinis fluxus ægrotudo est. Si igitur bene præsum-
 psit, quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit,
 quod vni personæ infirmati conceditur, cur non concedatur
 cunctis mulieribus, quæ naturæ suæ vitio infirmantur? Sanctæ
 autem communionis mysterium in iisdem diebus percipere 25
 non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna perci-
 pere non præsumit, laudanda est. Sed si perceperit, non iudi-
 canda. Bonarum quippe mentiū est, & ibi aliquo modo cul-
 pas suas agnoscere, vbi culpa non est: quia sæpe sine culpa agi-
 tur, quod venit ex culpa. Vnde etiam cum esurimus, sine cul- 30
 pa comedimus, autem ex culpa: primi hominis factum est vt
 esuriamus. Menstrua enim consuetudo mulieribus non ali-
 qua culpa est, videlicet quia naturaliter accidit: sed tamē quia
 natura ipsa ita vitiata est, vt etiam sine voluntatis studio videa-
 tur esse polluta, ex culpa venit vitiū, in quo se ipsa, qualis per 35
 iudicium facta sit, humana natura, cognoscat. Et homo qui
 culpam sponte perpetravit, reatum culpæ portet inuitus. Atq;
 ideo fœminæ cum semetipsas considerant, si in menstrua
 consuetu-

consuetudine ad sacramentum dominici corporis & sanguinis accedere non præsumunt, de sua recta consideratione laudandæ sunt. Dum verò percipiendo ex religiosæ vitæ consuetudine eiusdem mysterii amore rapiuntur, reprimendæ (sicut prædiximus) non sunt. Sicut enim in Testaméto veteri exteriora opera obseruantur, ita in Testamento nouo, non tam quod exterius agitur, quàm id quod interius cogitatur sollicita intentione attenditur, vt subtili sententia puniatur. Nam cum multa lex velut immunda manducare prohibeat, in Euangelio tamen dominus dicit: Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quæ exeunt de ore illa sunt quæ coinquinant. Atque paulò post subiicit exponēs: Ex corde exeunt cogitationes malæ. Vbi vbertim indicatum est, quod illud ab omnipotenti Deo pollutum esse in opere ostenditur, quod ex pollutæ cogitationis radice generatur. Vnde Paulus quoque apostolus dicit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum. Atque mox eiusdem causam coinquinationis annuncians subiungit: Coinquinata sunt enim & mens eorum & conscientia. Si ergo ei cibus immundus non est, cui mens immunda non fuerit, cur quòd munda mente mulier ex natura patitur, ei in immunditiam reputetur? Vir autè cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua intrare ecclesiam non debet, sed neque lotus statim intrare debet. Lex autem veteri populo præcipit, vt mixtus vir mulieri & lauari aqua debeat, & ante solis Occasum ecclesiam non intrare, quod tamen intelligi spiritualiter potest. Quia mulieri vir miscetur, quando illicitæ concupiscentiæ animus in cogitatione per delectationem coniungitur. Quia nisi prius ignis concupiscentiæ à mente deferueat, dignum se congregationi fratrum æstimare non debet, qui se grauari per nequitiam prauæ voluntatis videtur. Quamuis de hac re diuersæ hominum nationes diuersa sentiant, atque alia custodire videantur: Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululum reuerenter abstinere. Nec hæc dicentes culpam deputamus esse coniugium, sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate

voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu abstinendum est: quia voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non enim de adulterio, vel fornicatione, sed de legitimo cōiugio natus fuerat, qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus cōceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus conceptum se nouerat, à delicto se natum gemit: quia portat arbor in ramo humorem vitii, quem trahit ex radice. In quibus tamen verbis non admixtionem coniugii iniquitatem nominat, sed ipsam videlicet voluptatem admixtionis. Sunt etenim multa quæ licita esse probantur ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus scdamur. Sicut sæpe irascendo culpas insequimur, & tranquillitatem in nobis animi perturbamus: & cum rectum sit quod agitur, non est tamen approbabile, quòd in eo animus perturbatur. Contra vitia quippe delinquentium iratus fuerat, qui dicebat: Turbus est præ ira oculus meus. Quia enim nõ valet nisi tranquilla mens in contemplationis se lucem suspendere, in ira suum oculum turbatum dolebat. Quia dum male acta deorsum insequitur, confundi atque turbari à summorum contemplatione cogebatur. Est ergo laudabilis ira contra vitium, & tamen molesta, quia turbatum se aliquem reatum incurrisse æstimat. Oportet itaque legitima carnis copula vt causa prolis sit, non voluptatis: & carnis commixtio, creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Si quis verò sua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, sed solummodo creandorum liberorum gratia utitur, iste profecto siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendo dominici corporis sanguinisque mysterio, suo est relinquendus iudicio, quia à nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cum verò non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habent coniuges etiam de sua cōmixtione quod defleant. Hoc enim eis concedit sancta prædicatio, & tamen de ipsa concessione metu animam concutit. Nam cum Paulus apostolus Corinthiis scribens diceret, Qui se continere non potest, habeat uxorem suam, statim subiungere curauit, Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Non enim indulgetur quod licet, quia iustum est. Quod igitur indulgere dixit, culpam esse demonstrauit.

Vigilanti

Vigilanti verò mēte pensandum est, quòd in Sina monte Do-
 minus locuturus ad populum, prius eundem populum absti-
 nere à mulieribus præcepit. Et si illic vbi Dominus per creatu-
 ram subditam hominibus loquebatur, tanta prouisione est
 5 munditia corporis requisita, vt qui verba Dei perciperent, mu-
 lieribus mixti non essent: quanto magis mulieres quæ corpus
 Domini omnipotentis accipiūt, custodire in se munditiã car-
 nis debent, ne ipsa inæstimabilis mysterii magnitudine gra-
 uentur. Hinc etenim ad Dauid de pueris suis per sacerdotem
 10 dicitur, vt si à mulieribus mundi essent, panes propositionis
 acciperent, quos omnino non acciperent, nisi prius mundos
 eos Dauid à mulieribus fateretur. Tunc autē vir qui post ad-
 mixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam sacræ commu-
 nionis mysterium valet accipere, cū ei iuxta præfinitam
 15 sententiam etiam ecclesiam licuerit intrare. ¶ Interrogatio.
 Augustinus. Si post illusionem, quæ per somnium solet acci-
 dere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat, vel si sacer-
 dos sit, sacra mysteria celebrare? ¶ Respondit Gregorius.
 Hunc quidem testamentum veteris legis, sicut & in superiori
 20 capitulo iam diximus, pollutum dicit, & nisi lotum aqua ei
 vsque ad vesperam intrare ecclesiam non concedit. Quod ta-
 men aliter populus spiritalis intelligens, sub eodem intellectu
 accipiet quo præfati sumus: quia quasi per somnium illuditur,
 qui tentatus immunditia veris imaginibus in cogitatione
 25 inquinatur, sed lauāndus est aqua, vt culpas cogitationis lachry-
 mis abluat. Et nisi prius ignis tentationis recesserit, reum se
 quasi vsque ad vesperum cognoscat. Sed est in eadem illusio-
 ne valde necessaria discretio, quæ subtiliter pensari debet, ex
 qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapu-
 30 la, aliquando ex naturæ superfluitate vel infirmitate, aliquan-
 do ex cogitatione contingit. Ita & quidem cū ex naturæ su-
 perfluitate vel infirmitate euenerit, omnimodo hæc illusio nō
 est timenda: quia hanc animus nesciens pertulisse magis do-
 lendum est, quàm fecisse. Cum verò vltra modum appetitus
 35 gulæ in fumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum
 receptacula grauantur, habet exinde animus aliquem rea-
 tum, non tamen vsque ad prohibitionem percipiendi san-
 cti mysterii, vel missarum solennia celebrandi.

Cum fortasse aut festus dies exigit, aut exhiberi mysteriū (pro eo quod sacerdos alius in loco deest) ipsa necessitas cōpellit. Nam si adsunt alii, qui implere mysterium valeāt, illusio pro crapula facta, à perceptione sacri mysterii prohibere nō debet: sed ab immolatione sacri mysterii abstinere (vt arbitror) humiliter debet, si tamen dormientis mentē turpi imaginatione non concusserit. Nam sunt quibus ita plerumque illusio nascitur, vt eorum animus etiam in somno corporis positus turpibus imaginationibus non scædetur. Qua in re vnum ibi ostenditur ipsa mens rea, non tamē vel suo iudicio libera, cum se, 10 & si dormienti corpore nihil meminit vidisse, tamen in vigiliis corporis meminit in ingluuiem cecidisse. Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio dormientis, patet animo suus reatus. Videt enim à qua radice inquinatio illa processerit, quia quod cogitauit sciēs, hoc protulit nesciēs. Sed pensandū est, ipsa cogitatio vtrum suggestione, an delectatione, vel quod maius est, peccati cōsensu acciderit. Tribus etenim modis impletur omne peccatū, videlicet suggestiōe, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolū, delectatio per carnem, consensus per spiritum. Quia & primam culpam serpens suggessit, Eua velut caro delectata est, Adam verò velut spiritus cōsensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem atque delectationem, inter delectationem & consensum, iudex sui animus præfideat. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio se 25 quatur, peccatum omnimodo perpetratum non est. Cum verò delectari caro cœperit, tunc peccatū incipit nasci. Si autem ex deliberatione consentit, tūc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati initiū est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sepe cōtingit, vt hoc quòd 30 malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen anima eidem delectationi consentiat. Et cum caro delectari sine anima nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctās, in delectatione carnali aliquomodo ligatur inuitus, vt ei ex ratione cōtradicat, nec cōsentiat, & 35 tñ delectatione ligatus sit, sed ligatū se vehemēter ingemiscat. Vnde et ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat dicēs: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę,

tis mee, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in
 membris meis. Si autem captiuus erat, minime pugnabat, sed
 & si pugnabat, quare captiuus erat? Repugnabat igitur legi
 mentis, cui lex quæ in membris est repugnabat. Si autem pu-
 5 gnabat, captiuus non erat. Ecce itaque homo est (vt ita dix-
 rim) captiuus & liber. Liber ex iustitia quam diligit, captiuus
 ex delectatione quam portat inuitus. ¶ Hucusque responsio
 nes beati Pape Gregorii ad consulta reuerendissimi antistitis
 Augustini. Epistolam verò quam se Arelatenfi episcopo fecif-
 10 se commemorat, ad Vergilium Etherii successorem dederat.
 Cuius hæc forma est.

Ut Papa Gregorius epistolam Arelatenfi episcopo pro ad-
 iuuando in opere Dei Augustino
 miserit.

15 CAP. XXVIII.

Reuere[n]dissimo & sanctissimo fratri Vergilio
 coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei.
 20 Quantus sit affectus venientibus sponte fratri-
 bus impendendus, ex eo quod plærunque so-
 lèt charitatis causa inuitari, cognoscitur. Et ideo
 si communem fratrem Augustinum episcopum ad vos veni-
 re contigerit, ita illum dilectio vestra sicut decet affectuose
 dulciterque suscipiat, vt & ipsum consolationis suæ honore fo-
 25 ueat, & alios qualiter fraterna charitas colenda sit, doceat. Et
 quoniam sæpius euenit, vt hi qui longè sunt positi, prius ab
 aliis quæ sunt emendata cognoscant: si quas fortasse fraternita-
 ti vestræ sacerdotum vel aliorum culpas intulerint, vna cum
 eo residentes subtili cuncta inuestigatione perquirite. Et ita
 30 vos in ea quæ Deum offendunt, & ad iracundiam prouocant,
 districtos ac sollicitos exhibete, vt ad aliorum emendationem
 & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falsa opinio nõ
 affligat. Deus te incolumem custodiat reuerendissime frater.
 Data die decimo kalendarum Iuliarum, imperante Domino
 35 nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto Anno decimo o-
 ctauo, post consulatum eiusdem domini nostri anno decimo
 nono indictio ne quarta.

Vt idem Augustino pallium, & epistolam, & plures verbi ministros miserit.

CAP. XXIX.

Præterea idem papa Gregorius Augustino episcopo (quia suggererat ei multâ quidem sibi esse messem, sed operarios paucos) misit cum præfatis legatariis suis plures cooperatores ac verbi ministros, in quibus primi & præcipui erât Melitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministerium ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra & vestimêta altarium, ornamêta quoque ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam apostolorum ac martyrum reliquias. necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat, se ei pallium direxisse, simul & insinuat qualiter episcopos in Britannia constituere debuisset, quarum literarum iste est textus. ¶ Reuerendissimo & sanctissimo fratri Augustino coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei. Cùm certum sit, pro omnipotenti Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia referuari, nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, vt in spiritalis operis studio ex rem uneratione valeant multiplicius insudare. Et quia noua Anglorum ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam, eodem domino largiente, & te laborante perducta est, vsum tibi pallii in ea ad sola missarum solennia agenda, cõcedimus, ita vt per loca singula duodecim episcopos ordines, qui tuæ subiaceant ditioni, quatenus Lundoniensis ciuitatis episcopus semper in posterum à synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta & apostolica (cui Deo auctore deseruio) sede percipiat. Ad Eboracum verò ciuitatem te volumus Episcopum mittere, quem ipse iudicaueris ordinare, ita duntaxat, vt si eadem ciuitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoq; duodecim episcopos ordinet, & metropolitani honore perfruatur. Quia ei quoq; (si vita comes fuerit) pallium tribuere domino fauente disponimus, quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subiacere. Post obitum verò tuum ita episcopis quos ordinauerit præsit vt Lundoniensis episcopo nullo modo ditioni

do ditioni subiaceat. Sit verò inter Lundoniensis & Eboracensis ciuitatis episcopos in posterum honoris ista distinctio, vt ipse prior habeatur, qui prius fuerit ordinatus. Communi autem consilio, còcordi actione quæq; sunt pro Christi zelo agenda, disponant vnanimiter, rectè sentiant, & ea quæ senserint, non sibi met discrepando perficiant. Tua verò fraternitas non solum eos episcopos quos ordinauerit, neque hos tantum modo qui Eboraci per episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniae sacerdotes habeat Deo Domino nostro Iesu Christo auctore subiectos. Quatenus ex lingua & vita tuæ sanctitatis & rectè credendi & bene viuèdi normam percipiant, atque officium suum fide ac moribus exequentes ad cœlestium quum Dominus voluerit regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reuerendissime frater. Data die decima kalendarum Iuliarum, imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, post consulatum eiusdem domini anno decimo octauo indictione quarta.

20 Exemplar epistolæ quam Mellito Abbati Britanniam pergenti miserit.
CAP. XXX.

25 **A** Beuntibus autem præfatis legatariis, misit post eos beatus pater Gregorius literas memoratu dignas, in quibus aperte, quàm studiosè erga saluationem nostræ gentis inuigilauerit, ostendit, ita scribens: Dilectissimo filio Mellito Abbati Gregorius seruus seruorum Dei. Post discessum congregationis nostræ quæ tecum est, valde sumus suspensi redditi: quia nihil de prosperitate vestri itineris audisse nos contigit. 30 Quum ergo Deus omnipotens vos ad reuerendissimum virum fratrem nostrum Augustinum episcopum perduxerit, dicite ei quid diu mecum de causa Anglorum cogitans tractaui, videlicet quòd fana idolorum destrui in eadem gente minime debeant: sed ipsa quæ in eis sunt idola destruantur, aqua benedicta fiat, in eisdem fanis aspergatur, altaria constructuantur, reliquie componantur. Quia si fana eadem bene constructa sunt, necesse est vt à cultu demonum in obsequia 35 veri

veri Dei debeant commutari, vt dum gens ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoscens ac adorans ad loca quæ consuevit familiarius concurrat. Et quia boues solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet eis etiam hac de re aliqua solennitas immutari. Vt die dedicationis, vel natalitiis sanctorum martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur tabernacula sibi circa easdem ecclesias, quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciant, & religiosis conuiujs solennitatem celebret, nec diabolo iam animalia immolent, sed ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, & donatori omnium de satisfactate sua gratias referant, vt dum eis aliqua exterius gaudia referuantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant. Nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse non dubium est. Quia & is qui summum locum ascendere nititur, gradibus vel passibus non autem saltibus eleuatur: Sic Israëlítico populo dominus in Aegypto quidē innotuit, sed tamen eis sacrificiorum vsus, quæ diabolo solebat exhibere in cultu proprio seruauit, vt eis in suo sacrificio animalia immolare præciperet, quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent, vt & ipsa essent animalia, quæ offerre consueuerant, vero tamen Deo hæc & non idolis immolantes iam sacrificia ipsa non essent. Hęc igitur dilectionem tuam prædicto fratri necesse est dicere, vt ipse in præsentem illic positus perpendat, qualiter omnia debeat dispensare. Deº te incolumē custodiat dilectissime fili. Data die decima quinta kalendarū Iuliarū, imperate domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, post consulatū eiusdem domini anno decimo octauo, indictione quarta.

Vt Augustinum per literas ne de virtutibus suis gloriaretur exhortatus sit. 30

CAP. XXXI.

Vo in tempore misit etiam Augustino epistolam super miraculis, quæ per eum facta esse cognouerat in qua eum ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, his verbis hortatur: Scio frater charissime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gentem quam eligi voluit magna miracula ostendit. 35

Vnde

Vnde necesse est, vt de eodem dono cœlesti & timendo gaudeas, & gaudēdo pertimescas. Gaudeas videlicet, quia Anglorū animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiā pertrahuntur: pertimescas verò, ne inter signa quę fiunt infirm⁹ animus in sua præsumptione se eleuet, & vnde foris in honorē tollitur, inde per inanē gloriā intus cadat. Meminisse etenim debemus, quòd discipuli cum gaudio à prædicatione redeuntes, dum cœlesti magistro dicerent: Domine in nomine tuo etiā dēmonia nobis subiecta sunt, protinus audierunt: Nolite gaudere super hoc, sed potius gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælo. In priuata enim & temporali lætitia mentem posuerant, qui de miraculis gaudebant. Sed de priuato ad cōmunē & de temporali ad æternā lætitiā reuocantur, quibus dicitur: In hoc gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælo. Non enim omnes electi miracula faciunt, sed tamen eorū nomina omnium in cælo tenētur adscripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudium nō debet, nisi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitię non habent. Restat itaque frater charissime, vt inter ea quę operante Domino exteri⁹ facis, semper te interius subtiliter iudices, ac subtiliter intelligas, & temetipsum quis sis, & quanta sit in eadem gente gratia, pro cuius cōuersione etiā faciendorū signorum dona percepisti. Et si quando te creatori nostro seuper linguam seu per opera reminisceris deliquisse, semper hęc ad memoriā reuoces, vt surgentem cordis gloriā memoria reatus premat. Et quicquid de faciendis signis acceperis vel accepisti, hęc non tibi sed eis deputes donata, pro quorum tibi salute collata sunt.

30 Vt Edilbertho Regi literas & dona miserit. CAP. XXII.

35 **M**isit & idem beatus Papa Gregorius eodem tempore etiā Regi Edilbertho epistolam, simul & dona in diuersis speciebus perpulchra, temporalibus quoque honoribus Regem glorificare fatigans, cui glorię cœlestis suo labore & industria nōtitiā prouenisse gaudebat. Exemplar autem præfatę epistolę

stolæ hoc est. ¶ Domino gloriosissimo atque præcellentif-
 simo filio Edilbertho Regi Anglorum Gregorius episcopus.
 Propter hoc omnipotens Deus bonos quosque ad regimina
 populorum perducit, vt per eos omnibus quibus prælati fue-
 rint dona suæ pietatis impendat. Quod in Anglorum gente
 factum cognouimus, cui vestra gloria est idcirco præposita,⁵
 vt per bona, quæ vobis concessa sunt, etiam subiectæ vobis gen-
 ti superna beneficia præstarentur. Et ideò gloriose fili eam
 quam accepisti diuinitus gratiam sollicita mēte custodi, Chri-
 stianamque fidem in populis tibi subditis extendere festina,¹⁰
 zelum rectitudinis tuæ in eorum multiplica conuersione, ido-
 lorum cultus insequere, sanorū ædificia euerte, subditorum
 mores ex magna vitæ munditia exhortando, terrendo, blan-
 diendo, corrigendo, & boni operis exempla monstrando æ-
 difica, vt illum retributorem inuenias in cælo, cuius nomen¹⁵
 atque cognitionem dilataueris in terra. Ipse enim vestræ quo-
 que gloriæ nomen etiam posteris gloriosius reddet, cuius vos
 honorem quæritis & seruatis in gentibus. Sic etenim Con-
 stantinus quondam piissimus Imperator Romanam repu-
 blicam à peruersis idolorum cultibus reuocans, omnipotenti²⁰
 Deo domino nostro Iesu Christo secum subdidit, seq; cum
 subiectis populis tota ad Deum mente cōuertit. Vnde factum
 est, vt antiquorum principū nomen suis vir ille laudibus vin-
 ceret, & tanto in opinione præcessores suos quanto & in bono
 opere superaret. Et nunc itaq; vestra gloria cognitionē vnus²⁵
 Dei patris & filii & spiritus sancti Regibus ac populis sibimet
 subiectis festinet infundere, vt & antiquos gētis suæ Reges lau-
 dibus ac meritis transeat, & quanto in subiectis suis etiam alie-
 na peccata deterferit, tanto etiam de peccatis propriis ante o-
 mnipotentis Dei terribile examen securior fiat. Reuerendissi-³⁰
 mus frater noster Augustinus Episcopus in monasterii regu-
 la doctus, sacræ scripturæ scientia repletus, bonis auctore Deo
 operibus præditus, quæque vos admonet libenter audite, de-
 uotè peragite, studiosè in memoria reseruate. Quia si vos cum
 in eo quod pro omnipotenti Deo loquitur auditis, idem om-
 nipotens Deus hunc pro vobis exorantem celerius exaudiet. Si³⁵
 enim (quod absit) verba eius postponitis, quomodo eū omni-
 potens Deus poterit audire pro vobis, quem vos negligitis au-
 dire pro

Anglorum, Liber I.

20

dire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in feruore fidei
stringite, atque ad nisum illius virtute quam vobis diuinitas
tribuit adiuuante, vt regni sui vos ipse faciat participes, cuius
vos fidem in regno vestro recipi facitis & custodiri. Præterea
5 scire vestram gloriam volumus, quòd sicut in scriptura sacra
ex verbis domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mun-
di iam terminus iuxta est, & sanctorum regnum venturum
est, quod nullo vnquam poterit sine terminari. Appropin-
quante autem eodem mundi termino, multa imminet quæ
10 antea non fuerunt, videlicet immutationes aëris, terroresque
de cælo, & contra ordinem temporum tempestates, bella, fa-
mes, pestilentie, terræ motus per loca, quæ tamen non omnia
nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia sub-
sequentur. Vos itaque si qua ex his euenire in terra vestra cog-
15 noscitis, nullo modo animum vestrum perturbetis: quia idcir-
co hæc signa de fine seculi præmittuntur, vt de animabus no-
stris debeam⁹ esse solliciti, de mortis hora suspecti, & venturo
iudici in bonis actibus inueniamur esse præparati. Hæc nunc
gloriosè fili paucis locutus sum, vt cum Christiana fides in re-
20 gno vestro excreuerit, nostra quoq; locutio apud vos latior ex-
creseat, & tanto plus loqui libeat, quanto se in mente nostra
gaudia de gentis vestræ perfecta conuersione multiplicant.
Parua autem xenia transmisi, quæ vobis parua non erunt,
quum à vobis ex beati Petri apostoli fuerint benedictione su-
25 scepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam suam quæ
cœpit perficiat, atque vitam vestram & hic per multorum an-
norum curricula extendat, & post longa tempora in cælestis
vos patriæ congregatione recipiat. Incolumem excellentiam
vestram gratia superna custodiat domine fili. Data die deci-
30 ma kalendarum Iuliarum, imperante domino nostro Mauri-
tio Tiberio piissimo Augusto anno decimonono, post consu-
latum eiusdem anno decimo octauo, indictione quarta.

Vt Augustinus ecclesiam saluatoris instaurauerit, & monasterium
beati Petri apostoli fecerit, & de primo eius abba-
te Petro.

35

CAP. XXXIII.

F Aē

T Augustinus vbi in regia ciuitate sedem episcopalem (vt prædiximus) accepit, recuperauit in ea, regio fultus ad miniculo, ecclesiam quam ibi Romanorum antiquorum fidelium opere factam fuisse didicerat, & eam in nomine sancti saluatoris Dei & domini nostri Iesu Christi sacrauit, atque ibidem sibi habitationem statuit & cunctis successoribus suis. Fecit autem & monasteriũ non longè ab ipsa ciuitate ad Orientem, in quo eius hortatu Edelbert ecclesiam beatorum apostolorum Petri & Pauli à fundamentis construxit, ac diuersis donis ditauit, in 10 qua & ipsius Augustini & omnium episcoporum Dorouerniensium, simul & regũ Cantii poni corpora possent. Quam tamen ecclesiã non ipse Augustinus, sed successor eius Laurentius consecrauit. Primus autem eiusdem monasterii abbas Petrus presbyter fuit, qui legatus Galliam missus, demersus 15 est in sinu maris, qui vocatur Ampleat, & ab incolis loci ignobili traditur sepulturæ: sed omnipotens Deus vt qualis meriti vir fuerit demonstraret, omni nocte supra sepulchrum eius lux cælestis apparuit, donec animaduertentes vicini qui videbant sanctum fuisse virũ, qui ibi esset sepultus, & inuestigãtes 20 vnde & quis esset abstulerunt corpus, & in Bononia ciuitate iuxta honorem tanto viro congruum in ecclesia posuerunt.

Vt Edelfridus rex Nord, Humbrorum Scottorum gentes prælio conterens ab Anglorum finibus expulsus est.

CAP. XXXIII.

25

Is temporibus Norda Humbrorum regno præfuit rex fortissimus & glorię cupidissimus Edelfridus, qui plus omnibus Anglorũ primatibus gentẽ vastabat Britonũ, ita vt Sauli quondam, 30 Regi Israëliticæ gentis comparandus videretur excepto duntaxat hoc, quòd diuinæ erat religionis ignarus. Nemo enim in tribunis, nemo in regibus plures eorum terras, exterminatis vel subiugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui merito poterat illud, 35 quod benedicens filium Patriarcha in persona Saulis dicebat, aptari: Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, & vespere diuidet spolia. Vnde motus eius profectibus Edan Rex Scottorum, qui Britannia inhabitant, venit contra eum

Anglorum Liber I. 15

eum cum immenso ac forti exercitu, sed cum paucis victus
aufugit. Siquidem in loco celeberrimo, qui dicitur Degfastē,
id est, degfa lapis, omnis penè eius est cæsus exercitus. In qua
etiam pugna Theodbaldus frater Edilfridi cum omni illo
quem ipse ducebat exercitu peremptus est. Quod videlicet bel
lum Edilfridus anno ab incarnatione domini sexcentesimo
tertio, regni autem sui, quod viginti quatuor annis tenuit,
anno vndecimo perfecit. Porrò anno Focatis, qui

10

que ex eo tempore, quisquam regum

Scottorum in Britanniam ad-

uersus gentem Anglorū

vsque ad hanc diem

in prælium ve-

nire aude-

bat.

Ecclesiasticæ historiæ gentis

Anglorum libri primi.

FINIS

F 2

Ecclesiasticæ

**Ecclesiasticæ historiæ gentis
Anglorum, Liber II.**

De obitu beati Papæ Gregorij.
CAP. I.

HIS temporibus, id est, anno dominicæ incarna-
tionis sexcentesimo quinto beatus Papa Gre-
gorius postquam sedem Romanæ & apostolicę
ecclesię tredecim annos, menses sex, & dies decę
gloriosissimè rexit, defunctus est, atque ad æter-
nam regni cęlestis sedem translatus. De quo nos conuenit
(quia nostram, id est, Anglorum gentem de potestate Sata-
næ ad fidem Christi sua industria conuertit) latiore in nostra
historia Ecclesiastica facere sermonē, quem rectè nostrum ap-
pellare possumus & debemus Apostolū. Quia cum primum
in toto orbe gereret Pontificatum, & conuersis iam dudum
ad fidem veritatis esset prælatus ecclesiis, nostram gentem ea-
tenus idolis mancipatam Christi fecit ecclesiam, ita vt aposto-
licum illum de eo liceat nobis proferre sermonem. Quia & si
aliis nõ est apostolus, sed tamē nobis est. Nā signaculū aposto-
latus eius nos sumus in dño. Erat autē natione Romanus, ex
patre Gordiano, genus à proauis nõ solū nobile, sed & religio-
sum lucens. Deinde Felix eiusdē sedis apostolicę quondā epi-
scopus, vir magnę glorię in Christo & ecclesia eius fuit atauus.
Sed & ipse nobilitatē religionis nõ minore q̄ parētes & cogna-
ti virtute deuotiōis exercuit. Nobilitatē verò illā, quā ad seculū
videbatur habere, totā ad nanciscēdā superne gloriā dignitatis
diuina gratia largiētē cōuertit. Nā mutato repente seculari ha-
bitu, monasteriū petiit, in quo tanta perfectionis gratia cœpit
conuersari, vt (sicut ipse postea flendo attestari solebat) animo
illius labētia cuncta subteressent, vt rebus omnibus quę volu-
tur emineret, vt nulla nisi cęlestia cogitare soleret, vt etiam re-
tētus corpore ipsa iam carnis claustra contēplatione transiret,
vt mortem quoque, quæ pene cunctis pœna est, videlicet vt in-
gressum vitę & laboris sui præmium amaret. Hoc autem ipse
de se non profectum iactando virtutum, sed deflendo potius
defectum, quem (vt referre consueuerat) sibi per curam pastora-
lem incurrisse videbatur. De nique tempore quodam secreto,
cum dia-

cum diacono suo Petro colloquens, enumeratis animi sui
 virtutibus priscis mox dolendo subiunxit. At nunc ex occa-
 sione curæ pastoralis secularium hominum negotia patitur,
 & post tam pulchram quietis suæ speciem terreni actus pulue
 5 re scædatur. Cumque se pro condescensione multorū ad exte-
 riora sparserit, etiam cum interiora appetit, ad hæc proculdu-
 bio minor rediit. Perpendo itaque quid tolero, perpēdo quid
 amisi, dumq; intueor illud quod perdidit, fit hoc grauius quod
 porto. Hęc quidē sanctus vir ex magna humilitatis intentio-
 10 ne dicebat. Sed nos credere decet, nihil eum monasticæ perfe-
 ctionis perdidisse, occasione curæ pastoralis, imò potiorē tūc
 sumpsisse profectū de labore conuersionis multorū, q̄ de pro-
 pria quondā quiete conuersationis habuerat, maximè quia &
 pontificali functus officio domū suam monasteriū facere cu-
 15 rauit. Et dū primū de monasterio abstractus, ad ministeriū al-
 taris ordinatus, atq; Constantinopolim apocrifarius ab apo-
 stolica sede directus est, non tamen in terreno cōuersatus pa-
 lacio propositum vitæ cælestis intermisit. Nam quosdā fratru
 ex monasterio suo, quę eū gratia germanę charitatis ad Regiā
 20 urbē secuti sunt, in tutamentū cœpit obseruantia regularis ha-
 bere, videlicet vt eorū semper exemplo (sicut ipse scribit) ad o-
 rationis placidū littus, quasi anchorę fune restringeretur, cum
 incessabili causarum secularium impulsu fluctuaret, cōcussam
 que seculi actibus mentē inter eos quotidie per studiosā lectio-
 25 nis roboraret alloquiū. Horū ergo cōsortio nō solū à terrenis
 est munit⁹ incurribus, verumetiā ad cælestis exercitia vitæ ma-
 gis magisque succensus. Nā hortati sunt eū, vt librū beati Iob
 magnis inuolutū obscuritatib⁹ mystica interpretatione discu-
 teret, neque negare potuit opus, quod sibi fraternus amor
 30 multis utile futurum imponebat. Sed eundem librum, quo-
 modo iuxta litteram intelligendus, qualiter ad Christi & eccle-
 siæ sacramenta referendus, quo sensu vnicuique fidelium sit
 aptandus, per triginta quinque libros expositionis, miranda
 ratione perdocuit. Quod videlicet opus in Regia quidē vrbe
 35 apocrifarius inchoauit, Romæ autē iā factus Pontifex impleuit.
 Qui cū esset adhuc Regia in vrbe positus, nascētēibi nouā hære-
 sim de statu nostræ resurrectionis, cū ipso quo exorta est initio,
 iuuante se gratia catholicæ veritatis attriuit. Siquidē Euthicius

eiusdem vr̄bis episcopus dogmatizabat, corpus nostrum in il-
 la resurrectionis gloria impalpabile, ventis aëriq̄ue subtilius
 esse futurum. Quod ille audiens, & ratione veritatis, & exem-
 plo dominicę resurrectionis probauit hoc dogma orthodoxę
 fidei omnibus modis esse contrarium. Catholica etenim fides 5
 habet, quod corpus nostrū in illa immortalitatis gloria subli-
 matū, subtile quidē sit per effectū spiritalis potentię, sed palpa-
 bile per veritatē nature, iuxta exemplū dominici corporis, de
 quo à mortuis suscitato, dicit ipse discipulis: Palpate & videte,
 quia spiritus carnē & ossa non habet, sicut me videtis habere. 10
 In cuius assertione fidei venerabilis pater Gregorius intantū
 contra nascentem hæresim nouam laborare contendit, tanta
 hac instantia iuuante etiam piissimo imperatore Tiberio Con-
 stantino comminuit, vt nullus exinde sit inuentus, qui eius
 resuscitator existeret. Alium quoque librum composuit egre- 15
 gium, qui vocatur Pastoralis, in quo manifesta luce patefecit,
 qualis ad ecclesię regimen assumi, qualiter ipsi rectores viue-
 re, qua discretione singulas quasque audientiū instruere per-
 sonas, & quanta consideratione propriam quotidie debeant
 fragilitatem pensare. Sed & Homilias euangelii nume- 20
 ro quadraginta composuit, quas in duobus codicibus æ-
 qua sorte distinxit. Libros etiam dialogorum quatuor fecit,
 in quibus rogatu Petri diaconi sui virtutes sanctorum, quos
 in Italia clariōres nosse vel audire poterat, ad exemplum vi-
 uendi posteris collegit, vt (sicut in libris Expositionū suarum 25
 quibus sit virtutibus insudandū edocuit) ita etiam descriptis
 sanctorum miraculis, quæ virtutum earundē sit claritas osten-
 deret. Primā quoque & vltimā Ezechielis prophetę partem,
 quę videbantur obscuriores, per homilias viginti duas, quan-
 tum lucis intus habeant, demonstrauit. Excepto libello Respon- 30
 sionū, quem ad interrogationes sancti Augustini primi An-
 glorum gentis episcopi scripsit, vt supra docuimus, totum
 ipsum libellum his inferentes historiis: libello quoque Syno-
 dico, quem cum episcopis Italię de necessariis ecclesię causis
 vtilissimū cōposuit: & familiaribus ad quosdam literis. Quod 35
 eo magis mirū est, tot eū ac tanta condere volumina potuisse,
 q̄ penē omni iuuentutis suę tempore (vt verbis ipsius loquar)
 crebris viscerum doloribus cruciabatur, horis momentisq̄ue
 omnibus

Anglorum, Liber I.

omnibus fracta stomachi virtute lassescerat, lentis quidem, sed tamen continuis febribus anhelabat. Verum inter hæc dum sollicitus pensaret, quia scriptura teste, omnis filius qui recipitur, flagellatur, quò malis præsentibus durius deprimebatur, eò de æterna certius præsumptione respirabat. Hæc quidem de immortalis eius dicta sint ingenio, quod nec tanto corporis potuit dolore restringi. Nam alii quidem pontifices construendis ornandisque auro vel argento ecclesiis operam dabant, hic autem totus erga animarum lucra vacabat. Quicquid pecuniae habuerat, hoc sedulus dispergere ac dare pauperibus curabat, ut iustitia eius maneret in seculum seculi, & cornu eius exaltaretur in gloria, ita ut illud beati Iob veraciter dicere possit: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi, eò quòd liberassem pauperem vociferantem & pupillum, cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Iustitia indutus sum & vestiui me sicut vestimento & diademate iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudus. Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius aufereram prædam. Et paulò post. Si negavi, inquit, quid volebant pauperibus & oculos viduæ expectare feci. Si comedi bucellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea: Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum. Ad cuius pictatis & iustitiæ opus pertinet etiam hoc, quod nostram gentem per prædicatores quos huc direxit, de dentibus antiqui hostis eripiens, æternæ libertatis fecit esse participem. Cuius fidei & salutis congaudens, quanque digna laude commendans, ipse dicit in expositione beati Iob. Ecce lingua Britanniæ, quæ nihil aliud noverat quàm barbarum frendere, iam dudum in diuinis laudibus hebræum cœpit Alleluia resonare.

Ecce quondam tumidus, iam substratus sanctorum pedibus, seruit oceanus, eiusque barbaros motus, quos terreni principes edomare ferro nequiverant, hos pro diuina formidine sacerdotum ora simplicibus verbis ligant: & qui cateruas pugnantium infideles nequaquam metueret, iam nunc fideles humilium linguas timet. Quia enim præceptis, cælestibus verbis, claris quoque miraculis, virtus ei diuinæ cognitionis in

unditur, eiusdem diuinitatis terrore refrenatur, vt prauè agere metuat, ac totis desyderiis ad eternitatis gloriam venire concupiscat. Quibus verbis beatus Gregorius hoc quoque declarat, quòd sanctus Augustinus & socii eius non sola prædicatione verborum, sed etiam cælestium ostensione signorum gentem Anglorum ad agnitionem veritatis perducebant. Fecit inter alia beatus papa Gregorius, vt in ecclesiis beatorum apostolorum Petri & Pauli super corpora eorum missæ celebrarentur. Sed & in ipsa missarum celebratione tria verba maximæ perfectionis plena super adiecit, Diesque nostros in tua pace disponas, atq; ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. ¶ Rexit autem ecclesiam temporibus imperatorum Mauricii & Focatis. Secundo autem eiusdem Focatis anno transiens ex hac vita migravit ad veram quæ in cælis est vitam. Sepultus verò est corpore in ecclesia beati Petri apostoli ante secretarium, die quarto iduū Martiarum: quandoque in ipso cum cæteris sanctæ ecclesiæ pastoribus resurrecturus in gloria. Scriptumque est in tumba ipsius Epitaphium huiusmodi.

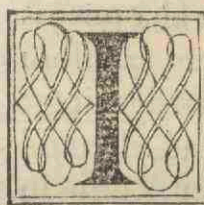
Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
 Reddere quod valeas viuificante Deo. 20
 Spiritus astra petit, lethi nil iura nocebunt,
 Cui vitæ alterius mors magis ipsa via est.
 Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulchro,
 Qui innumeris semper viuuit vbique bonis. 25
 Esuriem dapibus superauit, frigora veste,
 Atque animas monitis textit ab hoste sacris.
 Implebatque actu, quicquid sermone docebat,
 Effet vt exemplum, mystica verba loquens.
 Ad Christum Anglos conuertit pietate magistra,
 Acquirens fidei agmina gente noua. 30
 Hic labor, hoc studium, hæc tibi cura, hoc pastor agebas,
 Vt domino offerres plurima lucra gregis.
 Hisque Dei consul factus lætare triumphis,
 Nam mercedem operum iam sine fine tenes. 35
 ¶ Nec silentio prætereunda opinio, quæ de Beato Gregorio, traditione maiorum, ad nos usque perlata est, qua videlicet

videlicet ex causa admonitus tam sedulam erga salutem nostræ gentis curam gesserit. Dicunt, quia die quadam cum ad uenientibus nuper mercatoribus multa venalia in forum fuissent collata, multiq̄ue ad emendum confluxissent, & ipsum
 5 Gregorium inter alios aduenisse, ac vidisse inter alia pueros venales positos, candidi corporis, ac venusti vultus, capillorū quoque forma egregia. Quos cum aspiceret interrogauit (vt aiunt) de qua regione vel terra essent allati? dictumq̄; est quod de Britannia insula, cuius incolę tales essent aspectu. Rursus in
 10 terrogauit, vtrū iidem insulani Christiani, an paganis adhuc erroribus essent implicati? Dictumq̄ue est, quod essent pagani. At ille intimo ex corde longa trahens suspiria. Heu pro dolor, inquit, quod tam lucidi vultus homines tenebrarum auctor possidet, tantaq̄ue gratia frontis conspicui mentem ab
 15 interna gratia vacuam gestāt. Rursus ergo interrogauit, quod esset vocabulum gentis illius? Responsum est, quod Angli vocarentur. At ille, bene, inquit. Nam & angelicam habent faciem, & tales angelorum in cælis decet esse cohæredes. Quod (ait) habet nomen ipsa prouincia, de qua isti sunt allati? Respō
 20 sum est, quod Deiri vocarentur iidem prouinciales. At ille, bene, inquit, Deiri de ira eruti, & ad misericordiã Christi vocati. Rex prouincię illius quomodo vocatur? Respōsum est, quod Elle diceretur. At ille alludens ad nomen, ait, Alleluia laudem Dei creatoris illis in partibus oportet cantari. Accedensq̄ue ad
 25 pontificem Romanæ & apostolicę sedis (nondum enim erat ipse pontifex factus) rogauit, vt genti Anglorum in Britannia aliquos verbi ministros, per quos ad Christum cōuerteretur, mitteret, seipsum paratum esse in hoc opus domino cooperante perficiendum; si tamē apostolico Pape, hoc vt fieret placeret. Quod dum perficere non posset, quia & si pontifex con
 30 cedere illi quod petierat voluit, non tamen ciues Rōmani vt tam longē ab vrbe secederet, potuere permittere. Mox vt ipse pontificatus officio functus est, perfecit opus diu desideratū. Alios quidem prædicatores mittens, sed ipse prædicationem vt fructificaret, suis exhortationibus ac precibus adiuuans.
 35 Hæc iuxta opinionem quam ab antiquis accepimus, historia nostræ ecclesiasticæ inserere optimum duximus.

Vt Augu-

Vt Augustinus Britonum episcopos pro pace catholica etiam miraculo
cælesti coram eis factio monuerit, quæve illos spernentes
ultio secuta sit.

CAP. II.

Interea Augustinus adiutorio vsus Edilberthi
Regis conuocauit ad suum colloquium epis-
copos siue doctores maximæ & proximæ Bri-
tonum prouinciæ, in loco vbi vsque hodie lin-
gua Anglorum Augustineizat, id est, robur Au-
gustini in confinio Vectiorum & Occidentalium Saxonum
appellatur, Cœpitque eis fraterna admonitione suadere, vt pa-
ce catholica secum habita, communem euangelizandi genti-
bus pro domino laborẽ susciperent, Non enim paschæ diem
dominicum suo tempore, sed à decima quarta vsque ad vice-
simam lunam obseruabant. Quæ computatio octoginta qua-
tuor annorum circulo continetur. Sed & alia plurima vnitati
ecclesiæ contraria faciebant. Qui cum longa disputatione ha-
bita, neque precibus neque hortamentis neque increpationi-
bus Augustini ac sociorum eius assensum præbere voluis-
sent, sed suas potius traditiones vniuersis quæ per orbem sibi
in Christo concordant ecclesiis præferrent, sanctus pater Au-
gustinus hunc laboriosi ac longi certaminis finem fecit, vt di-
ceret: Obsecremus Deum, qui habitare facit vnanimis in do-
mo patris sui, vt ipse nobis insinuare cælestibus signis digne-
tur, quæ sequenda traditio, quibus sit viis ad ingressum regni
illius properandum. Adducatur aliquis eger, & per cuius pre-
ces fuerit curatus, huius fides & operatio Deo deuota atque
omnibus sequenda credatur. Quod cū aduersarii inuiti licet
concederent, allatus est quidam de genere Anglorum oculo-
rum luce priuatus, qui cum oblatus Britonum sacerdotibus
nil curationis vel sanationis horum ministerio perciperet, tan-
dem Augustinus iusta necessitate compulsus flectit genua sua
ad patrem Domini nostri Iesu Christi, deprecans vt visum cæ-
co, quem amiserat, restitueret, & per illuminationẽ vnus ho-
minis corporalem in plurimorũ cordibus fidelium spiritualis
gratia lucem accenderet. Nec mora illuminatur cæcus, ac ve-
rus summæ lucis præco ab omnibus prædicatur Augustinus.
Tum Britones confitentur quidem intellexisse se, veram esse
viam

viam iustitiæ quam prædicaret Augustinus, sed non se posse absque suorum consensu ac licetia præscis abdicare moribus. Vnde postulabant, vt secundo synodus pluribus aduenientibus fieret. Quod cum esset statutum, venerunt (vt perhibent) septem
5 Britonum episcopi, & plures viri doctissimi, maxime de nobilissimo eorum monasterio, quod vocatur lingua Anglorum Bâcornaburg, cui tempore illo Dinooth abbas præfuisse narratur, qui ad præfatum ituri concilium, venerunt primo ad
10 quendam virum sanctum ac prudentem, qui apud eos anachoriticam ducere solebat vitam, consulentes, an ad prædicationem Augustini suas deserere traditiones deberent? Qui respondebat: Si homo Dei est, sequimini illum. Dixerunt: Et vnde hoc possumus probare? At ille. Dominus inquit ait: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis
15 sum & humilis corde. Si ergo Augustinus ille mitis est & humilis corde, credibile est, quia iugum Christi & ipse portet, & vobis portandum offerat. Sin autem immitis ac superbus est, constat quia non est de Deo, neque nobis eius sermo curandus est. Qui rursus aiebant: Et vnde vel hoc dinoscere
20 valemus? Procurate, inquit, vt ipse prior cum suis ad locum synodi adueniat, & si vobis appropinquantibus assurrexerit, scientes quia famulus Christi est, obtèperanter illum audite. Sin autem vos spreuerit, nec coram vobis assurgere voluerit, cum sitis numero plures, & ipse spernatur à vobis.
25 Fecerunt vt dixerat. Factumque est, vt venientibus illis sederet Augustinus in sella. Quod illi videntes, mox in iram conuersi sunt, cumque notantes superbiæ, cunctis que dicebat contradicere laborabant. Dicebat autem eis, quod in multis quidem nostræ consuetudini, imò vniuersalis ecclesiæ contraria
30 geritis: & tamen si in tribus his mihi obtemperare vultis, vt pascha suo tempore celebretis, vt ministerium baptizandi, quo Deo renascimur, iuxta morem Romanæ sanctæ ecclesiæ & apostolicæ ecclesiæ compleatis, vt genti Anglorum vnà nobiscum prædicetis verbum Domini, cætera quæ agitis
35 quàmuis moribus nostris contraria, equanimiter cuncta tolerabimus. At illi nihil horum se facturos, neque illum pro Archiepiscopo habituros esse respondebant. Conferentes ad inuicem, quia si modo nobis assurgere

gere noluit, quanto magis si ei subdi cœperimus, iam nos pro nihilo contemnet. Quibus vir domini Augustinus fertur minitans prædixisse, quòd si pacem cum fratribus accipere nolent, bellum ab hostibus forent accepturi. Et si nationi Anglorum noluissent viam vitæ prædicare, per horum manus ultionem essent mortis passuri. Quod ita per omnia (vt prædixerat) diuino agente iudicio patratum est. Siquidem post hæc ipse, de quo diximus, Rex Anglorum fortissimus Edilfridus collecto grandi exercitu ad ciuitatem Legionū, quæ à gente Anglorum Legacestir à Britonibus autem rectius Carlegion appellatur, maximam gentis perfidæ stragem dedit. Cumque bellum acturus videret sacerdotes eorū, qui ad exorandū Deum pro milite bellum agente conuenerant, seorsum in tutiore loco consistere: sciscitabatur qui essent ii, quidve acturi illo conuenissent? Erant autem plurimi eorū de monasterio Bancor, in quo tantus fertur fuisse numerus monachorum, vt cum in septem portiones esset cum præpositis sibi rectoribus monasterium diuisum, nulla harum portio minus quam trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum suarum viuere solebant. Horum ergo plurimi ad memoratam acciem, peracto ieiunio tridvano, cum aliis orandi causa conuenerunt, habentes defensorem nomine Brocmalium, qui eos intentos precibus à Barbarorum gladiis protegeret. Quorum causam aduentus cum intellexisset rex Edilfridus ait: Ergo si aduersum nos ad Deum suū clamant, profecto & ipsi, quàmuis arma non ferant, contra nos pugnant, qui aduersis nos inprecationibus persequuntur. Itaque in hos primū arma verti iubet, & sic ceteras nefandæ militiæ copias, non sine magno exercitus sui dāno, deleuit. Extinctos in ea pugna ferūt, de his qui ad orandum venerunt, viros circiter mille ducentos, & solum quinquaginta fuga esse lapsos. Brocmalius ad primū hostiū aduentū cum suis terga vertens, eos quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladiis reliquit. Sicque completum est præsagium sancti pontificis Augustini, quàmuis ipso iam multo ante tempore ad cœlestia regna sublato, vt etiam temporalis interitus ultionem sentirent perfidi, quòd oblata sibi perpetuæ salutis consilia spreuerant.

Vt idem

Anglorum, Liber II.

61

Ut idem Mellitum ac Iustum episcopos fecerit, & de
obitu eius.

CAP. III.

ANno dominicæ incarnationis sexcentesimo
quarto Augustinus Britanniarum Archiepisco-
pus ordinavit duos episcopos, Mellitum videli-
cet et Iustum. Mellitum quidem ad prædicandum
prouinciæ Orientalium Saxonum, qui Thamesi flu-
uio dirimuntur à Cantio, & ipsi Orientali mari contigui, quo-
rum metropolis Londonia ciuitas est, super ripam præfati flumi-
nis posita, & ipsa multorum emporium populorum terra ma-
rique venientium. In qua videlicet gente tunc temporis Sa-
berethus nepos Edelberti ex sorore Rricula regnavit, quamuis
sub potestate positus eiusdem Edelberti, qui omnibus (vt supra
dictum est) vsque ad terminum Humbri fluminis Anglorum
gentibus imperabat. Vbi verò & hæc prouincia verbum veri-
tatis prædicante Mellito accepit, fecit rex Edelbertus in ciuitate
Londonia ecclesiã sancti Pauli apostoli in qua locum sedis e-
piscopalis & ipse & successores eius haberent. Iustum verò in ip-
so Cantio Augustinus ordinavit episcopum in ciuitate Doro-
uerni, quam gens Anglorum à primario quondam illius qui dice-
batur Rotchester cognominat. Distat autem à Dorouerni mi-
libus passuum ferme viginti quatuor ad Occidentem, in qua rex
Edelbertus ecclesiã beati Andreæ apostoli fecit, qui etiam episco-
pis vtriusque huius ecclesię dona multa sicut & Dorouerniensis
obtulit, sed & territoria ac possessiones in usum eorum qui e-
rant cum episcopis adiecit. Defunctus est autem Deo dilectus pa-
ter Augustinus, & positum corpus eius foras iuxta ecclesiam
beatorum apostolorum Petri & Pauli, cuius supra memini-
mus, quod ea necdum fuerat perfecta nec dedicata: mox verò
vt dedicata est, intro illata in porticu illius aquilonari decen-
ter sepultum est. In qua etiam sequentium Archiepiscopo-
rum omnium sunt corpora tumulata, præter duorum tantum-
modo, id est, Theodori & Berthivaldi quorum corpora in ipsa
ecclesia posita sunt, eo quod prædicta porticus plura capere ne-
quiuit. Habet hæc in medio sui pene altare in honorem beati
Gregorii papæ dedicatum, in quo per omne sabbatum à præ-
sbitero loci illius agenda eorum solemniter celebrantur.

G

Scriptum

Scriptum verò est in tumba eiusdem Augustini epitaphium huiusmodi: Hic requiescit dominus Augustinus Dorouernensis Archiepiscopus primus, qui olim huc à beato Gregorio Romanæ vr̄bis pontifice directus, & à Deo operatione miraculorum suffultus, & Edelberthum regem ac gētem illi us ab idolorum cultu ad fidem Christi perduxit, & completis in pace diebus officii sui defunctus est septimo Kalendas Iunias eodem Rege regnante.

Vt Laurentius cum episcopis suis Scottos vnitatem sanctæ ecclesiæ & maximè in Pascha obseruando sequi monuerit, IO
& vt Mellitus Romam venerit,

CAP. III.

Vcessit autem Augustino in episcopatum Laurentius, quem ipse idcirco adhuc viuens ordinauerat, ne se defuncto status ecclesiæ tam rudis vel ad horam pastore destitutus vacillare inciperet. In quo & exemplum sequebatur primi pastoris ecclesiæ, hoc est, beatissimi apostolorū principis Petri, qui fundata Romæ ecclesia Christi Clementem sibi adiutorem euangelizandi, simul & successorem consecrassè perhibetur. Laurentius Archiepiscopatus gradu potitus, strenuissimè fundamenta ecclesiæ, quæ nobiliter iacta, vidit augmentare, atque ad perfectum debiti culminis, & crebra voce sanctæ exhortationis, & continuis piæ operationis exemplis prouehere curauit. Deniq; non solum nouæ, quæ de Anglis erat collecta, ecclesiæ curam gerebat, sed & veterum Britaniæ incolarum, nec non & Scottorum, qui Hyberniam insulam Britannia proxima incolunt, populis pastoralè impendere sollicitudinè curabat. Siquidem vbi Scottorum in præfata ipsorum patria, quo modo & Britonum in ipsa Britannia vitam ac professionem minus ecclesiasticam in multis esse cognouit, maximè quòd paschæ solennitatem non suo tempore celebrarent, sed vt supra docuimus à decima quarta luna vsque ad vicesimam dominicæ resurrectionis diem obseruandum esse putarent, scripsit cum coepiscopis suis exhortatoriam ad eos epistolam, obsecrans eos & contestans, vnitatem pacis & catholicæ obseruationis cum ea quæ toto orbe diffusa est Christi ecclesia tenere, cuius videlicet epistolæ principium hoc est. ¶ Dominis

charissimis fratribus episcopis vel abbatibus per vniuersam
 Scotiam Laurentius, Mellitus, & Iustus episcopi serui seruo-
 rum Dei. Dum nos sedes apostolica more suo, sicut in vniuer-
 so orbe terrarum, in his occiduis partibus ad prædicandum
 5 gentibus paganis dirigeret, atque in hanc insulam, quæ Britā-
 nia nuncupatur, contigit introisse, antequam cognosceremus
 credentes, quòd iuxta morem vniuersalis ecclesiæ ingrederen-
 tur, in magna reuerentia sanctitatis tam Britones quàm Scot-
 tos venerati sumus. Sed cognoscentes Britones, Scottos me-
 10 liores putauimus. Scottos verò per Dagamum episcopum in
 hanc quam superius memorauimus insulam, & Columbanū
 abbatem in Galliis venientem, nihil discrepare à Britonibus
 in eorum conuersatione didicimus. Nam Dagamus episco-
 pus ad nos veniens non solum cibum nobiscum, sed nec in
 15 eodem hospitio quo vescebamur fumere voluit. Misit idem
 Laurentius cum coepiscopis suis etiam Britonū sacerdotibus
 litteras suo gradui condignas, quibus eas in vnitae catholica
 confirmare fategit. Sed quantum hæc agendò profecerit, ad-
 huc præsentia tempora declarant. ¶ His temporibus venit Mel-
 20 litus Lundoniæ episcopus Romam de necessariis ecclesiæ An-
 glorum causis cum apostolico papa Bonifacio tractaturus. Et
 cum idē papa reuerendissimus cogeret synodū episcoporum
 Italiæ de vita monachorū & quiete ordinaturus, & ipse Mel-
 litus inter eos assedit anno octauo imperii Focatis principis,
 25 indictione decima tertia, tertia die kalendarum Martiarum,
 vt quæque erant regulariter decreta, sua quoq; auctoritate sub-
 scribens confirmaret, ac Britanniam rediens, secum Anglorū
 ecclesiæ mandata atque obseruanda deferret, vna cum episto-
 lis, quas idem pontifex deo dilecto Archiepiscopo Lauren-
 30 tio, & clero vniuerso similiter & Edilbertho Regi atque genti
 Anglorum direxit. Hic est Bonifacius quartus à beato Grego-
 rio Romanæ vrbis episcopo, qui impetrauit à Focate principe
 donari ecclesiæ Christi templum Romæ, quod Pantheon vo-
 cabatur ab antiquis, quasi simulacrum esset omnium Deo-
 35 rum. In quo ipse eliminata omni spurcicia, fecit ecclesiam
 sanctæ Dei genetricis atque omnium martyrum Christi, vt
 exclusa multitudine demonum, multitudo ibi sanctorum
 memoriam haberet.

Vt defunctis Edelbertho & Sebertho regibus successores eorum
idolatriam resuscitarint, ob quod & Mellitus ac
Iustus à Britannia discesserunt.

CAP. V.

Nno ab incarnatione dominica sexcentesimo
decimo tertio (qui est annus vicesimus primus
ex quo Augustinus episcopus cū sociis ad prædi-
candū genti Anglorum missus est) Edelberthus
rex Cantuariorum post regnum tēporale, quod 10
quinquaginta & sex annis gloriosissimē tenuerat, æterna cele-
stis regni gaudia subiit. Qui tertius quidem in Regibus gentis
Anglorum cunctis Australibus eorum prouinciis, qui Hum-
bro fluuiio & cōtiguis ei terminis sequestrantur à Borealibus,
imperauit: sed primus omnium cæli regna conscendit. Nam 15
primus imperium huiusmodi Elli rex Australium Saxonum,
Secundus Celin Rex Occidentalium Saxonum, qui lingua
ipforum Ceulin vocabatur, Tertius, vt diximus, Edelberthus
Rex Cantuariorum, Quartus Redualt Rex Orientalium An-
glorum, qui etiam viuentē Edelbertho eidem suæ genti du- 20
catum præbebat, obtinuit. Quintus Eduinus Rex Nord
Humborum gentis, id est, eius quæ ad Borealem Humbri flu-
minis plagam inhabitat, maiore potentia cunctis qui Britan-
niam incolunt, Anglorum pariter & Britonum populis præ-
fuit, præter Cantuariis tantum, nec non & Meuanias Britonū 25
insulas, quæ inter Hyberniam & Britanniam sitæ sunt, Anglo-
rum subiecit imperio. Sextus Osvaldus & ipse Nord Hum-
borum Rex Christianissimus iisdem finibus regnum tenuit.
Septimus Osivi frater eius æqualibus penè terminis regnum
nonnullo tempore coercens, Pictorum quoq; ac Scottorum 30
gentes, quæ Septentrionales Britannia fines tenent, maxima
ex parte perdomuit, ac tributarias fecit: sed hæc postmodum.
Defunctus verò est Rex Edelberthus die vigesima quarta mē-
sis Februarii post viginti & vnum annos acceptæ fidei, atq; in
porticu S. Martini intra ecclesiā beatorū apostolorū Petri & 35
Pauli sepultus, vbi & Bertha regina cōdita est. Qui inter cetera
bona, quæ genti suæ cōsulendo cōferebat, etiam decreta illi iu-
ditiōrū iuxta exēpla Romanorū cū cōsilio sapientiū cōstituit.

Quæ

Anglorum, Liber II. 65

Quę conscripta Anglorum sermone hæcenus habentur et ob-
 seruantur ab ea. In quibus primitus posuit, qualiter id emēda-
 re deberet, qui aliquid rerum vel ecclesię, vel episcopi, vel re-
 liquorum ordinum furto auferret, volens scilicet tuitionem
 5 eis, quos & quorum doctrinam susceperat, præstare. Erat au-
 tem idem Edelbertus filius Irminrici, cuius pater Octa, cuius
 pater Orrich cognomēto Oisc, à quo Reges Cantuariorum so-
 lent Oiscingas cognominari. Cuius pater Hengist, qui cum
 filio suo Oisc inuitatus à Vortigerio Britanniam primus intra-
 10 uit, vt suprà retulimus. At verò post mortem Edelberthi cum
 filius eius Eadbaldus regni gubernacula suscepisset, magno te-
 nellis adhuc ibi ecclesię clementis detrimento fuit. Siquidem
 non solū Christi fidem recipere noluerat, sed & fornicatione
 pollutus est tali, qualem nec inter gentes auditam Apostolus
 15 testatur, ita vt vxorem patris haberet. Quo vtroque scelere oc-
 casionem dedit ad priorem vomitum reuertendi iis, qui sub
 imperio sui parentis vel fauore vel timore regio fidei & casti-
 monię iura susceperant. Nec supernę flagella distractionis per-
 fido Regi castigando vel corrigendo defuere. Nam cre-
 20 bra mentis vesania & spiritus immundi inuasionē pre-
 mebatur. Auxit autem procellam huiusmodi perturbatio-
 nis etiam mors Saberethi Regis Orientalium Saxonum, qui
 vbi regna perennia petens, tres filios suos, qui pagani per-
 durauerant, regni temporalis hæredes reliquit. Cceperunt illi
 25 mox idololatrię, quam viuente eo aliquantulum intermisisse
 videbantur, palam seruire, subiectisq; populis idola colendi
 liberam dare licentiam. Cumq; viderent pontificem celebra-
 tis in ecclesia missarū solenniis eucharistiam populo dare, di-
 cebant (vt vulgo fertur) ad eum barbara inflati stultitia: Qua-
 30 re non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri no-
 stro Saba (sic namque eum appellare consueuerant) dabas,
 & populo adhuc in ecclesia dare non desistis? Quibus ille
 respondebat: Si vultis ablui fonte illo salutari, quo pater ve-
 ster ablutus est, potestis etiam panis sancti, cui ille participa-
 35 bat, esse participes. Sin autem lauacrum vitę contemnitis,
 nullatenus valetis panem vitę percipere. At illi nolumus,
 inquit fontem illum intrare, quia nec illos, opus nos ha-
 bere nouimus, sed tamen pane illo refici volumus.

Cumq; diligenter ac sæpe ab illo essent admoniti, nequaquam fieri posse, vt absque purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosanctæ communicet, ad vltimum furore commoti aiebāt: Si non vis assentire nobis in tam facili causa quam petimus, non poteris iam in nostra prouincia demorari. Et expulerunt cum, ac de suo regno cum suis abire iusserunt. Qui expulsus inde venit Cantium tractaturus cum Laurentio & Iusto coepiscopis, quid in his esset agendum. Decretumque est communi consilio, quia satius esset vt omnes patriam redeuntes libera ibi mente domino deseruirent, quàm inter rebelles fidei Barbaros sine fructu residerent. Discessere itaque primo Mellitus ac Iustus, atque ad partes Gallia secessere, ibi rerū finem expectare disponentes. Sed non multo tempore reges, qui præconem à se veritatis expulerant, dæmonicis cultibus impuñe seruiebāt. Nam egressi contra gentem Genissorum in præliū, oēs pariter cum sua militia corruerunt, nec sic (licet auctoribus perditis) excitatum ad scelera vulgus potuit corrigi, atque ad simplicitatem fidei & charitatis quæ est in Christo reuocari.

Vi correptus ab apostolo Petro Laurentius Eadbaldum Regem ad Christum conuerterit, qui mox Mellitum & Iustum ad prædicandum reuocauerit.

CAP. VI.

Um verò Laurentius Mellitum Iustumque secutus, ac Britanniam esset relicturus, iussit ipsa sibi nocte in Ecclesia beatorum apostolorum Petri & Pauli, de qua frequenter iam diximus stratum parari. In quo quum post multas preces ac lachrymas ad Deum pro statu ecclesiæ suas ad quiescendum membra posuisset atque obdormisset, apparuit ei beatissimus Apostolorum princeps, & multo illum tempore secretæ noctis flagellis acrioribus afficiens, suscitabatur apostolica distributione, quare gregem, quæ sibi ipse crediderat, relinqueret, vel cui pastorem oues Christi in medio luporum positas fugiens ipse dimitteret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro paruulis Christi, quos mihi in iudicium suæ dilectionis commendauerat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipsam

sam postremo mortem, mortem autem crucis, ab infidelibus
 & inimicis Christi ipse cum Christo coronandus pertulit.
 His beati Petri flagellis simul & exhortationibus anima-
 tus famulus Christi Laurentius, mox mane facto venit ad
 5 Regem, & resecto vestimento quantis esset verberibus lacera-
 tus ei ostendit. Qui multum miratus & inquirens quis tanto
 viro tales ausus esset plagas infligere. Ut audiuit, quia causa sue
 salutis episcopus ab apostolo Christi tanta esset tormenta pla-
 gasque perpeffus, extimuit multum. Atque anathematizato
 10 omni idololatrię cultu, abdicato cõnubio non legitimo, susce-
 pit fidẽ Christi, & baptizatus ecclesię rebus quantũ valuit in
 omnibus cõsulere ac fauere curauit. Misit etiã in Galliã, & re-
 uocauit Mellitũ & Iustũ, eosque ad suas ecclesias libere insti-
 tuendas redire præcepit, qui post annum ex quo abierant, re-
 15 uersi sunt. Et Iustus quidem ad ciuitatẽ Rhofi, cui præfuerat,
 reuiit. Mellitum verò Londoniensis episcopũ recipere nolue-
 runt, idololatrıs pontificibus magis seruire gaudentes. Nõ e-
 nim tanta erat ei quanta patri ipsius regni potestas, vt etiam
 nolentibus ac contradicentibus paganis antistitem sue posset
 20 ecclesię reddere. Verumtamen ipse cum sua gente, ex quo ad
 Dominum conuersus est, diuinis se studuit mancipare præce-
 ptis. Denique & in monasterio beatissimi apostolorum Prin-
 cipis ecclesiam sanctę Dei genitricis fecit, quam consecrauit
 archiepiscopus Mellitus,

25

Vt Mellitus Episcopus flammam ardentem suę ciuitatis
 orando restrinxerit.

CAP. VII.

30 **H**oc enim regnante Rege beatus archiepisco-
 pus Laurentius regnũ cęleste conscendit, atque
 in ecclesia & monasterio sancti apostoli Petri
 iuxta prædecessorem suum Augustinum sepul-
 tus est, die quarto nonarum Februarium. Post
 quam Mellitus, qui erat Londoniæ episcopus, sedem Doro-
 uernensis ecclesię tertius ab Augustino suscepit. Iustus aut ad
 35 huc superstes Rhofensem regebat ecclesiam. Qui cum magna
 ecclesiam Anglorum cura ac labore gubernarent, susceperunt
 scripta ex hortatoria à Pontifice Romane & apostolicę sedis

G

4

Bonifacio,

Bonifacio. Iustus post Deum dedit ecclesiæ præfuit, anno incarnationis dominicæ sexcentesimo decimo octauo. Erat autē Mellitus quidē corporis infirmitate, id est, podagra grauatus, sed mētis gressibus sanus alacriter terrena quæq; transiliens, atq; ad cęlestia regna semper amāda petenda & quæreda per uolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior. Denique vt vnum virtutis eius (vnde cætera intelligi possint) testimonium referam. Tempore quodam ciuitas Dorouernensis per culpam incuriē igne correpta crebrescentibus cœpit flāmis cōsumi, quibus cum nullo aquarū iniectu possēt aliquis obsisterē, iamq; ciuitatis esset pars vastata non minima, atque ad episcopum furēs se flamma dilataret, confidens episcopus in diuinum, vbi humanū deerat auxilium, iussit se obuiam sæuientibus & huc illucq; volantibus igniū globis efferri. Erat autem eo loci, vbi flammarum impetus maximē incumbēbat, martyrium beatorum quatuor coronatorum. Ibi ergo perlatus obsequētum manibus episcopus, cœpit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortium manus multum laborando nequiuerat. Nec mora ventus qui à meridie flans, vbi incendia sparferat, contra meridiem reflexus, primò vim furoris sui à læsione locorum quæ contra erant abstraxit, ac mox funditus quiescendo flammis pariter sopitis atque extinctis compescuit. Et quia vir Dei igne diuinę charitatis fortiter ardebat, qui tempestates potestatum aëriarum à sua fuorumq; læsione crebris orationibus vel exhortationibus repellere consueuerat, merito ventis flammisque mundialibus præualere, & ne sibi suisq; nocerent obtinere poterat. Et hic ergo postquàm annis quinque rexit ecclesiam Eadbaldo regnante migravit ad cęlos. Sepultusq; est cum patribus suis in sæpe dicto monasterio & ecclesia beatissimi principis apostolorum, anno ab incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quarto, die octauo kalendarum Martiarum.

Vt Bonifacius Papa Iusto successori eius pallium
& epistolam miserit.

CAP. VIII.

Cui statim

Anglorum, Liber II. 6

Vi statim successit in pontificatū Iustus, quie-
rat Rhofensis ecclesie episcopus. Illi aut ecclesie
Romanum pro se consecrauit episcopum, data
sibi ordinandi episcopos auctoritate à pontifi-
ce Bonifacio, quem successorem fuisse Deus de-
dit, supra meminimus. Cuius auctoritatis ista est forma.

¶ Dilectissimo fratri Iusto Bonifacius. Quam deuotè,
quamque etiam vigilanter pro Christi euangelio elaboraue-
rit uestra fraternitas, non solū epistolæ à vobis directæ tenor,
imò indulta desuper operi vestro perfectio indicauit. Nec
enim omnipotens deus aut sui nominis sacramentum, aut
fructum uestri laboris deseruit, dum ipse prædicatoribus eu-
angelii fideliter repromisit: Ecce ego vobiscum sum omni-
bus diebus vsque ad consummationem seculi. Quod specia-
liter, iniuncto vobis ministerio, eius clemētia demonstrauit,
aperiens corda gentium ad suscipiendum prædicationis ve-
stræ singulare mysterium. Magno enim præmio fastigiorum
uestrorum delectabilem cursum bonitatis sue suffragiis illu-
strauit, dum creditorum vobis talentorum fidelissimæ nego-
ciationis officiis, vberem fructum impendens ei, quod signa-
re possitis multiplicatis generibus præparauit. Hocq; etiam
illa vobis reparatione collatum est, qui iniuncto ministerio
iugiter persistentes laudabili patientia redemptionem gen-
tis illius expectatis, & uestris vt proficerent meritis eorū est
saluatio propinata, dicente domino: Qui perseuerauerit vsq;
in finem, hic saluus erit. Saluati ergo estis spe patientiæ & to-
lerantiæ virtute, vt infidelium corda naturali ac superstitioso
morbo purgata, sui consequerētur misericordiam saluatoris.
Susceptis nanque apicibus filii nostri Adeluadi Regis, reppe-
rimus quanta sacri eloquii eruditione eius animum ad veræ
conuersionis & indubitatæ fidei credulitatem fraternitas ve-
stra perduxerit. Qua ex re de longanimitate clementiæ cœ-
lestis certam assumentes fiduciam, non solum suppositarum
ei gentium plenissimam, salutem imò quoque vicinarū, ve-
stræ quoq; prædicationis ministerio credimus subsequen-
dum, quatenus sicut scriptum est: Consummati operis vo-
bis merces à retributore omnium bonorum domino tribuatur.
Et verè per omnem terram exisse sonum eorum, & in fines
orbis

70 Ecclesiasticæ historiæ gentis

orbis terrę verba ipsorum, vniuersalis gentium confessio (suscepto Christianę sacramento fidei) præstetur. Pallium præterea perlatores præsentium fraternitati tuæ benignitatis studiis inuitati, direximus, quod videlicet tantū in sacrosanctis mysteriis celebrãdis licentiã vtendi imperauimus. Cõcedentes etiã tibi ordinationes episcoporũ, exigente opportunitate, domini præueniente misericordia celebrare, ita vt Christi euãgeliũ plurimorum annunciatione in omnibus gentibus quę nec dum conuersę sunt dilatetur. Studeat ergo tua fraternitas hoc, quod sedis apostolicę humanitate percepit, intemerata mentis synceritate seruare intendens, cuius rei similitudine tam præcipuum indumentum humeris tuis baiulandum suscepseris. Talemque te Domini implorata clementia exhibendum stude, vt indulti muneris præmia non cum reatitudine, sed cum commodis animarum ante tribunal summi & venturi iudicis repræsentes. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater.

De imperio Regis Eduini, & vt veniens ad euangelizandum Paulinus primo filiam eius cum aliis fidei Christianę sacramentis imbuerit.

20

CAP. IX.

Vo tempore etiam gens Nordan Humbrorum, hoc est, ea natio Anglorum, quę ad Aquilonarem Humbri fluminis plagam habitabat, cum Rege suo Eduino verbum fidei, prædicante Paulino (cuius supra meminimus) suscepit. Cui videlicet Regi in auspiciũ suscipiendę fidei, & regni cęlestis potestas, & terreni creuerat imperii, ita vt (quod nemo Anglorũ ante eum fecit) omnes Britannię fines, qua vel ipsorum vel Britonum prouincię habitabantur, subditiõne acceperit. Quin & Meuanias insulas, sicut & supra docuimus, imperio subiugauit Anglorum. Quarum prior, quę ad Austrum est, & situ amplior, & frugum prouentu atque vbertate fecilior, nongentarum sexaginta familiarum mensuram, iuxta æstimationem Anglorum, secunda trecentorum & vltra spatium tenet. Huic autem genti occasio fuit percipiendę fidei,

dei, quod præfatus Rex eius cognatione iunctus est regibus Cantuariorum, accepta in coniugem Edelburga filia Edelberthi Regis, quæ alio nomine Tate vocabatur. Huius cõfortium cum primò ipse, missis procis à fratre eius Eadbaldo, qui tunc 5 regno Cantuariorum præerat, peteret: Responsum est, non esse licitum, Christianam virginem pagano in cõiugium dari, ne fides & sacramenta cælestis Regis consortio profanarentur regis, qui veri Dei cultus esset prorsus ignarus. Quæ dum Eduino verba nuntii referrent, promisit se nihil omnibusmo 10 dis contrariũ Christianæ fidei quam virgo colebat esse facturum: quin potius permissurum, vt fidem cultumque suæ religionis cum omnibus qui secum venissent viris siue fœminis, sacerdotibus seu ministris more Christiano seruaret. Neque abnegauit se etiam eandem subiturum esse religionem, si ta- 15 men examinata à prudentibus sanctior ac Deo dignior posset inueniri. Itaque promittitur virgo atque Eduino mittitur, & iuxta quod dispositum fuerat ordinatur episcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eamque & comites eius, ne paganorum possent societate pollui, quotidiana exhortatione & sacramentorum cælestium celebratio- 20 ne confirmauit. Ordinatus est autem Paulinus episcopus à Iusto archiepiscopo sub die duodecima kalendarum Augustarum, anno ab incarnatione domini quingentesimo vice- simo quinto. Et sic cum præfata virgine ad Regem Eduinum 25 quasi comes copulæ carnalis aduenit. Sed ipse potius toto animo intendens, vt gentem, quam adibat, ad agnitionem veritatis aduocans, iuxta vocem apostoli, vni viro virginem castã exhiberet Christo. Cumq; in prouinciã venisset, laborauit multũ, vt & eos qui secũ venerant, ne à fide deficerent, domi- 30 no adiuuante contineret, & aliquos, si fortè posset, de paganis ad fidei gratiã prædicando cõuerteret. Sed sicut apostolus ait. Quàmuis multo tpe illo laborante in verbo, Deus seculi huius excecavit mētes infideliũ, ne eis fulgeret illuminatio euãgelii gloriæ Christi. Anno aut sequenti venit in prouinciã quidã 35 Sicarius vocabulo Eumerus, missus à Rege Occidẽtaliũ Saxonũ noĩe Cuichelmo, sperãs se Regẽ Eduinũ regno simul & vita priuaturũ, qui habebat sicã bicipitẽ toxicatã, vt si ferri vul- nus minus ad mortẽ Regis sufficeret, peste iuuaretur veneni.

Peruenit

Peruenit autem ad Regem primo die paschæ, iuxta amnem Dorouentionem, vbi tunc erat villa Regalis. Intrauitque quasi nuncium domini sui referens, & cum simulatâ legationem ore astuto volueret, exurrexit repente, & euaginata sub veste sica impetum fecit in Regem. Quod cum videret Lilla minister regis amicissimus, non habens scutum ad manum, quo Regem à nece defenderet, mox interposuit corpus suum ante ictum pungentis. Sed tanta vi hostibus ferrum infixit, vt per corpus militis occisi etiam Regem vulneraret. Qui cum mox vndique gladiis impeteretur, in ipso tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat Fordherio sica nefanda peremit. Eadem autem nocte sacrosancta dominicę paschę pepererat Regina filiam Regi, cui nomen Eanfled. Cumq; idem Rex præfente Paulino episcopo gratias ageret diis suis pro nata sibi filia: contra episcopus gratias cœpit agere Domino Christo, Regique astruere, quod ipse precibus suis apud illū obtinuerit, vt Regina sospes & absque dolore graui sobolem procrearet. Cuius verbis delectatus Rex promisit se abrenunciatis idolis Christo seruiturum, si vitam sibi & victoriam donaret pugnanti aduersus Regem, à quo homicida ille, qui eum vulnerauerat, missus est, & in pignus promissionis implēde, eandem filiam suam Christo consecrandam Paulino episcopo assignauit. Quę baptizata est die sancto Penthecostes prima de gente Nord Humborum cum duodecim aliis de familia eius. Quo tempore curatus à vulnere sibi pridem inflictō Rex collecto exercitu venit aduersus gentem Occidētaliū Saxonū, ac bello inito, vniuersos, quos in necē suam conspirasse didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sicque victor in patriam reuersus, non statim & inconsultē sacramēta fidei Christianæ percipere voluit, quāuis nec idolis vltra seruiuit, ex quo se Christo seruiturum esse promiserat: verū primò diligentius ex eo tempore & ab ipso venerabili viro Paulino rationem fidei ediscere, & cum suis primatibus, quos sapientiores nouerat, curauit conferre, quid de iis agendum arbitrarentur. Sed & ipse, cum esset vir natura sagacissimus, sepe diu solus residens, ore quidem tacito, sed in intimis cordis multa se cum colloquens, quid sibi esset faciendum, quę religio seruanda tractabat.

Vt papa

Ut papa Bonifacius eundem Regem, missis literis, sic hortatus ad fidem.

CAP. X.

5 **Q**uo tempore exhortatorias ad fidem literas à pontifice sedis apostolicę Bonifacio accepit, quarum ista est forma. ¶ Viro glorioso Eduino Regi Anglorum Bonifacius episcopus servus servorum Dei. Licet summę diuinitatis potentia humanę locutionis officiis explanari non valeat, quippe quę sui magnitudine ita inuisibili atque inuestigabili æternitate consistit, vt eã nulla ingenii sagacitas quanta sit comprehendere differereque sufficiat: quia tamen eius humanitas ad insinuationem sui referatis cordis ianuis, quę de semet ipsa proferentur, secreta humanis mentibus inspiratione clementer infundit, ad annunciandam vobis plenitudinem fidei Christianę, sacerdotalem curauimus sollicitudinem prærogare, vt perinde Christi euangelium quod saluator noster omnibus præcepit gentibus prædicari, vestris quoque sensibus inferentes, salutis vestrę remedia propinentur. Superne igitur maiestatis clementia, quę cuncta solo verbo præceptionis suę condidit & creauit, cælum videlicet & terram, mare & omnia quę in eis sunt (dispositis ordinibus quibus subsisterent) coęterni verbi sui consilio, & sanctispiritus vnitatem dispensans, hominẽ ad imaginem & similitudinem suam ex limo terrę plasmatum constituit, eique tantam præmii prærogatiuam indulsit, vt eum cunctis præponeret, atque seruato termino præceptionis æternitatis subsistentia præmuniret. Hunc ergo Deum patrem filium & spiritum sanctum, quod est indiuidua trinitas, ab ortu solis vsque ad occasum humanum genus quippe vt creatorẽ omnium atq; factorem suum salutifera confessione fide veneratur & colit. Cui etiam summitates imperii, rerumq; potestates submissę sunt: quia eius dispositione omnium prælatio regnorum conceditur. Eius ergo bonitatis misericordia totius creaturę suę dilatandę subsidiis etiam in extremitate terrę positarum gentium corda frigida sanctispiritus seruore in sui quoque agnitione mirabiliter est dignata succedere. Quę enim in gloriosi filii nostri Audubaldi Regis gentibusque ei suppositis illustratione

H clementia

*Exemplar
epistole beatis-
sime et apostos-
lici papa urbis
Romane ecclesie
Bonifacij di-
recte viro glori-
oso Eduino
Regi Anglorum.*

clementia redēptoris fuerit operata, plenius ex vicinitate loco
 rum vestram gloriam conuicimus cognouisse. Eius ergo mi-
 rabile donū & in vobis certa spei cęlesti longanimitate cōfer-
 ri confidimus. Cum profecto gloriosam coniugē vestrā, quæ
 vestri corporis pars esse dignoscitur, æternitatis præmio per fa- 5
 cri baptismatis regenerationem illuminatā agnouimus. Vn-
 de præsentī stylo gloriosius vos adhortandos cum omni affe-
 ctu intimę charitatis curauimus, quatenus abominatis idolis
 eorumq; cultu, spretisq; sanorum fatuitatibus, & auguriorū
 deceptibilibus blandimentis, credatis in Deum patrē omni- 10
 potentē, eiusq; filiū Iesum Christū, & spiritum sanctū, vt cre-
 dentes à diabolicę captiuitatis nexibus, sanctę & indiuiduę
 trinitatis cooperāte potentia, absoluti, ęternę vitę possitis es-
 se participes. Quanta aut̄ reatitudinis culpa teneantur astricti
 hi, qui idololatriarū perniciosissimā superstitionē colētes am 15
 plectūtur, eorū quos colūt exempla perditionis insinuant. Vn-
 dede eis per Psalmistā dicitur: Omnes dii gentiū dęmonia, do-
 minus aut̄ cęlos fecit. Et iterū: Oculos habēt & non vidēt, au-
 res habent & non audiūt, nares habēt & nō odorabūt. Manus
 habēt & non palpabūt, pedes habent & non ambulabūt. Si- 20
 miles ergo efficiuntur his, qui spē suę confidentiæ ponunt in
 eis. Quomodo enim iuuandi quęlibet possunt habere virtu-
 tem hi, qui ex corruptibili materia inferiorum etiā supposito
 rumq; tibi manibus construūtur, quibus videlicet artificiū
 humanum accōmodans eis inanimatā mēbrorum similitu- 25
 dinē contulisti: qui nisi à te moti fuerint ambulare non po-
 terunt, sed tanq̄ lapis in vno loco positus, ita cōstructi, nihilq;
 intelligentiæ habentes, ipsaq; insensibilitate obruti, nullā ne-
 que lædēdi neque iuuādi facultatē adepti sunt? Qua ergo mē-
 tis deceptione eos deos, quibus vos ipsi imaginē corporis tra- 30
 didistis, colentes sequimini, iudicio discreto reperire nō pos-
 sumus. Vnde oportet vos suscepto signo sanctę crucis, p̄ quod
 humanum genus redemptū est, execrando diabolicę versutię
 supplantationē, qui diuinę bonitatis operibus inuidus æmu-
 lusque consistit, à cordibus vestris abiicere. Iniectisque mani 35
 bus hos quos eatenus materię cōpage vobis deos fabricastis,
 cōfringēdos diminuendosque sūm opere p̄curate: ipsa enim
 eorum dissolutio corruptioq; que nunquā viuētē spiritum
 habuit,

habuit, nec sensibilitate à suis factoribus potuit quolibet modo suscipere, vobis patenter insinuet, quòd nihil erat quod eatenus colebatis, dũ profecto meliores vos, qui spiritũ viventem à domino percepistis, eorum cõstructioni nihilominus existatis: quippe quos Deus omnipotens ex primi hominis quem plasmavit cognatione deductos per secula innumera-
 5 rabilibus propaginibus pullulare cõstituit. Accedite ergo ad agnitionẽ eius qui vos creavit, qui in vobis vitẽ insufflauit spiritũ, qui pro vestra redemptione filium suum vnigenitũ misit, vt vos ab originali peccato eriperet, & ereptos de potestate
 10 diabolicę nequitiaẽ cõlestibus præmiis muneraret. Suscipite verba prædicatorum & euangelium Dei quod vobis annunciant, quatenus credentes (sicut sæpius dictũ est) in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christũ eius filium, & spiritum sanctum, & inseparabilem trinitatem, fugatis dæmoniorum sensibus, expulsaque à vobis sollicitatione venenosi & deceptibilis hostis per aquam & spiritũ sanctũ renati, ei cui credideritis in splendore glorię sempiternę cohabitare eius opitulatione & munificẽtia valeatis. Prætereà benedictionem
 15 protectoris vestri beati Petri apostolorum principis vobis direximus, id est, camisiam cum ornatura in auro vna, & lena anciana vna, quod petimus vt eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.

25 Vt coniugem ipsius per epistolam salutis illius sedulam agere curam monuerit.

CAP. XI.

30 **A**D coniugem quoque eius Edelburgam huiusmodi literas idem pontifex misit. Exemplar epistolæ beatissimi & apostolici Bonifacii Pape vr-
 bis Romæ directę Edelburgi reginę Eduini Regis. Domine gloriosæ filiaẽ Edelburgæ Reginaẽ Bonifacius episcopus seruus seruorum Dei. Redemptoris nostri benignitas humano generi, quod preciosi sanguinis sui effusione à vinculis diabolicę captiuitatis eripuit, multa pro-
 35 uidentia quibus saluaretur propinavit remedia, quatenus sui nominis agnitionẽ diuerso modo gentibus innotescens, creatorem suum suscepto Christianæ fidei agnoscerent sacramen-
 H 2 to, quod

ro, quod quidem in vestra gloriæ sensibus cælesti collatū mi-
 nere mystica regeneratio vestre purgationis, patenter innuit.
 Magno ergo largitatis dominicæ beneficio mens nostra gau-
 dio exultauit, quod scintillam orthodoxæ religionis in vestri
 dignatus est conuersione succendere. Ex qua re non solū glo-
 riosi cōiugis vestri, imò totius gentis suppositæ vobis intelli-
 gentiam in amorem sui facilius inflāmet. Didicimus nāq;
 referentibus his, qui ad nos gloriosi filii nostri Audubaldi re-
 gis laudabilē conuersionē nunciantes peruenerūt, quod etiā
 vestra gloria Christianæ fidei suscepto mirabili sacramēto piis
 & Deo placitis iugiter operibus enitescat. Ab idolorū etiam
 cultu, seu fanorum auguriorumq; illecebris se diligenter absti-
 neat, & ita in amore redēptoris sui immutata deuotione per-
 sistens inuigilet, vt ad dilatandam Christianam fidē incessa-
 biliter non desistat operam commodare. Cumq; de glorio
 sa cōiuge vestra paterna charitas sollicitè perquisisset, cogno-
 uimus, q; eatenus abominandis idolis seruiens, ad suscipien-
 dam vocē prædicatorū suam distulerit obediētiam exhibere.
 Qua ex re non modica nobis amaritudo cōgesta est, ab eo q;
 pars corporis vestri ab agnitione summæ & indiuiduæ trini
 tatis remansit extranea. Vnde paternis officiis vestra glorio-
 sæ Christianitati nostram commonitionem non distulimus
 cōferre, adhortantes quatenus diuinę inspirationis imbuta
 subsidiis importunè & oportunè agendū non differas, vt &
 ipse saluatoris nostri Domini Iesu Christi cooperāte potentia
 Christianorū numero copuletur, vt perinde intemerato socie-
 tatis cōedere iura teneas maritalis consortii. Scriptū nāque est:
 Erūt duo in carne vna. Quomodo nāque vnitas vobis cōiun-
 ctionis inesse dici poterit, si à vestre fidei splendore interposi-
 tis detestabilis erroris tenebris remāserit ille alienus? Vnde o-
 rationi cōtinuò insistēs, à lōganimitate cœlestis clemētię illu-
 minationis illi⁹ beneficia impetrare nō desinas. Vt videlicet
 quos copulatio carnalis affect⁹ vnū quodāmodo corp⁹ exhi-
 buisse mōstrat, hos quoq; vnitas fidei etiā post hui⁹ vitę trāsitū
 in ppetua societate cōseruet. Insiste ergo gloriosa filia, & sum-
 mis conatibus duriciam cordis ipsius religiosa diuinorum præ-
 ceptorum insinuatione mollire summopere dematura, infun-
 des sensibus eius, quantū sit præclarum, quod credendo susce-
 pisti myste-

pisti mysterium, quantumve sit admirabile quod renata præ-
 mium consequi meruisti. Frigiditatem cordis ipsius sancti
 spiritus annunciatione succende, quatenus amoto corpore
 perniciosissimi cultus, diuinæ fidei calor eius intelligentiam
 5 tuarum exhortationum frequentatione succendat. Ut profecto
 sacre scripturæ testimonium per te expletum indubitanter
 præclareat. Saluabitur vir infidelis per mulierem fidelem.
 Ad hoc enim misericordiam dominicę pietatis consecuta es,
 ut fructum fidei creditorumque tibi beneficiorum redempto-
 10 ri tuo multiplicè resignares. Quod equidem suffragante præ-
 sidio benignitatis ipsius, ut explere valeas, assiduis non desi-
 stimus precibus postulare. His ergo præmissis, paternæ vobis
 dilectionis exhibentes officia, hortamur, ut nos (reperta por-
 titoris occasione) de his quæ per vos superna potentia mirabi-
 15 liter in conuersatione coniugis vestri submissęque vobis gen-
 tis dignatus fuerit operari, prosperis quantocyus nunciis reue-
 letis, quatenus sollicitudo nostra, quæ de vestri vestrorumque
 omnium animę salute optabilia desyderanter expectat, vobis
 nuntiantibus reueletur, illustrationemque diuinæ propitia-
 20 tionis in vobis diffusam opulentiùs agnoscentes, hilari con-
 fessione largitori omnium bonorum Deo, & beato Petro apo-
 stolorum principi vberes merito gratias exoluamus. Præterea
 benedictionem protectoris vestri beati Petri apostolorum princi-
 pis vobis direximus, id est, speculum argenteum & pectinem,
 25 eburneum inauratum, quod petimus ut eo benignitatis ani-
 mo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.

Ut Eduinus pervisionem quandam sibi exuli ostensam sit ad
 credendum prouocatus.

CAP. XII.

30 **H**æc quidem memoratus papa Bonifacius, de
 salute regis Eduini ac gentis ipsius literis age-
 bat. Sed & oraculum cæleste, quod illi quon-
 dam exulanti apud Redualdum regem An-
 glorum pietas diuina reuelare dignata est, non
 35 minimum ad suscipienda vel intelligenda doctrinæ monita
 salutaris sensum illius iuuit. Cùm ergo videret Paulinus dif-
 ficulter posse sublimitatem animi regalis ad humilitatem vię
 salutaris, & suscipiendum mysterium viuificæ crucis inclina-

ri, ac pro salute illius simul & gentis cui præerat, & verbo exhortationis apud homines, & apud diuinam pietatem verbo deprecationis ageret, tandem (vt verisimile videtur) didicit in spiritu, quod vel quale esset oraculum Regi quondam cœlitus ostensum. Nec exinde distulit, quin continuo regem ad 5 moneret explere votû, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius ærumnis exemptus ad regni fastigia perueniret. Erat aut oraculum huiusmodi. Cùm persequente illum Edelfrido, qui ante eum regnauit, per diuersa occultus loca vel regna multo annorum tempore pro- 10 fugus vagaretur, tandem venit ad regem Redualdum, obsecrans vt vitam suam à tanti persecutoris insidiis tutando serua- ret. Qui libenter eum excipiens, promisit se quæ petebat esse facturum. At postquam Edelfridus in hac eum prouincia apparuisse, & apud Regem illius familiariter cum sociis habita- 15 re cognouit, misit nuntios qui Redualdo pecuniam multam pro nece eius offerrent, neque aliquid profecit, misit secundo, misit tertio, & copiosiora auri & argenti dona offerens, & bellum insuper illi, si contemneretur, indicens. Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus cessit deprecanti, & siue occi- 20 dere se Eduinum, seu legetariis tradere promisit. Quod vbi fidelissimus quidam amicus illius animaduertit, intrauit cubiculum quo dormire disponebat. Erat enim prima hora noctis. Et euocatum foras quid erga eum agere rex promississet, edocuit, & insuper adiecit: Si ergo vis hac ipsa hora educam te 25 de hac prouincia, & in ea loca te introducam, vbi nunquam te vel Redualdus vel Edelfridus inuenire valeant. Qui ait: Gratias quidem ago beneuolentiæ tuæ, non tamen hoc facere possum quod suggeris, vt pactû quod cum tanto Rege inii, ipse primus irritum faciam, cum ille mihi nihil mali fecerit, ni 30 hil adhuc inimicitarû intulerit, quin potius si moriturus sum, ille me magis quàm ignobilior quisquam morti tradat. Quo enim nunc fugiam, qui per omnes Britannię prouincias tot annorum temporumq; curriculis vagabundus hostium vitabam insidias. Abeunte igitur amico remansit Eduinus solus 35 foris, residensque mœstus ante palatium multis cœpit cogitationum æstibus affici, quid ageret, quoque pedem verteret nescius. Cùmque diu tacitis mentis angoribus, & cæco carperetur

peretur igne, vidit subito intempestæ noctis silentio ap-
propinquantem sibi hominem vultus habitusque inco-
gniti, quem videns, vt ignotum & inopinatum non parum
expauit. At ille accedens salutauit eum, & interrogauit qua-
5 re illa hora cæteris quiescentibus & alto sopore pressis solus
ipse mœstus in lapide peruigil sederet? At ille vicissim scisci-
tabatur, quid ad eum pertineret, vtrum ipse intus an foris no-
ctem transigeret? Qui respondens ait. Ne me æstimes tuæ mœ-
sticiæ & infomniorum, & forinsecæ ac solitariæ sersionis cau-
10 sam nescire. Scio enim certissimè qui es, & quare mœres, &
quæ ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi
quid mercedis dare velis ei, si qui sit, qui his te mœroribus ab-
soluat, & Redualdo suadeat, vt nec ipse tibi aliquid mali fa-
ciat, nec tuis te hostibus perimendum tradat? Qui cum se om-
15 nia quæ posset huic tali pro mercede beneficii daturum esse
responderet. Adiecit ille, quid si etiam te regem futurum ex-
tinctis hostibus in veritate promittat, ita vt non solum omnes
progenitores tuos, sed & omnes, qui ante te reges in gente An-
glorū potestate fuerat transcendas. At Eduinus constantior in
20 terrogando factus, nō dubitauit promittere, quin etiā ei qui tā
ta sibi beneficia donaret, dignis ipse gratiarum actionibus re-
sponderet. Tum ille tertio. Si aut, inquit, is qui tibi tāta taliaq;
dona veraciter aduentura prædixerit, etiā consilium tibi tuæ
salutis ac vitæ melius atque vtilius quàm aliquis de tuis paren-
25 tibus aut cognatis vnquam audiuit, ostendere potuerit, num
ei obtemperare, & monita eius salutaria suscipere consentis?
Nec distulit Eduinus, quin continuo polliceretur, se in omni-
bus secuturum doctrinam illius, qui se tot ac tantis calamitati-
bus ereptum, ad regni apicem prouheret. Quo accepto re-
30 sponso, confestim is qui loquebatur cum eo imposuit dexte-
ram suam capiti eius dicens: Cum hoc ergo tibi aduenerit,
memento huius temporis ac loquelæ nostræ, & ea quæ nunc
promittis adimplere ne differas. Et his dictis, vt ferunt, repen-
te disparuit, vt intelligeret non hominem esse, qui sibi appa-
35 ruisset, sed spiritum. Et cum regius iuuenis solus adhuc ibi-
dem sederet, gauisus quidem de collata sibi pia ac benigna
consolatione: sed multum sollicitus ac mente sedula cogitans,
quis esset ille, vel vnde venisset, qui hæc sibi loqueretur?

Venit ad eum præfatus amicus illius, lætoque vultu salutans eum. Surge, inquit, intra, & sopitis ac relictis curarū anxietatibus quieti membra simul & animum compone: quia immutatum est cor regis, nec tibi aliquid mali facere, sed fidem potius pollicitam seruare disponit. Postquam enim cogitationem suam, de qua tibi ante dixi, Reginæ in secreto reuelauit, reuocauit eum illa ab intentione, admonens quia nulla ratione conueniat tanto regi amicum suum optimum in necessitate positum auro vendere, imò fidem suam, quæ omnibus ornamentis preciosior est, amore pecuniæ perdere. Quid plura? Fe-
 10 cit rex vt dictum est, nec solum exulem nunciis hostibus non tradidit, sed etiam eum, vt in regnum perueniret, adiuuit. Nā mox redeuntibus domum nuntiis exercitum ad debellandū Edelfridum collegit copiosum, eumque sibi occurrentem cū exercitu multum impari (non enim dederat illi spatium, quo
 15 totum suum congregaret atque adunaret exercitum) occidit in finibus gentis Merciorum ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur Idle. In quo certamine & filius Redualdi vocabulo Regneri occisus est, ac sic Eduinus iuxta oraculum quod acceperat, non tantum Regis sibi infesti insidias vitauit, verū
 20 etiam eidem perempto in regni gloriam successit. Cū ergo prædicante verbum Dei Paulino rex credere differret, & per aliquod tempus, vt diximus, horis competentibus solitarius federet, & quid agendū sibi esset, quæ religio sequēda sedulus secum ipse scrutari consuesset, ingrediens ad eum quadam die
 25 vir Dei, imposuit dexteram capiti eius, & an hoc signum agnosceret requisit. Qui cum tremens ad pedes eius proci- dere vellet, leuauit eū, & quasi familiari voce affatus. Ecce, inquit, hostium manus quos timuisti domino donāte euasisti. Ecce regnum quod desyderasti ipso largiente percepisti. Me-
 30 mento vt tertiū quod promisisti facere non differas, suscipiendo fidem eius, & præcepta seruando, qui te & à temporalibus aduersis eripiens, temporalis regni honore sublimauit, & si deinceps voluntati eius, quam per me tibi prædicat, obsecundare volueris, etiam à perpetuis malorum tormentis te libera-
 35 bit, & æterni secum regni in cælis faciat esse participem.

Quale

Quale consilium idem cum primatibus suis de percipienda Christi fide habuerit, & ut pontifex eius suas aras profanauerit.

CAP. XIII.

5 **Q**uibus auditis Rex suscipere quidem se fidem, quam docebat, & velle & debere respondebat. Verum adhuc cum amicis principatibus & consiliariis suis sese de hoc collaturum esse dicebat, ut si & illi eadem cum eo sentire vellent, omnes pariter in fonte vitæ Christo cōsecrarentur. Et annuente Pau-
 10 lino fecit, ut dixerat. Habito enim cum sapientibus consilio, sciscitabatur singillatim ab omnibus, qualis sibi doctrina hæc eatenus inaudita, & nouas diuinitatis qui predicabatur, cultus videretur? Cui primus pontificum ipsius Coisi continuo respondit: Tu vide Rex quale sit hoc, quod nobis modo præ-
 15 dicatur: ego tibi verissimè quod certum didici profiteor, quia nihil omnino virtutis habet, religio illa, quam hucusque tenuimus. Nullus enim tuorum studiosius quàm ego cultura deorū nostrorū se subdidit, & nihilominus multi sunt, qui ampliora à te beneficia quàm ego & maiores accipiūt dignita-
 20 tes, magisq; prosperantur in omnibus quæ agenda vel acquirenda disponunt. Si autem dii aliquid valerent, me potius iuuare vellent, qui illis impensius seruire curavi. Vnde restat, ut si ea, quæ nunc nobis noua predicantur, meliora esse & fortiora habita examinatione perspexeris, absq; vilo cunctamine suscipere illa festinemus. Cuius suasioni verbisq; prudentibus
 25 alius optimatum regis tribuens assensum continuo subdidit: Talis, inquiens, mihi videtur Rex vita hominū præfens in terris, ad cōparationē eius quod nobis incertū est tēporis, quale cum te residente ad cœnam cum ducibus ac ministris tuis tē-
 30 pore brumali, accenso quidem foco in medio, & calido effecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hyemalium pluuiarum vel niuium: adueniensq; vnus passerum domum citissimè peruolarit, qui cum per vnū ostium ingrediēs, mox per aliud exierit, ipso quidem tempore quo in-
 35 tus est hyemis tēpestate nō tangitur: sed tamē minimo spatio serenitatis ad momētū excursio, mox de hyeme in hyemem regrediēs tuis oculis elabitur. Ita hæc vita hominū ad modicum apparet, qd aut sequat quidūc præcesserit prorsus ignoramus. Vnde

Vnde si hæc noua doctrina certius aliquid attulerit, meritò sequenda esse videtur. His similia & cæteri maiores natu ac Regis consiliarii diuinitus admoniti prosequerentur. Adiecit autem Coifi, quia vellet ipsum Paulinum diligentius audire de Deo quem prædicabat verbum facientem. Quod cum iubente Rege faceret, exclamauit auditis eius sermonibus dicens: Iam olim intellexeram nihil esse quod colebamus, quia videlicet quanto studiosius in eo cultu veritatem quærebam, tanto minus inueniebam. Nunc autem apertè profiteor, quia in hac prædicatione veritas claret illa, quæ nobis vitæ salutis & beatitudinis æternæ dona valet tribuere. Vnde suggero Rex, vt templa & altaria quæ sine fructu vtilitatis sacrauimus, ocyus anathemati & igni tradamus. Quid plura? Præbuit palam assensum euangelizandi beato Paulino rex, & abrenunciata idololatria fidem se Christi suscipere confessus est. Cumq; à præfato pontifice sacrorum suorum quæreret, quis aras & fana idolorum cum septis quibus erant circumdata primus profanare deberet? Ille respondit: Ego, quis enim ea quæ per stultitiã colui, nunc ad exemplum omnium aptius quàm ipse per sapientiam mihi à Deo vero donatam, destruam? Sratimque abiecta superstitione vanitatis rogauit sibi Regem arma dare, & equum emissarium, quem ascendens ad idola destruenda venit. Non enim licuerat pontificem sacrorum, vel arma ferre, vel præter in equa equitare. Accinctus ergo gladio accepit lanceam in manu, & ascendens emissarium regis pergebat ad idola. Quod aspiciens vulgus æstimabat eum insanire. Nec distulit ille, mox vt appropriabat ad fanum, profanare illud, iniecta in eo lancea quam tenebat, multumque gauisus de agnitione veri Dei cultus, iussit sociis suis destruere ac succendere fanum cum omnibus septis suis. Ostenditur autem locus ille quondam idolorum non longè ab Eboraco ad Orientem amnem Dorvventionem, & vocatur hodie Gotmundin Gaham, vbi pontifex ille, inspirate Deo vero, polluit ac destruxit eas, quas ipse sacrauerat, aras.

35
Vt idem Eduinus cum sua gente fidelis sit factus, & vbi Paulinus illos baptizauerit.

CAP. XIII.

Igitur

Gitur accepit rex Eduinus cū cunctis gētis sue no-
 bilibus ac plebe per plurima fidē & lauacrū sanctę
 regenerationis, anno regni sui vñdecimo, q̄ est an-
 nus dominicę incarnationis sexcētesimus vicesi-
 mus septimus: ab aduentu verò Anglorū in Britanniā annus
 circiter cētesimus octogēsimus. Baptizatus est autē Eboraci die
 sancto paschę pridie Iduū Aprilii in ecclesia sancti Petri apo-
 stoli, quā ibidē ipse de ligno cū catechizaretur atq; ad percipi-
 endū baptismā imbueretur citato opere construxit. In qua etiā
 ciuitate ipsi doctori atque antistiti suo Paulino sedem episco-
 patus donauit. Mox autem vt baptismā consecutus est, curauit
 docente eodem Paulino maiorem ipso in loco & angustiorē
 de lapide fabricare basilicam, in cuius medio ipsum quod pri-
 us fecerat oratorium includeretur. Pręparatis ergo fundamen-
 tis in gyro prioris oratorii per quadrū cępit ædificare Basili-
 cam. Sed priusquam altitudo parietis esset cōsummata, Rex ip-
 se impia nece occisus, opus idē successori suo Osvaldo per-
 ficiendum reliquit. Paulinus autem ex eo tempore sex annis
 continuis, id est, vsque ad finem imperii Regis illius, verbum
 Dei (annuente ac fauente ipso) in ea prouincia prædicabat.
 Credebantq; & baptizabantur quotquot erant præordinati ad
 vitam æternam, in quibus erant Osfridus & Eadfridus filii re-
 gis Eduini, qui ambo ei exuli nati sunt de Quenburga filia
 Cearli Regis Merciorum. Baptizati sunt tempore sequenti &
 alii liberi eius de Edelburga regina progeniti Edilhimus &
 Ediltridis filia, & alter filius Buscfrea, quorum primi albatī ad
 huc, rapti sunt de hac vita, & Eboraci in ecclesia sepulti. Bapti-
 zatus est & Iffi filius Osfridi, necnō & alii nobiles & egregii vi-
 ri non pauci. Tantus autem fertur tunc fuisse feruor fidei ac de-
 siderium lauacri salutaris genti Nord Humbrorum, vt quodā
 tempore Paulinus veniens cum Rege & Regina in villam re-
 giam, quę vocatur Adregin, triginta sex diebus ibidem cū eis
 catechizandi & baptizandi officio deditus moraretur, quibus
 diebus cunctis à mane vsq; ad vespērā nil aliud ageret, q̄ con-
 fluentē eo de cunctis viculis ac locis plebē, Christi verbo salu-
 tis instruere, atque instructam in fluuiō Gleni, qui proximus
 erat lauacro remissionis, abluere. Hęc villa tēpore sequentiū re-
 gū deserta, & alia pro illa est facta in loco, q̄ vocatur Melmin:

¶ Hæc quidem in prouincia Berniciorum, sed & in prouincia Deirorum, vbi sepius manere cum rege solebat, baptizabat in fluuio Sualua, qui vicum iuxta Cataractam præterfluit. Non dum enim oratoria vel baptisteria in ipso exordio nascentis, ibi ecclesiæ poterant edificari. Attamen in campo Dono (vbi tunc etiam villa Regia erat) fecit Basilicam, quam post modum pagani, à quibus Eduinus Rex occisus est, cum tota eadem villa succenderunt. Pro qua Reges posteriores fecere sibi villam in regione quæ vocatur Loidis. Euasit autem ignem altare, quia lapideum erat, & feruatur adhuc in monasterio reuerendissimi abbatis & presbyteri Trumvulsi quod in sylua Elmete est.

¶ Vt prouincia Orientalium Anglorum fidem Christi suscepit.

CAP. XV.

TAntam autem (vt fertur) deuotionem Eduinus erga cultum veritatis habuit, vt etiam regi Orientalium Anglorum, Carpualdo filio Redualdi persuaderet, relictis idolorum superstitionibus, fidem & sacramenta Christi cum sua prouincia suscipere. Et quidem pater eius Redualt, iam dudum in Cantio sacramentis Christianæ fidei imbutus est, sed frustra: nam rediens domum ab vxore sua, & à quibusdam peruersis doctoribus seductus est, atque à synceritate fidei deprauatus habuit posteriora peiora prioribus, ita vt in morem antiquorum Samaritanorum & Christo seruire videretur, & diis quibus antea seruiebat. Atque in eodẽ fano & altare haberet ad sacrificium Christi, & arulam ad victimas demoniorum, quod videlicet fanum Rex eiusdem prouinciæ Alduulf (qui nostra ætate fuit) vsque ad suum tẽpus perdurasse & se in pueritia vidisse testabatur. Erat autem præfatus Rex Redualdus natu nobilis, quamlibet actu ignobilis, filius Tytili, cuius pater fuit Vuffa, à quo reges Anglorum Orientalium Vuffingas appellantur. Verum Carpualdus non multo postquam fidem accepit tempore occisus est, à viro gentili nomine Richberto, & exinde tribus annis prouincia in errore versata est, donec accepit regnum eiusdem frater Carpualdi Sibertus vir per omnia doctissimus atque christianissimus.

christianissimus. Qui viuento adhuc fratre, cum exularet in Gallia, fidei sacramentis imbutus est. Quorum particeps, mox ubi regnare cepit, totam suam prouinciam facere curauit. Cuius studiis gloriosissime fauit Felix episcopus, qui de
 5 Burgundiorum partibus ubi ortus & ordinatus est cum venisset ad Honorium Archiepiscopum, eique indicasset desiderium suum, misit eum ad predicandum verbum vite prefate nationi Anglorum. Nec vota ipsius incassum cecidere, quin potius fructum in ea multiplicem credentium populorum
 10 pius agri spiritualis cultor inuenit. Siquidem totam illam prouinciam iuxta sui nominis sacramentum a longa iniquitate atque infelicitate liberatam, ad fidem & opera iustitie ac perpetue felicitatis dona perduxit. Accepitque sedem episcopatus in ciuitate Dumock, et cum septemdecim annos eide prouin
 15 cia pontificali regimine presuisset, ibidem in pace vitam finiuit.

Vt Paulinus in prouincia Lindisi predicauerit, & de qualitate regni Eduini.

CAP. XVI.

20 **R**adicabat autem Paulinus verbum etiam prouinciae Lindisi, quae est prima ad meridianam Humbri fluminis ripam pertingens usque ad mare. Prefectumque Lindocolinae ciuitatis, cui nomen erat Blecca, primum cum domo sua conuertit ad dominum. In qua videlicet ciuitate & ecclesiam operis egregii de lapide fecit, cuius tecto vel longa incuria vel hostili manu deiecto, parietes haecenus stare videntur, & omnibus annis aliqua miracula sanitarum in eodem loco solent ad utilitatem eorum qui fideliter quaerunt, ostendi. In qua ecclesia
 25 Paulinus transeunte ad Christum Iusto, Honorium pro eo consecrauit episcopum, ut in sequentibus suo loco dicemus. De huius fide prouinciae narrauit mihi presbyter & abbas quidam vir veracissimus de monasterio Peartan vocabulo Deda, retulisse sibi quendam seniorum, baptizatum se fuisse die media a Paulino episcopo presente rege Eduino, & multam populi turbam in fluuio Trehenta iuxta ciuitatem quae lingua Anglorum Tiouulfingacestir vocatur. Qui etiam effigiem eiusdem Paulini referre esset solitus, quod esset longae stature, paul
 35

lulum incuruus, nigro capillo, facie macilenta, naso adunco, pertenui, venerabilis simul & terribilis aspectu. Habuit aut secū in ministerio & Iacobū diaconū virū utiq; industriū ac nobilē in Christo & in ecclesia, qui ad nostra vsq; tēpora permansit. Tanta aut eo tēpore pax in Britannia, quoquouersum imperium regis Eduini peruenerat, fuisse perhibetur, ut (sicut vsq; hodie in prouerbio dicitur) etiā si mulier vna cum recens nato paruulo vellet totā perambulare insulam à mari ad mare, nullo se lædente, valeret. Tantū quoq; rex idē utilitati suæ gentis consuluit, ut plerisque in locis vbi fontes lucidos iuxta publicos viarum transitus conspexit, ibi ob refrigerium viantium erectis stipitibus & creos caucos suspendi iuberet, neque hos quisquam nisi ad vsum necessarium contingere præ magnitudine vel timoris eius auderet vel amoris vellet. Tantum verò excellentiæ in regno habuit, ut non solum in pugna ante illum vexilla gestarentur, sed & tempore pacis equitantem inter ciuitates siue villas aut prouincias suas cum ministris semper antecedere signifer consueuisset. Necnon & incedente illo vbilibet per plateas illud genus vexilli, quod Romani Tufam, Angli verò appellant Thuuf, ante eum ferri solebat.

Ut Eduinus ab Honorio papa exhortatorias literas accepit, qui etiam Paulino pallium miserit.

CAP. XVII.

Vo tempore præfulatū sedis apostolicæ Honorius Bonifacii successor habebat, qui vbi gentem Nord Humbrorū cū suo rege ad fidem confessionemque Christi Paulino euangelizāte cōuersam esse didicit misit eidē Paulino palliū, misit & regi Eduino literas exhortatorias, paterna illū charitate accēdens, ut in fide veritatis, quā acceperāt, persistere semper ac proficere curarent. Quarū videlicet literarū iste est ordo. ¶ Domino excellentissimo atq; præcellentissimo filio Eduino regi Anglorū Honorius episcopus seruus seruorū Dei salutē. Ita christianitatis vestre integritas circa conditoris sui cultū fidei est ardore succensa, ut longè lateq; resplēdeat, & in omni mūdo annunciata, vestri operis multipliciter referat fructū. Sic enim vos reges esse cognoscitis, dū regem & creatorem vestrum orthodoxa prædicatione edocti

Deum

Deū venerādo creditis ei que quod humana valet cōdicio mē
tis vestre ſyncerā deuotionē exoluitis. Quid Deo nostro aliud
offerre valebimus, niſi vt in bonis actibus perſiſtentes ipſum
q̄; auctore humani generis conſitētes cū colere, ei que vota nos
ſtra reddere feſtinemus? Et ideo excellētiffime fili paterna vos
5 charitate qua cōuenit exhortamur, vt hoc quod vos diuina mi
ſericordia ad ſuā gratiā vocare dignata eſt, ſolicita intētione &
aſiduis orationibus ſeruare omnimodo feſtinetis, vt qui vos
in præſenti ſeculo ex omni errore abſolutos ad agnitionem ſui
nominis eſt dignatus perducere, cæleſtis patrię vobis præparet
10 manſionē. Prædicatoris igitur veſtri domini mei apoſtolice
memorię Gregorii lectione frequenter occupati, præ oculis af
fectū doctrine ipſius, quę pro veſtris animabus libēter exercuit,
habeto te, quatenus eius oratio & regnū veſtrū populūq̄; auge
at, & vos omnipotenti Deo irreprehenſibiles repræſent et. Ea
15 verò que à nobis pro veſtris ſacerdotibus ordinanda ſperatiſtis,
hęc pro fidei veſtrę ſynceritate, quæ nobis multimoda relatio
ne per præſentium portitores laudabiliter inſinuata eſt, gratui
to animo attribuere illis ſine vlla dilatione præuidemus. Et
duo pallia vtrorumque metropolitanorum, id eſt, Honorio &
20 Paulino direximus, vt dū quis eorū de hoc ſeculo ad auctore
ſuum fuerit accerſitus, in loco ipſius alterū episcopū ex hac no
ſtra auctore debet ſubrogare, quod quidē tā pro veſtrę cha
ritatis affectu, q̄ pro tantarū prouinciarū ſpatio, quæ inter nos
& vos eſſe noſcūtur, ſumus inuitati concedere, vt in omnibus
25 deuotioni veſtrę noſtrū cōcurſum & iuxta veſtra deſideria præ
beremus. In columē excellentiā veſtrā gratiā ſuperna cuſtodiat.

Ut Honorius, qui iuſto in episcopatu Dorouerneniſis eccleſiæ ſucceſſit, ab Hono
rio papa pallium & literas acceperit.

CAP. XVIII.

30 **I**Ntere hęc Iuſtus archiepiscopus ad cæleſtia re
gna ſublatus eſt quarto Iduum Nouembrium
die, et Honorius pro illo eſt in præſulatū electus.
35 Qui ordinandus venit ad Paulinū, & occurren
te ſibi illo in Lindocolino, quintus ab Auguſti
no Dorouernēſis eccleſiæ conſecratus eſt antiſtes. Cui etiā præ
fatus papa Honorius miſit palliū & literas, in quibus de creuit

hoc ipsum, quod in epistola ad Eduinum regem missa decreuerat, scilicet ut cum Dorouernensis vel Eboracensis antistes de hac vita transierit, is qui superest consors eiusdem gradus habeat potestatem alterum ordinandi in loco eius qui transierat sacerdotem, ne sit necesse ad Romanam usque ciuitatem per tam prolixa terrarum & maris spatia pro ordinando Archiepiscopo semper fatigari. Quarum etiam textum literarum in nostra hac historia ponere commodum duximus. Dilectissimo fratri Honorio. Honorius, Inter plurima quæ redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata suæ pietatis munificentia tribuit, quotiens per fraternos affatus vnanimam dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus representat, pro quibus maiestati eius gratias indefinenter exoluimus. Eumque votis supplicibus exoramus, ut vestram dilectionem in prædicatione euangelii elaborantem & fructificantem, sectantemque magistri vestri & capitis sui sancti Gregorii regulam perpeti stabilitate confirmet. Et ad augmentum ecclesiæ suæ potiora per vos suscitaret incrementa, ut fide & opere in timore dei & charitate vestra acquisitio decessorumque vestrorum, quæ per domini Gregorii exordium pullulat, conualecendo amplius extendatur, ut ipsa vos dominici eloquii promissa in futuro respiciant. Vosque vox ista ad æternam festiuitatem euocet: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et iterum: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Et nos equidem fratres charissimi, hæc vobis pro æterna charitate exhortationis verba præmittentes, quæ rursus pro ecclesiarum vestrarum priuilegiis congruere posse conspiciamus non desistimus impartire. Et iam iuxta vestram petitionem, quam filiorum nostrorum regum vobis præsentem nostram præceptionem, vice beati Petri apostolorum principis, auctoritatem tribuimus, ut quando vnum ex vobis diuina ad se iusserit gratia vocari, is qui superstes fuerit alterum in loco defuncti debeat episcopum ordinare. Pro qua etiam re singula vestræ dilectioni pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus, ut per nostræ præceptionis auctoritatem possitis Deo placitam ordinationem efficere: quia ut hæc vobis

vobis concederemus, longa terrarum marisque interualla, quę inter nos ac vos obsistunt, ad hęc nos condescendere coegerunt, vt nulla possit ecclesiarum vestrarum iactura per cuiuslibet occasionis obtentum quoquo modo peruenire, sed potius commissi vobis populi deuotionem plenius propagare. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater. Data die tertia Idus Iunias, imperantibus dominis nostris piissimis Augustis. Heraclio, anno vicesimo quarto, proconsulatus eiusdem anno vicesimo tertio, & consulatus eius anno tertio. 10 Sed & Heraclio felicissimo Cesare, id est, filio eius anno tertio, indictione septima, id est, anno Dominicę incarnationis sexcentesimo tricesimo tertio.

15 Vt primo idem Honorius & post Iohannes literas genti Scottorum pro paschę obseruatione simul & pro Pelagiana hæresi miserit.

CAP. XIX.

20 **M**isit idē papa Honorius literas etiam genti Scottorum, quos in obseruatione sancti paschę errare compererat, iuxta quod supra docuimus, folerter exhortans, ne paucitatem suam in extremis terrę finibus constitutam, sapientio-rem antiquis siue modernis, quę per orbem terrę erant, Christi ecclesiis æstimarent, neue contra paschales computos & decreta synodaliū totius orbis pontificum aliud pascha celebrarent. Sed & Iohannes, qui & successori eiusdem Honorii Seuerino successit, cum adhuc esset electus in pontificatum, pro eodem errore corrigendo literas eis magna auctoritate atque eruditione plenas direxit, euidenter astruens, quia dominicū paschę diem à quintadecima luna vsq; ad vicesimam primam lunam (quod in Nicena synodo probatū est) oportet inquiri. Nec nō & pro Pelagiana hæresi (quā apud eos reuiuiscere didicerat) cauenda ac repellenda, in eadem illos epistola admonere curauit. Cuius epistolę principium hoc est. 30 ¶ Dilectissimis & sanctissimis Thomiano, Columbano, Chromano, Dimano, & Bathano episcopis, Chromano, Hermannoque, Laustrano, Stellano, & Segiano presbyteris, Sarano ceterisque doctoribus seu abbatibus Scottis Hilarius

archipresbyter & seruans locum sanctę sedis apostolicę, Iohannes diaconus & in Dei nomine electus, Item Iohannes primicerius & seruans locum sanctę sedis apostolicę, & Iohannes seruus Dei consiliarius eiusdem apostolicę sedis. Scripta quę per latores ad sanctę memorię Seuerinum papã adduxerunt, eo de hac luce migrante, reciproca responsa ad ea quę postulata fuerant filuerunt. Quibus referatis, ne diutantę quæstionis caligo indiscussa remaneret, repperimus quosdam prouincię vestrę contra orthodoxam fidem nouam ex veteri hæresim renouare conantes, pascha nostrum in quo immo 10
latus est Christus nebulosa caligine refutantes, & quartadecima luna cum Hebræis celebrare nitentes. Quo epistolę principio manifestè declaratur, & nuperrimè temporibus illis hæc apud eos hæresim exortam, & non totam eorum gentem, sed quosdam ex eis hac fuisse implicitos. Expõsita autem ratione 15
paschalis obseruantię, ita de Pelagianis in eadem epistola subdunt: Et hoc quoque cognouimus, quòd virus Pelagianę hæreseos apud vos denuo reuiuiscit, quod omnino hortamur, vt à vestris mētibus huiusmodi venenatū superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis dam- 20
nata est, latere vos non debet: quia non solum per istos ducentos annos abolita est, sed & quotidie à nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur: & hortamur ne quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non excretur superbum eorum conamen & impium, dicentium, 25
posse sine peccato hominem existere ex propria voluntate & non ex gratia Dei? Et primùm quidem blasphemię & stultiloquium est dicere, esse hominem sine peccato, quod omnino non potest, nisi vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui sine peccato est conceptus & partus. Nam ceteri 30
ri homines cum peccato originali nascentes, testimoniū preuaricationis Adæ (etiam sine peccato actuali existētes) portare noscuntur, secundum Prophetam dicentem: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

35

Vt occiso Eduino Paulinus Cantium rediens Rhofensis ecclesię
præfulatum suscepit.

CAP. XX.

At

T verò Eduinus cū decē & septem annis gen-
 ti Anglorum simul & Britonum gloriosissimē
 præflet, è quibus etiā rex ipse (vt diximus) Chri-
 sti regno militauit, rebellauit aduersus eum Car-
 duella rex Britonum, auxilium præbente illi
 5 Penda viro strenuissimo de regio genere Merciorum, qui &
 ipse ex eo tempore gentis eiusdem regno annis viginti & duo-
 bus varia sorte præfuit. Et conferto graui prælio in campo qui
 vocatur Hethfelth, occisus est Eduinus die quarta iduū Octo-
 10 bris, anno dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimo
 tertio, cū esset annorum quadraginta & septem, eiusque to-
 tus vel interemptus vel dispersus est exercitus. In quo etiā bel-
 lo ante illum vnus filius eius Osfrid iuuenis bellicosus ceci-
 dit, alter Edfrid necessitate cogente ad Pendam Regem trans-
 15 fugit, & ab eo postmodum regnante Osvaldo contra fidem
 iurisiurandi peremptus est. Quo tēpore maxima est facta stra-
 ges in ecclesia vel gente Nord Humbrorum, maximē quòd
 vnus ex ducibus (à quibus acta est) paganus, alter quia barba-
 rus erat, pagano sæuior. Siquidem Penda cum omni Mercio-
 20 rum gente idolis deditus, & Christiani erat nominis ignarus.
 At verò Carduella quàmuis nomen & professionem habe-
 ret Christiani, ad eò tamen erat animo ac moribus barbarus,
 vt nec sexui quidem muliebri vel innocuę paruulorum parce-
 ret atati, quin vniuersos atrocitate ferina morti per tormenta
 25 contraderet, multo tempore totas eorum prouincias debac-
 chando peruagatus, ac totum genus Anglorum Britannię fi-
 nibus erasurum se esse deliberans. Sed nec religioni Christia-
 nę, quę apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris.
 Quippe cū vsque hodie moris sit Britonum, fidem religio-
 30 nemque Anglorum pro nihilo habere, neq; in aliquo eis ma-
 gis communicare quàm paganis. Allatum est aut caput Edui-
 ni regis Eboracum, & illatum postea in ecclesiam beati Petri
 apostoli, quam ipse cœpit, sed successor eius Osvaldus perfe-
 cit, vt supra docuim⁹. Positū est aut in porticu sancti papæ Gre-
 35 gorii, à cui⁹ ipse discipulis verbū vitæ suscepit. Turbatis itaq;
 rebus Nord Hūbrorū huius articulo cladis, cū nihil alicubi præ-
 fidii nisi in fuga esse videretur, Paulin⁹ assumpta secū Edelbur-
 ga regina, quā pridem adduxerat, rediit Catiū nauigio, atq; ab

Honorio Archiepiscopo & Rege Edulbaldo multum honorifice susceptus est. Venit autem illuc duce Basso milite regis Eduini fortissimo, habens secum Heanfredam filiam & Vulcream filium Eduini, nec non & Iffi filium Offridi filii eius, quos postea mater metu Edboldi & Ofvvaldi regum misit in Galliam, nutriendos Regi Decberto, ibique ambo in infantia defuncti, & iuxta honorem vel regis pueris vel innocentibus Christi congruum in ecclesia sepulti sunt. Attulit quoque secum vasa preciosa Eduini regis perplura, in quibus & crucem magnam auream, & calicem aureum consecratum ad ministerium altaris, quæ hætenus in ecclesia Cantii conseruata monstrantur. ¶ Quo in tempore Rhofensis ecclesia pastorem minime habebat, eo quòd Romanus præsul illius ad Honorium papam à Iusto Archiepiscopo legatarius missus, absorptus fuerat fluctibus Italici maris, ac per hoc curam illius præfatus Paulinus inuitatione Honorii antistitis & Eadbaldi regis suscepit, ac tenuit vsque dum & ipse suo tempore ad cælestia regna, cum gloriosi fructu laboris ascendit, in qua ecclesia moriens pallium quoque quod à Romano papa acceperat reliquit. Reliquerat autem in ecclesia sua Eboraci Iacobum Diaconum viderum vtiq; ecclesiasticum & sanctum, qui multo ex hoc tempore in ecclesia manens, magnas antiquo hosti prædas docendo & baptizando eripuit. Cuius nomine vicus in quo maxime solebat habitare iuxta Cataractam vsque hodie cognominatur. Qui quoniam cantandi in ecclesia erat peritissimus, recuperata postmodum pace in prouincia crescete numero fideiũ etiam magister ecclesiasticæ cantionis iuxta morem Romanorum seu Cantuariorum multis ccepit existere. Et ipse senex & plenus dierum, iuxta scripturas, patrum viam secutus est.

Ecclesiasticæ historiæ gentis Anglorum
libri secundi

FINIS.

Ecclesiasticæ historiæ gene- tis Anglorum,

LIBER III.

Vt primi successores Eduini regis & fidem suæ gentis prodiderint & regnum. Porro Oswaldus christianissimus rex vtrunque restaurauit.

CAP. I.

A T INTERFECTO in pugna Eduino, suscepit pro illo regnum Deirorum (de qua prouincia ille generis profapiam & primordia regni habuerat) filius patruī eius Elfrici, vocabulo Ofrichus, qui ad prædicationem Paulini fidei erat sacramentis imbutus. Porro regnum Berniciorum (nam in has duas prouincias gens Nord Humbrorum antiquitus diuisa erat) suscepit filius Edelfridi, qui de illa prouincia generis & regni originem duxerat, nomine Eanfridus. Si-
 10 quidem tempore toto quo regnauit Eduinus, filii præfati Regis Edelfridi, qui ante eum regnauerat, cum magna nobilitate iuuentute apud Scottos siue Pictos exulabant. Ibi que ad doctrinam Scottorum catechizati, & baptismatis gratia sunt recreati. Qui ut mortuo Rege inimico patriam sunt redire permisi, accepiens primus eorū, quem diximus, Ofrichus
 15 regnum Deirorum, secundus verò Eanfridus regnum Berniciorum. Vterque autem ut terreni regni insulas fortitus est, ita sacramenta regni cælestis, quibus initiatus erat, anathematizando perdidit, ac se priscis idololatriæ sordibus pollundū perdendumque restituit. Nec mora vtrumque Rex Britonum Cedualla impia manu, sed iusta ultione peremit. Et primò
 20 quidem proxima æstate Ofrichū, dum se in oppidi municipio temerariè obsedisset, erumpēs subito cum suis omnibus imparatum cum toto exercitu deleuit. Deinde cum anno integro prouincias Nord Humbrorum non ut Rex victor possideret, sed quasi tyrannus sæuiens disperderet ac tragica cæde dilaceraret, Eanfridum inconsultè ad se cum duodecim electis militibus postulandæ pacis gratia venientem, simili sorte damnauit. Infaustus ille annus, & omnibus bonis exosus
 vsque

vsque hodie permanet, tam propter apostasiam Regū Anglorum, quam fidei sacramētis se exuerant, quàm propter vesanā Britonici Regis tyrannidē. Vnde cunctis placuit, Regū tempora computantibus, vt ablata de medio Regum perfidorum memoria, idē annus sequētis Regis, id est, Osuvaldi viri Deo dilecti regno assignaretur. Quo, post occisionē fratris Eanfridi, superueniente cum paruo exercitu, sed fide Christi munito, infandus Britonum dux cum immensis illis copiis, quibus nihil resistere posse iactabat, interemptus est, in loco qui lingua Anglorū Denises burna, id est, riuus Denisi vocatur. 10

*Vt deligno crucis, quod idem Rex contra Barbaros pugnaturus
erexerat, inter innumera sanitarum miracula quidam adole-
lescens sit brachii languore curatus.*

CAP. II.

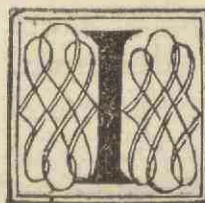
Stenditur autem vsque hodie, & in magna ve-¹⁵
neratione habetur locus ille, vbi venturus ad
hāc pugnam Osuvaldus signum sanctæ crucis
erexit, ac flexis genibus Deum deprecatus est,
vt in tanta rerum necessitate suis cultoribus cæ 20
lesti succurreret auxilio. Denique fertur, quia facta citato ope
re cruce ac fouea, præparata in qua statui deberet, ipse fide
feruens hanc arripuerit, ac foueæ imposuerit, atque vtraq; ma-
nu erectam tenuerit, donec adgesto à militibus puluere terre
figeretur. Et hoc facto elata in altum voce, cuncto exercitui 25
proclamauerit: Flectamus omnes genua, & Deum omnipotentē
viuum ac verū in communi deprecemur, vti nos ab hoste
superbo ac feroce sua miseratione defendat, scit enim ipse,
quia iusta pro salute gentis nostræ bella suscepimus. Fecerūt
oēs vt iusserat. Et sic incipiente diluculo in hostem progressi, 30
iuxta meritum suæ fidei victoria potiti sunt. In cuius loco o-
rationis innumere virtutes sanitarum noscuntur esse patrate,
ad indicium videlicet ac memoriā fidei Regis. Nam & vsq;
hodie multi de ipso ligno sacro sanctæ crucis astulas excidere
solent, quas cum in aquas miserint, eisque languentes homi- 35
nes ac pecudes potauerint siue asperferint, mox sanitati resti-
tuuntur. Vocatur locus ille lingua Anglorum Heofonfeld,
quod dici potest Latinè, cœlestis Campus, quod certo vti que
suplv præfagio

præfagio futurorū antiquitus nomē accepit, significans nimirum quòd cœleste ibidem erigendum trophœum, cœlestis inchoanda victoria, cœlestia vsque hodie forent miracula celebranda. Est aut̄ locus ille iuxta murum illum ad aquilonē, quo
 5 Romani quondam ob arcendos barbarorū impetus totam à mari vsq; ad mare præcinxere Britannia, vt supra docuimus. In quo videlicet loco consuetudinē multo iam tempore fecerant fratres Hagustaldensis ecclesiæ (quæ non longē abest) aduenientes omni anno, pridie q̄ postea idē Rex Osvaldus occisus est, vigilias pro salute animæ eius facere, plurimaq; psal-
 10 morū laude celebrata, victimā pro eo manē sacræ oblationis efferre. Qui etiā crescente bona consuetudine, nuper ibidē ecclesia cōstructa atq; dedicata, sacratiore & cunctis honorabiliorē omnibus locū fecerūt. Nec immerito, quia nullum, vt com-
 15 perimus, fidei Christianæ signum, nulla ecclesia, nullū altare in tota Berniciorū gēte erectū est, prius quàm hoc sacræ crucis vexillū nouus militiæ eductor dictate fidei deuotione, contra hostē immanissimum pugnaturus statueret. Nec ab re est, vnū è pluribus, quæ ad hanc crucē patrata sunt, virtutis miraculū nar-
 20 rare. Quidā è fratribus eiusdē Hagustaldensis ecclesiæ, nomine Bothelmus, qui nūc vsq; superest, ante paucos annos dum incautus fortē noctu in glacie incederet, repente corruens brachiū cōtriuit, ac grauissima fracturę ipsius cœpit molestia fatigari, ita vt ne ad eos quidē adducere ipsum brachiū nullatenus
 25 dolore arcēte valeret. Qui cum die quadā manē audiret vnum de fratribus ad locū eiusdē sanctę crucis ascēdere disposuisse, rogauit vt aliquam sibi partē de illo ligno venerabili rediens afferret. Credere se dicens, quia per hoc donante domino salutem posset consequi. Fecit ille vt rogatus est, & reuersus ad ves-
 30 perā, sedentibus iam ad mensam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri musco, quo superficies ligni erat obsita. Qui cum sedens ad mensam non haberet ad manum vbi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinum suum. Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore cum euigilaret, sensit (nescio quid frigidi) suo lateri adiacere, admotaque manu requirere quid esset, ita sanum brachium manumque repperit, ac si
 35 nil vnquam tanti languoris habuisset.

Vt idem

Vt idem Rex postulans de gente Scottorum acceperit Aidanū,
eidemq; in insula Lindisfarnensi sedem epi-
scopatus donauerit.

CAP. III.

Dem ergo Osvaldus mox, vbi regnum susce- 5
pit, desyderans, totam cui præesse cœpit gentē,
fidei Christianę gratia imbui, cuius experimen-
ta per maxima in expugnandis Barbarisiam ce-
perat, misit ad maiores natu Scottorum, inter
quos exulans ipse baptismatis sacramenta cum his qui secum 10
erant militibus consecutus erat, petens vt sibi mitteretur anti-
stes, cuius doctrina ac ministerio gens quam regebat Anglo-
rum dominicę fidei & dona disceret, & susciperet sacramen-
ta. Neque aliquanto tardius quod petiit impetrauit: accepit
namque pontificem Aidanum summæ mansuetudinis & 15
pietatis ac moderaminis virum, habentemq; zelum Dei,
quàmuis non plenè secundum scientiam. Namque diem pas-
chæ dominicum more suę gentis, cuius sæpius mentionem
fecimus, à quartadecima luna vsque ad vicesimam obseruare
solebat. Hoc etenim ordine septentrionalis Scottorum pro- 20
uincia, & omnis natio Pictorum illo adhuc tempore paschæ
dominicum celebrabat, æstimans se in hac obseruatiã sancti
ac laude digni patris Anatholii scripta secutum. Quod qui-
dem an verum sit, peritus quisque facillimè cognoscit. Porro
gentes Scottorum, quę in Australibus Hybernias insule parti 25
bus morabantur, iam dudum ad admonitionem apostolicę
sedis antistitis pascha canonico ritu obseruare didicerunt. Ve-
niente igitur ad se episcopo Rex locum sedis episcopalis in in-
sula Lindisfarnensi, vbi ipse petebat, tribuit. Qui videlicet lo-
cus accedente ac recedente reumate, bis quotidie instar in- 30
sulæ maris circumluitur vndis, bis renudato litore contiguus
terre redditur: atque eius admonitionibus humiliter ac liben-
ter in omnibus auscultans, ecclesiã Christi in regno suo mul-
tum diligenter edificare ac dilatare curauit. Vbi pulcherrimo
sæpe spectaculo contigit, vt euangelizante antistite, qui An- 35
glorum linguam perfectè non nouerat, ipse Rex suis ducibus
ac ministris interpres verbi existeret cęlestis: quia nimirum
tam longo exilii sui tempore linguam Scottorum iam plene
didicerat.

didicerat. Exinde cœpere plures per dies de Scottorum regione venire Britanniam, atque illis Anglorum provinciis quibus regnavit Rex Osvaldus magna deuotione verbum fidei prædicare, & credentibus gratiam baptismi, quicumque sacerdotes si erant gradu præditi, ministrare. Construebantur ergo ecclesiarum per loca, confluebant ad audiendum verbum Dei populi gaudentes, donabantur munere regio possessiones & territoria ad instituenda monasteria, imbuebantur præceptoribus Scottis paruuli Anglorum vna cum maioribus, studiis & obseruatione disciplinæ regularis. Nam monachi erant, maximè qui ad prædicandum venerant. Monachus ipse episcopus Aidanus, utpote de insula quæ vocatur Hydestinatus. Cuius monasterium in cunctis penè septentrionaliù Scottorum & omnium Pictorum monasteriis non paruo tempore arcè tenebat, regibusque eorum populis præerat. Quæ videlicet insula ad ius quidem Britanniarum pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum, qui illas Britanniarum plagas incolunt, iam dudum monachis Scottorum tradita, eo quòd illis prædicantibus fidem Christi perceperunt.

20

Quando gens Pictorum fidem Christi suscepit.

CAP. III.

25 **S**iquidem anno incarnationis dominicæ quingentesimo sexagesimo quinto (quo tempore gubernaculum Romani imperii post Iustinianum Iustinus minor accepit) venit de Hybernia presbyter & abbas habitu & vita monachi insignis nomine Columbanus Britanniam, prædicaturus verbum Dei provinciis Septentrionalium Pictorum, hoc est, eis qui arduis atque horrentibus montium iugis ab australibus eorum sunt regionibus sequestrati. Namque ipsi australes Picti, qui intra eodem montes habent sedes, multo ante tempore (ut perhibet) relicto errore idololatriæ fidem veritatis acceperant, prædicante eis verbum Nynia episcopo reuerendissimo & sanctissimo viro de natione Britonum, qui erat Romæ regulariter fidem & mysteria veritatis edoctus, cuius sedem episcopatus, sancti Martini episcopi nomine, & ecclesia insignem (ubi ipse etiam corpore vna cum pluribus sanctis requiescit) iam nunc Anglo

30

35

K rum

rum gens obtinet. Qui locus ad prouinciam Berniciorū pertinens, vulgo vocatur Ad candidam casam, eo quòd ibi ecclesiam de lapide insolito Britonibus more fecerit. Venit autem Britaniā Colūbanus regnante Pictis Bridio filio Meilochó rege potētissimo, nono anno regni eius, gentemq; illam verbo 5 & exemplo ad fidem Christi conuertit. Vnde & præfatam insulam ab eis in possessionem monasterii faciendi accepit.

Neque enim magna est, sed quasi familiarum quinque iuxta æstimationem Anglorum, quam successores eius vsque hodie tenent, vbi & ipse sepultus est, cū esset annorum septuaginta septem, post annos circiter triginta & duos ex quo ipse Britanniam prædicaturus adiit. Fecerat autē prius quam Britanniam veniret monasterium nobile in Hybernia, quod à copia roborum Dearmach lingua Scottorum, hoc est, cāpus roborum cognominatur. Ex quo utroque monasterio per plurima exinde monasteria per discipulos eius & in Britannia & in Hybernia propagata sunt. In quibus omnibus idem monasterium insulanum, in quo ipse requiescit corpore, principatum tenet. Habere autem solet ipsa insula rectorem semper abbatem presbyterum, cuius iuri & omnis prouincia & ipsa etiam 20 episcopi ordine inusitato debeant esse subiecti, iuxta exemplum primi doctoris illius, qui non episcopus sed presbyter extitit & monachus. De cuius vita & verbis nonnulla à discipulis eius feruntur scripta haberi. Verū qualiscunque fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quòd reliquit successores 25 magna continentia ac diuino amore regularique institutione insignes. In tempore quidem summę festiuitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longè ultra orbem positus, nemo synodalia Paschalis obseruantię decreta porrexe- rat, tantum ea quę in prophetis euangelicis & apostolicis li- 30 teris discere poterant, pietatis & castitatis opera diligenter obseruantes. Permanit autē huiusmodi obseruantia Paschalis apud eos tēpore non pauco, hoc est, vsque ad annum dominicę incarnationis septingentesimū decimū sextū per annos centū quinquaginta. At tunc veniente ad eos reuerendissimo & 35 sanctissimo patre & sacerdote Egbertho, de natione Anglorum, qui in Hybernia diutius exulauerat pro Christo, eratq; doctissimus in scripturis, & longęua vitę perfectione eximius, correcti

correcti sunt per eum, & ad verum canonicumq; pasche diem translati. Quem tamen & antea non semper in luna quartadecima cum Iudeis, vt quidam rebantur, sed in die quidem dominica, alia tamen quam decebat hebdomada, celebrabant. 5 Sciebant enim (vt Christiani) resurrectionem dominicam, quae prima Sabbati facta est, prima Sabbati semper esse celebrandam. Sed vt barbari & rustici, quando eadem prima Sabbati, quae nunc Dominica dies cognominatur, veniret, minime didicerant. Verum quia gratia charitatis feruere non omiserant, huius 10 quoque notitiam rei ad perfectum percipere meruerunt, iuxta promissum Apostoli dicentis: Et si quid aliter sapitis, & hoc quoque vobis Deus reuelauit, de quo plenius in sequentibus suo loco dicendum.

15

De vita Aidani episcopi.

CAP. V.

20 **A**B hac ergo insula ab horum collegio monachorum ad prouinciam Anglorum instituendam in Christo missus est Aidanus accepto gradu episcopatus, quo tempore eidem monasterio Segenius abbas & presbyter praefuit. Vnde inter alia viuendi documenta saluberrimum abstinentiae vel continentiae clericis exemplum reliquit. Cuius doctrinam id maxime commendabat omnibus, quod non aliter quam viuebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim huius mundi quae- 25 re, nil amare curabat. Cuncta quae sibi a regibus vel diuitibus seculi donabantur, mox pauperibus qui occurreret erogare gaudebat. Discurrere per cuncta & urbana & rustica loca non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si maior forte necessitas compulisset, solebat. Quatenus ubicumque aliquos 30 vel diuites vel pauperes incedens aspexisset, confestim ad hos diuertens, vel ad fidei suscipiendae sacramentum, si infideles essent, inuitaret, vel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atque ad eleemosynas bonorumq; operum executionem & verbis excitaret & factis. In tantum autem vita illius a nostri temporis segnitia distabat, vt omnes qui cum eo incedebant, siue ad tonsuram siue laici meditari deberent, id est, aut legendis scripturis, aut psal- 35 mis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus il-

lius, & omnium qui cum eo erant fratrum vbicumque locorum deuenissent. Et si fortè euenisset (quod tamen raro euenit) vt ad Regis conuiuium vocaretur, intrabat cum vno clerico aut duobus, & vbi paululum reficiebatur, accelerabat ocyus ad legendum cum suis siue ad orandú egrediuit 5
 Cuius exemplis informati, tempore illo, religiosi quique viri ac scemine, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione quinquagesimę paschalis, quarta & sexta Sabbati ieiunium ad nonam vsque horam protelare. Nunquam diuitibus honoris siue timoris gratia si qua deliquissent retice 10
 bat, sed aspera illos inuectione corripiebat. Nullam potentibus seculi pecuniam, excepta solummodo esca, si quos hospitio suscepisset, vnquam dare solebat. Sed ea potius quę sibi à diuitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in vsu pauperú (vt diximus) dispergebat, vel ad redemptionem eorum qui iniu- 15
 stè fuerunt venditi, dispensabat. Denique multos quos precio dato redemerat, redēptos postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem vsque gradú erudiendo atq; instituen-
 do prouexit. Ferunt aut quia cum de prouincia Scottorú Rex Osvaldus postulasset antistitē, qui sibi suęque genti verbum 20
 fidei ministraret, missus fuerit primo alius austerioris animi vir. Qui cum aliquamdiu genti Anglorum prædicans nil proficeret, nec libenter à populo audiretur, redierit patriam, atque in conuentu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo
 genti ad quam missus erat potuisset, eo quod essent homines 25
 indomabiles & duræ ac barbaræ mentis. At illi, vt perhibent, tractatum magnú in concilio quid esset agendum habere cœperunt, desyderantes quidem genti quam petebant salutem esse, sed non recepto quem miserant prædicatore dolentes.
 Tunc ait Aidanus (nam & ipse cōcilio intererat) ad eú de quo 30
 agebatur sacerdotem: Videtur mihi frater, quia durior iusto in doctis auditoribus fuisti, & non eis iuxta apostolicam disciplinam primò lac doctrinæ mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti verbo Dei ad capienda perfectiora, & ad facienda sublimiora Dei præcepta sufficerent. Quo audito omniú qui 35
 considebant ad ipsum ora & oculi conuersi diligēter quid diceret discutiebant, & ipsum esse dignum episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt.

nunt. Qui gratia discretionis, quę virtutū mater est, ante omnia probatur imbutus, sicq; illum ordinantes ad prædicandū miserunt. Qui vbi tempus accepit sicut prius moderamine discretionis ita postmodū et cęteris virtutibus ornatus apparuit.

5

De religione ac pietate miranda Oswaldi regis.

CAP. VI.

10

Vius igitur reuerendissimi antistitis doctrinā Rex Oswaldus cum ea cui præerat gente Anglorum institutus, non solum incognita progenitoribus suis regna cęlorum sperare didicit: sed & regna terrarum plusquam vlli maiorum

suorum ab eodē vno omnipotenti Deo qui fecit cęlum & terram consecutus est. Denique omnes nationes & prouincias

15 Britannię, quę in quatuor linguas (id est, Britonum, Pictorū, Scottorum Anglorū) diuisę sunt, in ditione accepit. Quo regnī culmine sublimatus, nihilominus, quod mirū dictū est, pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus, & largus fuit.

Denique fertur quod tempore quodam cū die sancto Paschę cum præfato episcopo confedisset ad prandium, positusq; esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, iam quę essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subito ministrum ipsius, cui suscipiendorum inopū

25 erat cura delegata, & indicasse Regi quia multitudo pauperum vndecunque adueniens maxima per plateas sederet, postulans aliquid elemosynę à Rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus, & discum confringi, atq; eisdem minutatim diuidi præcepit. Quo viso pontifex qui assidebat delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius

30 & ait: Nunquā inueterascat hæc manus. Quod & ita iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cū interfecto illo in pugna manus cum brachio à cætero essent corpore resecatę, contigit vt hætenus incorruptę perdurent. Denique in vrbe regia, quę à regina quōdam vocabulo Bebbā cognominatur,

35 loculo inclusę argenteo in ecclesia S. Petri seruātur, ac digno à cunctis honore venerātur. Huius industria regis Deirorum & Berniciorum prouincię, quę eatenus ab inuicē discordabant, in vnā sunt pacem, & velut vnum compaginatę in populum.

Erat autem nepos Eduini regis ex forore Acha, dignumq; fuit, vt tantus præcessor talem haberet de sua consanguinitate & religionis hæredem & regni.

Vt prouincia Occidentalium Saxonum verbum Dei prædicante Byrino suscepit, & de successoribus eius Agilbercto, & Eleuterio.

CAP. VII.

EO tempore gens Occidentalium Saxonum, qui antiquitus Geuisse vocabantur, regnante Cynigilso fidem Christi suscepit. Prædicante illis verbum Byrino episcopo, qui cum consilio papæ Honorii venerat Britanniam, promittens quidē se illo præsentē in intimis vltra Anglorum partibus, quo nullus doctor præcessisset, sanctæ fidei semina esse sparsurū. Vnde & iussu eiusdem pontificis per Asterium Genuensem episcopum in episcopatus consecratus est gradum. Sed Britanniam perueniens, ac primū Geuifforum gentē ingrediens, cū omnes ibidem paganissimos inueniret, vtilius esse ratus est, ibi potius verbum Dei prædicare, quā vltra progrediens eos quibus prædicare deberet inquirere. Itaque euangelizante illo in præfata prouincia, cū Rex ipse catechizatus fonte baptismi cum sua gente ablueretur, contigit tunc temporis sanctissimum ac victoriosissimum Regem Nord Humbroꝝ Ofvvaldum affuisse, eumque de lauacro exeuntem suscepisse, ac pulcherrimo prorsus & Deo dignus consortio, cuius erat filiam accepturus in coniugē, ipsum prius secunda generatione Deo dedicatum sibi accepit in filium. Donauerunt ergo ambo reges eidem episcopo ciuitatē quæ vocatur Dorcinca, ad faciendam inibi sedē episcopalem, vbi factis dedicatisque ecclesiis, multisque ad dominum pro eius labore populis aduocatis, migravit ad dominum. Sepultusque in eadem ciuitate, & post annos multos Hedde episcopatum agente, translatus inde in Ventam ciuitatem, atque in ecclesia beatorū apostolorum Petri & Pauli positus est. ¶ Defuncto autem & Rege successit in regnum filius eius Cenvalch, qui & fidem & sacramēta regni cœlestis suscipere renuit, & non multo post etiā regni terrestris potentiam perdidit. Repudiata enim sorore Pendam regis Merciorum, quam duxerat, aliam accepit vxorem.

vxorem. Ideoque bello petitus, ac regno priuatus ab illo,
 secessit ad regem Orientalium Anglorum, cui nomē erat An
 na, apud quem triennio exulans fidem cognouit, ac suscepit
 veritatem. Nam & ipse apud quē exulabat rex erat vir bonus,
 5 & bona ac sancta sobole foelix, vt in sequentibus docebimus.
 Cū verò restitutus esset in regnū Cenvalch, venit in pro
 uinciam de Hybernia Pontifex quidā nomine Agilbertus, na
 tione quidem Gallus, sed tamen legendarum gratia scriptu
 rarum in Hybernia non paruo tempore demoratus. Coniun
 10 xitque se regi, sponrē ministerium prædicandi assumens, cu
 ius eruditionem atque industriam videns rex rogauit eum,
 accepta ibi sede episcopali, suæ gentis manere pontificem.
 Qui precibus eius annuens multis annis eidem genti sacer
 dotali iure præfuit. Tandem rex, qui Saxonum linguam tan
 15 tum nouerat, pertesus barbaræ loquelę subintroduxit in pro
 uinciam alium suæ linguæ episcopum, vocabulo Vvini, & ip
 sum in Gallia ordinatum. Diuidensque in duas parrochias
 prouinciam, huic in ciuitate Venta, quæ à gente Saxonū Vin
 tancestir appellatur, sedem episcopalem tribuit. Vnde offensus
 20 grauiter Agilbertus, quòd hoc ipso in consulto ageret Rex, re
 diit Galliam, & accepto episcopatu Parisiacæ ciuitatis, i
 bidem senex & plenus dierum obiit. Non multis autem an
 nis post abscessum eius à Britannia transactis, pulsus est Vvi
 ni ab eodem rege de episcopatu, qui secedens ad regem Mer
 25 ciorum, vocabulo Vulfheri, emit precio ab eodē sedem Lon
 doniæ ciuitatis, eiusque episcopus vsque ad vitæ suę terminū
 mansit. Sicque prouincia Occidentalium Saxonum tempore
 non pauco absque præfule fuit. Quo etiam tempore rex præfa
 tus ipsius gentis grauisimis regni sui damnis sepius ab ho
 30 stibus afflictus, tandem ad memoriam reduxit, quòd eum
 quem pridem perfidia regno depulerit, fide agnita Christi in
 regnum reuocauerit. Intellexitque quòd etiam tunc destituta
 pontifice prouincia, rectè pariter diuino fuerit destituta præsi
 dio. Misit ergo legatarios in Galliam ad Agilbertum, submis
 35 sa illum satisfactione deprecans ad episcopatum suæ gentis re
 dire. At ille se excusans, & eò venire non posse contestās, quia
 episcopatu propriæ ciuitatis ac parrochiæ teneretur astrictus.
 Ne tamen obnixè petenti nil ferret auxilii, misit pro se illò

presbyterum Eleutherium nomine nepotem suum, qui ei si vellet ordinaretur episcopus, dicens: quòd ipse eum dignum esse episcopatu iudicaret. Quo honorificè à populo & à rege suscepto, rogauerunt Theodorù tunc Archiepiscopum Dorouernensis ecclesiæ ipsum sibi antistitem consecrari. Qui consecratus in ipsa ciuitate, multis annis episcopatum Geuifforù ex synodica sanctione solus sedulo moderamine gessit

Ut rex Cantuariorum Earconbertus idola destrui præcepit, & de filia eius Eartongatha, & propinqua eius Edelburg sacras Deo virginibus.

CAP. VIII.

10

Anno dominicæ incarnationis sexcètesimo quadagesimo Eadbaldus rex Cantuariorum transiens ex hac vita Earconberto filio regni gubernacula reliquit. Quæ ille suscepta viginti quatuor annis & aliquot mensibus nobilissimè tenuit. Hic primus regù Anglorum in toto regno suo idola relinquere ac destrui, simul & ieiunium quadraginta dierum obseruari, principali auctoritate præcepit. Quæ ne facillè à quopiam posset contemni, in transgressores dignas & competentes punitiones proposuit. Cuius filia Eartogatha, vt còdigna parèti soboles, magnarum fuit virgo virtutù, indefinèter semper seruiens Deo in monasterio, quod in regione Francorù constructù est ab abbatissa nobilissima, vocabulo Fara, in loco qui dicitur Brige. Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum monasteriis constructis, multi de Britannia monasticæ conuersationis gratia Francorum vel Galliarum monasteria adire solebant, & filias suas eisdem erudiendas, ac sponso celesti copulandas mittebant. Maximè in Brige & in Andilegum monasterio. Inter quas erat Sedrido filia vxoris Annæ regis Orientaliù Anglorum, cuius supra meminimus, & filia naturalis eiusdem Regis Edelburg, vtraque cum esset peregrina, præ merito virtutum eiusdem monasterii Brigensis est abbatissa constituta. Cuius regis filia maior Sexburg vxor Earconberti Regis Cantuariorum habuit filiam Eartongatham, de qua sumus dicturi. Huius autem virginis Deo dedicatæ multa quidem ab incolis loci illius solent opera virtutum

virtutum & signa miraculorum vsque hodie narrari. Verum nos de transitu tamen illius, quo cælestia regna petiit, aliquid breuiter dicere sufficiat. Imminente ergo die sue vocationis, cœpit circumire in monasterio casulas infirmarum Christi famularum, earumque maximè quæ vel ætate prouecta vel probitate erant morum insigniores, quarum se omnium precibus humiliter commendās, obitum proximè suum, quem reuelatione didicerat, non celabat esse futurum. Quam videlicet reuelationem huiusmodi esse perhibebat: Vidisse sese alba
 10 torum cateruam hominum idem monasterium intrare, hosque à se interrogatos quid quærent, aut quid ibi vellent, respondisse, quòd ob hoc illò fuerint destinati, vt aureum illud numisma, quod eò de Cantio venerat, secum assumerent. Ipsa autem nocte, in cuius vltima parte, id est, incipiente aurora,
 15 præsentis mundi tenebras transiens, supernã migravit ad lucem. Multi de fratribus eiusdem monasterii, qui aliis erant in ædibus, iam manifestè se concentus angelorum psallentium audisse referebant, & sonitum quasi plurimæ multitudinis monasterium ingredientis. Vnde mox egressi dignoscere
 20 quid esset, viderunt lucem cælitus emissam fuisse per maximã quæ sanctam illam animam carnis vinculis absolutam ad æterna patriæ cælestis gaudia deducebat. Addunt & alia, quæ in ipsa nocte in monasterio eodẽ diuinitus fuerint ostensa miracula. Sed hæc nos ad alia tendentes suis narrare permittimus.

25 Sepultum est autẽ corpus venerabile virginis & sponse Christi in ecclesia beati protomartyris Stephani. Placuitque post diem tertium, vt lapis quo monumentum tegebatur amoueretur, & altius in ipso loco reponeretur, quod dum fieret, tantæ fragrantia suauitas ab imis ebulliuit, vt cunctis qui astabant
 30 fratribus & sororibus quasi opobalsami cellaria esse viderentur aperta. Sed & matertera eius, de qua diximus Edelburga, & ipsa Deo dilectam perpetuæ virginitatis gloriam in magna corporis continentia seruauit, quæ cuius esset virtutis magis post mortẽ claruit. Cũ enim esset abbatissa cœpit facere in mo
 35 nasterio suo ecclesiam in honorem omnium apostolorũ, in qua suum corpus sepeliri cupiebat. Sed cum opus idẽ ad medium fermè esset perductum, illa ne hoc perficeret morte prærepta est, & in ipso ecclesiæ loco vbi desyderabat condita.

Post

Post cuius mortem fratribus alia magis curantibus intermissum est hoc ædificium annis septem, quibus completis statuerunt ob nimietatem laboris huius structuram funditus relinquere. Ossa verò abbatissę illo de loco eleuata in ecclesiam quæ esset perfecta ac dedicata transferre. Et aperientes sepulchrum eius ita intemeratum corpus inuenere, vt à corruptione concupiscentię carnalis erat immune, & ita denuo lotum, atque aliis vestibus indutum, transtulerunt illud in ecclesiam beati Stephani martyris. Cuius videlicet natalis ibi in magna gloria solet celebrari, die Nonarum Iuliarum. 10

Ut in loco in quo occisus est rex Oswaldus crebra sanitarum miracula facta, vique ibi primo iumentum cuiusdam viantis, ac deinde puella paralitica sit curata.

CAP. IX.

Egnauit autem Oswaldus rex christianissimus Nord Humbrorum nouem annos, annumerato etiam illo anno, quem & feralis impietas Regis Britonum & apostasia demens Regum Anglorum detestabilem fecerat. Siquidem (vt supra 20 docuimus) vno animo omnium consensu firmatum est, vt nomen & memoria apostatarum de catalogo regum Christianorum profus aboleri deberet, neque aliquis regno eorum annus adnotari. Quo completo annorũ curriculo occisus est, cõmisso graui prælio, ab eadem gente pagana, paganoque rege 25 Merciorum, à quo et prædecessor eius Eduinus peremptus fuerat, in loco qui lingua Anglorum nuncupatur Maserfelth, anno ætatis suæ trigesimo octauo die quinto mensis Augusti, Cuius quanta fides in Deum, quæ deuotio mentis fuerit, id post mortem virtutum miraculis claruit. Namque in loco vbi 30 pro patria dimicans à paganis interfectus est, vsque hodie sanitates infirmorum & hominum & pecorum celebrari non desinunt. Vnde contigit vt puluerem ipsum, vbi corpus eius in terram corruit, multi auferentes, & in aquam mittentes, suis per hoc infirmis multum commodi afferrent. Qui videlicet 35 mos adeo increbuit, vt paulatim ablata exinde terra, fossam ad mensuram staturæ virilis altam reddiderit. Nec mirandum in loco mortis illius, infirmos sanari, qui semper dum viueret

viueret infirmis & pauperibus cōsulere, & eleemosynas dare, opem ferre, non cessabat. Et multa quidem in loco illo, vel de puluere loci illius facta virtutum miracula narrantur. Sed nos duo tantum, quæ à maioribus audiuius, referre satis duximus. Non multo post interfectionem eius exacto tempore contigit, vt quidam equo sedēs iter iuxta locum ageret illum, cuius equus subito lassescere consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore dimittere, & augefcēte dolore nimio in terram cœpit ruere, desiliuit eques, & stramine substrato cœpit expectare horam, qua aut melioratum reciperet iumentū, aut relinqueret mortuū. At ipsum diu graui dolore vexatum, cum diuersas in partes se torqueret, repente volutando deuenit in illud loci, vbi rex memorabilis occubuit. Nec mora qui escēte dolore cessabat ab insanis membrorum motibus, & consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diuersum latus vicissim sese voluere, statim que exurgens quasi sanus per omnia vireta herbarum auidius carpere, cœpit, quo ille viso, vt vir sagacis ingenii, intellexit aliquid miræ sanctitatis huic loco, quo equus est curatus, inesse. Et posito ibi signo, non multo post ascendit equum, atque hōspitium quò proposuerat accessit, quò dum adueniret, inuenit puellam ibi nepotem patrifamilias longo paralysis morbo grauata. Et cum familiares domus illius, de acerba puellę infirmitate ipso præsente quererētur, cœpit dicere ille de loco vbi caballus suus esset curatus. Quid multa? imponētes carrō duxerunt ad locū illum, ibidem que deposuerunt. At illa posita in loco obdormiuit parumper, & vbi euigilauit, sanatam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulata aqua, ipsa lauit faciem, crines composuit, caput linteo cooperuit, & cum his, qui se adduxerant, sana pedibus incedendo reuersa est.

Vt puluis illius contra ignem valeret.

CAP. X.

35

Tempore venit alius quidam de natione Britonum (vt ferunt) iter faciens iuxta ipsum locum, in quo præfata erat pugna completa. Et vidit vnus loci spacium cætero campo viridius ac venustius

nuftius, cœpitque sagaci animo coniiicere, quòd nulla eſſet a-
 lia cauſa inſolite illo in loco viriditatis, niſi quòd ibidem fan-
 ctior cætero exercitu vir aliquis fuiſſet interfectus. Tulit itaq;
 de puluere terre illius ſecum, illigans in linteo, cogitans quod
 futurum erat, quia ad medelam infirmantium idem puluis 5
 proficeret: & pergens itinere ſuo peruenit ad vicum quendam
 veſpere, intrauitque in domum in qua vicini cœnantes epula
 bantur, & ſuſceptus à dominis domus reſedit & ipſe cum eis
 ad conuiuium, appendens linteolum cum puluere quem attu-
 lerat in vno poſte parietis. Cumq; diutius epulis atq; ebrieta- 10
 ti vacarent, accenſo grandi igne in medio, contigit volantibus
 in altum ſcintillis, culmen domus quod erat virgis contextu
 atque ſceno tectum, ſubitanis flammis impleri. Quod cum
 repente conuiuæ terrore confuſi conſpicerent, fugerunt foras
 nihil ardenti domui iamiamque periturae prodeſſe valentes. 15
 Conſumpta ergo domo flammis, poſtis ſolummodo, in quo
 puluis ille incluſus pendeſcit, tutus ab ignibus & intactus re-
 manſit. Qua viſa virtute mirati ſunt valde, & perquirètes ſub-
 tilius inuenerunt, quòd de illo loco adſumptus erat pul-
 uis, vbi regis Oſvvaldi ſanguis erat effuſus. Quibus patefactis 20
 ac diffamatis longè lateq; miraculis, multi locum frequen-
 tare illum, & ſanitatum ibi gratiam capere ſibi ſuisque cœpe-
 runt.

Ut ſuper reliquias eius lux cœleſtis tota nocte ſteterit, & vt per eas
 ſint dæmoniacy curati.

25

CAP. XI.

INter quæ nequaquam ſilentio prætereundum
 reor, quid virtutis ac miraculi cœleſtis fuerit o-
 ſtenſum, cum oſſa eius inuenta, atque ad eccle- 30
 ſiam, in qua nunc ſeruantur, translata ſunt. Fa-
 ctum eſt autem hoc per induſtriam reginæ Mer-
 ciorū Offridæ, quæ erat filia fratris eius Oſvini, qui poſt illū
 regni apicem tenebat, vt in ſequentibus dicemus. Eſt mona-
 ſterium nobile in prouinciâ Lindiſi, nomine Beardanâ, quod 35
 eadem regina cum viro ſuo Adilredo multum diligebat, ve-
 nerabatur, excolebat, in quo deſyberabat honoranda patru-
 ſui oſſa recondere. Cumque veniſſet carrum, in quo eadem
 oſſa

ossa ducebantur, incumbente vespera, in monasterium præfa-
 tum noluerunt ea, qui erant in monasterio, libenter excipere:
 quia & si sanctum eum nouerant, tamen quia de alia prouin-
 cia ortus fuerat, & super eos regnum acceperat, veteranis eum
 5 odiis etiam mortuum insequabantur. Vnde factum est, vt ip-
 sa nocte reliquie allatæ foris permanerent tentorio tamen
 maiore supra carrum in quo inerant extenso: sed miraculi cæle-
 stis ostensio, quam reuerenter ea suscipienda à cunctis fidelibus
 essent, patefecit. Nam tota ea nocte columna lucis à carro illo
 10 ad cælum vsque porrecta, omnibus penè eiusdem Lindisse
 prouinciæ locis conspicua stabat. Vnde mane facto fratres mo-
 nasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere cœ-
 perunt, vt apud se eadem sanctæ ac Deo dilectæ reliquie con-
 derentur. Tota igitur ossa intulerunt in thecam, quam in hoc
 15 præparauerant, atque in ecclesia, iuxta honorem congruum,
 posuerunt: & vt regia viri sancti persona memoriam haberet
 æternam, vexillum eius super tumbam ex auro & purpura com-
 positum apposuerunt, ipsamque aquam in qua lauerunt ossa
 in angulum sacrarii fuderunt. Ex quo tempore factum est,
 20 vt ipsa terra quæ lauacrum venerabile suscepit, ad abigendos
 ex obsessis corporibus demones gratiæ salutaris haberet effe-
 ctum. Denique tempore sequente cum præfata regina in eo-
 dem monasterio moraretur, venit ad salutandam eam abba-
 tissa quædam venerabilis, quæ vsque hodie superest, vocabu-
 25 lo Edilhilt, soror virorum sanctorum Edelvini & Aldevvi-
 ni, quorum prior episcopus in Lindissi prouincia, secundus e-
 rat abbas in monasterio, quod vocatur Peartaneu, à quo non
 longè & illa monasterium habebat. Quum ergo veniens
 illuc loqueretur cum regina, atque inter alia sermone de Of-
 30 vvaldo exorto diceret, quod & ipsa lucem ipsa nocte illa su-
 pra reliquias eius ad cælum vsque altam vidisset, adiecit regi-
 na, quod de puluere pauimenti in quo aqua lauacri illius effu-
 sa est, multi iam sanati essent infirmi. At illa petit sibi portio-
 nem pulueris salutiferi dari, & accipiens illigatum panno condi-
 35 dit in capsella, & rediit. Trãfacto aut tẽpore aliquanto, cum ef-
 set in suo monasterio, venit illuc quidam hospes, qui solebat
 nocturnis sæpius horis repentè ab immundo spiritu grauissi-
 mè vexari. Qui quum benignè susceptus post cœnam in lecto

membra posuisset, subito à diabolo arreptus, inclamare, dentibus frendere, spumare, & diuersis motibus cœpit membra torquere. Cumq; à nullo vel teneri vel ligari potuisset, cucurrit minister, & pulsans ad ostium nunciauit abbatissę. At illa aperiens ianuam monasterii, exiuit ipsa cum vna sanctimonialiũ 5
fœminarum ad locum virorum, & euocans presbyterum rogauit secum venire ad patientem. Vbi cum venientes videret multos affuisse, qui vexatum tenere, & motus eius infanos cõprimere conati nequaquam valebant, dicebat presbyter exorcismum, & quæcũq; poterat, pro sedãdo miseri furore agebat: 10
sed nec ipse quàmuis multum laborans, proficere aliquid valebat. Cumq; nil salutis furenti superesse videretur, repente venit in mentẽ abbatissę puluis ille præfatus. Statimque iussit ire ministram, & capsellam in qua erat adducere. Et cum illa afferes quæ iussa est, intraret atriũ domus in, cuius interiorib; 15
dæmoniosus torquebatur, cõticuit ille subito, & quasi in somnum laxatus deposuit caput, membra in quietem omnia composuit, conticuere omnes, intentique ora tenebant, quem res exitum haberet, solliciti expectantes. Et post aliquantum horę spatium resedit qui vexabatur, & grauiter suspirans, modo, in 20
quit, sanum sapio, recepi enim sensum animi mei. At illi sedulo sciscitabantur, quomodo hoc contigisset. Qui ait: Mox vt virgo hæc cum capsella quam portabat appropinquauit atrio domus huius, discessere omnes qui me premebant spiritus maligni, & me relicto nusquam comparuerunt. Tunc dedit ei ab 25
batissa portiunculã de puluere illo, & sic data oratione à presbytero noctẽ illã quietissimã duxit. Neq; aliquid ex toto nocturni timoris aut vexationis ab antiquo hoste pertulit.

Vt ad tumbam eius sit puerulus à febre curatus.

CAP. XII.

30

Equente de hinc tempore fuit in eodem monasterio puerulus quidam longo febrium incommodo grauiter vexatus. Qui cum die quadã sollicitus horam accessionis expectaret, ingressus 35
ad eum quidam de fratribus: Vis, inquit, mihi nate doceam te quomodo cureris ab huius molestia languoris. Surge, inquit, ingredere ecclesiam, & accedens ac sepulchrũ
Osvaldi,

Osvaldi ibi reside, & quietus manens adhære túbæ, vide ne
 exeas inde, nec de loco mouearis, donec hora recessionis febrī
 um transierit, tunc ipse intrabo & educam te inde. Fecit vt ille
 suaferat. Sedentem que eum ad tumbam sancti infirmitas tan
 5 gere nequaquã præsumpsit, quoniã in tãtum timés aufugit, vt
 nec secunda die, nec tertia, nec vnquã exinde eum auderet cõ-
 tingere. Quod ita esse gestũ, qui referebat mihi frater inde ad-
 ueniens adiecit, quòd eo adhuc tempore quo mecum loque-
 batur supereffet in eodem monasterio iam iuuenis ille, in quo
 10 tunc puero factum erat hoc miraculum sanitatis. Nec miran-
 dum preces Regis illius iam cum domino regnantis multũ
 valere apud eum, qui temporalis regni quondam gubernacu-
 la tenēs, magis pro æterno regno semper laborare ac depreca-
 ri solebat. Deniq; ferunt, quia à tempore matutinæ laudis sæ-
 15 pius ad diem vsq; in orationibus perstiterit, atq; ob crebrum
 morem orandi, siue gratias agendi domino, semper vbicunq;
 sedens supinas super genua sua manus habere solitus sit. Vul-
 gatum est autem & in consuetudinē prouerbii versum, quòd
 etiam inter verba orationis vitam finierit. Namque cum ar-
 20 mis & hostibus circumseptus, iamiamque videret se esse peri-
 mendum, orauit ad dominum pro animabus exercitus sui.
 Vnde dicunt in prouerbio: Deus miserere animabus dixit Of-
 vvaldus cadens in terrã. Ossa illius translata & cõdita sunt in
 monasterio quod diximus. Porro caput & manus cũ brachiis
 25 à corpore præscisas iussit rex qui occiderat in stipitibus suspēdi.
 Quò post annũ deueniēs cũ exercitu successor regni eius Osuvi-
 nus abstulit ea, & caput quidē in cœmiterio Lindissarnensis
 ecclesiæ, in regia verò ciuitate manus cũ brachiis condidit.

30 Vt in Hybernia sit quidam à mortis articulo per eius reliquias reuocatus.

CAP. XIII.

35 **M**Ec solum inclyti fama viri Britannię fines lustrauit
 vniuersos, sed etiã trans Oceanum longè radios sa-
 lutiferæ lucis spargens Germaniæ simul & Hyber-
 niæ partes attigit. Denique reuerendissimus anti-
 stes Acca solet referre, quia cùm Romam vadens apud san-
 ctissimum Frisonum gētis Episcopum VVillibrordum cum

suo antistite Vvilfrido moraretur; crebro eum audiret quæ
 de mirandis reliquiis eiusdem reuerendissimi Regis in illa
 prouincia gesta fuerint narrare. Et in Hybernia cum presbyter
 adhuc peregrinam pro æterna patria duceret vitam, rumorem
 sanctitatis eius in ea quoque insula longe lateque iam percre
 buisse ferebat. E quibus vnum quod inter alia retulit miracu
 lum presenti nostræ historiæ inferendum credidimus. Tem
 pore, inquit, mortalitatis quæ Britanniam Hyberniamque la
 ta strage vastauit, percussus est eiusdem clade pestis inter alios
 scholasticus quidam de genere Scottorum, doctus quidem vir 10
 studio literarum, sed erga curam perpetuæ suæ saluationis nil
 omnino studii & industriæ gerens. Qui cum se morti proxi
 mum videret, timere cœpit & pauere, ne mox mortuus ob
 merita scelerum ad inferni claustra raperetur. Clamauitque
 quum essem in vicino positus, & inter ægra tremens suspiria, 15
 flebili voce talia mecum querebatur. Vides, inquit, quia iã cre
 scente corporis molestia ad articulum subeundæ mortis com
 pellor. Nec dubito me post mortem corporis statim ad per
 petuam animæ mortem rapiendum, ac infernalibus subden
 dum esse tormentis, qui tempore non pauco inter studia di- 20
 uinæ lectionis vitiorum potius implicamentis quam diuinis
 solebam seruire mandatis. Inest autem animo (si mihi pietas
 diuina aliqua viuendi spatia donauerit) vitiosos mores corri
 gere, & ad imperium diuinæ voluntatis totam ex integro mē
 tem vitamque transferre. Verum noui, non hoc esse meriti 25
 mei, vt inducias viuendi vel accipiam, vel me accepturum esse
 confidam, nisi forte misero mihi & indigno veniam per auxi
 lium eorum qui illi fideliter seruierunt propiciari dignatus
 fuerit. Audiuius enim, & fama est celeberrima, quod fuerit
 in gente vestra rex mirandæ sanctitatis vocabulo Osvaldus, 30
 cuius excellētia fidei & virtutis etiam post mortem virtutum
 frequentium operatione claruerit. Precorq; si aliquid reliquia
 rum illius penes te depositū habeas, afferas mihi, si forte mihi
 dominus per eius merita misereri voluerit. At ego respondi:
 Habeo quidem de ligno in quo caput eius occisi à paganis in 35
 fixum est, & si firmo corde credideris potest diuina pietas per
 tanti meritum viri & huius vitæ spatia longiora concedere, &
 ingressu te vitæ perennis dignum reddere. Nec moratus illi in
 tegram

tegram se in hoc habere fidem respondebat. Tunc benedixi
 aquam, & astulam roboris præfati immittens, obtuli ego po
 tandam. Nec mora, melius habere cœpit, & conualescens ab
 infirmitate multo deinceps tempore vixit, totoque ad Deum
 5 corde & opere conuersus, omnibus vbicunque perueniebat
 clementiam pii conditoris, & fidelibus eius famuli gloriam
 prædicabat.

10 Ut defuncto Paulino Thamar pro eo Rhofensis ecclesiæ præsulatum
 suscepit, & de humilitate mirabili Oswini, qui ab Osuu
 crudeli cæde peremptus est.

CAP. XIII.

15 **T**Ranslato ergo ad cœlestia regna Osvaldo su-
 scipit regni terrestris sedem pro eo frater eius
 Osuin iuuenis triginta circiter annorum, &
 per annos viginti octo laboriosissimè tenuit.
 Impugnatus videlicet à pagano rege Penda, &
 ab ea quæ fratrem eius occiderat pagana gente Merciorum,
 & à filio quoque suo Alfrido, necnon & à fratrue, id est, fra-
 tris sui qui ante eum regnavit filio Adilualdo, cuius anno se-
 20 cundo, hoc est, ab incarnatione dominica anno sexcentesimo
 quadragesimo quarto, reuerendissimus pater Paulinus quon-
 dam quidem Eboracensis, sed tunc episcopus Rhofensis ciui-
 tatis, transiit ad dominum sexto Iduum Octobrium die. Qui
 decem & nouem annos & menses duos & viginti vnum dies
 25 episcopatum tenuit. Sepultusque est in secretario beati apo-
 stoli Andrea, quod rex Edilbertus à fundamentis in eadem
 Rhofi ciuitate construxit. In cuius locum Honorius archie-
 piscopus ordinauit Ithamar, oriundum quidem de gente Cã
 tuariorū, sed vita & eruditione antecessoribus suis æquandū.
 30 Habuit aut̄ Osuin primus regni sui temporibus consortē re-
 gi dignitatis, vocabulo Osuini, de stirpe regis Eduini, hoc
 est, filium Ofrici, de quo supra retulimus, virum eximiæ pieta-
 tis & religionis, qui prouinciæ Deirorum septem annis in ma-
 xima omnium rerum affluentia, & ipse amabilis omnibus præ-
 35 fuit. Sed nec cum eo ille, qui cæteram transhumbranae gentis
 partē ab Aquilone, id est, Berniciorum prouinciam regebat,
 habere pacem potuit, quin potius ingrauescentibus causis dis-
 sensionum miserima hunc cæde peremit. Siquidem congre-

gato contra inuicem exercitu, cùm videret se Osuvinus cū il-
 lo qui plures habebat auxilios non posse bello configere,
 ratus est vtilius tunc dimissa intentione bellandi seruari se ad
 tempora meliora. Remisit ergo exercitum, quem congregaue-
 rat, ac singulos domum redire præcepit à loco, qui vocatur 5
 Vvilfares Duun, id est, mons Vvilfari, & est à vico Cataractio-
 ne decem fermè milia passuum contra solstitialem occasum
 secretus. Diuertitque ipse cum vno tantum milite suo fidelis-
 simo nomine Condheri celandus in domo comitis Hunual-
 di, quem etiam ipsum sibi amicissimum autumabat. Sed heu 10
 proch dolor longè aliter erat. Nam ab eodem comite prodit-
 tum cum Osuvinus cum præfato ipsius milite per præfectum
 suum Ediluinū detestanda omnibus morte interfecit. Quod
 factum est die tertia decima Kalendarum Septembrium, an-
 no regni eius nono, in loco qui dicitur Ingethlingū, vbi post 15
 modum castigandi huius facinoris gratia monasterium con-
 structū est, in quo pro vtriusque regis & occisi videlicet, & eius
 qui occidere iussit, animæ redēptione quotidie domino pre-
 ces offerri deberent. Erat autem rex Osuvinus & aspectu venu-
 stus, et statura sublimis, et affatu iocundus, et moribus ciuilibus, 20
 & manu omnibus nobilibus simul atque ignobilibus largus.
 Vnde contigit vt ob regiam eius & animi & vultus & merito-
 rum dignitatem ab omnibus diligeretur, & vndique ad eius
 ministerium de cunctis propè prouincijs viri etiam nobilissi-
 mi concurrerent. Cuius inter ceteras virtutis & modestiū, & 25
 (vt ita dicam) specialis benedictionis glorias etiam maxima
 fuisse fertur humilitas, vt vno probare sat erit exemplo. Dona-
 uerat equū optimū antistiti Aidano, in quo ille quàmuis am-
 bulare solitus, vel amniū fluentia trāsire, vel si alia quælibet ne-
 cessitas insisteret, viā peragere posset, cui cū paruo interie 30
 cto tēpore pauper quidam occurreret, eleemosynā petens, desi-
 liens ille præcepit equū ita vt erat stratus regaliter pauperi da-
 ri. Erat enim multum misericors & cultor pauperum ac velut
 pater miserorum. Hoc cū regi esset relatum dicebat episco-
 po, cū fortè ingressuri essent ad prandium: Quid voluisti do 35
 mine antistes equum regium quem te conueniebat proprium
 habere pauperi dare? Nunquid non habuimus equos viliores
 plurimos, & alias species quæ ad pauperum dona sufficerent,
 quamuis

quàmuis illum eis equum non dares, quē tibi specialiter possi-
 dendū elegi? Cui statim episcopus: Quid loqueris, inquit, rex?
 Num tibi carior est ille filius eque quàm ille filius Dei? Quibus
 dictis intrabant ad prandendū, & episcopus quidem residebat
 5 in suo loco. Porro rex venerat de venatu & cœpit consistēs ad
 focū calefieri cum ministris. Et repente inter calefaciendum re-
 cordans verbi, quod dixerat illi antistes, discinxit se gladio
 suo, & dedit illū ministro, festinusq; accedēs ante pedes episco-
 pi corruit, postulans vt sibi placatus esset, quia nunquā, inquit,
 10 deinceps aliquid loquar de hoc, aut iudicabo quid vel quantū
 de pecunia nostra filiis Dei tribuas: quod vidēs episcopus mul-
 tum pertinuit, ac statim exurgens lauauit eum, promittens se
 multū illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas tri-
 stitiā deponeret. Dūq; rex iubente ac postulāte episcopo læti-
 15 tiā reciperet, cœpit contra episcopus tristis vsq; ad lachrymarū
 profusionem effici. Quē dū presbyter suus lingua patria, quam
 rex & domestici eius nō nouerant, quare lachrymaretur inter-
 rogasset. Scio, inquit, quod non multo tēpore victurus est rex.
 Nunquam enim vidi ante hac humilem regem. Vnde a-
 20 nimaduerto citius illum ex hac vita rapiendum. Non enim
 digna est hæc gens talem habere rectorē. Nec multo post di-
 ra antistitis præfagia tristi regis funere: de quo suprā diximus,
 impleta sunt. Sed & ipse antistes Aidan non plus quàm duo-
 decimo post occisionem regis quem amabat die, id est, pridie
 25 kalendarum Septembrium de seculo subblatus perpetua labo-
 rum suorum à domino præmia recepit.

Vt episcopus Aidan nautis & tempestatem futuram prædixerit,
 & oleum sanctum quo hanc sedarent dederit.

CAP. XV.

30

35

Vi cuius meriti fuerit etiam miraculorū signis
 internus arbiter edocuit. E quibus tria memo-
 rię causa ponere satis sit. Presbyter quidam no-
 mine Vtta multę grauitatis ac veritatis vir, & ob
 id oībus etiā ipfis principibus seculi honorabilis
 cū mitteret Cantia ob ad ducendā cōiugē regi Osuini filiā vi-
 delicet Eduini regis Eanfledā, q̄ occiso patre illuc fuerat addu-
 cta. Qui terrestri quidem itinere illō venire, sed nauigio cū vir-
 gine

gine redire disponebat. Accessit ad episcopum Aidanū, obsecrans eum pro se suisque qui tunc iter erant aggressuri domino supplicare. Qui benedicens illos, ac Domino commendans, dedit etiam oleum sanctificatum. Scio, inquit, qui a vbi nauem ascenderit, tempestas vobis & ventus contrarius superueniet. Sed tu memento, vt hoc oleum quod tibi dmittas in mare, & statim quiescentibus ventis serenitas maris vos læta prosequetur, & cupito itinere domum remittet, quæ cuncta, vt prædixerat antistes, ex ordine completa sunt. Equidem in primis furentibus vndis pelagi tentabant nauem anchoris in mare missis nauem retinere, neque hoc agentes aliquid proficiebant. Cumque mergentibus vndique & implere incipientibus nauem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, iam iamque adesse viderent, tandem presbyter reminiscens verba antistitis, assumpta ampulla misit de oleo in pontum, & statim vt prædictum erat suo quieuit à feruore. Sicque factum est vt vir Dei per prophetiæ spiritum tempestatem prædixerit futuram, & per virtutem eiusdem spiritus hanc exortam, quamuis corporaliter absens, sopiuerit. Cuius ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidissimus mihi nostræ ecclesiæ presbiter Cynimund vocabulo narrauit, qui se hoc ab ipso Vtta presbytero in quo & per quem completum est, audisse perhibebat.

Ut idem ad motum ab hostibus vrbis regis ignem orando amouerit.

CAP. XVI.

Aliud eiusdem patris memorabile miraculum ferunt multi, qui nosse potuerunt. Nam cum tempore episcopatus eius hostilis Merciorum exercitus Penda duce Nord Humbrorum regiones impia clade longè lateque deuastans, peruenit ad urbem usque regiam, quæ ex Bebbæ quondam reginæ vocabulo cognominatur, eamque cum neque armis, neque obsidione capere poterat, flammis absumere conatus est, discissisque vinculis quæ in vicinia vrbis inuenit, aduexit illò plurimam congeriem trabiū, tignorū, parietū, virgeorū, aliarūque rerū. Et his urbem in magna altitudine circūdedit à parte quæ terræ est contigua.

Et

Et dum ventum opportunum cerneret illato igne combure
 re urbem nisus est. Quo tempore reuerendissimus antistes
 Aidan in insula Farne, quæ duobus ferme milibus passuum ab
 vrbe procul abest morabatur. Illò enim sæpius secretè oratio-
 nis & silentii causa secedere consueuerat. Denique vsque ho-
 die locum sedis illius solitarie in eadem insula solent osten-
 dere. Qui cum ventis furentibus globos ignis ac fumum su-
 pra muros vrbs exalare conspiceret, fertur eleuatis ad cælum
 oculis manibusque cum lachrymis dixisse: Vide Domine
 10 quanta mala facit Penda. Quo dicto statim mutati ab vrbe
 venti, in eos qui accenderant flammaram incendia retorserunt,
 ita vt aliqui læsi omnes territi impugnare vltra urbem ces-
 sarent, quam diuinitus iuuari cognouerant.

15 *Vt destina ecclesiæ, cui idem accumbens obierat, ardentibus cæteris domus flammis absumi nequiverit, & de interna vita illius.*

CAP. XVII.

20 **H**inc cum dies mortis egredi è corpore cogeret, completis annis episcopatus sui septemdecim, erat in villa regia non longe ab vrbe de qua præfati sumus: in hac enim habens ecclesiam & cubiculum sæpius ibidem diuerti ac manere, atque inde ad prædicandum circum quaque consueuerat exire, quod
 25 ipsum & in aliis villis regiis facere solebat, vtpote nihil propriæ possessionis excepta ecclesia sua & adiacentibus agellis habens. Tetenderunt ergo ei egrotanti tentorium ad Occidentalem ecclesiæ partem, ita vt ipsum tentorium parieti hæreret ecclesiæ. Vnde factum est vt ad cliuis destinæ, quæ extrinsecus
 30 ecclesiæ pro munimine erat apposita, spiritum vitæ exalaret vltimum. Obiit autem decimosseptimo episcopatus sui anno, pridie Kalendarum septēbrium. Cuius corpus mox inde translatum ad insulam Lindissarnensium atque in cœmiterio fratrum sepultum est. At interiecto tempore aliquanto, cum fabricata
 35 esset ibi basilica maior, atque in honorem beatissimi apostolorum principis dedicata, illò ossa eius translata, atque ad dexteram eius altaris iuxta venerationem tanto pontifice dignam condita sunt. Successit verò ei in episcopatum Sinan,
 &

& ipse illo ab Hii Scottorú insula ac monasterio destinatus,
 ac tempore non pauco in episcopatu permansit. Contigit au-
 tem post aliquot annos vt Penda Merciorum rex cum hostili
 exercitu hæc in loca perueniens, cum cuncta quæ poterat fer-
 ro flâmaque perderet, vicusque ille in quo antistes obiit vnâ
 cum ecclesia memorata flammis absumeretur. Sed mirum
 in modum sola illa destina cui incumbens obiit, ab ignibus
 circumcincta vorantibus, absumi non potuit. Quo clarescen-
 te miraculo mox ibidem ecclesia restaurata, & hæc eadem de-
 stina in munimentum est parietis, vt antè fuerat forinsecus
 apposita. Rursumque peracto tempore aliquanto euenit per
 culpam incuriæ vicum eundem & ipsam pariter ecclesiam ig-
 nibus consumi, sed nec tunc quidem eadem tangere flamma
 destinam valebat. Et cum magno vtique miraculo ipsa eius
 foramina ingrediens quibus edificio erat affixa perderet, ipsam
 tamen ledere nullatenus sinebatur. Vnde tertia ædificata ibi
 ecclesia destinam illam non vt antea de foris in fulcimentum
 domus apposuerunt, sed intro ipsam ecclesiam in memoriam
 miraculi posuerunt, vbi intrantes genua flectere ac misericor-
 diæ cælesti supplicare deberent. Constatq; multos ex eo tem-
 pore gratiam sanitatis in eodem loco consecutos, quin etiam
 astulis ex ipsa destina excisis, & in aquam missis plures sibi su-
 isq; languorum remedia conquisiere. Scripsi hæc de persona
 & operibus viri præfati, nequaquam in eo laudans, aut eligens
 hoc quod de obseruatione Paschæ minus perfectè sapiebat,
 imo hoc multum detestans, sicut in libro quem de tempo-
 ribus composui manifestissimè probaui. Sed quasi verax hi-
 storicus simpliciter eaque de illo siue per illum sunt gesta de-
 scribens, & quæ laude sunt digna in eius actibus laudans, atq;
 ad vtilitatem legentium memoriæ commendans. Studium
 videlicet pacis & charitatis continentiæ & humilitatis, animû
 iræ & auaritiæ victorem, superbię simul & vanæ glorię con-
 temptorem. Industriam faciendi simul & docendi mandata
 cælestia, solertiam lectionis & vigiliarum, auctoritatem sacer-
 dote dignam, redarguendi superbos ac potentes, pariter & in-
 firmos consolandi, ac pauperes recreandi, vel defendendi cle-
 mentiam. Qui (vt breuiter multa comprehendam) quantum
 ab eis qui illû nouere didicimus, nil ex omnibus quę in euan-
 gelicis,

gelicis, siue apostolicis, siue prophetis literis facienda cognouerat prætermittere, sed cuncta pro suis viribus operibus explere curabat. Hęc in præfato antistite multum complector & amo, quia nimirum hæc Deo placuisse non ambigo. Quod aut pascha non suo tempore obseruabat, vel canonicum eius tempus ignorans, vel suæ gentis auctoritate, ne agnitum sequeretur, deuietus, non approbo nec laudo. In quo tamen hoc approbo, quia in celebratione sui paschæ non aliud corde tenebat, venerabatur, et prædicabat, quàm quod nos, id est, redemptionem generis humani per passionem, resurrectionem, ascensionem in cælos mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi. Vnde & hanc non, vt quidam falso opinantur, quartadecima luna in qualibet feria cū Iudæis, sed die dñica semper agebat à luna quartadecima vsq; ad vicesimã, propter fidẽ videlicet dñicę resurrectionis quã vnafabbati factã, propter spẽ nostræ resurrectionis quã eandẽ vnã fabbati, quæ nũc Dñica dies dicitur, veraciter futuram sancta ecclesia credebat.

De vita vel morte religiosi regis Sigberti.

CAP. XVIII.

20

25

30

35

Hic temporibus regni Orientaliũ Anglorũ post Eorpvvaldũ Redualdi successorem Sigbertus frater eius præfuit homõ bonus ac religiosus, qui dudum in Gallia dum inimicitias Redualdi fugiẽs exularet lauacrum baptismi percepit, & patriam reuersus, vbi regno potitus est, mox ea quæ in Galliis bene disposita vidit, imitari cupiẽs, instituit scholã in qua pueri literis erudirentur, iuuãte se episcopo Felice, quem de Cãtia acceperat, eisq; pẽdagogos ac magistros iuxta morẽ Cãtuariorũ præbente. Tantũq; Rex ille cælestis regni amator factus est, vt ad vltimũ relictis regni negociis, & cognato suo Ecgrico cõmẽdatis, qui & antea partẽ eiusdẽ regni tenebat, intraret monasteriũ quod sibi fecerat, atque accepta tõsura, pẽterno magis regno militare curaret. Quod dũ multo tpe faceret, cõtigit gentẽ Merciorũ duce rege Pẽda aduersus Oriẽtales Anglos in bellũ pcedere. Qui dũ se inferiores in bello hostibus cõspicerent, rogaerũt Sigbertũ ad cõfirmãdũ milites secũ venire in præliũ. Illo nolẽte ac cõtradicente, inuitũ de monasterio eruẽtes duxerũt

in certamen, sperantes minus animos militum trepidare, minus præsentem duce quondam strennuissimo & eximio posse de fuga meditari. Sed ipse professionis suæ non immemor, dum opimo esset vallatus exercitu, non nisi virgam tamen habere in manu voluit. Occisusque est una cum rege Ecgrico & cunctus eorum, insistentibus paganis, cæsus siue dispersus exercitus. Successor autem regni illorum factus est Anna filius Eni de regio genere vir optimus atque optimæ genitor sobolis. De quibus in sequentibus suo tempore dicendum est. Qui & ipse postea ab eodem pagano Merciorum duce, à quo & prædecessores eius, occisus est. 10

Vt Furseus apud Orientales Anglos monasterium fecerit, & de visionibus vel sanctitate eius, cui etiam caro post mortem incorrupta testimonium perhibuerit.

CAP. XIX.

15

Erùm dum adhuc Sigbertus regni insulas tene-
ret, superuenit de Hybernia vir sanctus nomine
Furseus, verbo & actibus clarus, sed egregiis in-
signis virtutibus, cupiens pro domino, vbicum
que sibi oportunum inueniret, peregrinam du-
cere vitam. Qui cum ad prouinciam Orientalium peruenis-
set Anglorum, susceptus est honorificè à rege præfato, & soli-
tum sibi opus euangelizandi exequens, multos & exemplo
virtutis & incitamento sermonis vel incredulos ad Christum
conuertit, vel etiam credentes amplius in fide atque amore
Christi confirmauit. Vbi quadam infirmitate corporis arreptus,
angelica meruit visione perfrui, in qua ad monitus est, cæpto
verbi ministerio sedulus insistere, vigiliisque consuetis & ora-
tionibus indefessus incumbere: eo quod certus sibi exitus ef-
set, sed incerta eiusdem exitus hora futura, dicente Domino:
Vigilate itaque quia nescitis diem neque horam. Qua visione
confirmatus, curauit locum monasterii, quem à præfato rege
Sigberto acceperat velocissimè construere ac regularibus insti-
tuere disciplinis. Erat autem monasterium sylvarum & ma-
ris vicinitate amœnum, constructum in castro quodam, quod
lingua Anglorum Cnobhersburg, id est, vrbs Cnobheri vo-
catur. Quod deinde rex prouinciæ illius Anna, ac nobiles qui-
que

que augustioribus edificiis ac donariis adornauerunt. Erat au-
 tem vir iste de nobilissimo genere Scottorum: sed longè ani-
 mo nobilior, quàm carne. Ab ipso tēpore pueritię suę curam
 non modicam lectionibus sacris simul & monasticis exhibe-
 5 bat disciplinis, & quod maximè sanctos decet, cuncta quę a-
 genda didicerat, sollicitus agere curabat. Quid multa? proce-
 dente tempore & ipse sibi monasterium, in quo liberius cęle-
 stibus studiis vacaret, construxit. Vbi correptus infirmitate
 (sicut libellus de vita eius conscriptus sufficienter edocet) ra-
 10 ptus est è corpore. Et à vespera vsque ad Gallicantum corpo-
 re exutus, angelicorum agminum & aspectus intueri & lau-
 des beatas meruit audire. Referre autem erat solitus, quòd a-
 pertè eos inter alia resonare audiret: Ibunt sancti de virtute in
 virtutem. Et iterum: Videbitur Deus Deorum in syon. Qui
 15 reductus in corpore, & die tertia rursus eductus, vidit non so-
 lum maiora beatorum gaudia, sed & maxima malignorum
 spirituum certamina, qui crebris accusationibus improbi iter
 illi cęleste intercludere contendebant: nec tamen protegen-
 tibus eum angelis quicquam proficiebant. De quibus omni-
 20 bus si quis plenius scire vult, id est, quanta fraudis solertia dę-
 mones & actus eius, & verba superflua, & ipsas etiam cogita-
 tiones, quasi in libro descriptas replicauerint, quę ab angelis
 sanctisque ac viris iustis sibi inter angelos apparentibus lata
 vel tristia cognouerit, legat ipsum de quo dixi libellum vi-
 25 tē eius, & multum ex illo (vt reor) profectus spiritalis accipiet.
 In quibus tamen vnum est, quod & nos in hac historia pone-
 re multis cōmodum duximus. Cū ergo in altum esset elat-
 us, iussus est ab angelis qui eum ducebant respicere in mun-
 dum. At ille oculos in inferiora deflectens, vidit quasi val-
 30 lem tenebrosam subtus se in imo positam. Vidit & quatuor
 ignes in aëre non multo ab inuicē spatio distātes. Et interro-
 gās angelos qui essent hi ignes, audiuit hos esse ignes qui mū-
 dū succēdentes essent consumpturi. Primum mendacii, cū
 hoc quod in bāptismo abrenunciare nos sathanę & omnibus
 35 operibus eius promisimus, minime implemus. Secundū cupi-
 ditatis, cū mundi diuitias amori cęlestiū pręponimus. Ter-
 tium dissensionis, cū animas proximorum etiam in super-
 uacuis rebus offendere non formidamus. Quartum impieta-

tis cum infirmiores spoliare & eis fraudem facere pro nihilo
 ducimus. Crescentes verò paulatim ignes vsque ad inuicem
 sese extenderunt, atque in immensam adunatę sunt flammã.
 Cumque appropinquassent pertimescens ille dicit Angelo.
 Domine ecce ignis mihi appropinquat. At ille. Quod non in 5
 cendisti inquit, non ardebit te. Nam & si terribilis iste & grã
 dis esse rogos videtur, tamen iuxta merita operum singulos
 examinat, quia vniuscuiusque cupiditas in hoc igne ardebit,
 Sicut enim quis ardet in corpore per illicitam voluptatem, ita
 solutus corpore ardebit per debitam pœnam. Tunc vidit vnũ 10
 de tribus angelis, qui sibi in tota vtraque visione ductores af
 fuerunt, præcedentem ignis flammam diuidere, & duos ab v-
 troque latere circumuolantes, ab ignium se periculo defende
 re. Vidit autem & dæmones per ignem volantes, incendia
 bellorum contra iustos struere, sequuntur aduersus ipsum ac- 15
 cusationes malignorum, defensiones spirituum: bonorum co
 piosior celestium agminum visio. Sed & virorum de sua na
 tione Scottorum, quos olim sacerdotali gradu non ignobili
 ter potitos fama iam vulgante compererat, à quibus non
 pauca quæ vel ipsi vel omnibus qui audire vellent multum 20
 salubria essent audiuit. Qui cum verba finissent, & cum ange
 licis spiritibus ipsi quoque ad cælos redirent, remanserunt cū
 beato Furseo tres angeli de quibus diximus, qui eum ad cor
 pus referrent. Cumque præfato igni maximo appropiaret, di
 uisit quidem Angelus sicut prius ignem flammę, sed vir Dei 25
 vbi ad patefactam vsque inter flammam ianuam peruenit, arri
 pientes immundi spiritus vnum de eis quos in ignibus torre
 bant, iactauerunt in eum, & contingentes humerum, maxil
 lamque eius incenderunt. Cognouitque hominem, & quod
 vestimentum eius morientis acceperit, ad memoriam redu- 30
 xit, quem angelus sanctus statim apprehēdens in ignem reie
 cit. Dicebatque hostis malignus: Nolite repellere quem ante
 suscepistis. Nam sicut bona eius peccatoris suscepistis, ita &
 de pœnis eius participes esse debetis. Contradicens angelus.
 Non inquit hoc propter auaritiam, sed propter saluandam 35
 eius animam suscepit. Cessauitque ignis. Et conuersus ad
 eum angelus. Quod incendisti, inquit, hoc arsit in te.

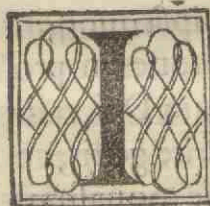
Si enim huius viri in peccatis suis mortui pecuniam non accepisses, nec poena eius in te arderet. Et plura locutus, quid erga salutem eorum qui poeniterent esset agendum, salubri sermone edocuit. Qui postmodum in corpore restitutus, omni vitae suae tempore signum incendii quod in anima pertulit, visibile cunctis in humero maxillaque portauit. Mirumque in modum quod anima in occulto passa sit, caro palam premonstrabat. Curabat autem semper, sicut & antea consueuerat, omnibus opus virtutum & exemplis ostendere & praedicare sermonibus. Ordinem autem visionum suarum illis solummodo, qui propter desiderium compunctionis interrogabant exponere volebat. Superest adhuc quidam frater senior monasterii nostri, qui narrare solet, dixisse sibi quendam multum veracem ac religiosum hominem, quod ipsum Furseum viderit in prouincia Orientalium Anglorum, illasque visiones ex ipsius ore audierit. Adiciensque, quod tempus hyemis fuerit acerrimum & glacie constrictum, cum sedens in tenui veste vir iste inter dicendum propter magnitudinem memorati timoris vel suauitatis quasi in mediae aetatis caumate sudauerit. Cum ergo, ut ad superiora redeamus, multis annis in Scotia verbum Dei omnibus annuncians, tumultus irruentium barbarum non facile ferret, relictis omnibus quae habere videbatur, ab ipsa quoque insula patria discessit. Et paucis cum fratribus per Britones in prouinciam Anglorum deuenit, ibique praedicans verbum Dei, ut diximus, monasterium nobile construxit. Quibus rite gestis, cupiens se ab omnibus seculi huius & ipsius quoque monasterii negotiis alienare, reliquit monasterium, & animarum curam fratri suo Fullano & presbyteris Gobbano & Dicullo, & ipse ab omnibus mundi rebus liber in anachoretica conuersatione vitam finire disposuit. Habuit alterum fratrem vocabulo Ultanum, qui de monasterii probatione diuturna ad eremiticam vitam peruenerat. Hunc ergo solus petens, annum totum cum eo in continentia & orationibus, in quotidianis manuum vixit laboribus. Dein turbatam incursione gentili-
 35 lium prouinciam videns, & monasteriis quoque periculum imminere prauidens, dimissis ordinate omnibus nauigauit Galliam, ibique a Rege Francorum Lothovvio vel patricio Herconualdo honorifice susceptus, monasterium construxit.

in loco Latiniaco nominato. Ac non multò post infirmitate correptus diem clausit vltimum. Cuius corpus idem Herconualdus patricius accipiens, seruauit in porticu quodam ecclesiæ, quam in villa sua cui nomen erat Perroma faciebat, donec ipsa ecclesia dedicaretur. Quod cum post dies viginti sex esset factum, & corpus ipsum de porticu ablatum, prope altare esset recondendum, inuentum est ita illesum, ac si eadem hora de hac luce fuisset egressus. Sed & post annos quatuor constructa domuncula cultiore receptui corporis eiusdem, ad Orientem altaris adhuc sine macula corruptionis inuentum ibi idem digno cum honore translatus est. Vbi merita illius multis sæpe constat Deo operante claruisse virtutibus. Hæc & de corporis eius in corruptione breuiter attigimus, vt quanta esset viri sublimitas legentibus notius existeret. Quæ cuncta in libello eius sufficientius, & de aliis commilitonibus ipsius quisquis legerit inueniet.

Vt defuncto Honorio, pontificatu sit functus Deus dedit, & qui in tempore illo Orientalium Anglorum, qui Rhofensis ecclesiæ fuerint antistites.

CAP. XX.

20

Interea defuncto Felice Orientalium Anglorum episcopo, post decem & septem annos accepti episcopatus Honorius loco eius ordinauit Thomam diaconum eius de prouincia Giruorum, & post annos sui episcopatus quinque de hac vita subtracto Beretgilsum cognomine Bonifacium de prouincia Cantuariorum loco eius substituit. Et ipse quoque Honorius postquam metas sui cursus impleuit migravit ex hac luce anno ab incarnatione Domini septingentesimo quinquagesimo tertio pridie kalendarum Octobrium, & cessante episcopatu per annum & sex menses electus est archiepiscopus cathedræ Dorouernensis sextus Deus dedit de gente Occidentalium Saxonum. Quem ordinaturus venit illuc Ithamar antistes ecclesiæ Rhofensis. Ordinatus est autem die septimo kalendarum Aprilium, & rexit ecclesiam annos nouem menses quatuor duos dies, & ipso defuncto Ithamar consecrauit pro eo Damianum, qui de genere Australium Saxonum erat oriundus.

Vt prouin-

Vt prouincia mediterraneorum Anglorum sub rege
Penda Christiana sit facta.

CAP. XXI.

H Is temporibus Middelengli, id est, mediterranei Angli sub principe Penda filio Pendam regis fidem & sacramenta veritatis perceperunt. Qui cum esset iuuenis optimus ac regis nomine ac persona dignissimus, prelatuſ est à patre regno gentis illius. Venitque ad regem Nord Humbro-
10 Ofvvi, postulans filiã eius Alchſedan sibi coniugẽ dari, neque aliter quod petebat impetrare potuit, nisi fidem Christi ac baptismum cum gente cui præerat acciperet. At ille audita prædicatione veritatis, & promissione regni cælestis, speque resurrectionis ac futurę immortalitatis, libenter se Christianum fieri velle confessus est, etiam si virginem non acciperet, persuasus maximè ad percipiendam fidem à filio regis Ofvvi nomine Alchfrido, qui erat cognatus & amicus eius, habens sororem ipsius coniugem vocabulo Cymburgã filiam Pendan regis. Baptizatus est ergo à Finano episcopo cum omnibus qui
20 secum venerant comitibus ac militibus eorumque famulis vniuersis, in vico regis illustri qui vocatur Admurum. Et acceptis quatuor presbyteris, qui ad docendam baptizandamque gentem illius & eruditione & vita videbantur idonei, multo cum gaudio reuersus est. Erant autẽ presbyteri Cedda & Ad-
25 da & Betti & Diuna, quorum vltimus natione Scotus, cæteri fuere Angli. Adda autem erat frater Vttan presbyteri illustris, & abbatis monasterii quod vocatur ad Capreæ caput, cuius supra meminimus. Venientes igitur in prouinciam memorati sacerdotes cum principe prædicabant verbum, et libenter auditi sunt. Multique quotidie & nobilium & infimorum abrenũciata sorde idololatrię, fidei sunt fonte abluti. Nec prohibuit Penda Rex quin etiam in sua, hoc est, Merciorũ natione verbum (si qui vellent audire) prædicaretur. Quin potius odio habebat & despiciebat eos, quos fide Christi imbutos opera fidei non habere deprehendit, dicens contemnendos & miseros esse eos, qui Deo suo in quẽ crederent, obedire cõtemnerent. Cœpta sunt hæc biennio ante mortẽ Penda regis. Ipso autem occiso, cum Ofvvi Rex Christianissimus regnum eius

acciperet (vt in sequentibus dicemus) factus est Dioma vnus ex præfatis quatuor sacerdotibus episcopus mediterraneorū Anglorum simul & Merciorum ordinatus à Finano episcopo. Paucitas enim sacerdotum cogebat vnum antistitē duobus populis præfici. Qui cum paucis sub tempore non paucā domino plebē acquisisset defunctus est apud mediterraneos Anglos, in regione quæ vocatur in Feppingum. Suscepitque pro illo episcopatum Ceollach & ipse de natione scottorum, Qui non multo post episcopatu relicto reuersus est ad insulā Hii, vbi plurimorum caput, & arcem Scotti habuere cenobiorum. Succedente illo in episcopatum Trumhere viro religioso & monachica uita instituto, natione quidem Anglo, sed à Scottis ordinato episcopo, quod temporibus Vulfheri regis (de quo in sequentibus dicemus) factum est.

15
Vt Orientales Saxones, fidem quam dudum abiecerant sub rege Sigberecho prædicante Ced receperint.

CAP. XXII.

O tempore etiam Orientales Saxones fidē quā olim expulso Mellito antistite abiecerant, instātia regis Osuvi receperunt. Erat enim rex eiusdē gentis Sigbert, qui post Sigbertum cognomento paruum regnavit amicus eiusdem Osuvi regis qui cum frequenter ad eum in prouinciam Nord Humbrorum veniret, solebat eum hortari, ad intelligendum Deos esse non posse, qui hominum manibus facti essent, Dei creandi materiam viuam lignum vel lapidem esse non posse, quorū recisuræ vel igni absumerentur, vel in vasa quælibet humani vsus formarentur, vel certe despectui habita, foras proiiceretur & pedibus conculcata in terram verterentur. Deum potius intelligendum maiestate incomprehensibilem, humanis oculis inuisibilem, omnipotentem & æternum, qui cælum & terram & humanum genus creasset regeret & iudicaturus esset orbem in æquitate, cuius sedes æterna meritoque intelligendum, quia omnes qui voluntatem eius à quo creati sunt discerent & facerent, æterna ab illo premia essent percepturi. Hęc & huiusmodi multa cum rex Osuvi regi Sigberto amica
bili

bili & quasi fraterno consilio, sæpe inculcaret, tandè iuuantè
 amicorù consensu credidit, & factò cū suis consilio, cū exhor-
 tatione fauentibus cūctis & annuentibus fidei, baptizatus est
 cū eis à Finano episcopo in villa regia cuius suprà meminim⁹
 5 quæ cognominatur Ad murū: est enim iuxta murū quo olim
 Romani Britannia insulā præcinxere duodecim milibus pas-
 suū à mari Orientali secreta. Igitur rex Sigbert æterni regni iā
 cuius effectus, temporalis sui regni sedè repetiit, postulans ab
 Osuui rege vt aliquos sibi doctores daret qui gentem suam ad
 10 fidem Christi conuerterent, ac fonte salutari abluerent. At ille
 mittens ad prouinciam mediterraneorum Anglorum cla-
 mauit ad se virum Dei Cedd, & dato illi socio altero quo-
 dam presbytero, misit prædicare verbum genti Orienta-
 lium Saxonum. Vbi cū omnia perambulantes multam
 15 domino ecclesiam congregassent, contigit quodam tempore
 eundem Cedd redire domum, ac peruenire ad ecclesiam
 Lindiffarnensem propter colloquium Finani episcopi, qui
 vbi prosperatum ei opus euangelii comperit, fecit eum epi-
 scopum in gente Orientalium Saxonum vocatis ad se in mi-
 20 nisterium ordinationis aliis duobus episcopis. Qui accepto
 gradus episcopatus rediit ad prouinciam, & maiore auctori-
 tate ceptum opus explens, fecit per loca ecclesias, præbyteros
 & diaconos ordinauit, qui se in verbo fidei & ministerio ba-
 ptisandi adiuuarent, maxime in ciuitate quæ lingua Saxo-
 25 num Ithancestir appellatur. Sed & in illa quæ Tilaburg co-
 gnominatur, quorum prior locus est in ripa Pente amnis, se-
 cundus in ripa Tamensis in quibus collecto examine famu-
 lorum Christi disciplinam vitæ regularis, in quantum rudes
 adhuc capere poterant erudiri docuit. Cūque tempore non
 30 pauco in præfata prouincia gaudente rege, congaudente vni-
 uerso populo, vitæ cælestis institutio quotidianum sumeret
 augmentum, contigit ipsum regem instigante omnium bo-
 norum inimico propinquorum suorū manu interfici. Erant
 autem duo germani fratres qui hoc facinus patrarunt. Qui
 35 cū interrogarentur cur hoc facerent, nihil aliud respondere
 potuerunt nisi ob hoc se iratos fuisse & inimicos regi quod
 ille nimium suis parcere soleret inimicis, & factas ab eis in-
 iurias mox obsecrantibus placida mente dimitteret.

Talis erat culpa regis pro qua occideretur, quòd euangelicâ
 præcepta deuoto corde seruaret, in qua tamen morte eius in-
 noxia, iuxta prædictum viri Dei, vera est eius culpa punita.
 Habuerat enim vnus ex his qui eum occiderant comitibus il-
 licitum coniugium, quod cum episcopus prohibere & corrige
 5 re non posset, excommunicauit eum, atque omnibus qui se au-
 dire vellent, præcepit ne domum eius intrarent, neque de cibis
 illius acciperent. Contempsit hoc rex præceptum, & rogatus à
 comite intrauit epulaturus domum eius, qui cum abisset ob-
 uiauit ei antistes. At rex intuens eum, mox tremefactus de fili
 10 uit de equo, ceciditque ante pedes eius veniam reatus sui po-
 stulans. Nam & episcopus pariter defiliuit, sederat enim & ip-
 se in equo. Iratus autem tetigit regem iace ntem virga quam
 tenebat manu, & pontificali auctoritate protestans: dico tibi,
 inquit, quia noluisti te continere à domo perditæ & damnati
 15 illius, tu in ipsa domo mori habes. Sed credendum est, quia ta-
 lis mors viri religiosi non solum talem culpam diluerit, sed
 etiã meritum eius auxerit. Quia nimirum ob causam pieta-
 tis, quæ propter obseruatiã mandatorum Christi contigit.
 Successit autem Sigberto in regnũ Suidhelmus filius Sexbal
 20 di, qui baptizatus est ab ipso Cedde in prouincia Orientalium
 Anglorum, in vico regio qui dicitur Rendlesham, id est, man-
 sio Rendili. Suscepitq; eum ascendentem de fonte sancto E-
 deluualdus rex ipsius gentis Orientalium Anglorũ, frater An-
 ne regis eorundem. 25

*Uti dem episcopus Cedde locum monasterii construendi ab Osuualdo
 rege accipiens, orationibus & ieiuniis Domino consecra-
 uerit, & de obitu ipsius.*

CAP. XXIII.

Solebat autem idem vir Domini, cum apud Ori-
 entales Saxones episcopatus officio fungeretur,
 sæpius etiam suam, id est, Nord Humborum
 prouinciam exhortandi gratia reuifere. Quem
 35 cū Edilvvaldus filius Osuualdi regis, qui in Dei
 rorum partibus regnum habebat, virum sanctũ & sapientem
 probumque moribus videret, postulauit eũ possessionẽ terræ
 aliquam

aliquam à se, ad construendum monasterium, in quo ipse rex
 & frequentius ad deprecandum Dominum, verbumque au-
 diendum aduenire, & defunctos sepelire deberet Nam & ip-
 sum fideliter credidit, multum iuari eorum orationibus quo
 5 tidianis, qui illo in loco Domino seruirent. Habuerat autem
 idem rex secum fratrem germanum eiusdem episcopi vocabu-
 lo Celin, virum æque Deo deuotum, qui & ipsi ac familiæ ip-
 sius verbum & sacramenta fidei (erat enim presbyter) mini-
 strare solebat, per cuius notitiam maximè ad diligendum no-
 10 scendumque episcopum peruenit. Fauens ergo votis regis an-
 tistes, elegit sibi locum monasterii construendi in monti-
 bus arduis ac remotis. In quibus latronum magis latibula ac
 lustra ferarum quàm habitacula fuisse videbantur hominũ, vt
 iuxta prophetiã Esaię in cubilibus in quibus prius dracones
 15 habitabant, orirẽtur viro, calami & iunci, id est, quod fructus
 bonorũ operum ibi nascerẽtur, vbi prius vel bestię commora-
 ri, vel homines bestialiter viuere consueuerant. Studens autẽ
 vir domini acceptum monasterii locum primo precibus ac ie-
 iuniis à pristina flagitiorum sorde purgare, & sic in eo mona-
 20 sterii fundamenta iacere, postulauit à rege, vt sibi per totum
 quadragesimæ tempus quod instabat facultatem ac licentiam
 ibidem orationis causa demorandi concederet. Quibus die-
 bus cunctis, excepta dominica, ieiunium ad vesperam iuxta
 morem protelans, nec tunc nisi panis permodicum & vnum
 25 ouum gallinaceum cum paruo lacte aqua mixto percipiebat.
 Dicebat enim hanc esse consuetudinem eorum à quibus nor-
 mam disciplinæ regularis didicerat, vt accepta nuper loca
 ad faciendum monasterium vel ecclesiam, prius orationibus
 ac ieiuniis Domino consecrent. Cumque decem dies qua-
 30 dragesimę restarent, venit qui clamaret eum ad regem. At il-
 le ne opus religiosum negotiorum regalium causa intermitte-
 retur, petiit presbyterũ suũ Cymbellũ, qui etiam frater germa-
 nus erat ipsius pia ccepta complere. Cui cum ille libenter ac-
 quiesceret, expleto studio ieiuniorum & orationis fecit ibi mo-
 35 nasterium, quod nunc Lestinghẽ vocatur, & religiosis mori-
 bus iuxta ritum Lindissarnensium, vbi educatus erat, instituit.
 Qui cum annis multis & in præfata prouincia episcopatum
 administraret, & huius quoque monasterii statutis præpositis
 curam

curam gereret, casu contigit vt ad ipsum monasterium tem-
 pore mortalitatis adueniens tactus ibidem infirmitate, cor-
 poris obiret. Qui primo quidem foris sepultus est, tempore au-
 tem præcedente in monasterio ecclesia est in honorem beatae
 Dei genetricis, de lapide facta, & in illa corpus ipsius ad de- 5
 xteram altaris reconditum. Dedit autem episcopus regendū
 post se monasterium fratri suo Ceadda, qui postea episcopus
 factus est, vt in sequentibus dicemus. Quatuor siquidē quos
 diximus germani fratres Cedd & Cymbil & Ceulin & Cead-
 da (quod raro inuenitur) omnes sacērdotes domini fuere præ 10
 clari, & duo ex eis etiam summi sacerdotii gradu functi sunt.
 Cū ergo episcopum defunctum ac sepultum in prouincia
 Nord Humbrorū audirentur, fratres qui in monasterio eius
 erant in prouincia Orientalium Saxonum, venerunt illo de
 suo monasterio homines circiter triginta, cupientes ad cor- 15
 pus sui patris aut viuere (si sic Deo placeret) aut morientes ibi
 sepeliri. Qui libenter à suis fratribus & commilitonibus susce-
 pti, omnes ibidem superueniente præfatæ pestilentiaē clade
 defuncti sunt, excepto vno puerulo quem orationibus patris
 sui à morte constat esse seruatum. Nā cū multo post hæc tempo 20
 re viueret, & scripseris legendis operam daret, tandem didicit
 se aqua baptismatis non esse regeneratum, & mox fonte laua-
 chri salutaris ablutus, etiam postmodum ad ordinem præsby-
 terii promotus est, multisque in ecclesia utilis fuit. De quo du-
 bitandū non crediderint, quin intercessionibus (vt dixi) sui pa- 25
 tris, ad cuius corpus dilectionis ipsius gratia venerat, sit ab ar-
 ticulo mortis retentus, vt & ipse sic mortem euaderet æter-
 nam & aliis quoque fratribus ministerium vite ac salutis do-
 cendo exhiberet.

Ut prouincia merciorum occiso rege Penda fidem Christi susceperit,
 & Osuui pro adepta victoria Deo ad construenda mona-
 sterio dederit

CAP. XXIII.

Is temporibus rex Osuui cum acerbas & intol-
 lerabiles pateretur irruptiones sæpe dicti regis 30
 Merciorum, qui fratrem eius occiderat, ad vlti-
 mum necessitate cogente, promisit se ei innu-
 mera & maiora quam credi potest, ornamenta
 regia,

regia vel donaria in pretium pacis largiturum, dum modo il-
 le domum rediret, & prouincias regni eius vsque ad interne-
 tionem vastare desineret. Cumque rex perfidus, nullatenus
 precibus illius assensum præberet, qui totam eius gentem à
 5 paruo vsque ad magnum delere, atque exterminare decreue-
 rat, respexit ille ad diuinæ auxilium pietatis, quo ab impietate
 barbarica posset eripi Votoque se obligans, si paganus inquit
 nescit accipere nostra donaria, offeramus ei, qui nouit, domi-
 no Deo nostro. Vouit ergo quod si victor existeret, filiam
 10 suam domino sacra virginitate dicendam offerret, simulque
 duodecim possessiones prædiorum ad construenda monaste-
 ria donaret, & sic cum paucissimo exercitu se certamini dedit.
 Denique fertur, quod tricies maiorem pagani habuerint exer-
 citum, siquidem ipsi triginta legiones ducibus nobilissimis
 15 instructas in bello habuere. Quibus Osuui rex cum Alchfrido
 filio perparuum (vt dixi) habens exercitum, sed Christo duce
 confusus accurrit. Nam alius filius eius Ecfriid eo tempore in
 prouincia merciorum apud reginam Cinuise obses teneba-
 tur. Filius autem Osuualdi regis Edeluuald qui eis auxilio
 20 esse debuerat, in parte erat aduersariorum, eisdemque contra
 patriam & patrum suum pugnaturis ductor extiterat, quam-
 uis ipso tempore pugnandi sese pugna subtraxerat, euentum-
 que discriminis tuto in loco expectabat. Inito ergo certami-
 ne fugati sunt & cæsi pagani duces regis triginta, & qui ad au-
 25 xilium venerant pene omnes interfecti, in quibus Edilhere,
 frater Annæ regis Orientalium Anglorum, qui post eum re-
 gnauit auctor ipse belli, perditis militibus siue auxiliis inter-
 emptus est. Et à prope fluuium Iuuet pugnatum est, qui
 tunc præ inundantia pluuiarum late alueum suum, imo omnes
 30 ripas suas transierat, contigit vt multo plures aqua fugientes
 quam bellantes perderet ensis. Tunc rex Osuui iuxta quod
 domino vouerat pro collata sibi victoria gratias Deo referens
 dedit filiam suam Elledam quæ vix dum vnus anni ætatem
 impleuerat, perpetua ei virginitate consecrandam, donatis in
 35 super duodecim possessiunculis terrarum, in quibus ablato
 studio militiæ terrestri, ad exercendam militiam caelestem su-
 plicandumque pro pace gentis eius æterna deuotioni sedulæ
 monachorum locus facultasque suppeteret. E quibus videlicet
 possessiunculis

possessiunculis sex in prouincia Deirorum, sex in Berniciorū
 dedit. Singulæ verò possessiones decem erant familiarum, id
 est, simul omnes centum viginti. Intrauit autem præfata regis
 Osvvi filia Deo dicanda monasterium quod nuncupatur He
 rutheu, id est, insula cerui, cui tunc Hilea abbatissa præfuit. 5
 Quæ post biennium comparata possessione decem familiarum
 in loco qui dicitur Streaneshalch ibi monasterium cōstruxit.
 In quo memorata regis filia primo discipula vitæ regularis,
 deinde etiam magistra extitit, donec completo sexaginta an-
 norum numero ad complexū & nuptias sponsi cælestis virgo 10
 beata intraret. In quo monasterio & ipsa, & pater eius Osvvi,
 & mater eius Eanfled, & pater matris eius Eduinus, & mul-
 ti alii nobiles in ecclesia S. Petri apostoli sepulti sunt. Hoc aut
 bellū rex Osvvi in regione Loidistertiodecimo regni sui anno
 decimosseptimo die kalendarū Decembriū, cū magna vtriusq; 15
 populi vtilitate confecit. Nam & suā gentē ab hostili pagano-
 rum depopulatione liberauit, & ipsam gentem Merciorum
 finitimarūque prouinciarum defecto capitē perfido, ad fidei
 christianæ gratiam conuertit. Primus autem in prouincia
 Merciorum simul & Lindissarorum ac mediterraneorum An 20
 glorum factus est episcopus Diuma (vt suprā diximus) qui a-
 pud mediterraneos Anglos defunctus est. Secundus Cellach,
 qui relicto episcopatus officio viuens ad Scottiam rediit, vter
 que de genere Scottorum. Tertius Trumhere de natione qui
 dem Anglorum, sed doctus & ordinatus à Scottis, qui erat ab 25
 bas in monasterio quod dicitur Ingethlingum, ipse est locus
 in quo occisus est rex Osvvi, vt suprā meminimus. Nam regi
 na Eanfled propinqua illius, ob castigationem necis eius in-
 iustæ, postulauit à rege Osvvi, vt donaret ibi locum mona-
 sterio construendo præfato Dei famulo Tūhere: quia propin- 30
 quus & ipse erat regis occisi. In quo videlicet monasterio
 orationes assidue pro vtriusq; regis, id est, & occisi, & eius qui
 occidere iussit, æterna salute fierent. Idem autem rex Osvvin
 tribus annis post occisionem Pendam regis Merciorum gen-
 tis, necnon & cæteris australium prouinciarum populis præ- 35
 fuit, qui etiam gentem Pictorum maxima ex parte regno an-
 glorū subiecit. Quo tempore donauit præfato Penda filio re-
 gis Pendam, eo quòd esset cognatus suus, regnum austrarium
 Merciorum,

Merciorum, qui sunt (vt dicunt) familiarum quinque miliū
 discreti fluuio Treanta ab aquilonaribus Mercis, quorum ter
 ra est familiarum septem milium: sed idem Pendan proximo
 vere multum nefariè peremptus est, prodicione (vt dicunt)
 5 coniugis suę, in ipso tempore festi Paschalis. Completis autē
 tribus annis post interfectionem Penda regis, rebellauerunt
 aduersus regem Osuui duces gentis Merciorum Immin &
 Eaba & Eadbert, leuato in regem Vulphere filio eiusdem Pen
 dan adolescente, quem occultū seruauerant. Et eiectis princi
 10 pibus regis, non proprii fines suos fortiter simul & libertatem
 receperunt. Sicque cum suo rege liberi, Christo vero regi pro
 sempiterno in cælis regno seruire gaudebant. Præfuit autem
 rex idem genti Merciorum annis decem & septem. Habuitq;
 primum episcopum Trumhere, de quo supra diximus, secun
 15 dum Iaroman, tertium Ceaddan, quartum Vvinfridum. Om
 nes hi per ordinem sibimet succedentes sub rege Vulphere gen
 tis Merciorum episcopatu sunt functi.

20 *Vt quæstio sit mota de tempore paschæ aduersus
 eos qui de Scotia uenerant.*

CAP. XXV.

25 **I**Nterea Aidano episcopo de hac vita sublato Fi
 nan pro illo gradum episcopatus à Scotis or
 dinatus ac missus acceperat, qui in insula Lin
 dissarnensi fecit ecclesiam episcopali sede con
 gruam. Quam tamen more Scotorum non de lapide, sed
 de robore secto totam composuit atque arundine textit.

30 Quam tempore sequente reuerendissimus archiepiscopus
 Theodorus in honorem beati Petri apostoli dedicauit. Sed
 episcopus loci illius Eadbert ablata arundine plumbi lami
 nis eam totam, hoc est, & tectum & ipsos quoq; parietes eius
 cooperire curauit. His temporibus quæstio facta est frequens
 35 & magna, de obseruatione paschæ confirmantibus eis, qui
 de Cantia vel de Galliis aduenerant, quòd Scoti dominicum
 paschæ diem contra vniuersalis ecclesię morem celebrarent.

N Erat

Erat in his acerrimus veri paschæ defensor nomine Ronan,
 natione quidem Scotus, sed in Galliæ vel Italiæ partibus re-
 gula ecclesiasticæ veritatis edoctus, qui cum Finano cõfligens
 multos quidem correxit vel ad solertiolem veritatis inquisi-
 tionem accendit, nequaquam tamen Finanum emendare po-
 tuit, quin potius quod esset homo ferocis animi, acerbiolem
 castigando, & apertum veritatis aduersarium reddidit. Obser-
 uabat autem Iacob diaconus quondam (vt supra docuimus)
 venerabilis archiepiscopi Paulini, verum & catholicum pa-
 scha cum omnibus quos ad correctionis viam erudire pote-
 rat. Obseruabat & regina Eanfild cum suis, iuxta quod in Cã-
 tia fieri viderat, habens secum de Cantia presbyterum catho-
 liche obseruationis nomine Romanum. Vnde nonnunquam
 contigisse fertur illis temporibus, vt bis in anno vno pascha ce-
 lebraretur. Et cum rex pascha dominicum solutis ieiuniis face-
 ret, tunc regina cum suis persistens adhuc in ieiunio diem pal-
 marum celebraret. Hæc autem dissonantia paschalis obseruã-
 tię viuente Aidano patienter ab omnibus tolerabatur qui pa-
 tenter intellexerant, quia & si pascha contra morẽ eorum qui
 ipsum miserant facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis
 & dilectionis, iuxta morem omnibus sanctis consuetum dili-
 genter exequi curauit. Vnde ab omnibus, etiam his qui de
 pascha aliter sentiebant, merito diligebatur, nec solum à me-
 diocribus, verum ab ipsis quoque episcopis Honorio Cantua-
 riorum, & Felice Orientalium Anglorum venerationi habi-
 tus est. Defuncto autem Finano, qui post illum fuit, cum Col-
 manus in episcopatu succederet, & ipse missus à Scotia gra-
 uior de obseruatione paschę, necnon & de aliis ecclesiasticę vi-
 tæ disciplinis controuersia nata est. Vnde merito mouit hæc
 questio sensus & corda multorum timentium, ne fortè ac-
 cepto Christianitatis vocabulo, in vacuum currerent, aut cu-
 currissent. Peruenit & ad ipsas principũ aures Osuui videlicet
 regis & filii eius Alchfridi, quia nimirum Osuui à Scotis edo-
 ctus ac baptizatus, illorum etiam lingua optime imbutus, nil
 melius quàm quod illi docuissent autumabat. Porrò Alch-
 frid magistrum habuit eruditionis Christianæ Vilfridum vi-
 rum doctissimum. Nam & Romam prius propter doctri-
 nam ecclesiasticam adierat, & apud Dalphinum archiepisco-
 pum

Archiepiscopum Galliarum Lugduni multum temporis e-
 gerat, à quo etiam tonsurę ecclesiasticę coronam susceperat.
 Huius doctrinam omnibus Scotorum traditionibus iure
 præferendam sciebat. Vnde ei etiam donauerat monaste-
 5 rium quadraginta familiarum, in loco qui dicitur Humpū.
 Quem videlicet locum paulo ante eis qui Scotos sequeban-
 tur in possessionem monasterii dederat. Sed quia illi post-
 modum, data sibi optione, magis loco cedere, quàm suam
 mutare consuetudinem volebant, dedit eum illi qui dignam
 10 loco & doctrinam haberet & vitam. Venerat eo tempore
 Agilbertus Occidentalium Saxonum episcopus, cuius supra
 meminimus, amicus Alchfridi Regis & Vuilfridi abbatis ad
 prouinciã Nordan Hymbrorum, & apud eos aliquandiu de-
 morabatur, qui etiam Vuilfridum rogatu Alchfridi in præfa-
 15 to suo monasterio presbyterum fecit: habebat autem secum
 ipse presbyterum nomine Agathonem. Mota ergo ibi quæ-
 stione de pascha, vel tonsura, vel aliis rebus ecclesiasticis, di-
 spositum est, vt in monasterio, quod dicitur Strenæshalch,
 quod interpretatur sinus fari, cui tunc Hilda abbatissa Deo
 20 deuota scemina præfuit, synodus fierit & hæc quæstio termi-
 nari deberet. Veneruntque illò reges ambo pater scilicet & fi-
 lius, episcopi Colman cum clericis suis de Scotia. Agilbertus
 cum Agathone & Vuilfrido presbyteris Iacobus & Roma-
 nus in horum parte erant. Hilda abbatissa cum suis in parte
 25 Scotorum, in qua erat etiam venerabilis episcopus Cedda
 iam dudum ordinatus à Scotis, vt supra docuimus, qui & in-
 terpres in eo concilio vigilantissimus vtriusque partis extitit.
 Primusque rex Osuui, præmissa præfatione, quod oporteret
 eos qui vni Deo seruirent vnam viuendi regulam tenere, nec
 30 discrepare in celebratione sacramentorum cælestium, qui v-
 num omnes in cælis regnum expectarent, inquirendum po-
 tius, quæ esset verior traditio, & hanc ab omnibus communi-
 ter esse sequendam. Iussit primo dicere episcopum suum
 Colmanum qui esset ritus, & vnde originem ducens ille
 quem ipse sequeretur. Tunc Colmanus, Pascha, inquit, hoc
 35 quod agere soleo à maioribus meis accepi, qui me huc epi-
 scopum miserunt, quod omnes patres nostri viri Deo dilecti

eodem modo celebrasse noscuntur. Quod ne cui contemnen-
 dum & reprobandum esse videatur, ipsum est puod beatus e-
 uangelista Ioannes, discipulus specialiter domino dilectus, cū
 omnibus quibus præerat ecclesiis celebrasse legitur. Quo hæc
 & his similia dicēte, iussit rex & Agilbertū proferre in mediū, 5
 morem suę obseruationis vnde initium haberet, vel qua hunc
 auctoritate sequeretur. Respondit Agilbertus. Loquatur obse-
 cro vice mea discipulus meus Vilfrid presbiter, quia vnum
 ambo sapimus cum cæteris qui hic assident ecclesiasticæ tradi-
 tionis cultoribus, & ille melius ac manifestius ipsa lingua An 10
 glorum, quam ego per interpretem, potest explanare quę sen-
 timus. Tunc Vilfrid iubente rege, vt diceret ita exorsus est. Pa-
 scha quod facimus, inquit, vidimus romæ vbi beati apostoli
 Petrus & Paulus vixere, docuere passi sunt, & sepulti ab omni-
 bus celebrari, hoc in Italia, hoc in Gallia quas discendi vel orā 15
 di studio pertransiuimus, ab omnibus agi conspeximus. Hoc
 Africam, Asiam, & Aegiptum, Græciam, & omnem orbem
 quacunque Christi ecclesia diffusa est, per diuersas nationes ac
 linguas. Vno ac non diuerso temporis ordine geri comperi-
 mus, præter hos tantum & obstinationis eorum complices, 20
 Pictos dico, & Britones, cum quibus de duabus vltimis o-
 ceani insulis, his non totis, contra totum orbem stulto labo-
 re pugnant. Cui hæc dicenti respondit Colmanus. Mirū qua-
 re stultum appellare velitis laborem nostrum, in quo tanti a-
 postoli qui super pectus domini recumbere dignus fuit exem 25
 pla sectamur, cum ipsum sapientissime vixisse omnis mund⁹
 nouerit. At Vilfridus. Absit inquit, vt Iohannem stultitiæ re-
 prehendamus, cū scita legis Moyseicę iuxta literā seruaret, Iu-
 daizante adhuc in multis ecclesia, nec subito valentibus apo-
 stolis, omnem legis obseruantiam, quæ à Deo instituta est ab 30
 dicare. Quomodo simulachra, quæ à dæmonibus inuēta sunt,
 repudiare omnes qui ad fidem veniunt necesse est, videlicet
 ne scandalum facerent eis qui inter gentes erant iudeis. Hinc
 est enim quod Paulus Timotheū circumcidit, quod hostias
 in templo immolauit, quod cū Aquila & Priscilla caput Cho 35
 rinti totondit, ad nihil videlicet vtile nisi ad scandalum vitan-
 dum Iudeorum. Hinc quod eidem Paulo Iacobus ait. Vi-
 des frater, quot milia sunt in Iudæis, qui crediderunt,
 &

& omnes ii æmulatores sunt legis: nec tamen hodie clarescen-
 te per mundum euangelio necesse est, imo nec licitum fide-
 libus vel circumcidi, vel hostias Deo victimarum offerre carna-
 lium. Itaque Iohannes secundum legis consuetudinem deci-
 5 ma quarta die mensis primi, ad vesperam incipiebat celebra-
 tionem festi paschalis, nil curans vtrum hæc sabbato, an alia
 qualibet feria proueniret. At verò Petrus cum Romæ prædica-
 ret, memor quia dominus prima sabbati resurrexit à mortuis,
 ac mundo spem resurrectionis contulit, ita pascha faciendum
 10 intellexit, vt secundum consuetudinem ac præcepta legis, de-
 cimam quartam lunam primi mensis, eque sicut Iohannes o-
 rientem ad vesperam semper expectaret. Et hac exorta, si do-
 minica dies (quæ tunc prima sabbati vocabatur) erat mane
 ventura, in ipsa vespera pascha dominicum celebrare incipie-
 15 bat, quomodo & nos omnes hodie facere solemus. Sin autem
 dominica non proximo mane post lunam decimam quartã,
 sed sexta decima aut septima decima aut alia qualibet luna,
 vsque ad vicesimam primam esset ventura, expectabat eam, &
 præcedente sabbato vespere sacrosancta paschæ solènia inchoa-
 20 bat. Sicq; fiebat vt dominica paschæ dies, nõ nisi à quintadeci-
 ma luna vsque ad vicesimam primam seruaretur. Neque hæc
 euangelica & apostolica traditio legem soluit sed potius ad-
 implet, in qua obseruandum pascha à quartadecima luna pri-
 mi mensis ad vesperam, vsque ad vicesimã primã lunã eiusdẽ
 25 mensis ad vesperã præceptum est, in quã obseruantiam imitã-
 dam, omnes sancti Iohannis successores in Asia post obitum
 eius, & omnis per orbem ecclesia conuersa est, & hoc esse ve-
 rum pascha hoc solum fidelibus celebrandum Niceno confi-
 lio, non statutum nouitèr sed confirmatum est, vt ecclesiasti-
 30 ca docet hystoria. Vnde constat vos Colmane neque Io-
 hannis (vt autumatis) exempla sectari, neque Petri cuius tra-
 ditioni scientes contradicitis, neque legi, neque euangelio, in
 obseruatione vestri paschæ congruere. Ioannes enim ad legis
 Moyfaicæ decreta tempus paschale custodiens, nil de prima
 35 sabbati curabat, quod vos non facitis, qui non nisi prima sab-
 bati pascha celebratis. Petrus à decima quinta luna vsque ad
 vicesimam primam diem paschæ dominicũ celebrabat, quod
 vos non facitis, qui à decima quarta vsque ad vicesimã lunam

diem dominicum paschæ obseruatis, ita vt tertiadecima luna ad vesperam sæpius pascha incipiatis, cuius neque lex vllam fecit mentionem, neque auctor ac dator euangelii Dominus in ea, sed in quartadecima luna vel vetus pascha manducauit ad vesperam, vel noui Testamenti sacramenta in com-⁵ memorationem suę passionis ecclesiæ celebranda tradidit. Itemque lunam vicesimam primam, quam lex maximè celebrandã commendauit, à celebratione vestri paschæ funditus eliminatis. Sicque vt dixi in celebratione summæ festiuitatis, neque Iohanni, neque Petro, neque legi, neque euangelio con-¹⁰ cordatis. His contra Colmanus: Nunquid, ait, Anatholius vir sanctus, & in præfata historia ecclesiastica multum laudatus, legi vel euangelio contraria sapuit, qui à quartadecima vsque ad vicesimam pascha celebrandum scripsit? Nunquid reuerendissimum patrem nostrum Columbam & successores eius vi-¹⁵ ros Deo dilectos qui eodem modo pascha fecerunt, diuinis paginis contraria sapuisse vel egisse credendum est? Cùm pluri- mi fuerint in eis quorum sanctitati cęlesti signa, & virtutum quę fecerunt miracula testimonium præbuerunt, quos vt ipse sanctos esse non dubitans, semper eorum vitam, mores, &²⁰ disciplinam sequi non desisto. At V vilfridus: Constat, inquit, Anatholium virum sanctissimum, doctissimum ac laude esse dignissimum, sed quid vobis cū illo, cū nec eius decreta seruetis? Ille enim in pascha sua regulam vtique veritatis sequens, circulum nouemdecim annorum posuit, quem vos aut igno-²⁵ ratis, aut agnitum à tota Christi ecclesia custoditum, pro nihilo contemnitis. Ille sic in Paschæ dominicã decimam quartam lunam computauit, vt hanc eadem ipsa die, more Aegiptiorum decimam quintam lunam ad vesperam esse fateretur. Sic idem vicesimã diem dominico paschæ annotauit, vt hanc³⁰ declinata eadem die esse vicesimam primam crederet. Cuius regulam distinctionis vos ignorasse probat, quod aliquotiens pascha manifestissime ante plenilunium, id est, in tertia decima luna facitis. De patre autem vestro Columba & sequacibus eius, quorum sanctitatem vos imitari, & regulam ac præcepta cęlestibus signis confirmata sequi perhibetis, possum re-³⁵ spondere quia multis in iudicio dicentibus domino, quòd in nomine eius prophetauerint, & dæmonia eiecerint & virtu-

tes multas fecerint, responfurus fit Dominus, quia nunquam eos nouerit. Sed absit ut de patribus uestris hoc dicam, quia iustius multo est de incognitis bonum credere quam malum. Vnde & illos dei famulos ac Deo dilectos esse non nego, qui simplicitate rustica sed intentione pia, Deum dilexerunt. Neque illis multum obesse pasche talem reor obseruantiam, quam diu nullus ad uenerat qui eis instituti perfectioris decreta, que sequerentur ostenderet. Quos utique credo, si qui tunc ad eos catholicus calculator adueniret, sic eius monita fuisse secuturos, quomodo ea quae nouerant ac didicerant dei mandata probantur fuisse secuti. Tu autem & socii tui si audita decreta sedis apostolicae, imo uniuersalis ecclesiae, & haec literis sacris confirmata sequi contemnitis, absque ulla dubietate peccatis. Et si enim patres tui sancti fuerunt, nunquid uniuersali quae per orbem est Christi ecclesiae, horum est paucitas una de angulo extremae insulae praefenda? Et si sanctus erat ac potens, virtutibus ille Columba uester, imo & noster si Christi erat, num praeferrari potuit beatissimo apostolorum principi? Cui Dominus ait: tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam, & portae inferi non preualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauas regni caelorum. Haec perorante Vvilfrido dixit rex. Vere ne Colmane haec illi petro dicta sunt a domino qui ait. Vere rex. At ille habetis inquit vos proferre aliquid tanta potestatis uestro Columbae datum. At ille ait. Nihil. Rursum autem rex: Si utriusque uestrum inquit in hoc sine ulla controuersia consentiunt, quod haec principaliter Petro dicta, & ei clauas regni caelorum sint datae a domino. Responderunt etiam utriusque. At ille ita conclusit. Et ego uobis dico, quia hic est ostiarius ille, cui ego contradicere nolo, sed in quantum noui vel ualeo, huiuscupio in omnibus obedire statutis, ne forte me adueniente ad fores regni caelorum, non sit qui referat, auerso illo qui clauas tenere probatur. Haec dicente rege fauerunt assidentes qui; siue astantes maiores una cum mediocribus, & abdicata minus perfecta institutione, ad ea quae meliora cognouerant sese transferre festinabant.

Ut Colman uictus domum redierit, & Tuda pro illo episcopatu sit functus, qualisque illis doctoribus ecclesiae fuerit habitus.

CAP. XXVI.

Finitoque

Initoque conflictu ac soluta concione Agilbertus domū rediit. Colmā videns spretā suā doctrinā, sectamque esse despectā, assumptis his qui se sequi voluerūt, id est, qui pascha catholicū & tonsuram coronæ (Nā & de hoc quæstio non minima erat) recipere volebant, Scotiam regressus est, tractaturus cum suis quid de his facere deberet. Cedd relictis Scottorum vestigiis ad suam sedem rediit, vtpote agnita obseruatione catholici Paschæ. Facta est autem hæc quæstio anno dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, qui fuit annus Osuini regis vicesimus secundus. Episcopatus autem Scottorum, quem gesserunt in prouincia Anglorum, annus tricesimus. Siquidem Aidā decem & septem annis, Finan decem, Colman tribus episcopatus tenuere. Reuerso autē patriam Colmano, suscepit pro illo episcopatum Nord Humbrorum famulus Christi Tuda, qui erat apud Scottos austri- nos eruditus atque ordinatus episcopus, habens iuxta morem prouinciæ illius coronam tonsuræ ecclesiasticæ, & catholicam temporis paschalis regulam obseruans. Vir quidem bonus ac religiosus, sed permodico tempore ecclesiam regens. Venerat enim de Scottia tenente adhuc pontificatum Colmano, & diligenter ea quæ ad fidē ac veritatem pertinent, & verbo cunctos docebat & opere. Porro fratribus qui in Lindiffarnensi ecclesia Scottis abeuntibus remanere maluerunt, prepositus est abbas iure vir reuerendissimus ac mansuetissimus Eata, qui erat abbas in monasterio quod vocatur Mailros quod aiunt Colmanum abeuntem petisse & impetrasse à rege Osuino, eo quod esset idem Eata vnus de duodecim pueris Aidani, quos primo episcopatus sui tēpore de natione Anglorum erudiendos in Christo accepit. Multum namque eundem episcopum Colmanum rex pro insita illi prudentia diligebat. Ipse est Eata, qui non multo post eidem ecclesiæ Lindiffarnensis episcopus factus est. Abiens autem domum Colmā assumpsit secum partē ossium reuerendissimi patris Aidani. Partem vero in ecclesia cui præerat reliquit, & in secretario eius condi præcepit. Quantæ autē parcimoniæ, cuiusque continentia fuerit, ipse cum prædecessoribus suis testabatur, etiam locus ille quem regebat, vbi abeuntibus eis excepta ecclesia paucissimè

paucissimę domus repertę sunt. Hoc est illę solūmodo sine quibus conuersatio ciuilis esse nullatenus poterat, nil pecuniarum absq; pecoribus habebant. Si quid enim pecunię à diuitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad susceptionem potentium seculi, vel pecunias colligi, vel domos preuidere necesse fuit. Qui nunquam ad ecclesiam, nisi orationis tantum & audiendi verbum Dei causa veniebant. Rex ipse cūm opportunitas exegisset, cum quinque tantum aut sex veniebat, & expleta in ecclesia oratione discedebat.

10 Quod si forte eos ibi refici contingeret, simplici tantum & quotidiano fratrum cibo contenti, nil vltra quęrebant. Tota enim tunc fuit sollicitudo, doctoribus illis Deo seruiendi nō seculo, tota cura cordis excolendi, nō ventris. Vnde & in magna erat veneratione tēpore illo religionis habitus, ita vt v-

15 bi cunq; clericus aliquis, aut monachus adueniret gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur. Et iam si in itinere pergens inueniretur, accurrebant, & flexo ceruice vel manu signari, vel ore illius se benedici gaudebant. Verbis quoque horum exhortatoriis diligenter auditum prebebant. Sed

20 & diebus dominicis ad ecclesiā siue ad monasteria certatim, non reficiendi corporis sed erudiendi sermonis dei gratia confluebant, & si quis sacerdotum in vicum forte deueniret, mox congregati in vnum vicani verbum vitę ab illo expetere curabant, Nam neque alia ipsis sacerdotibus aut clericis vicos ad

25 eundi, quam predicandi, baptizandi, infirmos visitandi, & vt breuiter dicam, animas curandi causa fuit, qui in tantū erant ab omni auaritię peste castigati vt ne territoria ac possessiones ad construenda monasteria, nisi à potestatibus seculi coacti acciperent. Quę consuetudo per omnia aliquanto post hęc tempore in ecclesiis Nord Humbro- rum seruata est. Sed de his satis dictum.

30

Vt Egberecht vir sanctus de natione Anglorum monachicam in Hybernia vitam duxerit.

CAP. XXVII.

35

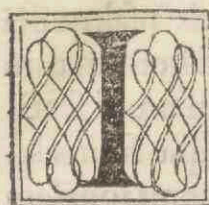
Odem anno dominicę incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto facta est eclipsis Solis die tertio mensis Maii hora circiter decima diei. Quo etiam

etiã anno subita pestilentie lues, depopulatis prius australibus
 Britanniaë plagis, Nord Humbrorum quoq; prouinciã corri-
 piens, atque acerba clade diutius longè lateq; desequiens, ma-
 gnam hominum multitudinem strauit. Qua plaga præfatus
 domini sacerdos Tuda raptus est de mundo, & in monaste- 5
 rio, quod vocatur Pegnalech, honorificè sepultus. Hæc autem
 plaga Hyberniam quoque insulam pari clade premebat.
 Erant ibidem eo tempore multi nobilium simul & medio-
 crium de gente Anglorum, qui tempore Finani & Colmani
 episcoporum, relicta insula patria, vel diuinæ lectionis, vel 10
 continetioris vitæ gratia illò secesserant. Et quidam quidem
 mox se monasticæ conuersationi fideliter mancipauerunt, al-
 lii magis circumeundo per cellas magistrorum lectioni ope-
 ram dare gaudebant. Quos omnes Scoti libentissimè susci-
 pientes, victum eis quotidianum sine precio, libros quoque 15
 ad legendum, & magisterium gratuitum præbere curabant.
 Erant inter hos duo iuuenes magnæ indolis de nobilibus An-
 glorum Edelhun & Ecgbert, quorum prior frater fuit Edil-
 hū viri æque Deo dilecti, qui & ipse æuo sequente Hyberniam
 gratia legendi adiit, & bene instructus patriam rediit, atque e- 20
 piscopus in prouincia Lindisse factus, multo ecclesiam tem-
 pore nobilissimè rexit. Hi ergo quum essent in monasterio,
 quod lingua Scotorum Rathmelfigi appellatur, & omnes so-
 cii ipsorum vel mortalitate de sæculo rapti, vel per alia essent
 loca dispersi, correpti sunt ambo morbo eiusdè mortalitatis, 25
 & grauissimè afflicti. E quibus Ecgbert (sicut mihi referebat
 quidam veracissimus & venerandæ canitiei presbyter, qui se
 hæc ab ipso audisse perhibebat) cum se æstimaret esse moritu-
 rum, egressus est tempore matutino de cubiculo, in quo infir-
 mi quiescebant, & residens solus in loco oportuno, coepit se- 30
 dulus cogitare de actibus suis, & compunctus memoria pec-
 catorum suorum faciem lachrymis abluabat, atque intimo ex
 corde Deū precabatur, ne adhuc mori deberet, priusquam vel
 præteritas negligentias, quas in pueritia siue infantia comise-
 rat, perfectius ex tẽpore castigaret, vel in bonis se operibus abũ 35
 dãtius exerceret. Vouit etiã votũ, quia adeo peregrinus viuere
 vellet, vt nunquã in insulã, in qua natus est, id est, Britannia
 rediret:

rediret, quòd præterfolennem canonici temporis psalmodiã
 (si non valitudo corporis obsisteret, quotidie psalterium totũ
 in memoriam diuinæ laudis decantaret, quòd in omni septi-
 mana diem cum nocte ieiunus transiret. Cumque finitis la-
 5 chrimis præcibus & votis domum rediret, inuenit sodalem
 dormientem, & ipse quoque lectulum conscendens, cœpit in
 quietem membra laxare, & quum paululum quiesceret, exper-
 gefactus sodalis respexit eũ, & ait: O frater Ecgberte, ò quid fe-
 cisti? Sperabam quia pariter ad vitam æternam intratemus.
 10 Verumtamen scito, quia quæ postulasti accipies. Didicerat
 enim per visionem & quid ille petisset, & quia petita impe-
 trasset. Quid multa? Ipse Edilhun proxima nocte defunctus
 est. At verò Ecgbert decussa molestia ægritudinis conua-
 luit, ac multo post tempore viuens, acceptumque sacerdotii
 15 gradum condignis ornans actibus, post multa virtutum bona
 vt ipse desiderabat nuper, id est anno dominicæ incarnationis
 septingentesimo vicesimo nono, cum esset ipse annorum no-
 naginta migravit ad regna cælestia. Duxit autem vitã in ma-
 gna humilitatis, mansuetudinis, continentie, simplicitatis, &
 20 iustitiæ perfectione. Vnde & genti suæ, & illis in quibus e-
 xulabat nationibus Scotorum siue Pictorum, & exemplo vi-
 uendi, & instantia docendi, & auctoritate corripiendi, & pieta-
 te largiendi de his quæ à diuitibus acceperat multum profuit.
 Addidit autem votis quæ diximus, vt in quadragesima sem-
 25 per non plus quam semel in die reficeretur, non aliud quã pa-
 nem ac lac tenuissimum & hoc cum mensura gustaret. Quod
 videlicet lac pridie nouum in fiala ponere solebat & post no-
 ctem ablata superficie crassiore ipse residuum cum modico
 (vt diximus) panẽ bibebat. Cuius modum continentie etiam
 30 quadraginta diebus ante natiuitatem domini, totidem quo-
 que post peracta solennia penthecostes, hoc est, quinquagesi-
 mæ semper obseruare curabat.

35 Vt defuncto Tuda Vilfrid in Gallia Leadda, apud Occidentales
 Saxones in prouincia Nord Humborum sint or-
 dinari episcopi.

CAP. XXVIII.

Interea rex Alchfrid misit Vvilfridum presby-
 terum ad regem Galliarū, qui eum sibi suisq;
 consecrari faceret episcopum. At ille misit illum
 ordinandum ad Agilbertum, de quo supra di-
 ximus, qui relicta Britannia Parisiacę ciuitatis 5
 factus erat episcopus, & consecratus est magno cum honore
 ab ipso, conuenientibus plurimis episcopis in vico regio qui
 vocatur In compendio. Quo adhuc intransmarinis partibus
 post ordinationem demorante, imitatus industriã filii regis
 Osvvi, misit Cantiam virum sanctum, modestum moribus, 10
 scripturarum lectione sufficienter instructum, & ea quæ agen-
 da in scripturis didicerat operibus solerter exequentem, qui
 Eboracensis ecclesię ordinaretur episcopus. Erat autem pres-
 byter vocabulo Ceadda, frater reuerēdisimi antistitis Ceddi
 cuius sæpius meminimus, & abbas monasterii illius, quod vo 15
 catur Lestingaheu. Misitq; rex cum eo presbyterū suum voca-
 bulo Eadhedum, qui postea regnante Ecgfrido Rhypensis ec-
 clesię præful factus est. Verū illi Cantiam peruenientes inue-
 nerunt Archiepiscopū Deusdedit iam migrasse de sæculo, &
 necdum alium pro eo constitutum fuisse pontificem. Vnde 20
 diuerterunt ad prouinciam Occidentalium Saxonum, vbi e-
 rat Vvini episcopus, & ab illo est vir præfatus consecratus an-
 tistes, assumptis in societatem ordinationis duobus de Brito-
 num gente episcopis, qui dominicum paschæ diem, vt sæpius
 dictum est, secus morem canonicum à quarta decima vsque 25
 ad vicesimam primam lunam celebrant. Non enim erat tunc
 ullus, excepto illo Vvini, in tota Britannia canonicè ordina-
 tus episcopus. Consecratus ergo in episcopatū Ceadda, maxi-
 mam mox cœpit ecclesiasticæ veritati & castitati curam im-
 pendere, humilitati, continentię, lectioni operã dare, oppida, 30
 rura, casas, vicos, castella propter euangelizandum non equi-
 tando sed apostolorum more pedibus incedendo peragrarẽ.
 Erat enim discipulus Aidani, eisdemque actibus ac moribus
 iuxta exemplum eius ac fratris sui Ceddi suos instituere cura-
 uit auditores. Veniens quoque Britanniam Vvilfridus iam e- 35
 piscopus factus, & ipse per plura catholicę obseruationis mo-
 deramina ecclesiis Anglorum sua doctrina contulit. Vnde
 factum est, vt crescente per dies institutione catholica, Scoti
 omnes

omnes qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent,
aut suam redirent ad patriam.

5 **Vt** Vvighardus presbyter ordinandus in Archiepiscopum de Britannia
sit missus Romam, quem remissa mox scripta Papæ
ibidem obisse narrauerunt.

CAP. XXIX.

10 **I**s temporibus reges Anglorum nobilissimi,
Osvvi prouincię Nordan Humbrorum, & Ecg-
bert Cantuariorū, habito inter se consilio, quid
de statu ecclesię Anglorum esset agendum: in-
tellexerat enim veraciter Osvvi, quāuis edu-
catus à Scotis, quia Romana esset catholica & apostolica ec-
clesia. Assumpserunt cum electione & consensu sanctę eccle-
15 się gentis Anglorum virum bonū & aptum episcopatu pre-
sbyterū, nomine Vvighardū, de clero Deus dedit archiepiscopi
& hunc antistitē ordinādum Romā miserunt, quatenus acce-
pto ipse gradu archiepiscopatus, catholicis per oēm Britannia
ecclesiis Anglorū ordinare posset antistite. Verū Vvighardus
20 Romā perueniēs, priusquā consecrari in episcopū posset, mor-
te præreptus est, & huiusmodi literę regi Osvvio Britanniam
remissę sunt. ¶ Domino excellentissimo filio Osvvio regi Sa-
xonum Vitalianus episcopus seruus seruorum Dei. Desyde-
rabiles literas excellentiæ vestrę suscepimus, quas relegentes,
25 cognouimus eius piissimam deuotionem, feruentissimum-
que amorem, quem habet propter beatam vitam. Et quia de-
xtera Domini protegente, ad veram & apostolicam fidem
sit conuersus, sperans, vt sicut in sua gente regnat, ita & cum
Christo in futuro conregnare. Benedicta igitur gens quę talē
30 sapientissimum & Dei cultorem promeruit habere regem.
Quia nō solum ipse Dei cultor existit, sed etiam omnes sub-
iectos suos meditatatur die ac nocte ad fidem catholicam atq;
apostolicam pro suę animę redēptione conuerti. Quis enim
audiens hęc suauia non lætetur? Quis non exultet & gaudeat
35 in his piis operibus? Quia & gens vestra christo omnipotenti
Deo credidit, secundum diuinorum prophetarū voces, sicut
scriptum est in Esaia: In die illa radix Iesse qui stat in signum
populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Et iterum: Audite

insulæ, & attendite populi de longè. Et post paululum: Parum
 inquit, est vt mihi sis seruus ad suscitâdas tribus Iacob, & facies
 Israëli conuertendas. Dedi te in lucē gentium, vt sis salus mea
 vsque ad extremum terræ. Et rursus: Reges videbunt, & con-
 surgent principes, & adorabunt. Et post pusillum: Dedi te in 5
 fœdus populi, vt suscitares terram, & possideres hēditates dis-
 sipatas, & diceres his qui vincti sunt, exite. Et his qui in tene-
 bris, reuelamini. Et rursus: Ego dominus vocaui te in iustitia,
 & apprehendi manum tuam, & seruaui, & dedi te in lucem gē-
 tium, & in fœdus populi, vt aperires oculos cęcorū, & educeres 10
 de conclusione vinctum de domo carceris sedentē in tenebris.
 Ecce excellentissime fili, quàm luce clarius est, non solū de vo-
 bis, sed etiam de omnibus prophetarū gentibus, quòd sint cre-
 dituræ in Christo omnium conditore. Quamobrē oportet ve-
 stram celsitudinē, vtpote membrum existens Christi, in omni 15
 bus piam regulā sequi perenniter principis apostolorū, siue in
 pascha celebrâdo, siue in omnibus quæ tradiderunt sancti apo-
 stoli Petrus & Paulus, qui vt duo luminaria cæli illumināt mū-
 dum, sic doctrina eorū corda hominum quotidie illustrat cre-
 dentium. Et post nonnulla quibus de celebrando per orbem 20
 totum vno vero pascha loquitur. Hominē deniq;, inquit, doci-
 bilē, & in omnibus ornatum antistitē secundum vestrorū scri-
 ptorum tenorē minime valuimus nunc reperire, pro longin-
 quitate itineris. Profecto enim dū huiusmodi apta repertaq;
 persona fuerit, eum instructum ad vestrā dirigemus patriā, vt 25
 ipse & viua voce & per diuina oracula omnem inimici ziza-
 niam ex omni vestra insula cum diuino nutu eradicet. Munu-
 scula à vestra celsitudine beato principi apostolorum directā,
 pro æterna eius memoria suscepimus, gratiasq; ei agimus, ac
 pro eius incolumitate iugiter Deum deprecamur cum Christi 30
 lero. Itaq; qui hæc obtulit munera de hac subtractus est luce
 situsq; ad limina apostolorū, pro quo valde sumus cōtristati cū
 hic esset defunctus. Verūtamē gerulis harū nostrarū literarū ve-
 stris missis & beneficia sanctorū martyrum, hoc est, reliquias
 beatorum apostolorum Petri & Pauli & sanctorum martyrorū 35
 Laurentii, Iohannis, & Pauli, & Gregorii, atque Panchratii
 eis fecimus dari, vestræ excellentiæ profecto omnes contra-
 dendas. Nam & coniugi vestræ, nostræ spirituali filiæ, di-
 reximus

reximus per præfatos gerulos crucem clauem auream habentem, de sacratissimis vinculis beatorum apostolorum Petri & Pauli. De cuius pio studio cognoscentes tantum cuncta fedes apostolica vna nobiscum letatur, quantum eius pia opera coram Deo flagrant & vernant. Festinet igitur quæsumus vestra celsitudo (vt optamus) totam insulam suam Deo Christo dicere. Habet enim profecto protectorem humani generis redemptorem Dominum nostrum Iesum Christum, qui ei cuncta prospera impartiet, vt nouum Christi populum coaceruet, catholicam ibi & apostolicam constituens fidem. Scriptum est enim: Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adicientur vobis. Nimirum enim quærit & impetrabit, & ei omnes suæ insulæ (vt optamus) subdentur. Paterno itaque affectu salutantes vestram excellentiam, diuinam iugiter precamur clementiam, quæ vos vestrosque omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, vt cum Christo in futuro regnetis sæculo. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat. Quis sane pro Vvighardo repertus ac dedicatus sit antistes, libro sequente oportunius dicetur.

20 Vt Orientales Saxones tempore mortalitatis ad idololatriam reuersi, sed per instantiam Iarumanni episcopi mox sint ab errore correcti.

CAP. XXX.

25 Eodem tempore prouinciæ Orientalium Saxonum post Gvvidhelmum (de quo supra diximus) præfuerunt reges Sighere & Sebbi, quamuis ipsi regi Merciorum Vvlfhere subiecti. Quæ videlicet prouincia cum præfata mortalitatis clade premeretur, Sighere cum sua parte populi relictis Christianæ fidei sacramentis ad apostasiam conuersus est. Nam & ipse rex & plurimi de plebe siue optimatibus diligentes hanc vitam & futuram non quærentes, siue etiam non esse credentes, cœperunt fana quæ derelicta erant restaurare, & adorare simulachra, quasi per hæc possent à mortalitate defendi. Porro socius eius & coheres regni eiusdem Sebbi magna fidem perceptam cum suis omnibus deuotione seruauit, & magna (vt in sequentibus dicemus) vitam fidem felicitate cōpleuit. Quod vbi rex Vvlfhere comperit, fidem videlicet prouinciæ ex parte profanatum, misit ad corrigendum errorem reuocandamque ad fidem veritatis prouinciã Iarumannum episcopum, qui successor

erat Trumhere, qui multa agens solertia iuxta quod mihi pre-
 sbyter, qui comes itineris illi & cooperatores verbi extiterat, re-
 ferebat. Erat enim religiosus & bonus vir longè lateque om-
 nia peruagatus, & populum & regem præfatum ad viam iu-
 stitiæ reduxit, adeò vt relictis siue destructis fanis arisq; quas
 fecerant, aperirent ecclesias, ac nomen Christi cui contradixe-
 rant, confiteri gauderent, magis cum fide resurrectionis
 in illo mori, quam in perfidiæ sordibus inter ido-
 la viuere cupientes. Quibus ita gestis, &
 ipsi sacerdotes, doctoresq; eorum domum redie-
 re lætantes. 10

Ecclesiasticæ historiæ gentis Anglorum
 Libri tertii.

FINIS.

Ecclesiasticæ historiæ gentis Anglorum Liber III.

5 Vt defuncto Deusdedit wighart ad suscipiendum episcopatum Romam
fit missus: sed illo ibidem defuncto Theodorus Archiepisco-
pus ordinatus, & cum Adriano abbate sit Britan-
niam missus.

CAP. I.

10 **A** NNO memorato præfatæ eclipsis, & mox
sequenti pestilentie, quo & Colman episcopus
vnanimæ catholicorum intentione superatus, ad
suos reuersus est, Deusdedit sextus ecclesiæ Do-
rouernensis episcopus obiit, pridie iduum Iulia
15 rum. Sed & Erconbert rex Cantuariorū eodem mense ac die
defunctus Ecgberto filio sedem regni reliquit, quam ille sus-
ceptam per nouem annos tenuit. Tunc cessante non pauco
tempore episcopatu, missus est Romam ab ipso simul & à re-
ge Nordan Humbrorum Osuvi (vt in præcedenti libro dixi-
20 mus) Vvighart presbyter, vir in ecclesiasticis disciplinis do-
ctissimus de, genere Anglorum petentibus ecclesiæ An-
golorum episcopum ordinari: missis pariter apostolico papæ
donariis & aureis atque argenteis vasis non paucis. Qui vbi
Romam peruenit, cui sedi apostolicæ tempore illo Vitalia
25 nus præerat, postquam itineris sui causam præfato papæ apo-
stolico patefecit, non multo post & ipse & omnes penè qui cū
eo aduenerant socii, pestilentia superueniente, deleti sunt. At
apostolicus papa habito de his cōsilio quæsiuit sedulus quem
ecclesiis Anglorum Archiepiscopum mitteret. Erat autem
30 in monasterio Niridano, quod est non longè à Neapoli Cam-
paniæ abbas Adrianus vir natione Afer, sacris literis diligen-
ter imbutus, monasterialibus simul & ecclesiasticis discipli-
nis institutus, Græcè pariter et latinè linguæ peritissimus. Hūc
ad se accitum papa iussit, episcopatu accepto, Britanniam ve-
35 nire. Qui indignum se tanto gradui respondens, ostendere pos-
se se dixit alium, cuius magis ad suscipiendum episcopatum
& eruditio conueniret & ætas. Cumq; monachum quendam
de vicino virginum monasterio nomine Andream pontifici

offerret, hic ab omnibus, qui eum nouere, dignus episcopatu iudicatus est: verum pondus corporeæ infirmitatis, ne episcopus fieri posset, obstitit. Et rursus Adrianus ad suscipiendum episcopatum actus est. Qui petiit inducias, si forte alium, qui episcopus ordinaretur, ex tempore posset inuenire. Erat ipso tempore Romæ monachus Adriano notus, nomine Theodorus, natus ex Tharso Cilicię, vir & seculari & diuina literatura, Gręcę & Latinę instructus, probus moribus, & ætate venerandus, id est, annos habens ætatis .66. Hunc offerens Adrianus pontifici, vt episcopus ordinaretur, obtinuit, his tamen conditionibus interpositis, vt ipse eum perduceret Britanniam, eo quod iam bis partes Galliarum diuersis ex causis adiisset, & ob id maiorem huius itineris peragendi notitiam haberet, sufficiensque esset in possessione hominum priorum. Et vt ei doctrinę cooperatore existens diligenter attenderet, ne quid ille contrarium veritati fidei Gręcorum more in ecclesiam cui preesset introduceret. Qui subdiaconus ordinatus, quatuor expectauit menses, donec illi coma cresceret, quo in coronam tonderi posset. Habuerat enim tonsuram more Orientalium sancti Pauli apostoli. Qui ordinatus est à Vitaliano papa, anno dominicę incarnationis .668. sub die .7. kalendarum Aprilium dominica, & ita vna cum Adriano .6. kalendas Iunias Britanniam missus est. Qui cum pariter per mare ad Massiliam, & deinde per terram Arelatensem peruenissent, & tradidissent Ioanni archiepiscopo ciuitatis illius scripta commendatitia Vitaliani pontificis, retenti sunt ab eo, quousque Ebroinus maior domus regię copiam pergendi quoquo vellent tribuit eis. Qua accepta Theodorus profectus est ad Agilbertum Parisiorum episcopum, de quo superius diximus, & ab eo benigne susceptus, & multo tempore habitus est. Adrianus verò perrexit primū ad Emmesenonum, & postea ad Faronem Meldorum episcopos & bene cum eis diutius fuit. Coegerat enim eos imminens hyems, vt vbiunque potuissent quieti manerent. Quod cum nuntii certi narraissent regi Ecgberto adesse scilicet episcopum, quem petierant à Romano antistite, in regno Francorum, misit illò continuo Redfridum præfectum suum ad adducendum eum. Quo cum peruenisset, assumpsit Theodorum cum Ebroini licentia, & perduxit eum ad portum, cui nomen est Quentavvic, vbi fatigatus infirmitate aliquantisper moratus est, & cum conualescere

Anglorum Liber III. 191

cere cœpisset, nauigauit Britannia. Adrianum aut Ebroinus re-
tinuit, quonia suspicabatur eum habere aliquam legationem impera-
toris ad Britannia reges aduersus regnum, cuius tunc ipse maxi-
ma cura gerebat. Sed cum tale nihil illum habere vel habuisse ve-
5 raciter cœperisset, absoluit eum, & post Theodorum ire permisit.
Qui statim ut ad illum peruenit, dedit ei monasterium beati Pe-
tri apostoli, ubi archiepiscopi Cantia sepeliri, ut prefatus sum,
solent. Præceperat enim Theodoro abeunti dominus Papa
apostolicus, ut in diocesi sua prouideret & daret ei locum, in
10 quo cum suis apte degere potuisset.

Ut Theodoro cuncta peragrante, Anglorum ecclesie cum catholica veri-
tate literarum quoque sanctorum cœperint studiis imbui, & ut Putta
pro Damiano Rhofensis ecclesie sit factus episcopus.

CAP. II.

15 **P**eruenit autem Theodorus ad ecclesiam suam se-
cundo postquam consecratus est anno, sub die se-
xto kalendarum Iuniarum dominica, & fecit in ea
annos viginti & unum, menses tres, dies viginti
sex. Moxque peragrata infula tota quaquauersum
20 Anglorum gentes morabantur (nam & libentissimè ab om-
nibus suscipiebatur atque audiebatur) rectum viuendi ordinem,
ritum celebrandi pasche canonicum, per omnia comitante &
cooperante Adriano disseminabat. Hicque primus erat archiepi-
scopus, cui omnis Anglorum ecclesia manus dare consentiret.
25 Et quia literis sacris simul & secularibus, ut diximus, abundan-
ter ambo erant instructi, congregata discipulorum caterua, scien-
tia salutaris quotidie flumina in rigandis eorum cordibus ema-
nabant. Ita ut etiam metricæ artis, astronomicæ, & arithmeti-
cæ, ecclesiasticæ disciplinam inter sacrorum apicum volumina suis
30 auditoribus contraderent. Indicio est, quod usque hodie super-
sunt de eorum discipulis, qui Latinam, Græcamque linguam æque ut
propriam in qua nati sunt norunt. Neque unquam profus ex quo Bri-
tanniam petierunt Angli foeliciora fuere tempora, dum & fortissimos
christianosque habentes reges cunctis barbaris nationibus essent
35 terrori, & omnium vota ad nuper audita cælestis regni gaudia
penderent. Et quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri,
haberent in promptu magistros qui docerent. Et sonos
cantandi in ecclesia, quos catenus in Cantia tantum nouerant,

ab hoc tempore per omnes Anglorum ecclesias discere cœperunt. Primusque excepto Iacobo (de quo supra diximus) cantandi magister Nordan Humbrorum ecclesiis Eddi cognomento Stephanus fuit inuitatus de Cantia à reuerendissimo viro Vvilfrido, qui primus inter episcopos, qui de Anglorum gente essent, catholicum viuendi morem ecclesiis Anglorum tradere didicit. Itaque Theodorus perlustrans vniuersa, ordinabat locis oportunis episcopos, & ea quæ minus perfecta repperit, his quoque iuuantibus corrigebat. In quibus & Ceadda episcopum cum argueret, nõ fuisse ritè consecratum, respondens ipse voce humillima dixit: Si me, inquit, nosti episcopatum non ritè suscepisse, libenter ab officio discedo. Quippe qui neque me vnquam hoc esse dignum arbitrabar, sed obediētia causa iussus subire hoc quãuis in dignus consensi. At ille audiens humilitatē responsionis eius dixit: Non eū episcopatum dimittere debere, sed ipse ordinationem eius denuo catholica ratione consummauit. Eo autem tempore quo defuncto Deus dedit, Dorouernensis ecclesię episcopus querebatur, ordinabatur, mittebatur. Vvilfridus quoque de Britannia Galliam ordinandus est missus. Et quoniam ante Theodorū rediit ipse etiam in Cantia, presbyteros & diaconos vsque dū archiepiscopus ad sedem suam perueniret, ordinabat. At ipse veniens mox in ciuitate Rhofi, vbi defuncto Damiano, episcopatus iam diu cessabat, ordinauit virum magis ecclesiasticis disciplinis institutum, & vitę simplicitate contentum, quàm in sæculi rebus strennum, cui nomen erat Putta, maximè autem modulandi in ecclesia more Romanorum, quem à discipulis papæ Gregorii didicerat, peritum.

Vt Ceadda, de quo supra dictum est, prouinciæ Merciorum sit episcopus datus, & de vita & obitu & sepultura eius. 30

CAP. III.

O tempore prouinciæ Merciorum rex Vulfhere præfuit, qui cum mortuo Iarumanno sibi quique suis que à Theodoro episcopum dari peteret, non eis nouum voluit ordinare episcopum, sed postulauit à rege Osvvjo, vt illis episcopus Ceadda

da daretur. Qui tunc in monasterio suo, quod est, in Lestinga
 he quietam vitā agebat, Vvilfrido administrante episcopatū
 Eboracensis ecclesiæ nec non & omniū Nordā Humbrorū,
 sed & Pictorum, quousque rex Osuvi imperium protendere
 5 poterat. Et quia moris erat eidem reuerendissimo antistiti o-
 pus euangelii magis ambulando per loca quam equitando
 perficere, iussit eum Theodorus, vbicunque longius iter in-
 staret equitare, multumque renitentem studio & amore pii
 laboris, ipse eum manu sua leuauit in equum, quia nimirum
 10 sanctum esse virum comperit, atque equo vehi quo esset neces-
 se compulit. Susceptum itaque episcopatum gentis Mercio-
 rum simul & Lindissarorum Ceadda iuxta exempla patrum
 antiquorum in magna vitæ perfectione administrare curauit.
 Cui etiam rex Vulfhere donauit terram quinquaginta fami-
 15 liarum ad construendum monasterium in loco qui dicitur
 Etbearue, id est, ad nemus in prouincia Lindissi, in quo vsque
 hodie instituta ab ipso regularis vitæ vestigia permanent. Ha-
 buit autem sedem episcopalem, in loco qui vocatur Liccid-
 feld in quo & defunctus ac sepultus est, vbi vsq; hodie sequen-
 20 tium quoque prouinciæ illius episcoporum sedes est. Fecerat
 verò sibi mansionem non longè ab ecclesia remotiorem, in
 qua secretius cum paucis, id est, septem siue octo fratribus quo-
 ties à labore & ministerio verbi vacabat, orare ac legere sole-
 bat. Qui cum in illa prouincia duobus annis ac dimidio eccle-
 25 siam gloriosissimè rexisset, adfuit superno dispensante iu-
 dicio, tempus de quo loquitur Ecclesiastes. Quia tempus mit-
 tendi lapides & tempus colligendi. Superuenit namque cla-
 des diuinitus missa, quæ per mortem carnis viuos ecclesiæ la-
 pides, de terrenis sedibus ad ædificium cæleste transferret.
 30 Cumque plurimis de ecclesia eiusdem reuerendissimi antisti-
 tis de carne subtractis veniret hora ipsius, vt transfiret ex hoc
 mundo ad dominū, contigit die quadam, vt in præfata man-
 sione fortè ipse cum vno tantum fratre, cui vocabulum erat
 Ovvinus cōmoraretur, ceteris eius sociis pro causa opportu-
 35 tuna ad ecclesiam reuersis. Erat autem idem Ovvinus mona-
 chus magni meriti & pura intentione supernæ retributionis
 mundum derelinquens, dignusque per omnia, cui dominus
 specialiter sua reuelaret archana, dignus cui fidē narranti au-
 dientes

tes accommodarent. Venerat enim cum regina Edildride de
 prouincia Orientalium Anglorum, eratq; primus ministro-
 rum, & princeps domus eius. Qui cum crescente fidei feruore
 sæculo abrenunciare disponderet, nõ hoc segniter fecit, sed adeo
 se mûdi rebus exiit, vt relictis omnibus quæ habebat, simplici
 tantû habitu indutus, & securim, atq; asciã in manu ferēs, veni-
 ret ad monasteriũ eiusdẽ reuerendissimi patris, quod vocatur
 Lestighen. Non enim ad otiũ, vt quidã, sed ad laborẽ se mo-
 nasterium intrare signabat, quod ipsum etiam factõ monstra-
 uit: nam quo minus sufficiebat meditationi scripturarum, eo
 amplius operi manuum studium impendebat. Denique cum
 episcopo in præfata mansione pro suæ reuerẽtia deuotionis in-
 ter fratres habitus, cum illi intus lectioni vacabant, ipse foris,
 quæ opus esse videbantur, operabatur. Qui cum die quadã ta-
 le aliquid foris àgeret, digressis ad ecclesiam sociis, vt dicere cœ-
 peram, & episcopus solus in oratorio loci lectioni vel oratio-
 ni operam daret, audiuit repente, vt postea referebat, vocem
 suauissimam cantantium atq; lætantiũ de cælo ad terras vsque
 descendere: quam videlicet vocem ab Euro austro, id est, ab al-
 to brumalis exortam, primò se audisse dicebat, ac deinde pau-
 latim eam sibi appropinquare, donec ad tectum vsque orato-
 rii in quo erat episcopus perueniret, quod ingressa totum im-
 pleuit atque in gyro circũdedit. At ille dum sollicitus in ea quæ
 audiebat animum intenderet, audiuit denuo transacto quasi
 horẽ spatio ascendere de tecto eiusdẽ oratorii idem lætitiæ can-
 ticum, & ipsa qua venerat via ad cælos vsq; cum ineffabili dul-
 cedine reuertĩ. Qui cum aliquantulum horæ quasi attonitus
 maneret, & quid hoc esset solerti animo scrutaretur, aperuit
 episcopus fenestram oratorii, & sonitum manu faciens, vt sæ-
 pius consuevit, si quis foris esset ad se intrare præcepit. Introi-
 uit ille concitus. Cui dixit antistes: Vade cito ad ecclesiam, &
 hos septem fratres huc venire facito, tu quoque simul adesto.
 Qui cum venissent, primò admonuit eos, vt virtutem dilectio-
 nis & pacis ad inuicem & ad omnes fideles seruarent. Institu-
 ta quoq; disciplinæ regularis, quæ vel ab ipso didicissent, & in
 ipso vidissent, vel in patrum præcedentium factis siue dictis in-
 uenissent, indefessa instantia sequerentur. Deinde subiunxit,
 diem sui obitus iam proximè instare. Namq; hospes, inquit,
 ille

nissent, indefessa instatia sequerentur. Deinde subiunxit diem
 sui obitus iam proximè instare. Namque hospes, inquit,
 ille amabilis, qui fratres nostros visitare solebat, ad me quo-
 que hodie venire, meque de sæculo euocare dignatus est.

5 Propter quod reuertentes ad ecclesiam, dicite fratribus vt &
 meum exitum Domino precibus commendent, & suum
 quoque exitum (cuius hora incerta est) vigiliis, orationibus,
 bonis operibus præuenire meminerint. Cumq; hæc & huius-
 modi plura loqueretur, atque illi percepta eius benedictione

10 iam multum tristes exissent, rediit ipse solus qui cælesti
 audierat, & prosternens se in terram. Obsecro, inquit,
 pater licet ne aliquid interrogare? Interroga, inquit, quod
 vis. At ille: Obsecro, inquit, vt dicas quod erat canticum il-
 lud lætantium, quod audiui venientium de cælis super ora-

15 torium hoc, & post tempus redeuntium ad cælos. Respon-
 dit ille, si vocem carminis audiuisti, & cælestes superuenire
 cœtus cognouisti, præcipio tibi in nomine Domini ne hoc
 cuiquam ante meum obitum dicas. Reuera autem angelo-
 rum fuere spiritus, qui me ad cælestia, quæ semper amabam

20 ac desyderabam, præmia vocare venerunt, & post dies se-
 ptem se redituros, ac me secum adducturos esse promise-
 runt. Quod quidem, ita vt ei prædictum erat, opere
 completum est. Nam confestim languore corporis tactus
 est, & hoc per dies ingrauescente, septimo (vt promissum ei

25 fuerat) die postquam obitum suum Dominici corporis, &
 sanguinis perceptione muniuit, soluta ab ergastulo corporis
 anima sancta ducentibus, vt credi fas est, angelis comiti-
 bus æterna gaudia petiuit. Non autem mirum, si diem
 mortis vel potius diem Domini lætus aspexit, quem sem-

30 per vsque dum veniret sollicitus expectare curauit. Namque
 inter plura continentia, humilitatis, doctrinae, orationis,
 voluntariae paupertatis, & cæterarum virtutum merita, in-
 tantum erat timori Domini subditus, intantum nouissi-
 morum suorum in omnibus operibus suis memor, vt sicut

35 mihi quidam frater, de iis qui me in scripturis diuinis eru-
 diebant, & erat in monasterio ac magisterio illius educatus
 vocabulo Trumbert, referre solebat, si fortè legente eo
 vel

vel aliud quid agente, repente flatus venti maior assurgeret,
 continuò misericordiam domini inuocaret, & eam generi
 humano propiciari rogaret. Si autem violentior aura infiste-
 ret, iam clauso codice procideret in faciem, atq; obnixius ora-
 tioni incumberet. At si procella fortior aut nimbus perurge
 5 ret, vel etiam corusci ac tonitrua terras & aëra terrerent, tunc
 veniens ad ecclesiam sollicitus orationibus ac psalmis, donec
 serenitas aëris rediret, fixa mente vacaret. Cumque inter-
 rogaretur à suis, quare hoc faceret: respondebat, non le-
 gistis: Quia intonuit de cælo Dominus, & altissimus de- 10
 dit vocem suam. Misit sagittas suas, & dissipauit eos: fulgu-
 ra multiplicauit, & conturbauit eos: Mouet enim aëra Domi-
 nus, ventos excitat, iaculatur fulgura, de cælo intonat, vt terri-
 genas ad timendum se suscitet, vt corda eorum in memoriam
 futuri iudicii reuocet, vt superbiam eorum dissipet, & contur
 15 bet audaciã, reducto ad mentẽ tremendo illo tempore quan-
 do ipse cælis ac terris ardētibus venturus est in nubibus cū po-
 testate magna ac maiestate, ad iudicandos viuos ac mortuos.
 Propter quod, inquit, oportet nos admonitioni eius cælesti
 debito cum timore & amore respondere, vt quotiens aëre cõ 20
 moto, manum quasi ad feriendũ minitans erexerit, nec adhuc
 tamen percutit, mox imploremus eius misericordiam, & di-
 scussis penetralibus cordis nostri, atque expurgatis vitiorum
 ruderibus, solliciti ne vnquam percuti mereamur, agamus.
 Conuenit autẽ reuelationi & relationi præfati fratris de obi- 25
 tũ huius antistitis etiam sermo reuerendissimi patris Ecgber-
 ti, de quo supra diximus, qui dudum cum eodem Ceadda a-
 dolescente & ipse adolescens in Hybernia monachicam in o-
 rationibus & continentia & meditatione diuinarum scriptu-
 rarum vitam sedulus agebat. Sed illo postmodum patriam 30
 reuerso, ipse peregrinus pro Domino vsque ad finem vitæ
 permanfit. Cùm ergo veniret ad eum longo post tempore
 gratia visitationis de Britannia vir sanctissimus & continen-
 tissimus vocabulo Higbald, qui erat abbas in prouincia Lin-
 dissi, & vt sanctos decebat, de vita patrũ priorum sermonem 35
 facerent, atque hanc æmulari gauderent, interuenit mentio re-
 uerendissimi antistitis Ceadda. Dixitq; Ecgbert: Scio homi-
 nem in hac insula adhuc in carne manentem, qui quum vir
 ille

ille de mundo transfret, vidit animam Ceddi fratris ipsius cū
 agmine angelorū descendentiū de cælo, & assumpta secum a-
 nima eius ad cælestia regna redire. Quod vtrum de se, an de
 alio aliquo diceret, nobis manet incertum: dum tamen hoc
 5 tantus vir dixit, quia verum sit, esse non possit incertū. Obiit
 autem Ceadda sexto die nonarum Martiarum, & sepultus est
 quidem primo iuxta ecclesiam sanctæ Marię, sed postmodū
 ibidem constructa ecclesia beatissimi principis apostolorum
 Petri, in eandem sunt eius ossa translata. In quo vtroq; loco ad
 10 iudiciū virtutis illius solent crebra sanitarum miracula opera-
 ri. Deniq; nuper phreneticus quidam dum per cuncta erran-
 do discurreret, deuenit ibi vespere, nescientibus siue non cu-
 rantibus loci custodibus, & ibi tota nocte requiescens, mane fa-
 nato sensu egressus, mirantibus & gaudentibus cunctis, quod
 15 idem ibi sanitatē domino largiente consequeretur, ostendit.
 Est autem locus sepulchri tumba lignea in modum domun-
 culi facta coopertus, habens foramen in pariete, per quod so-
 lent hi, qui causa deuotionis illò adueniunt, manum suam im-
 mittere, ac partem pulueris inde assumere. Quā cū in aquas
 20 miserint, atque has infirmantibus iumentis siue hominibus
 gustandas dederint, mox infirmitatis ablata molestia ad cupi-
 tē sospitatis gaudia redeunt. In cuius locum ordinauit Theo-
 dorus Vuinfridum virum bonū & modestum, qui sicut præ-
 decessores eius prouinciis Merciorum & Mediterraneorum
 25 Anglorum & Lindissarorum episcopatus officio præesset. In
 quibus cunctis Vulphere (qui adhuc supererat) sceptrum regni
 tenebat. Erat autem Vuinfridus de clero eius cui ipse successer-
 rat antistitis, & diaconatus officio sub eo non pauco tempore
 fungebatur.

30 Vt Colmanus episcopus reliquit a Britannia duo monasteria in Scotia, vnum
 Scotis alterum Anglis quos secum adduxerat, fecerit.

CAP. III.

35 **I**Nterea Colmanus qui de Scotia erat episcopus,
 relinquens Britanniam tulit secū omnes quos
 in Lindissarorum insula congregauerat Scotos:
 sed & de gente Anglorum viros circiter triginta
 P qui

qui vtrique monachicæ conuersationis erant studiis imbuti. Et relictis in ecclesia sua aliquot fratribus, primò venit ad insulam Hu, vnde erat ad prædicandum verbum Dei Anglorum genti destinatus. Deinde secessit ad insulam quandam parua, quæ ad Occidentalem plagam ab Hybernia procul secreta ferme Scotico Inhisbouinde, id est, insula vitulæ albæ nuncupatur. In hanc ergo perueniens construxit monasterium, & monachos inibi, quos de vtraque natione collectos adduxerat, collocauit. Qui cum inuicem concordare non possent, eo quòd Scoti tempore æstatis quo fruges erant colligendæ, relicto monasterio per nota sibi loca dispersi vagarentur: at verò hyeme succedente redirent, & his quæ Angli præparauerant, communiter vti desyderabant, quæsiuit Colmannus huic dissensionis remedium, & circumiens omnia propè vel longè, inuenit locum in Hybernia insula aptum monasterio construendo, qui lingua Scotorum Magio nominatur. Emitque partem eius nõ grandem ad construendum ibi monasterium à comite ad cuius possessionem pertinebat, ea conditione addita, vt proprio etiam, qui eis locum commodaret consistentes ibi monachi, Domino preces offerret. Et constructo statim monasterio, iuuante etiam comite & vicinis omnibus, Anglos ibidem collocauit, relictis in præfata insula Scotis. Quod videlicet monasterium vsq; hodie ab Anglis tenetur incolis: ipsum namque est quod nunc grande de modico effectum Iniugeo conuictè vocatur. Et conuersis iam dudum ad meliora instituta omnibus, egregium examen continet monachorum, qui de prouincia Anglorum ibidem collecti, ad exemplum venerabilium patrum sub regula & abbate canonico in magna continentia & sincérité proprio labore manuum viuunt.

De morte Oswi & Egberti regum, & de synodo facta ad locum Herudford, cui præsidebat archiepiscopus Theodorus, CAP. V

Nno dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo, qui est annus secundus ex quo Britanniam venit Theodorus, Oswi rex Nordanhumborum pressus est infirmitate qua & mortuus est, anno ætatis suæ. 58. Qui in tantum eo tempore tenebatur amore Romanæ

Romanæ & apostolicę institutionis, vt si ab infirmitate salua retur, etiam Romam venire, ibique ad loca sancta vitam finire disponderet, Vvilfridumque episcopum ducem sibi itineris fieri, promissa non parua pecuniarum donatione rogaret. Qui de
 5 functus die decima quinta kalendarum Martiarum Ecgfridū filium regni hæredem reliquit. Cuius anno regni tertio Theodorus cogit concilium episcoporum, vnà cum eis, qui canonica patrum statuta diligenter & nossent, magistris ecclesię pluribus. Quibus pariter congregatis, diligenter ea quę vnitati pa-
 10 cis ecclesiasticę congruerent, eo quo pontificem decebat animo, cœpit obseruanda docere. Cuius synodicę actionis huiusmodi textus est:

¶ In nomine domini Dei & saluatoris nostri Iesu Christi regnante in perpetuum ac gubernante ecclesiã suam eodẽ domino nostro Iesu Christo, placuit conuenire nos iuxta morem
 15 canonũ venerabiliũ tractaturos de necessariis ecclesię negotiis. Conuenimus aut̃ die .24. mensis Septẽbris, indiçtione prima, in loco qui dicitur Herudford. Ego quidem Theodorus quàmuis indignus ab apostolica sede destinatus Dorouernẽsis eccle-
 20 się episcopus, & confacerdos ac frater noster reuerendissimus Bisi Orientalium Anglorum episcopus, quibus etiam frater & confacerdos noster Vvilfridus NordanHumbrorum gentis episcopus per proprios legatarios affuit. Affuerunt & fratres ac confacerdotes nostri Putta episcopus Castelli Cantuariorum,
 25 quod dicitur Rotscheſter Leutherius episcopus Occidentalium Saxonũ, Vuinfridus episcopus prouincię Merciorum. Cumque in vnum conuenientes iuxta ordinem quique suum reſedissemus: Rogo, inquam, dilectissimi fratres propter timorem & amorem redemptoris nostri, vt in commune omnes pro
 30 nostra fide tractemus, vt quęque decreta ac diffinita sunt à sanctis ac probabilibus patribus incorruptè ab omnibus nobis seruentur. Hęc & alia quàm plura, quę ad charitatem pertinebāt vnitatemque ecclesię conseruandam, profecutus sum. Cumque expleſsem prolocutionem, interrogauĩ vnumquemque eorum
 35 per ordinem, si consentirent, ea quę à patribus canonicè sunt antiquitus decreta, custodire. Ad quod omnes confacerdotes nostri respondentes dixerunt: Optimè omnibus placet, quęque definierunt sanctorum canones patrum, nos quoque om-

nes alacri animo libentissimè seruare. Quibus statim protuli eundem librum canonum, & ex eodem libro decem capitula, quæ per loca notaueram: quia maximè nobis necessaria sciebam, illis coràm ostendi, & vt hæc diligentius ab omnibus susciperentur, rogavi.

¶ Primum capitulum, vt sanctum diem paschæ in commune omnes seruemus dominica post decimam quartam lunam primi mensis. Secundum, vt nullus episcoporum parrochiam alterius inuadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis. Tertium, vt quæque monasteria Deo consecrata nulli episcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter abstrahere. Quartum, vt episcopi monachi non migrent, de loco ad locum, hoc est, de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii abbatis, sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt. Quintum, vt nullus clericorum relinquens proprium episcopum passim quolibet discurrat, neque alicubi veniens absque commendatitiis literis sui præfulis suscipiatur. Quod si semel susceptus est, & noluerit inuitatus redire, & susceptor & is qui susceptus est excōmunicatiōi subiacebit. Sextum, vt episcopi atque clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato, nullique eorum liceat vllum officium sacerdotale absque permissu episcopi, in cuius parrochia esse cognoscitur, agere. Septimum, vt bis in anno synodus congregetur: sed quia diuersæ causæ impediunt, placuit omnibus in commune, vt kalendis Augusti in loco qui appellatur Clofeshooh semel in anno congregetur. Octauum, vt nullus episcoporum se præferat alteri per ambitionem, sed omnes agnoscant tempus & ordinem consecrationis suæ. Nonum capitulum in commune tractatum est, vt plures episcopi crescente numero fidelium auerentur, sed de hac re ad præsens filemus. Decimum pro coniugiis, vt nulli liceat nisi legitimum habere cōnubium. Nullus incestū faciat, nullus coniugem propriam, nisi vt sanctum euangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quod si quisquā propriam expulerit coniugem legitimo sibi matrimonio coniunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur: sed

ita

ita permaneat, aut propriè reconcilietur coniugi. His itaque capitulis in commune tractatis ac diffinitis, vt nullum deinceps ab aliquo nostrum oriatur contentionis scandalum, aut alia præ aliis diuulgarentur, placuit vt quæque diffinita sunt, vnusquisque nostrum manus propriæ subscriptione confirmaret. Quam sententiam diffinitionis nostræ Titillo notario scribendam dictaui, actum in mense & indictione supra scriptis. Quisquis igitur contra hanc sententiam iuxta decreta canonum, nostrâ etiam consensione ac subscriptione manus nostræ confirmatam, quoquo modo venire, eamque infringere tentauerit, nouerit se ab omni officio sacerdotali & nostra societate separatum. Diuina nos gratia in vnitae sanctæ ecclesie suæ viuentes custodiat incolumes. Facta autem est hæc synodus anno ab incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo tertio, quo anno rex Cantuariorum Ecgbert mense Iulio obierat, succedente in regnum fratre Lothere, quod ipse annos vndecim & menses septem tenuit. Bisi autem episcopus Orientalium Anglorum, qui in præfata synodo fuisse perhibetur, ipse erat successor Bonifacii, cuius supra meminimus, vir multæ sanctitatis & religionis. Nam Bonifacio post decem & septem annos episcopatus sui defuncto, episcopus pro eo Theodoro ordinante factus est. Quo adhuc superstitite, sed grauissima infirmitate ab administrando episcopatu prohibito, duo sunt pro illo Aecci & Badvine electi & consecrati episcopi: ex quo vsque hodie prouincia illa duos habere solet episcopos.

Vt deposito Vinfrido Sexuulfus episcopatum eius acceperit, & Earcant valdus Orientalibus Saxonibus sit episcopus datus.

CAP. VI.

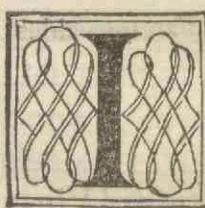
30 **N**on multo post hæc elapso tempore offensus à Vinfrido Merciorum episcopo per meritum cuiusdam inobedienciæ Theodorus archiepiscopus deposuit eum de episcopatu, post annos accepti episcopatus non multos, & in loco eius ordinauit episcopum Sexuulfum, qui erat constructor & abbas monasterii, quod dicitur Medeshæstedi in regione Giruorū. Depositus verò Vinfridus rediit ad monasterium suum, quod dicitur Aetbearne, ibiq; in opti-

ma conuerfatione vitam finiuit. Tunc etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore præfuerunt Sebbe & Sighere, quorum supra meminimus, Earconvaldum constituit episcopum in ciuitate Londonia. Cuius videlicet viri in episcopatu & ante episcopatum vita & conuerfatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc cælestium signa virtutum indicio sunt. Etenim vsque hodie feretrum eius caballarium, quo infirmus vehi solebat, feruatum à discipulis eius, multos febricitantes, vel alio quolibet incommodo fessos sanare non desistit. Non solū aut suppositi eidē feretro vel appositi curantur ægroti, sed & astulæ de illo abscisę atque ad infirmos allatę, citam illis solent afferre medelam. Hic sanè priusquam episcopus factus esset, duo præclara monasteria vnum sibi alterum sorori suę Edilburgę construxerat, quod vtrumque regularibus disciplinis optimè instituerat. Sibi quidem in regione Suthrióna iuxta fluuium Tamysam, in loco qui vocatur Ceorotesei, id est, Ceoroti insula. Sorori aut in Orientalium Saxonū provincia, in loco qui nuncupatur in Berecingū, in quo ipsa Deo deuotarum mater ac nutrix posset existere sceminarum. Quæ suscepto regimine monasterii condignam se in omnibus episcopo fratre & ipsa rectè viuendo & subiectis regulariter ac piè consulendo præbuit, vt etiam cælestia indicio fuere miracula.

Vt in monasterio Berecingensi vbi corpora sanctimonialium sceminarum poni deberent, cælesti sit luce monstratum,

CAP. VII.

25

IN hoc etenim monasterio plura virtutum sunt signa patrata, quæ & ad memoriam ædificationemque sequentium ab his qui nouere descripta habentur à multis. E quibus & nos aliqua historia nostræ ecclesiasticę inserere curauimus. Cùm tempestas sæpe dictæ cladis latè cuncta depopulans, etiã partem monasterii huius illã, qua viri tenebantur, inuasisset, & passim quotidie raperentur ad Dominum, sollicita mater cõgregationis, qua hora etiam monasterii partem, qua ancillarũ Dei caterua à virorum erat secreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebrius in conuentu sororum perquirere cœpit, quo loco in monasterio corpora sua poni, & cœmiterium fieri vel-
lent

lent, cum eas eodem quo ceteros exterminio raptari è mundo
 contingeret. Cumque nil certi responsi, tametsi sæpius inqui-
 rens à fororibus accepisset, accepit ipsa cum omnibus certissi-
 mum supernæ prouisionis responsum. Cùm enim nocte qua
 5 dam, expletis matutinę laudis psalmodiis, egressę de oratorio
 famulæ Christi ad sepulchra fratrum, qui eas ex hac luce præcesse-
 rant, solitas domino laudes decantarēt, ecce subito lux emissa
 cælitus veluti linteum magnum venit super omnes, tantoq;
 eas stupore perculit, vt etiam canticum quod canebant treme
 10 factæ intermitterent. Ipse autem splendor emissę lucis, in cuius
 comperatione sol meridianus videri posset obscurus, non mul-
 to post illo eleuatus de loco in meridianā monasterii partem,
 hoc est, ad Occidentē oratorii secessit, ibiq; aliquandiu remo-
 ratus, & ea loca operiens, sic videntibus cunctis ad cęli se alta
 15 subduxit, vt nulli esset dubium, quin ipsa lux quæ animas fa-
 mularum Christi esset ductura vel susceptura in cælis, etiam
 corporibus earum locum, in quo requietura, & diem resurre-
 ctionis essent expectatura, monstraret. Cuius radius lucis tan-
 tus exitit, vt quidā de fratribus senior, qui in ipsa hora in ora-
 20 torio eorū cū alio iuniore positus fuerat, referret, quod mane
 ingressi per rimas ostiorum vel fenestrarum radii lucis, omnē
 diurni luminis viderentur superare fulgorem.

25 Vt in eodem monasterio puerulus moriens virginem quæ se erat secutura voca-
 rit, vtque alia de corpore egressura iam particulam futuræ lucis aspexerit.

CAP. VIII.

30 **R**at in eodē monasterio puer triū circiter non am-
 plius annorū Esica nomine, qui propter infantilē
 adhuc ætatem in virginū Deo dedicatarū solebat
 cella nutriri, ibiq; meditari. Hic præfata pestilentia
 tactus, vbi ad extrema peruenit, clamauit ter, vnam de conse-
 cratis Christi virginibus proprio eam nomine quasi præsentē
 alloquens, Eadgit Eadgit Eadgit, & sic terminans temporalē
 vitā intrauit aternā. At virgo illa quā moriēs vocabat, mox in
 35 loco quo erat eadē attacta infirmitate, ipso quo vocata est die
 de hac luce subtracta, & illū qui se vocauit ad regnū cęleste se-
 cuta est. ¶ Itē quędā ex eisdē ancillis Dei cū præfata tacta mor-
 bo atq; ad extrema esset perducta, cœpit subito circa medianā

noctem clamare his qui sibi ministrabant, petens vt lucernam que inibi accensa erat extinguerent. Quod cum frequentivoce repeteret, nec tamen ei aliquis obtemperaret, ad extremum intulit: Scio quòd me hæc insana mente loqui arbitramini, sed iam nunc non ita esse cognoscite. Nam verè dico vobis, quòd domum hanc tanta luce impletam esse perspicio, vt vestra illa lucerna mihi omnibus modis esse videatur obscura. Et quum ne adhuc quidem illi talia loquenti quisquam responderet, vel assensum præberet, iterum dixit, accendite ergò lucernam illam quam diu vultis. Attamen scitote, quia non est mea lux, nam mea lux, incipiente aurora mihi aduentura est. Cœpitq; narrare quia apparuerit sibi vir Dei quidam, qui eodem anno fuerat defunctus, dicens, quod adueniente diluculo perennem esset exitura ad lucem. Cuius veritas visionis ita circa exortum diei puellæ morte probata est.

15

Que sint ostensa cœlitus signa cum & ipsa mater congregationis illius e mundo transiret.

CAP. IX.

20

Um autem & ipsa mater pia Dēo deuotæ congregationis Edilburga esset rapienda de mundo, apparuit visio miranda cuidam de sororibus, cui nomen erat Thorithgid, que multis iam annis in eodem monasterio commorata, & ipsa semper in omni humilitate ac synceritate Deo seruire sat agebat, & adiutrix disciplinæ regularis eidem matri existere, minores docendo vel castigando curabat. Cuius vt virtus iuxta apostolum in infirmitate perficeretur, tacta est repente grauissimo corporis morbo, & per annos nouem pia redemptoris nostri provisione multum fatigata, videlicet vt quicquid in ea vitii sordidantis inter virtutes per ignorantiam vel incuriam diutine resedisset, totum hoc caminus diutinæ tribulationis excoqueret. Hæc autem quadam nocte, incipiente crepusculo, egressa de cubiculo quo manebat, vidit manifestè quasi corpus hominis, quod esset sole clarius sindone inuolutum in sublimem ferri, elatum videlicet de domo in qua sorores pausare solebant. Cumque diligentius intueretur quo trahente leuaretur sursum, hæc quam contemplabatur

contemplabatur species corporis gloriosi, vidit quod quasi funibus auro clarioribus in superna tolleretur, donec cælis patentibus introducta amplius ab illa videri non potuit. Nec dubium remansit cogitanti de visione, quin aliquis de illa congregatione citius esset moriturus, cuius anima per bona quæ fecisset opera quasi per funes aureos leuanda esset ad cælos. Quod reuera ita contigit. Nam non multis interpositis diebus Deo dilecta mater congregationis ipsius ergastulo carnis educta est, cuius talem fuisse constat vitam, vt nemo qui eam nouerit dubitare debeat, quin ei exeunti de hac vita cælestis patriæ patuerit ingressus.

¶ In eodem quoque monasterio quædam erat scemina sancti monialis, & ad sæculi huius dignitatem nobilis, & in amore futuri sæculi nobilior, quæ ita multis iam annis omni corporis fuerat officio destituta, vt ne vnum quidem mouere ipsa membrum valeret. Hæc vbi corpus abbatissæ venerabilis in ecclesiam delatum, donec sepulturæ daretur, cognouit, postulatit se afferri illò, & in modum orantium ad illud adinclinari. Quod dum fieret, quasi viuentem allocuta rogauit, vt apud misericordiam pii conditoris impetraret se, à tantis tanque diurnis cruciatibus absolui, nec multo tardius exaudita est: nam post dies duodecim & ipsa æducta ex carne temporales afflictiones æterna mercede mutauit. Cùm verò præfata Christi famula Thorithgid tres adhuc annos post obitum Domini in hac vita teneretur intantum ea, quam prædiximus, infirmitate decocta est, vt vix ossibus hæreret, & ad vltimum cùm tempus iam resolutionis eius instaret, non solum membrorum cæterorum, sed & linguæ motu caruit. Quod dum tribus diebus ac totidem noctibus ageretur, subito visione spiritali recreata os & oculos aperuit, aspiciensque in cælum sic ad eam quam intuebatur visionem cœpit loqui: Gratus est mihi multum aduentus tuus, & bene venisti. Et hoc dicto parumper reticuit, quasi responsum eius quem videbat, & cui loquebatur, expectans. Rursumque quasi leuiter indignata subiunxit: Nequaquam hoc læta ferre queo. Rursumque modicum filens tertio dixit: Si nullatenus hodie fieri potest, obsecro ne sit longum spatium in medio. Et sicut antea parum filens, ita sermonem concludit.

conclufit: Si omnimodis ita definitum est, neque hanc sententiam licet immutari, obsecro ne amplius quam hæc solummodo proxima nox interfuit. Quibus dictis interrogata à circumfidentibus, cum quo loqueretur: Cum charissima, inquit, mea matre Edilburga. Ex quo intellexere, quod ipsa ei tempustrans migrationis suæ proximum nuntiare venisset. Nam & ita ut rogabat transacta vna die ac nocte soluta carnis simul & infirmitatis vinculis ad æterna gaudia salutis intrauit.

Ut ad cœmiterium eiusdem monasterii orans cæca lumen receperit.

10

CAP. X

Successit autem Edelburgæ in officio abbatissæ deuota Deo famula nomine Hildilhid, multique annis, id est, vsque ad vltimam senectutem, eidem monasterio strennuissimè, & in obseruantia disciplinæ regularis, & in earum quæ ad communes vsus pertinent rerum prouidentia, præfuit. Cui quum propter angustiam loci, in quo monasterium constructum est, placuisset ut ossa famulorum famularumque Christi, quæ ibidem fuerant tumultata, tollerentur & transférrentur omnia in ecclesiam beatæ Dei genetricis, vnoque conderentur in loco. Quotiens ibi claritas luminis cælestis, quanta sepe flagrantia mirandi apparuerint odoris, quæ alia sint signa ostensa, in ipso libro de quo excerpimus hæc quisquis legerit, inueniet. Sane nullatenus prætereundum arbitror miraculum sanitatis, quod ad ipsum cœmiterium Deo dicatæ congregationis factum idem libellus refert. Erat quippe in proximo comes quidam, cuius vxor ingruente oculis caligine subito tantum per dies eadem molestia crebescente grauata est, ut ne minimam quidem lucis alicuius posset particulam videre. Cui dum aliquandiu cæcitatatis huius nocte clausa maneret, repente venit in mentem, quia si ad monasterium delata virginum sanctimonialium ad reliquias sanctorum peteret, perditam posset recipere lucem. Nec distulit quin continuò quod mente conceperat expleret. Perducta namque à puellis suis in monasterium (quia in proximo erat) vbi fidem suæ sanationis integrâ se habere professæ est, introducta est in cœmiterium. Et cum ibidem diutius flexis genibus

Anglorum, Liber III.

167

genibus oraret, nihilo tardius meruit exaudiri. Nam exurgens ab oratione priusquam exiret de loco, petita lucis gratiam recepit, & quæ famularum manibus adducta fuerat, ipsa libero pedum incessu domum læta reuersa est: quasi ad hoc solum modo lucem amitteret temporalem, vt quanta sanctos Christi lux in cælis, quæ gratia virtutis possideret, sua sanatione demonstraret.

Vt rex eiusdem prouinciæ Sebbi in monachica conuersatione vitam finierit.

CAP. XI

15 **E**O tempore præerat regno Orientalium Saxonum, vt idem etiam libellus docet, vir multum Deo deuotus nomine Sebbi, cuius supra meminimus. Erat enim religiosus actibus, crebris precibus piis eleemosynarum fructibus plurimum intentus, vitam priuatam & monachicam cunctis regni diuitiis & honoribus præferens, quam & olim iam, si non obstinatus coniugis animus diuortium negaret, relicto regno subiisset.

20 Vnde & multis visum (vt sæpe dictum est) quia talis animi virum episcopum magis quam regem ordinari deceret. Cumque annos triginta in regno, miles regni cælestis exegisset, correptus est corporis infirmitate permaxima, qua & mortuus est. Admonuitque coniugem, vt vel tunc diuino se seruitio pariter manciparent: cum amplius pariter mundum amplecti, vel potius mundo seruire non possent. Quod dum egrè impetraret ab ea, venit ad antistitem Londoniæ ciuitatis vocabulo Valdhere, qui Erconaldo successerat, & per eius benedictionem habitum religionis, quæ diu desiderarat, accepit. Attulit autem

30 eidem & summam pecuniæ non paruam pauperibus erogandam, nil omnimodis sibi reseruans, sed pauper spiritu magis propter regnum cælorum manere desiderans. Qui cum ingrauescente præfata egritudine diè sibi mortis imminere sensisset, timere cepit homo animi regalis ne ad mortem veniens tanto affectus dolore aliquid indignum suæ personæ vel ore proferret vel aliorum motu gereret membrorum. Vnde accito ad se præfatae vrbs Londoniæ in qua tunc ipse manebat episcopo, rogauit ne plures eo moriente quam ipse episcopus & duo sui ministri adessent.

Quod

Quod dum episcopus libentissimè se facturum promitteret, non multo post idem vir Dei, cum membra sopori dedisset, vidit visionem consolatoriam, quæ omnem ei anxietatem memoratę sollicitudinis auferret. Insuper & qua die esset hanc vitam terminaturus ostenderet. Vidit enim (vt post ipse referebat) tres ad se venisse viros claro indutoshabitu, quorum vnus residens ante lectulum eius, stantibus his qui secum aduenerunt comitibus, & interrogantibus de statu eius quem languentem visitare venerunt, dixit, quòd anima eius & sine vllò dolore, & cum magno lucis splendore esset egressura de corpore. 10 Sed & tertium exinde diem quo esset moriturus insinuauit. Quod ita vtrunq; (vt ex visione didicit) completum est. Nam die de hinc tertio completa hora nona subito quasi leuiter obdormiens sine vllò sensu doloris emisit spiritum. Cuius corpori tumulando præparauerāt sarcophagú lapideum, sed cum huic corpus imponere cœpissent, inuenerunt hoc mensura palmi longius esse sarcophago. Dolantes ergo lapidem inquantú valebant, addiderunt longitudini sarcophagi quasi duorú mensuram digitorum, sed nec sic quidem corpus capiebat. Vnde facta difficultate tumulandi cogitabant, aut alium querere loculum, aut ipsum corpus si possent in genibus inflectendo breuiare, donec ipso loculo caperetur. Sed mira res, & non nisi cęlitus facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit. Nam subito astante episcopo & filio regis eiusdem ac monacho Sighardo, qui post illum cum fratre suo Fredo regnavit, & turba 25 hominum non modica, inuentum est sarcophagum illud congruæ longitudinis ad mensuram corporis, ad eò vt à parte capitis etiam cervical posset interponi: à parte verò pedum mensura quatuor digitorum in sarcophago corpus ex cederet. Conditus est autem in ecclesia beati doctõris gentium, cuius edoctus monitis cœlestia spirare didicerat. 30

Vt episcopatum Occidentalium Saxonum pro Eleutherio Headdi, episcopatum Rhofensis ecclesiæ pro Putta Quichelmum & pro ipso Gebmundum acceperit, & qui tunc Nordan Humborum fuerint episcopi,

35

CAP. XII.

Quartus Occidentalium Saxonum antistes Eleutherius fuit, siquidem primus Birinus, secundus Agilbertus, tertius extitit Vini. Cumque mortuus esset Conuvalch, quo regnante idem Eleutherius episcopus factus est, acceperunt subreguli regnum gentis, & diuisum inter se tenuerunt annis circiter decem. Iplisq̄ue regnantibus defunctus est ille, & episcopatu functus Hæddi pro eo cōsecratus est à Theodoro in ciuitate Londonia. Cuius episcopatus tempore deuictis atque amotis subregulis Ceadualla suscepit imperium. Et cum duobus annis hoc tenuisset, tandem superni regni amore cōpunctus reliquit, eodem adhuc præfule ecclesiam gubernante, ac Romam abiens ibi vitam finiuit, vt in sequentibus latius dicendum est. ¶ Anno autem dominicę incarnationis sexcentesimo septuagesimo septimo, cum Edilred rex Merciorum adducto maligno exercitu Cantiam vastaret, & ecclesias ac monasteria sine respectu pietatis vel diuini timoris scēdaret, ciuitatem quoque Rhofi, in qua erat Putta episcopus quāuis eotempore absens, communi clade absumpsit. Quod ille vbi cōperit, ecclesiam videlicet suam rebus ablatis omnibus depopulatam, diuertit ad Sexvllsum Merciorum antistitem, & accepta ab eo possessione ecclesię cuiusdam, & agelli non grandis, ibidem in pace vitam finiuit. Nil omnino de restaurando episcopatu suo agens, quia (sicut & supra diximus) magis in ecclesiasticis quā in mundanis rebus erat industrius. Sed in illa solum ecclesia Deo seruiens, & vbiq̄ue rogabatur ad docenda ecclesiastica carmina diuertens. Pro quo Theodorus in ciuitate Rhofi Vvillhelmum consecrauit episcopū, sed illo post non multum temporis præ inopia rerum ab episcopatu decedente, atque ad alia loca secedente, Gebmundū pro eo substituit antistitem. Anno dominicę incarnationis sexcentesimo septuagesimo octauo, qui est annus imperii regis Ecgfridi octauus, apparuit mense Augusto stella quę dicitur Cometa, & tribus mensibus per manens, matutinis horis oriebat̄ur, excelsam radiantis flammę quasi columnam præferens. Quo etiam anno orta inter ipsum regē Ecgfridum & reuerendissimū antistitem Vvifridum dissensione, pulsus est idem antistes à sede sui episcopatus, & duo in locum eius substituti episcopi,

scopi, qui NordanHumbrorú genti præessent, Bosa videlicet qui Deirorú, & Eata qui Berniciorú prouinciam gubernaret. Hic in ciuitate Eboraci, ille in Hagustaldési siue Lindisfarnen si ecclesia cathedram habens episcopalem: ambo de monachorum collegio in episcopatus gradum adsciti. Cum quibus & Eadhedus in prouincia Lindisfarorum, quam nuperrimè rex Ecgfrid^o superato in bello & fugato Vvlfhere obtinuerat, ordinatur episcopus: & hunc primùm eadem prouincia accepit proprium præfulem, secundum Ediluinum, tertium Eadgarum, quartum Cimberthum què in præsentem habet. Habebat enim ante Eadhedum antistitem Sexvvlsum, qui etiam Merciorum & Mediterraneorum Anglorum simul episcopus fuit. Vnde & expulsus de Lindisfi, in illarum prouinciarum regimine permansit. Ordinati sunt autè Eadhed^o, Bosa, & Eata Eboraci ab archiepiscopo Theodoro, qui etiam post tres abscensionis Vvlfredi annos, horum numero duos addidit antistites, Tumbertum ad ecclesiam Hagustaldensem, remanente Eata ad Lindisfarnensem, & Trumuini ad prouinciam Pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio subiecta. Eadhedum de Lindisfi reuersum, eo quòd Edilredus prouinciam recepisset, Rhipensi ecclesiæ præfecit.

Ut Vvlfredus episcopus prouinciam Australium Saxonum ad Christum conuerterit,

CAP. XIII.

Pvlfus est autè ab episcopatu suo Vvlfred^o & multa diu loca peruagatus Romã adiit, Britannia rediit. Et si propter inimicitias memorati regis in patriam siue parochia sua recipi non potuit, nõ tamè ab euangelizandi potuit ministerio cohiberi. Siquidem diuertens ad prouincia Australium Saxonum, quæ post Cantuarios ad Austrum & ad Occidentem vsq; ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarum septem miliu, & eo adhuc tempore paganis cultibus seruebat, huic verbu fidei & lauacru salutis ministrabat. Erat autè rex gentis illius Edilvalch nõ multo antè baptizatus in prouincia Mercioru, presentem ac suggerente rege Vvlfhere. A quo etiã egressus de fonte loco filii susceptus est, in cuius signum adoptionis duas illi prouincias

uincias donauit, Vectā videlicet insulam, & Meanuarorum
 prouinciam in gēte Occidentalium Saxonum. Itaque episco-
 pus, concedente imo multum gaudente rege, primos pro-
 uincię duces ac milites sacrosancto fonte abluibat. Verū pres-
 byteri Eappa & Padda & Bruchelin & Oidda cæterā ple-
 bem vel tunc vel tempore sequēte baptizabant. Porrò regina
 nomine Ebba in sua insula, id est, Vicciorum prouincia fuerat
 baptizata. Erat autē filia Eanfridi fratris Eanheri, qui a mbo-
 cum suo populo christiani fuere. Ceterum tota prouincia Au-
 10 stralium Saxonum diuini nominis & fidei erat ignara. Erat
 autem ibi monachus quidam de natione Scotorum vocabu-
 lo Dicul, habens monasteriolum permodicum in loco qui
 vocatur Bosanham syluis & mari circūdatum, & in eo fratres
 quinq; siue sex in humili & paupere vita Domino famulan-
 15 tes. Sed prouincialium nullus eorum vel vitam æmulari vel
 prædicationem curabat audire. Euangelizans autem genti epi-
 scopus Vvilfridus, nō solū eam ab ærumna perpetuę damna-
 tionis, verū & à clade infanda temporalis interitus eripuit.
 Siquidem tribus annis ante aduentum eius in prouinciam
 20 nulla illis in locis pluuia ceciderat. Vnde & fames acerbissi-
 ma plebem inuadens impia nece prostrauit. Denique fertur,
 quia sæpe quadraginta simul aut quinquaginta homines in
 edia macerati procederēt ad præcipitium aliquod siue ripam
 maris, & iunctis miserè manibus pariter omnes aut ruina pe-
 25 rituri, aut fluctibus absorbendi deciderent. Verū ipsa die
 quo baptisma fidei gens suscepit illa descendit pluuia serena
 & copiosa, reffloruit terra, rediitque viridantibus aruis annus
 lætus & frugifer. Sicque abiecta prisca superstitione, exsufflata
 idololatria, cor omniū & caro omniū exultauerunt in Deum
 30 viuum, intelligentes eum, qui verus est Deus, & interioribus
 se bonis & exterioribus cælesti gratia ditasse. Nam & antistes
 cū venisset in prouinciam, tantamque ibi famis poenā vide-
 ret, docuit eos piscando victum quærere. Namque mare & flu-
 mina eorum piscibus abundabant. Sed piscandi peritia genti
 35 nulla nisi ad anguillas tantum inerat. Collectis ergo vndecū-
 que retibus anguillaribus homines antistites miserunt in ma-
 re, & diuina se iuuante gratia mox cepere pisces diuersi gene-
 ris trecentos. Quibus trifariam diuisis, centum pauperibus de-
 Q 2 derunt,

dederunt, centum his à quibus retia acceperunt, centum in
 suos usus habebant. Quo beneficio multum antistes cor omnium
 in suum diuertit amore, & libentius eo predicante caelestia spera-
 re ceperunt, cuius ministerio temporalia bona sumpserunt. Quo
 tempore rex Edilvvalch donauit reuerendissimo antistiti Vvil-
 frido terram octoginta septem familiarum, vbi suos homines
 qui exules vagabantur recipere posset, vocabulo Seoleseu, quod
 dicitur Latine Insula vituli marini. Est autem locus ille vndiq;
 mari circumdatus praeter ab Occidente, vnde habet ingressum
 amplitudinis quasi iactus funde: qualis locus à Latinis penin- 10
 sula, à Græcis solet Cherronesos vocari. Hunc ergo locum cum
 accepisset episcopus Vvilfridus, fundauit ibi monasterium, ac re-
 gulari vita instituit, maximè ex his quos secum adduxerat fra-
 tribus, quod usque hodie successores eius tenere noscuntur. Nam
 ipse illis in partibus annos quinq;, id est, usque ad mortem Ecg- 15
 fridi regis merito omnibus honorabilis, officium episcopa-
 tus & verbo exercebat & opere. Et quoniam illi rex cum præ-
 fata loci possessione omnes quæ ibidem erant facultates cum agris
 & hominibus donauit, omnes fide Christi institutos vnda ba-
 ptismatis abluit. Inter quos seruos & ancillas ducentos quin-
 quaginta, quos omnes non solum baptizando à seruitute dæ- 20
 monica saluauit, sed etiam libertatè donando humanæ iugo
 seruitutis absoluit.

Vt intercessione Osuvaldi regis pestifera
 mortalitas sit sublata.

CAP. XIII.

25

N quo tunc monasterio nonnulla caelestis gratiæ
 dona spiritualiter ostensa fuisse perhibent, ut po-
 te vbi nuper expulsa diaboli tyrannide Christus
 iam regnare ceperat. E quibus vnū quod mihi 30
 reuerendissimus antistes Acca sæpius referre, & à fidelissimis
 eiusdem monasterii fratribus sibi reuelatum asserere solebat,
 memoriæ mandare commodum duximus. Eodem fer-
 mè tempore quo ipsa prouincia nomen Christi susceperat,
 multas Britanniae prouincias mortalitas sæua corripiebat.
 Quæ cum præfatum quoque monasterium, cui tunc regen 35
 do reuerendissimus ac religiosissimus Christi sacerdos voca-
 bulo Eappa præfuit, nutu diuinæ dispensationis attingeret,
 multiq;

Multiq̄ue siue de his qui cum antistite illò venerant, siue de illis qui de eadem prouincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, passim de hac vita raperentur, visum est fratribus triduanũ ieiunium agere, & diuinã suppliciter obsecrare clementiam, vt misericordiam sibi dignaretur impendere, siue periclitantes hoc morbo à præsentí morte liberaret, seu raptos è mundo à perpetua animę damnatione seruaret. Erat tunc temporis in eodem monasterio puerulus quidam de natione Saxonum nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate non paucò tempore recubans in lectulo iacebat. Cùm ergo secunda memorati ieiunii ac supplicationũ dies ageretur, contigit fortè ipsum puerum hora fermè secunda diei in loco in quo eger iacebat solum inueniri, cui diuina dispensatione subito beatissimi apostolorum principes dignati sunt appare-
 10 re. Erat enim puer multum simplicis ac mansueti animi, syn-
 15 ceraq̄ue deuotione sacramenta fidei quæ susceperat seruans. Salutantes ergo illum verbis piissimis apostoli dicebant: Noli timere fili mortem pro qua sollicitus es: nos enim te hodierna die ad cælestia regna sumus perducturi. Sed primùm expe-
 20 ctare habes donec missę celebrentur, ac viatico dominici corporis ac sanguinis accepto, sic infirmitate simul & morte absolutus ad æterna in cælis gaudia subleueris. Clama ergo ad te presbyterum Eappan, & dicito illi, quia Dominus exaudiuit preces vestras & deuotionem, ac ieiunia propitius aspexit, ne-
 25 que aliquis de hoc monasterio siue de adiacentibus ei possessiunculis hac clade vltra moriturus est. Sed omnes qui alicubi de vestris hac egritudine laborāt, resurrecturi à languore ad pristinam sunt sospitatẽ recuperandi, præter te solum, qui hodierna es die liberandus à morte, & ad visionem domini Christi,
 30 cui fideliter seruisti, perducendus in cælum. Quod diuina vobis misericordia, per intercessionem religiosi ac Deo dilecti regis Osuvaldi, qui quondam genti Nordan Humbrorum, & regni temporalis auctoritate, & christianæ pietatis quæ ad regnũ perenne ducit deuotione sublimiter præfuit, conferre dignata
 35 est. Hac etenim die idem rex ab infidelibus in bello corporali ter extinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia assumptus in cælũ, & electorum est sociatus agminibus. Querant in suis codicibus in quibus defunctorum est adnotata depositio,

& inuenient illum hac (vt diximus) die raptum esse de sæculo . Celebrent ergo missas per cuncta monasterii oratoria huius, siue pro gratiarum actione exaudita suæ deprecationis, siue etiam in memoriam præfati regis Osvaldi, qui quondam ipsorum genti præerat . Ideoque pro eis quasi pro suæ gentis aduenis supplex orabat ad Dominum, & cunctis conuenientibus ad ecclesiam fratribus communicent omnes sacrificiis cælestibus, & ita soluto ieiunio corpus quoque suis reficiant alimentis . Quæ verba cum omnia vocato ad se presbytero puer narrasset, interrogauit eum sollicitus, quales essent habitu vel specie viri, qui sibi apparuissent . Respondit, præclari omnino habitu & vultu erant, lætissimi ac pulcherrimi quales nunquam antè videram, neque aliquos hominum tanti decoris ac venustatis esse posse credebam . Vnus quidem attonsus erat vt clericus, alius barbam habebat prolixam . Dicebantque quòd vnus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus, & ipsi essent ministri Domini & saluatoris nostri IESU CHRISTI, ad tuitionem nostri monasterii missi ab ipso de cælis . Credidit ergo verbis pueri presbyter, ac statim egressus requisit in annali suo &, inuenit eadem ipsa die Osvaldum regem fuisse peremptum . Vocatisque fratribus parare prandium, missas fieri, atque omnes communicare more solito præcepit, simul & infirmanti puero de eodem sacrificio dominicæ oblationis particulam deferri mandauit . Quibus ita gestis, non multo post eadem ipsa die puer defunctus est, suaque morte probauit vera fuisse verba quæ ab apostolis Christi audierat . Sed & hoc verbis eius testimonium perhibuit, quòd nemo præter ipsum tempore illo ex eodem est monasterio raptus de mundo . Ex qua nimirum visione multi, qui hæc audire potuerunt, & ad exorandam in aduersis diuinam clementiam, & ad salutaria ieiuniorum remedia subeunda, sunt mirabiliter accensi . Et ex eo tempore non solum in eodem monasterio, sed & in plerisque locis aliis cœpit annuatim eiusdem regis ac militis Christi natalitius dies missarum celebratione venerari .

Ut Ceadualla rex interfecto rege Geuifforum Edilvvalch prouinciã
illam ſeua cæde ac depopulatione attriuerit.

5

CAP. XV.

INtèreã ſuperueniens cum exercitu Ceadualla iu-
uenis ſtrenuiſſimus de regio genere Geuiſſo-
rum, cum exularet à patria ſua, interfecit regem
10 Edilvvalch, ac prouinciã illam ſeua cæde ac de-
populatione attriuit. Sed mox expulſus eſt à du-
cibus regis Berthuno & Anthuno, qui deinceps regnum pro-
uincię tenuerunt. Quorum prior poſtea ab eodem Ceadualla,
cum eſſet rex Geuiſſorum, occiſus eſt, & prouincia grauiore eſt
15 ſeruitio ſubacta. Sed is qui poſt Ceaduallam regnauit ſimi-
li prouinciã illam afflictione plurimo annorum tempore
mancipauit. Quare factũ eſt, vt toto illo tempore Epiſcopum
propriũ habere nequiuert: ſed reuocato domũ Vvilfrido pri-
mo ſuo antiſtite, ipſi epiſcopo Geuiſſorum, id eſt, Occidenta-
20 lium Saxonum, qui eſſent inuenti in ciuitate, ſubiacerent.

Ut Veſta inſula Chriſtianos incolas ſuſceperit, cuius regij duo pueri ſtatim
poſt acceptum baptiſma ſint interempti.

25

CAP. XVI.

POſtquã ergo Ceadualla regno potitus eſt Ge-
uiſſorum, cepit & inſulam Veſtam, quę eatenus
erat tota idololatrię dedita, ac tragica cæde om-
30 nes indigenas exterminare, ac ſuę prouincię ho-
mines pro his ſubſtituere contendit. Voto ſe
obligans, quãuis nondũ regeneratus (vt fertur) in Chriſto,
quia ſi cepiſſet inſulam, quartã partem eius ſimul & prædę Do-
mino daret. Quod ita ſoluit, vt hanc Vvilfrido epiſcopo, qui
35 tunc forte de gente ſua ſuperueniens aderat, vtendam pro Do-
mino offerret. Eſt autem meſura eiufdem inſulæ iuxta eſti-
mationem Anglorum mille ducentarum familiarum. Vn-
de data eſt epiſcopo poſſeſſio terræ trecentarum familiarum.

At ipse partem quam accepit cōmendauit cuidam de clericis suis, cui nomen Bernvini, & erat filius fororis eius, dans illi presbyterum nomine Hildila, qui omnibus qui saluari vel-
 lent verbum ac lauacrum vitæ ministraret. Vbi silentio præ-
 tereundum non esse reor, quòd in primitias eorum qui de
 eadē insula credendo saluati sunt, duo regii pueri fratres vide-
 licet Arualdi regis insulæ speciali sunt Dei gratia coronati. Si
 quidem imminentibus insulæ hostibus fuga lapsi sunt de in-
 sula, & in proximam Vitorum prouinciam translati. Vbi cūm
 delati in locum qui vocatur Adlapidem occultandos se à facie
 regis victoris credidissent, proditi sunt, atq; occidi iussi. Quod
 cūm audisset abbas quidam & presbyter vocabulo Cimberth
 habens non longè abinde monasterium in loco qui vocatur
 Reodford, id est, vadū arundinis, venit ad regem qui tunc eis-
 dē in partibus occultus curabatur à vulneribus, quæ ei inflicta
 fuerant prælianti in insula Vecta, postulauitque ab eo vt si ne-
 cesse esset pueros interfici, prius eos liceret fidei Christianæ sa-
 cramentis imbui. Concessit rex, & ipse instructos eos verbo ve-
 ritatis, ac fonte salutaris ablutos, de ingressu regni æterni cer-
 tos reddidit. Moxque illi instante carnifice mortem læti subie-
 re temporalem, per quam se ad vitam animæ perpetuam non
 dubitabant esse transituros. Hoc ergo ordine postquam om-
 nes Britanniarum prouinciæ fidem Christi susceperant, susce-
 pit & insula Vecta: in qua tamen ob ærumnam externæ subie-
 ctionis, nemo gradum ministerii ac sedis episcopalis ante Da-
 niëlem, qui nunc Occidentaliū Saxonum & Geuifforum est
 episcopus, accepit. Sita est autem hæc insula contra medium
 Australium Saxonum & Geuifforum, interposito pelago lati-
 tudinis trium milium, quod vocatur Solente: in quo videlicet
 pelago bini æstus Oceani, qui circum Britanniam ex infinito
 Oceano Septentrionali erumpunt, sibi met inuicem quotidie
 compugnantes occurrunt, vltra ostium fluminis Homelea,
 quod per terras vitarum, quæ ad regionem Geuifforum perti-
 nent, præfatum pelagus intrat. Finitoque conflictu in Ocea-
 num refusi vnde venerant redeunt.

De synodo facta in campo Hedtsfeld præsidente archiepiscopo Theodoro.

CAP. XVII.

His

His tēporibus audiens Theodorus fidem ecclesie
 Constantinopoli per heresim Euthycetis mul-
 tum esse turbatam, & ecclesias Anglorum qui-
 bus præerat ab huiusmodi labe immunes per-
 durare desiderans, collecto venerabilium sacer-
 dotum doctorumq; plurimorum cœtu, cuius essent fidei sin-
 guli sedulus inquirebat, omniumq; vnanimem in fide catho-
 lica repperit consensum. Et hunc synodalibus litteris ad in-
 structionem memoriamq; sequentiū commendare curauit,
 10 quarum videlicet litterarum istud exordium est. In nomi-
 ne domini Iesu Christi saluatoris, imperantibus dominis piis-
 simis nostris Ecgfrido rege Humbronensium, anno decimo
 regni eius, sub die qnta decima kalend. Octobris, indict. octa-
 ua, & Edilredo rege Mercinensiu, anno sexto regni eius, & Al-
 15 duulfo rege Estranglorū, anno decimo septimo regni eius, &
 Lodthario rege Cātuariorū, regni eius anno septimo, preside-
 te ipso Theodoro gratia Dei archiepiscopo Britaniæ insulæ, &
 ciuitatis Dorouernis, vnâ cū eo sedētibus ceteris episcopis Bri-
 taniæ insulæ, viris venerabilibus, præpositis sacrosanctis euāge-
 20 liis in loco q̄ Saxonico vocabulo Hedtsfeld nominat̄, pariter
 tractātes fidē rectā & orthodoxā exposuimus, sicut dominus
 noster Iesus incarnatus tradidit discipulis suis, q̄ præsentialiter
 viderūt & audierūt sermones eius, atq; sanctorū patrū tradidit
 symbolū, & generaliter omnes sancti & vniuersales synodi, &
 25 omnis probabiliū catholicę ecclesie doctorum chorus. Hos
 itaq; sequētes nos piē atque orthodoxē, iuxta diuinitus inspi-
 ratā doctrinā eorū, professi credimus, constanter & cōitemur
 secundum sanctos patres, propriē & veraciter patrem & filiū
 & spiritum sanctum, trinitatem in vnitate consubstantialē,
 30 & vnitatem in trinitate, hoc est, vnum Deum in tribus substi-
 tentiis vel personis consubstantialibus equalis gloriæ & ho-
 noris. Et post multa huiusmodi que ad rectę fidei confessionē
 pertinebant, hæc quoque sancta synodus suis litteris addidit.
 Suscepimus sanctas & vniuersales quinq; synodos beatorū &
 35 Deo acceptabiliū patrū, id est, qui in Nicena cōgregati fuerunt
 trecentorū decē & octo, contra Arriū impiūsimū & eiusdē do-
 gmata. Et in Cōstātinopoli centū quinquaginta cōtra vesaniā
 Macedoniū & Eudoxii, & eorū dogmata. Et in Epheso primo
 ducentorum

ducentorum contra nequissimum Nestorium & eiusdem dogmata. Et in Calcedone ducetorum & triginta contra Euthicem & Nestorium & eorum dogmata. Et iterum in Constantinopoli quinto congregati sunt concilio, in tempore Iustini minoris contra Theodorum & Theodoretum & Ibe epistolas & eorum dogmata. Contra Cirillum paulo post. Et synodum quæ facta est in vrbe Roma in tempore Martini papæ beatissimi, indict. octaua, imperante Constantino piissimo anno nono. Suscipimus & glorificamus dominum nostrum Iesum Christum, sicut isti glorificauerunt, nihil addentes vel subtrahentes, & anathematizamus corde & ore quos anathematizauerunt, & quos susceperunt suscipimus, glorificantes Deum patrem sine initio, & filium eius vnigenitum ex patre generatum ante secula, & spiritum sanctum procedentem ex patre & filio inenarrabiliter, sicut prædicauerunt hi, quos memorauimus supra, sancti Apostoli, & Prophetæ, & Doctores. Et nos omnes subscribimus, qui cum Theodoro archiepiscopo fidem catholicam exposuimus.

De Iohanne cantore sedis Apostolicæ, qui propter docendum venerat Britanniam.

CAP. XVIII.

Inter erat huic synodo, pariterque catholicæ fidei decreta firmabat vir venerabilis Iohannes archicantor ecclesiæ sancti Petri, & abbas monasterii beati Martini, qui nuper venerat à Roma per iussionem papæ Agathonis, duce reuerendissimo abbate Biscopo cognomine Benedicto, cuius supra meminimus. Cum autem idem Benedictus construxisset monasterium Britannia, in honorè beatissimi Apostolorum principis iuxta ostium fluminis Vyri, venit Romam cum cooperatore ac socio eiusdem operis Ceolfrido, qui post ipsum eiusdem monasterii abbas fuit (quod & antè sapius facere consueuerat) atque honorifice à beatæ memoriæ papa Agathone susceptus est: petiitque & accepit ab eodem inuicem ùbertatis monasterii quod fecerat epistolam priuilegii ex auctoritate Apostolica firmatam, iuxta quod Ecgfridum regem voluisse ac licentiã dedisse noverat, quo concedente & possessionem terræ largiente ipsum monasterium fecerat, accepit & præfatum Iohannem abbatem

tem Britannia perducendum, quatenus in monasterio suo cursum canendi annuum, sicut ad sanctum Petrum Romae agebatur, edoceret. Egitque abbas Ioannes ut iussionem acceperat pontificis, & ordinem videlicet ritumque canendi ac legendi viua voce praefati monasterii cantores edocendo, & ea quae totius anni circulus in celebratione dierum festorum poscebat etiam litteris mandando: quae haecenus in eodem monasterio seruata, & a multis iam sunt circumquaque transcripta. Non solum autem idem Ioannes ipse monasterii fratres docebat, verum de omnibus penes eiusdem provinciae monasteriis ad audiendum eum, qui cantandi erant periti confluebant. Sed & ipsum, per loca in quibus doceret, multi, inuitare curabant. Ipse autem, excepto cantandi vel legendi munere, & aliud in mandatis ab apostolico Papa acceperat, ut cuius esset fidei Anglorum ecclesia diligenter edisceret, Romamque rediens referret. Nam & synodum beati papae Martini centum quinque episcoporum consensum, non multo ante Romae celebratam, contra eos maxime, qui unam in Christo operationem & voluntatem praedicabant, secum veniens attulit, atque in praefato religiosissimi abbatis Benedicti monasterio transcribendam commodauit. Tales namque eo tempore Constantinopolitanae ecclesiae fide multum turbauerant, sed Domino donante proditi iam tunc & victi sunt. Unde volens Agatho papa, sicut in aliis provinciis ita etiam in Britannia, qualis esset status ecclesiae, quomodo ab haereticorum contagio castus, ediscere, hoc negotium reuerendissimo abbati Ioanni Britannia destinato iniunxit. Quamobrem collecto pro hoc in Britannia synodo, quam diximus, inuenta est in omnibus fides catholica inuiolata. Datumque illi exemplar eius Romam perferendum, verum ille patriam reuertens, non multo postquam Oceanum transiit, arreptus infirmitate, ac defunctus est. Corpusque eius ab amicis propter amorem sancti Martini, cuius monasterio praerat, Turonis delatum atque honorifice sepultum est. Nam & benigno ecclesiae illius hospitio cum Britanniam iret exceptus est, rogatusque multum a fratribus ut Romam reuertens illo itinere reuerteretur, atque ad eam diuerteret ecclesiam. Denique ibidem adiutores itineris & iniuncti operis accepit. Qui & si in itinere defunctus est, nihilominus exemplum catholicae fidei Anglorum Romam perlatum est, atque ab apostolico Papa omnibusque qui audire vel legere gratantissime susceptum.

Ut Edildrida regina virgo perpetua permanferit, cuius nec
corpus in monumento corrumpi potuerit.

CAP. XIX.

Ccepit autem rex Ecgfridus coniugē nomine
Edildridam, filiam Annę regis Oriētalium An-
glorum, cuius sæpius mentionem fecimus, viri
bene religiosi ac per omnia mente & opere egre-
gii. Quam & alter ante illum vir habuerat vxor-
em, princeps videlicet Australiū Giruorum vocabulo Ton-
bert. Sed illo post modicum temporis ex quo eam accepit de-
functo, data est regi præfato. Cuius consortio cū vteretur
duodecim annis, perpetua tamen mansit virginitatis integri-
tate gloriosa, sicut mihi met sciscitanti (cū hoc an ita esset
quibusdā venisset in dubiū) beatę memorię Vvilfridus episco-
pus referebat, dicēs se testem virginitatis eius esse certissimū,
adeo vt Ecgfridus promiserit se ei terras ac pecunias multas
esse donaturum, si reginę posset persuadere eius vt cōnubio,
quia sciebat illam nullum virorum plus illo diligere. Nec dif-
fidendum est, nostra etiam etate fieri potuisse, quod æuo præ-
cedente aliquotiens factum fideles historiæ narrant, donante
vno eodemque Domino, qui se nobiscum vsque in finē sæcu-
limanere pollicetur. Nam etiam signū diuini miraculi, quo
eiusdem sceminę sepulta caro corrumpi nō potuit, inditio est,
quod à virili contactu incorrupta perdurauerit. Quæ mul-
tum diu regem postulans, vt sæculi curas relinquere, atque in
monasterio tantū vero regi Christo seruire permitteret, quod
vbi vix aliquando impetrauit, intrauit monasterium Ebbe ab-
batissę, quæ erat amica Ecgfridi regis, positum in loco quem
Coludi urbem nominant, accepto velamine sanctimonialis
habitus à præfato antistite Vvilfrido. Post annum verò ipsa fa-
cta est abbatissa in regione quæ vocatur Elge, vbi constructo
monasterio virginum Deo deuotarum per plurimū mater vir-
go & exemplis vitæ cęlestis esse ccepit & monitis. De qua fe-
runt, quia ex quo monasterium petiit, nunquam lineis sed so-
lum laneis vestimentis vti voluerit, raroque in calidis balneis
præter imminentibus solenniis maioribus, verbi gratia, Pa-
sche, Penthecostes, Epiphanię, lauari voluerit, & tunc nouissi-
ma

ma omnium lotis prius suo suarumque ministrarū obsequio cæteris quæ ibi essent famulabus Christi. Rarò etiam præter maiora solennia vel arctiorè necessitatem, plusquã semel per diem mādūcauerit semper, si nō infirmitas grauior prohibuisset. Ex tempore matutinæ synaxeos vsq; ad ortum diei in ecclesia precibus intēta perstiterit. Sunt etiã qui dicūt, quòd per prophetiæ spiritum, & pestilētiã qua ipsa esset moritura, prædixerit, & numerū quoque eorū qui de suo monasterio hoc essent de mundo rapiendi, palam cūctis præsentibus intima-

10 uerit. Rapta est autem ad Dominum in medio suorum post annos septem, ex quo abbatissę gradum susceperat. Et eque vt ipsa iusserat, non alibi quàm in medio eorum iuxta ordinem quo transierat ligneo in locello sepulta. Cui successit in ministerium abbatissæ soror eius Sexburga, quã habuerat in cōiugē

15 Earcombertus rex Cātuariorū. Et cū sedecim annos esset sepulta, placuit eidē sorori abbatissę leuari ossa eius, & in locello nouo posita in ecclesiam transferri. Iussitque quosdam è fratribus quærerere lapidē, de quo locellum in hoc facere possent. Qui ascensã naui (ipsa enim regio Elgie vndique est aquis &

20 paludibus circumdata, neque lapides maiores habet) venerunt ad ciuitatulam quandã desolatam non procul inde sitam, quę lingua Anglorum Grandacestir vocatur, & mox inuenerunt iuxta muros ciuitatis locellū de marmore albo pulcherrimè factum, operculo quoque similis lapidis aptissimè tectū. Vnde

25 intelligentes à Domino suum iter esse prosperatum, gratias agentes retulerunt ad monasterium. Cumque corpus sacre virginis ac spōse Christi aperto sepulchro esset prolatum in lucē, ita incorruptum inuentum est, ac si eodem die fuisset defuncta, siue humo condita, sicut & præfatus antistes Vvilfrid⁹, &

30 multi alii, qui nouere, testantur. Sed certiori notitia medicus Cinfridus, qui & morienti illi & eleuatæ de tumulo affuit, referre erat solitus, quòd illa infirmata habuerat tumore maximum sub axilla, & iusserunt me, inquit, incidere tumorem illum, vt efflueret noxius humor qui inerat. Quod dum facerē,

35 videbatur illa per biduum aliquanto leuius habere, ita vt multi putarent, quòd sanari posset à languore. Tertia autem die prioribus aggrauata doloribus, & rapta confestim de mundo, dolorem omnem ac mortem perpetua salute ac vita mutauit.

R Cumque

Cumque post tam multos annos eleuanda essent ossa de sepulchro, & extento desuper papilione omnis cōgregatio hinc fratrum inde sororum psallens circumstaret, ipsa autem abbatissa intus cum paucis ossa eleuatura & delatura intrasset, repente audiuius abbatissam intus clara voce proclamare: Sit gloria nomini domini. Nec multo post clamauerunt me intro, referato ostio papilionis, vndique eleuatum de tumulo: & positum in lectulo corpus sacræ Deo virginis quasi dormientis simile. Sed & discooperto vultus indumento monstraerunt mihi etiam vulnus incisuræ, quod feceram curatum, ita ut mirum in modum pro aperto & hiante vulnere cum quo sepulta erat, tenuissima tunc cicatricis vestigia apparerent. Sed & linteamina omnia, quibus inuolutum erat corpus, integra apparuerunt & ita noua, ut ipso die viderentur castis eius membris esse circumdata. Ferunt autem quia cum præfato tumore ac dolore maxillæ siue colli premeretur, multum delectata sit hoc genere infirmitatis, ac solita dicere: Scio certissimè, quia merito in collo pondus languoris porto, in quo iuuenulam memini me superuacua monilium pondera portare, & credo quòd ideo me superna pietas dolore colli voluit grauari, ut sic absoluat reatu à superuacua leuitatis, dum mihi nunc pro auro & margaritis de collo rubor tumoris ardorque promineat. Contigit autem tactu indumentorum eorundem & dæmonia ab obsessis fugata corporibus, & infirmitates alias aliquotiens esse curatas. Et loculum in quo primo sepulta est nonnullis oculos dolentibus saluti fuisse perhibent. Qui cum suum caput eidem loculo apponentes orassent, mox doloris siue caliginis in cōmodum ab oculis amouerent. Lauerunt igitur virginis corpus, & nouis indutum vestibus intulerunt in ecclesiam, atque in eo quod allatū erat sarcophago posuerūt, vbi vsq; hodie in magna veneratione habetur. Mirū verò in modū ita aptū corpori virginis sarcophagū inuentū est, ac si ei specialiter præparatū fuisset, & locus quoque capitis seorsum fabricatus, ad mensuram capitis illius aptissime figuratus apparuit. Est autē Elge in prouincia Orientaliū Anglorū regio familiarū circiter sexcentarū, in similitudinē infulæ vel paludibus (ut diximus) circumdata vel aquis, vnde & à copia anguillarum, quæ in eisdē paludibus capiuntur, nomen accepit.

accepit. Vbi monasteriū habere desiderauit memorata Christi famula, quoniam de prouincia eorundem Orientalium Anglorum ipsa, vt præfati sumus, carnis originem duxerat:

Hymnus de illa.

CAP. XX.

5
10
15
Videtur oportunum huic historiæ etiam Hymnū virginittatis inferere, quem ante annos plurimos in laudem ac præconium eiusdem reginæ ac spōsæ Christi (& ideò veraciter reginæ quia spōsa Christi) Elegiaco metro consuiimus: & imitari morem sacre scripturæ, cuius historiæ carmina plurima indita, & hæc metro ac versibus constat esse composita.

15
Alma Deus trinitas, qui sæcula cuncta gubernas,
Annue iam cœptis alma Deus trinitas.
Bella Maro resonet, nos pacis dona canamus,
Munera nos Christi, bella Maro resonet.

Carmina casta mihi fœdæ non raptus Helenæ,
Luxus erit lubricis, carmina casta mihi.

Dona superna loquar, miseræ nō prælia Troiæ,
Terra quibus gaudet, dona superna loquar.

En Deus altus adit venerandæ virginis aluum,
Liberet vt homines en Deus altus adit.

Fœmina virgo parit mundi deuota parentem,
Porta Maria Dei fœmina virgo parit.

Gaudet amica cohors de virgine matre tonantis,
Virginittate micans gaudet amica cohors.

Huius honor genuit casto de germine plures,
Virgineos flores huius honor genuit.

Ignibus vsta feris virgo non cessat Agathe,
Eulalia perfert ignibus vsta feris.

Casta feras superat mentis pro culmine Tecla,
Eufemia sacra casta feras superat.

Læta ridet gladios ferro robustior Agnes,
Cecilia infestos læta ridet gladios.

Multus in orbe viget per sobria corda triúphus,
Sobrietatis amor multus in orbe viget.

R 2 Nostræ

Nostra quoq; egregia iam tépora virgo beavit,
 Edildrida nitet nostra quoque egregia.
 Orta patre eximio regali & stemmate clara
 Nobilior domino est, orta patre eximio.
 Percipit inde decus reginæ & sceptrâ sub astris,
 Plus supra astra manens, percipit inde decus.
 Quid petis alma virû sponso iâ dedita summo?
 Sponsus adest Christus, quid petis alma virû?
 Regis vt ætherei matrem iam credo sequaris,
 Tu quoque sis mater regis vt ætherei.
 Sponsa dicata Deo bis sex regnauerat annis,
 Inq; monasterio est sponsa dicata Deo.
 Tota sacrata polo celsis vbi floruit actis,
 Reddidit atq; animâ tota sacrata polo. (bres,
 Virginis alma caro est tumultata bis octo Nouê-
 Nec putet in tumulto virginis alma caro.
 Christe tui est operis, qâ vestis in ipsa sepulchro
 Inuiolata nitet, Christe tui est operis.
 Hydros & ater abit sacrae pro vestis honore,
 Morbi diffugiunt, hydros & ater abit.
 Zelus in hoste furit quondâ qui vicerat Euam,
 Virgo triumphat ouans zelus in hoste furit.
 Aspice nupta Deo, quæ sit tibi gloria terris,
 Quæ maneat cælis, aspice nupta Deo.
 Munera læta capis festiuis fulgida tedis,
 Ecce venit sponsus munera læta capis.
 Et noua dulcisono modularis carmina pleçtro,
 Sponsa hymno exultas & noua dulci sono.
 Nullus ab altithroni comitatu segregat agni,
 Quam affectu tulerat, nullus ab alti throni.

Vt Theodorus episcopus inter Ecgftjdum & Edil-
 redum reges pacem fecerit.

CAP. XXI.

Anno

ANno regni Ecgfridi nono conferto graui prælio inter ipsum & Edilredum regem Merciorū iuxta fluuium Treanta, occisus est Elbuini frater regis Ecgfridi iuuenis circiter decem & octo annorum, vtrique prouinciæ multum amabilis. Nam sororem eius, quæ dicebatur Osthridi, rex Edilred habebat vxorem. Cùmque materies belli acrioris & inimicitie longioris inter reges populosque feroces videretur exorta, Theodoros Deo dilectus antistes diuino fretus auxilio salutifera exhortatione cceptum tanti periculi funditus extinguit incendium, adeo vt pacatis alterutrum regibus ac populis nullius animæ hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodo multa pecuniæ regi vltori daretur. Cuius fœdera pacis multo exinde tempore inter eosdem reges eorūque regna durarunt.

Vt vincula cuiusdam captiui cum pro eo missis cantarentur soluta sint.

20

CAP. XXII.

IN præfato autem prælio quo occisus est rex Elbuini memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquam silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti si referatur fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius iuuenis vocabulo Imma, qui cùm die illo & nocte sequente inter cadauera occisorum similis mortuo iaceret, tandem recepto spiritu reuixit, ac residens sua vulnera prout potuit ipse alligauit. Deinde modicum requietus leuauit se, & cœpit abire sic, vbi amicos qui sui curam agerent posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominum ipsorum comitem videlicet Edilredi regis adductus. A quo interrogatus quis esset, inuit se militē fuisse confiteri, rusticum se potius & pauperem, atque vxoreo vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditionē se cum sui similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi sanari cœpit, noctu eum ne aufugeret vinciri præcepit, nec

R 3 tamen

tamen vinciri potuit. Nam mox, vt abiire qui, vincierant, eadem sunt eius vincula soluta. Habebat enim germanū fratrem, cui nomen erat Tunna, presbyterum & abbatē monasterii in ciuitate quæ hæctenus ab eius nomine Tunnacestir cognominatur. Qui cū eum in pugna peremptum audiret, venit querere, si fortè corpus eius inuenire posset, inuentumq; aliū illi per omnia similitimum putauit ipsum esse, quem ad monasterium suum deferens honorificè sepeliuit, & pro absolute animæ eius sepius missas facere curauit. Quarū celebratione factum est quod dixi, vt nullus eum posset vincire quin cōtinuò solueretur. Interea comes qui eum tenebat mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset: an fortè litteras solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, propter quas ligari non posset. At ille respondit nihil se talium artiū nosse: sed habeo fratrem, inquit, presbyterū in mea prouincia: & scio quia ille me interfectum putans pro me missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessionem eius solueretur à pœnis. Dumque aliquanto tēpore apud comitē teneretur, animaduertent qui eum diligentius considerabant ex vultu & habitu & sermonibus eius, quia non erat de paupere vulgo (vt dixerat) sed de nobilibus. Tum secretè aduocans eum comes interrogauit intentius vnde esset, promittēs se nihil ei mali futurum pro eo, si simpliciter sibi quis esset proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respondit: & ego per singula tua respōsa cognoueram, rusticus non eras. Et nunc quidem dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei in illa sunt pugna interempti, nec te tamen occidam, ne fidem mei promissi præuaricem. Vt ergo conualuit, vendidit eum Lundoniā Fresoni cuidā, sed nec ab illo, nec cū illuc duceretur vllatenus potuit alligari. Verū cū alia atque alia vinculorum genera ei hostes imponerent, dissoluta sunt. Cumque videret qui emerat, eum vinculis nō posse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia enim hora quando missæ fieri solebant sepiusimè vincula soluebātur. At ille dato iureiurando vt rediret vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Cantiam ad regem Lodhere, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ, de qua supra dictum est, qui & ipse quondam eiusdem reginæ minister fuerat, petitque

tuitque & accepit ab eo pretium suę redemptionis, ac suo Do-
 mino pro se (vt promiserat) misit. Qui post hæc in patriam re-
 uersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine
 cuncta quę sibi aduersa, quęque in aduersis solatia prouenissent.
 5 Cognouitque referente eo illis maximè temporibus sua fuisse
 vincula soluta, quibus pro se missarum fuerant celebrata so-
 lennia. Sed & alia quę periclitanti ei commoda contigissent
 & prospera, per intercessionem fraternam & oblationem ho-
 stię salutaris cęlitus sibi fuisse donata, intellexit. Multique hæc
 10 à præfato viro audientes, accensi sunt in fide ac deuotione pie-
 tatis ad orandũ, vel ad eleemosynas faciendas, vel ad offeren-
 das Domino victimas sacrę oblationis, pro ereptione suorũ,
 qui de sæculo migrauerunt. Intellexerunt enim, quòd sacrifi-
 cium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis
 15 sempiternam. Hanc mihi historiam etiam quidam eorũ, qui
 ab ipso viro in quo facta est audire, narrarunt, vnde eam quã
 liquidò, comperi indubitanter historię nostrę ecclesiasticę in-
 ferendam credidi.

De vita & obitu Hildæ abbatissę.

CAP. XXIII.

20 **A**Nno post hunc sequente, hoc est, anno domini-
 cę incarnationis sexcentesimo octogesimo reli-
 giosissima Christi famula Hilda abbatissa mo-
 nasterii, quod dicitur Streaneshalch (vt supra re-
 tulimus) post multa quę fecit in terris opera cę-
 25 lestia ad percipienda præmia vitę cęlestis de terris ablata tran-
 siuit, die quinta decima kalend. Decembrium, cùm esset anno-
 rum sexaginta sex, quibus æqua portione diuisis, triginta tres
 primos in sæculari habitu nobilissimè conuersata compleuit,
 & tot idè sequentes nobilius in monachica vita Domino cõ-
 30 secrauit. Nã & nobilis natus erat, hoc est filia nepotis Eduini
 regis vocabulo Hererici, cũ quo etiã rege ad prædicationẽ bea-
 tæ memorię Paulini primi Nordan Humbroꝝ episcopi fi-
 dem & sacramenta Christi suscepit, atque hæc vsque dum ad
 eius visionem peruenire meruit, intemerata seruauit. Quæ
 35 cùm relicto habitu sæculari illi soli seruire decreuisset, se celsit
 ad prouinciam Orientalium Anglorum. Erat nanque propin-
 qua regis illius, desyderans exinde, si quo modo posset, dereli-
 cta patria, & omnibus quęcũq; habuerat, Galliam peruenire,
 R 4 atque

atque in monasterio Cale peregrinam pro Domino vitam du-
 cere, quo facilius perpetuam in cælis patriam posset mereri.
 Nam & in eodem monasterio soror ipsius Hæresuid mater
 Aldulfi regis Orientalium Anglorum regularibus subdita di-
 sciplinis ipso tempore coronam expectabat æternam. Cuius 5
 æmulata exemplum & ipsa proposito peregrinandi annum to-
 tum in præfata prouincia retēta est. Deinde ab Aidano episco-
 po in patriam reuocata, accepit locum vnius familię ad Septē-
 trionalem plagam Vviri fluminis, vbi eque anno vno mo-
 nachicam cum perpauca sociis vitam agebat. Post hæc facta 10
 est abbatissa in monasterio quod vocatur Heortheu, quod vi-
 delicet monasterium factum erat non multo ante, à religiosa
 Christi famula Heiu: quę prima sceminarum fertur in prouin-
 cia Nordan Humbrorū propositum, vestemq; sanctimonia-
 lis habitus consecrante Aidano episcopo suscepisse. Sed illa 15
 post non multum tempus facti monasterii secessit ad ciuita-
 tem Calcariam, quę à gente Anglorum Kalcacestir appella-
 tur, ibique mansionem sibi instituit. Prælata autem regimini
 monasterii illius famula Christi Hilda mox hoc regulari vita
 per omnia, prout à doctis viris discere poterat, ordinare cura- 20
 bat. Nam & episcopus Aidan, & quique nouerant eam reli-
 giosi, pro insita ei sapientia & amore diuini famulatus, sedu-
 lo eam visitare, obnixè amare, diligenter erudire solebant.
 Cum ergo aliquot annos huic monasterio regularis vitę in-
 stitutioni multum intenta præesset, contigit eam suscipere 25
 etiam construendum siue ordinandum monasterium in loco
 qui vocatur Streaneshalch, quod opus sibi iniunctum nõ se-
 gniter impleuit. Nam eisdem quibus prius monasteriū etiam
 hoc disciplinis vitę regularis instituit. Et quidem multā inibi
 quoque iusticię, pietatis, & castimonię, cæterarumq; virtutū, 30
 sed maximè pacis & caritatis custodiam docuit, ita vt in ex-
 emplum primitiue ecclesię nullus ibi diues, nullus esset egēs,
 omnibus essent omnia communia, cum nihil cuiusquam es-
 se videretur proprium. Tantæ enim erat ipsa prudentiæ,
 vt non solum mediocres quique in necessitatibus suis, sed 35
 etiam reges ac principes nonnunquam ab ea consilium quę-
 rerent & inuenirent. Tantum lectioni diuinarum scriptura-
 rum suos vacare subdit os, tantum operibus iustitię se exerce-
 re

re faciebat, vt facillimè viderentur ibidem, qui ecclesiasticum
 gradum, hoc est, altaris officium aptè subirent, plurimi posse re
 periri. Demique quinque ex eodem monasterio postea episco
 pos vidimus, & hos omnes singularis meriti ac sanctitatis vi
 5 ros, quorum hæc sunt nomina Bosa, Aeda, Ostfor, Iohannes
 & Vvilfridus. De primo suprà diximus, quòd Eboraci fuerit
 consecratus antistes. De secundo breuiter intimandum, quòd
 in episcopatù Dorcestre fuerit ordinatus. De vltimis infra
 dicendū est, quòd eorū primus Hagustaldensis, secundus Ebo
 10 racensis ecclesiæ ordinatus sit episcopus. De medio nunc dica
 mus, quia cū in vtroq; Hildæ abbatissæ monasterio lectioni &
 obseruationi scripturarū operā dedisset, tandè perfectiora desy
 derās, venit Cantia ad archiepiscopū beatę recordationis Theo
 dorū, vbi posteaq; aliquandiu lectionibus sacris vacauit, etiā
 15 Romā adire curauit, quod eo tēporis magne virtutis estimaba
 tur. Et inde cū rediens, Britannia adisset, diuertit ad prouinciā
 Victiorū, cui tunc rex Ofric præfuit, ibique verbum fidei præ
 dicans, simul & exemplū viuendi sese videntibus atq; audien
 tibus exhibens, multo tempore mansit. Quo tempore antistes
 20 prouinciæ illius vocabulo Boselus tāta erat corporis infirmita
 te depressus, vt officium episcopatus per se implere nō posset.
 Propter quod omnium iudicio præfatus vir in episcopatū pro eo
 electus, ac iubente Edilredo rege per Vvilfridum beatę memo
 riæ antistitem, qui tunc temporis Mediterraniarum Anglorū
 25 episcopatum gerebat, ordinatus est, pro eo quòd archiepisco
 pus Theodorus iam defunctus erat, & nondū alius pro eo ordi
 natus episcopus. In qua videlicet prouincia paulo antè, hoc est,
 ante præfatum virū Dei Boselum vir strennuissimus & doctif
 simus atque excellentis ingenii vocabulo Tatfrid de eiusdem
 30 abbatissæ monasterio electus est antistes: sed priusquam ordi
 nari posset morte immatura præreptus est. Non solum au
 tem præfata Christi ancilla & abbatissa Hilda, quam omnes
 qui nouerant ob insigne pietatis & gratiæ matrem vocare cō
 fueuerant, in suo monasterio vitæ exemplo præsentibus exti
 35 tit, sed etiā in plurimis longius manentibus, ad quos scelix in
 dustriæ ac virtutis eius rumor peruenit, occasionē salutis & cor
 rectoris ministravit. Oportebat nāq; impleri somniū, qd̄ mater
 eius

eius Bregofuid in infantia eius vidit. Quæ, cum vir eius Heriric exularet sub rege Britonum Cerdice, vbi & veneno periit, vidit per somnium, quasi subito sublatum eum quæsierit cum omni diligentia, nullumque eius vsquam vestigium apparuerit. Verum cum solertissimè illum quæsisset, extemplo se reperire sub veste sua monile preciosissimum, quod dum attentius consideraret, tanti fulgore luminis refulgere videbatur, vt omnes Britannia fines illius gratia splendoris impleret. Quod nimirum somnium veraciter in filia eius, de qua loquimur, impletum est. Cuius vita non sibi solummodo, sed multis bene viuere volentibus, exempla operum lucis præbuit. Verum illa cum multis annis huic monasterio præesset, placuit pio prouisorio salutis nostræ sanctam eius animam longa etiam infirmitate carnis examinari, vt iuxta exemplum apostoli virtus eius in infirmitate perficeretur. Percussa etenim febribus acri cœpit ardore fatigari, & per sex continuos annos eadem molestia laborare non cessabat, in quo toto tempore nunquam ipsa vel conditori suo gratias agere, vel commissam sibi gregem & publicè & priuatim docere prætermittebat. Nam suo prædocta exemplo monebat omnes, & in salute accepta corporis Domino obtemperanter seruiendum, & in aduersis rerum siue in infirmitatibus membrorum fideliter Domino esse gratias semper agendas. Septimo ergo suæ infirmitatis anno, conuerso ad intranea dolore, ad diem peruenit vltimum, & circa gallicantum percepto viatico sacrosanctæ cõmunionis, cum accersitis ancillis Christi quæ erant in eodem monasterio, de seruanda eas inuicem, imò cum omni pace euangelica amoneret, inter verba exhortationis læta mortem vidit, imò (& verbis Domini loquar) de morte transiit ad vitam. Qua videlicet nocte Dominus omnipotens obitum ipsius in alio longius posito monasterio (quod ipsa eodem anno cõstruxerat, & appellatur Hacanes) manifesta visione reuelare dignatus est. Erat in eodem monasterio quædam sanctimonialis scemina nomine Begu, quæ triginta & amplius annos dedicata Domino virginitate in monachica conuersatione seruiebat. Hæc tunc in dormitorio fororum pausans audiuit subito in aëre notum campanæ sonum, quo ad orationes excitari vel cõuocari

uocari solebant, cum quis eorum de seculo fuisset euocatus,
 apertisque (ut sibi videbatur) oculis aspexit detecto domus cul
 mine fusam desuper lucem omnia repleuisse. Cui videlicet lu
 ci cum sollicita intenderet, vidit animam præfatæ Dei famulæ
 5 in ipsa luce comitantibus ac ducentibus eam angelis ad cælum
 ferri. Cumque somno excussa videret ceteras pausantes circa se
 sorores, intellexit vel in somnio vel in visione mentis ostensum
 sibi esse quod viderat. Statimque exurgens nimio timore per
 territa cucurrit ad virginem, quæ tunc monasterio abbatissæ vi
 10 ce præfuit, cui nomen erat Frigit, fletuque ac lachrymis multum per
 fusa, ac suspiria longa trahens, nunciauit matrem illarum omnium
 Hildam abbatissam iam migrasse de seculo, & se aspectante cum
 luce immensa ducibus angelis ad æternæ limina lucis & super
 norum consortia civium ascendisse. Quod cum illa audisset, su
 15 scitavit cunctas sorores, & in ecclesiam conuocatas, orationibus
 ac psalmis pro anima matris operam dare monuit. Quod cum
 residuo noctis tempore diligenter agerent, venerunt primo di
 luculo fratres qui eius obitum nunciarent a loco ubi defuncta
 est. At illi respondentes dixerunt se prius eadem cognouisse,
 20 & cum exponerent per ordinem quomodo hæc vel quando
 didicissent, inuentum est eadem hora transitum eius illis ostensum
 esse per visionem, qua illam referebant exisse de mundo. Pul
 chraque rerum concordia procuratum est diuinitus, ut cum il
 li exitum eius de hac vita viderent, tunc isti introitum eius in
 25 perpetuam animarum vitam cognoscerent. Distant autem in
 ter se monasteria hæc tredecim ferme milibus passuum. Fe
 runt autem quod eadem nocte in ipso quoque monasterio ubi
 præfata Dei famula obiit, cuidam virginum Deo deuotarum quæ
 illam immenso amore diligebat obitus illius in visione appa
 30 ruerit, quæ animam eius cum angelis ad cælum ire conspexerit,
 atque hoc ipsa qua factum est hora his quæ secum erant famulæ
 Christi manifestè narrauerit, easque ad orandum pro anima eius,
 etiã priusquam cetera congregatio eius obitum cognouisset,
 excitauerit. Quod ita fuisse factum mox congregationi mane fa
 35 cto innotuit. Erat enim hæc ipsa hora cum aliis nonnullis Chri
 sti ancillis in extremis monasterii locis seorsum posita, ubi nu
 per uenientes ad conuersionem foemine solebant probari, donec
 regulariter institutæ in societatem congregationis susciperentur.
 Quod

Quod in monasterio eius fratri cuidam canendi donum diuinitus sit concessum.

CAP. XXIII.

IN huius monasterio abbatissę fuit frater quidam 5
 diuina gratia specialiter insignis, qui carmina
 religioni & pietati apta facere solebat, ita vt quic
 quid ex diuinis literis per interpretes disceret,
 hoc ipse post pusillum verbis poëticis maxima suauitate & cō
 punctione cōpositis in sua, id est, Anglorū lingua proferret. 10
 Cuius carminibus multorū sępe animi ad contēptū sęculi, &
 ad appetitū sunt vitę cęlestis accensi. Et quidem & alii post il
 lum in gentē Anglorum religiosa poemata facere tentabant,
 sed nullus ei æquiparari potuit. Nāque ipse non ab homini
 bus, neque per hominem institutus canendi artem didicit, sed 15
 diuinitus adiutus, gratis canendi donum accepit. Vnde nihil
 vnquam friuoli & superuacui poematis facere potuit, sed ea
 tantummodo quę ad religionem pertinent, religiosam eius
 linguam decebant. Siquidem in habitu sęculari vsque ad tem
 pora prouectioris ętatis constitutus, nil carminum aliquando 20
 didicerat. Vnde nonnunquam in conuiuio cū esset lætitię
 causa decretum, vt omnes per ordinem cantare deberent, ille
 vbi appropinquare sibi citharam cernebat, surgebat à media
 cœna, & egressus ad suam domum repedabat. Quod dū tem
 pōre quodam faceret, & relicta domo conuiuii egressus esset 25
 ad stabula iumentorum, quorū ei custodia nocte illa erat de
 legata, ibique hora iam competenti membra dedisset sopori,
 astitit ei quidam per somnium, eumque salutans ac suo appel
 lans nomine Cednom, inquit, canta mihi aliquid. At ille re
 spondit, nescio, inquit, cantare. Nam & ideo de cōuiuio egres 30
 sus, huc secessi, quia cantare non poteram. Rursum ille qui cū
 eo loquebatur. Attamē, ait, cantare mihi habes. Quid, inquit,
 debeo cantare? At ille: Canta, inquit, principium creaturarum.
 Quo accepto responso statim ipse cœpit cantare in laudē Dei
 conditoris versus quos nunquam audierat, quorū iste est sen 35
 sus. Nunc laudare debemus auctorem regni cęlestis, poten
 tiam creatoris, & consilium illius, facta patris glorię. Quomo
 do ille cū sit æternus Deus omnium miraculorum auctor
 extitit,

extitit, qui primo filiis hominum cælum pro culmine tecti,
 de hinc terram custos humani generis omnipotens creauit:
 hic est sensus non autem ordo ipse verborum quæ dormiens
 ille canebat. Neque enim possunt carmina quàmuis optimè
 5 composita ex alia in aliam linguam ad verbum sine detrimē-
 to sui decoris ac dignitatis transferri. Exurgens autē à fomno
 cūcta quæ dormiens cātauerat memoriter retinuit, & his mox
 plura in eundem modū verba Deo digni carminis adiunxit.
 Veniensque mane ad villicum qui sibi præerat quid doni per
 10 cepisset indicauit, atq; ad abbatissam perductus, iussus est mul-
 tis doctioribus viris præsentibus indicare somnium, & dicere
 carmen, vt vniuersorum iudicio quid vel vnde esset quod re-
 ferebat, probaretur. Visumque est omnibus celestem ei à Do-
 mino concessam esse gratiam. Exponebantque illi quædam sa-
 15 crę historiæ siue doctrinę sermonem, præcipientes ei si pos-
 set hunc in modulationem carminis trāsferre. At ille suscepto
 negotio abiit, & mane rediens optimo carmine quod iubeba-
 tur cōpositum reddidit, vnde mox abbatissa amplexata gratiã
 Dei in viro secularem, illum habitum relinquere & monachi
 20 cum suscipere propositum docuit. Susceptumque in mona-
 sterium cum omnibus suis fratrum cohorti associauit, iussitq;
 illum seriem sacre historiæ doceri. At ipse cuncta quæ audien-
 do discere poterat, rememorando secum & quasi mundū ani-
 mal ruminando in carmen dulcissimū conuertebat, suauius-
 25 que resonando doctores suos vicissim auditores faciebat suos.
 Canebat autē de creatione mundi, & origine humani generis,
 & tota Genesis historia, de egressu Israël ex Egypto, & ingressu
 in terram repromissionis. De aliis plurimis sacre scripturæ hi-
 storiis, de incarnatione Domini, ac passione, & resurrectione,
 30 & ascensione in cælū, de aduentu spiritus sancti, & apostolorū
 doctrina. Item de terrore futuri iudicii, & horrore pœnæ gehē-
 nalis, ac dulcedine regni cælestis multa carmina faciebat. Sed
 & alia per plura, de beneficiis & iuditiis diuinis, in quibus cūctis
 homines ab amore scelerū abstrahere, ad dilectionē verò & so-
 35 lertiam bonę actionis excitare curabat. Erat enim vir multū
 religiosus, & regularibus disciplinis humiliter subditus. Aduer-
 sum verò illos, qui aliter facere volebāt, zelo magni feruoris ac
 census. Vnde & pulchro vitā suam sine cōclusit. Nam propin-

quante hora sui discessus, quatuordecim diebus præueniente corporea infirmitate pressus est, adeò tamè moderatè, vt & loqui toto eo tēpore posset & ingredi. Erat autè in proxima casa, in qua infirmiores & qui prope morituri esse videbantur induci solebant. Rogauit ergo ministrum suū vespere incūben- 5 te nocte qua de sæculo erat exiturus, vt in ea sibi locum quiescendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus esse videbatur, fecit tamè quod dixerat. Cumque ibidē positi vicissim aliqua gaudēte animo vnà cum eis qui ibidem antea inerant loquerentur ac iocarentur, 10 & iam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogauit omnes si Eucharistiā intus haberent. Respondebāt quid opus est Eucharistia, neque enim mori adhuc habes, qui tam hilari- ter nobiscum velut sospes loqueris. Rursus ille: Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiam. Qua accepta in manu interrogauit, 15 si omnes placidum erga se animū & sine querela cōtrouersia ac rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimā se mentem ad illum & ab omni ira remotā habere. Eumque vicissim rogabant, an placidā erga ipsos mentē haberet. Qui cōfestim respōdit: Placidā ego mentē, filioli, erga omnes famulos 20 Dei gero. Sicque se cælesti muniēs viatico vitæ alterius ingres- sui parauit. Et interrogauit: Quam prope esset hora qua fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant: Non longè est. At ille: Bene ergo, expectemus horam illam. Et signans se signo sanctę crucis reclinauit caput 25 ad cervical, modicumque obdormiens ita cum silentio vitam finiuit. Sicque factū est, vt quomodo simplici ac pura mente trāquillaque deuotione Domino seruiet, ita et iam tranquilla morte mundū relinquens ad eius visionem veniret. Illaque lin- 30 gua que tot salutaria verba in laudem conditoris cōposuerat, vltima quæque verba in laudem ipsius signando sese, & spiritū suum in manus eius commendando clauderet: qui etiam præscius sui obitus extitisse ex his quæ narrauimus videtur.

Qualis visio cuidam viro Dei apparuerit priusquam
monasterium Colodanę vrbs esset
incendio consumptum,

35

CAP. XXV

His

His temporibus monasterium virginum, quod Coludiurbem cognominant, cuius & supra meminimus, per culpam incuriæ flammis absumptum est. Quod tamen à malitia inhabitantiũ in eo, & præcipuè illorũ, qui maiores esse videbantur, contigisse omnes qui nouere faciliè potuerunt aduertere. Sed non defuit puniendis admonitio diuinæ pietatis, qua correcti per ieiunia fletus & preces iram à se instar Niuiitarum iusti iudicis auerterent. Erat nanque in eodem monasterio vir de genere Scotorum Adamanus vocabulo, ducēs vitam in continentia & orationibus multũ Deo deuotam, ita vt nil vnquam cibi vel potus, excepta die Dominica & quinta Sabbati, perciperet: sæpe autẽ noctes integras peruigil in oratione transigeret. Quæ quidem illi districtio vitæ arctioris primò ex necessitate emendandę suæ prauitatis obuenerat: sed procedente tempore necessitatem in cõsuetudinem verterat. Siquidem in adolescentia sua sceleris aliquid cõmiserat, quod commissum vbi ad cor suum rediit, grauissimè exhorruit, & se pro illo puniendum à districto iudice timebat. Accedens ergo ad sacerdotem à quo sibi sperabat iter salutis posse demonstrari, confessus est reatum suum, petiitque vt consiliũ sibi daret, quo posset fugere à ventura Dei ira. Qui audito eius cõmisso dixit: Grande vulnus grandioris curam medelæ desiderat, & ideo ieiuniis psalmis & orationibus quantum vales insiste, quo præoccupando faciem Domini in cõfessione propitiũ eũ inuenire merearis. At ille quem nimius reę conscientiæ tenebat dolor, & internis peccatorũ vinculis quibus grauabatur ocyus desiderabat absolui: Adolescentior sum (inquit) ætate & vegetus corpore, quicquid mihi imposueris agendũ, dum modo saluus fiam in die Domini, totum faciliè feram, etiam si totam noctem stando in precibus peragere, & integrã septimanam iubeas abstinendo transigere. Qui dixit: Multũ est vt tota septimana absque alimento corporis perdures, sed biduanũ vel triduanũ satis est obseruare ieiuniũ. Hoc facito donec post modicum tempus rediens ad te, quid facere debeas, & quam diu pœnitentiæ insistere tibi plenius ostendam. Quibus dictis & descripta illi mensura pœnitendi, abiit sacerdos. Et ingruẽte causa subita secessit Hyberniam, vnde originẽ duxerat, neq;

ultra ad eum iuxta suum conditum rediit. At ipse memor præcepti eius simul & promissi sui, totum se lachrymis, pœnitentiæ, vigiliis sanctis, & cōtinentiæ m̄cipauit, ita vt quinta solū Sabbati & Dominica (sicut prædixi) reficeret, ceteris septimanæ diebus ieiunus permaneret. Cumque sacerdotem suū Hyberniam secessisse, ibique defunctū esse audisset, semper ex eo tēpore, iuxta conditū eius memoratū, cōtinentiæ modum obseruabat. Et quod causa diuini timoris semel ob reatum cōpunctus cœperat, iam causa diuini amoris delectatus præmiis indefessus agebat. Quod dum multo tēpore sedulus exequeretur, contigit eum die quadā de monasterio illo lōgius egressum comitante secum vno de fratribus peracto itinere redire. Qui cū monasterio propinquarent, & edificia illius sublimiter erecta aspicerent, solutus est in lachrymas vir Dei, & tristitiam cordis vultu indice prodebat. Quod intuens comes quare faceret inquisiuit. At ille: Cuncta, inquit, hæc que cernis edificia publica vel priuata in proximo est vt ignis absumens in cinerem cōuertat. Quod ille audiens, mox vt intrauerunt monasterium matri congregationis vocabulo Ebbæ curauit indicare. At illa merito turbata de tali præfagio, vocauit ad se virum, & diligentius ab eo rem vel vnde hoc ipse nosset inquirebat. Qui ait: Nuper præoccupatus noctu vigiliis & psalmis, vidi astantem mihi subito quendam incogniti vultus, cuius præsentia cū essem exterritus: dixit mihi, ne timerē, & quasi familiari me voce alloquens: Benefacis, inquit, qui tempore isto nocturno quietis, non somno indulgere, sed vigiliis & orationibus insistere valuisti. At ego: Noui, inquit, multum mihi esse necesse vigiliis salutaribus insistere, & pro meis erratibus sedulo Dominum deprecari. Qui adiiciens: Verum, inquit, dicis, quia tibi & multis opus est peccata sua bonis operibus redimere, & cū cessant à laboribus rerum temporalium, tunc pro appetitu æternorum bonorum liberius laborare: sed hoc tamen paucissimi faciunt. Siquidem modo totum hoc monasterium ex ordine perlustrans singulorum casas ac lectos inspexi, & neminem ex omnibus præter te erga sanitatē animæ suæ occupatum repperi: sed omnes prorsus & viri & sc̄minæ aut somno torpent inertes, aut ad peccata vigilant. Nam & domunculæ quæ ad orandum vel legendū factæ erant,

erant, nunc in comessationum, potationum, fabulationum,
 & cæterarū sunt illecebrarum cubilia cōuersæ. Virgines quo
 que Deo dicatę, contempta reuerentia suę professionis, quo
 tienscunq̃ vacant, texendis subtilioribus indumentis ope
 ram dant, quibus aut se ipsas ad vicem sponsarum in pericu
 lum sui status adornent, aut externorum sibi virorum amici
 tiam comparēt. Vnde merito loco huic & habitatoribus eius
 grauis de cælo vindicta flammis sequentibus præparata est. Di
 xit autem abbatissa. Et quare non citius hoc compertū mihi
 reuelare voluisti? Qui respondit: Timui propter reuerentiam
 10 tuam ne fortē nimium conturbareris: Et tamen hanc consola
 tionem habeas, quòd in diebus tuis hęc plaga nō superueniet.
 Qua diuulgata visione aliquātulum loci accolę paucis diebus
 timere, & se ipsos intermissis facinoribus castigare cœperunt.
 Verūm post obitū ipsius abbatissę redierunt ad pristinas for
 des, imo sceleratiora fecerūt. Et cūm dicerent pax & securitas,
 15 extemplo præfatę vltionis sunt pœna multati. Quæ mihi cūcta
 sic esse facta reuerendissimus meus compresbyter Edgils refe
 rebat: qui tunc in illo monasterio degebat. Postea autem disce
 dentibus inde ob desolationem plurimis incolarum, in no
 stro monasterio plurimo tempore conuersatus, ibidemq̃ de
 20 functus est. Hęc ideò nostrę historię inserenda credidimus, vt
 admoneremus lectorem operum Domini, quām terribilis sit
 in consiliis super filios hominum, ne fortē nos tēpore aliquo
 carnis illecebris seruietes, minusq̃ Dei iuditiū formidā
 25 tes, repentina ira eius corripiat, & vel temporalibus damnis iu
 stē sæuiens affligat, vel ad perpetuam perditionem districtius
 exanimans tollat.

De morte Ecgfridi & Lotheri regum.

CAP. XXVI.

30 **A**Nno dominicę incarnationis sexcentesimo octo
 gesimo quarto Ecgfrid⁹ rex NordanHumbro
 rum misso Hyberniam cum exercitu duce Ber
 to vastauit miserē gentem innoxiam, & nationi
 35 Anglorum semper amicissimā, ita vt nec ecclesiis quidē aut
 monasteriis manus parceret hostilis. At insulani & quantū va
 luere armis arma repellabant, & inuocantes diuinę auxilium

S 3 pietatis

pietatis cælitus se vindicari continuis diu imprecationibus
 postulabant. Et quàmuis maledici regnum Dei possidere nõ
 possint, creditum tamẽ est quod hi qui merito impietatis suæ
 maledicebantur, ocyus Domino vindice pœnas sui reatus lue-
 rent. Siquidem anno post hunc proximo idem rex cum teme-
 re exercitum ad vastandam Pictorum prouinciam duxisset,
 multum prohibentibus amicis, & maximè beatæ memorię
 Cutberto, qui nuper fuerat ordinatus episcopus, introductus
 est (simulantibus fugam hostibus) in angustias inaccessorum
 montium, & cum maxima parte copiarum quas secum addu-
 xerat extinctus, anno ætatis suæ quadragesimo, regni autem
 quintodecimo, die tertio decimo kalendarum Iuniarum. Et
 quidem (vt dixi) prohibuerunt amici ne hoc bellum iniret, sed
 quomodo anno præcedente noluerat audire reuerendissimũ
 patrem Ecgbertum, ne Scotiam nil se lædentem impugnaret,
 datum est illi ex pœna peccati illius, ne nunc eos qui ipsum ab
 interitu reuocare cupiebant, audiret. Ex quo tempore spes cœ-
 pit & virtus regni Anglorum fluere, ac retro sublapsa referri.
 Nam & Picti terram possessionis suæ quam tenuerunt Angli
 & Scoti qui erant in Britannia, & Britonũ quoq; pars nõnul-
 la, libertatem receperunt, quam & hætenus habent per annos
 circiter quadraginta sex. Vbi inter plurimas gentes Anglorum
 vel inter emptos gladio, vel seruitio addictos, vel de terra Pi-
 ctorũ fuga lapsos, etiã reuerendissimus vir domini Trumvvi-
 ni, qui in eos episcopatum acceperat, recessit cum suis qui erãt
 in monasterio Ebbercurni, posito quidem in regione Anglo-
 rum, sed in vicinia freti, quod Anglorum terras Pictorumque
 disternat. Eosque vbicunq; poterat amicis per monasteria
 cõmendans, ipse in sæpe dicto famulorum famularumq; Dei
 monasterio, quod vocatur Streaneshalch, locũ mansionis ele-
 git: ibique cũ paucis suorum in monachica districtione vitam
 non sibi solũmodo sed & multis vtilẽ plurimo annorũ tem-
 pore duxit. Vbi etiam defunctus in ecclesia beati Petri apo-
 stoli iuxta honorem & vita & gradu eius condignũ conditus
 est. Præerat quidem tũc eidem monasterio regia virgo Elflet,
 vnã cum matre Eanfleda, quarum suprã fecimus mentionẽ.
 Sed adueniente illuc episcopo, maximum regendi auxiliũ si-
 mul & suæ vitæ solatium deuota Deo doctrix inuenit. Succes-
 sit

fit autē Ecgfrido in regnū Alfrid vir in scripturis doctissimus,
 qui frater eius & filius Osuini regis esse dicebatur. Destructū-
 que regni statum, quāuis intra fines angustiores, nobiliter
 recuperavit. Quo videlicet anno, qui est ab incarnatione do-
 5 minica sexcentessimus octogessimus quintus, Lothere Cantua-
 riorum rex cū post Ecgbertum fratrem suum, qui nouem
 annis regnauerat, ipse duodecim annis regnasset, mortuus erat
 octauo dus Februarii Vulneratus nāque est in pugna Austrā-
 liū, Saxonū quam contra eū Edric filius Ecgberti aggregarat,
 10 & inter medendū defunctus est. Ac post eū idem Edric anno
 vno ac dimidio regnavit. Quo defuncto regnum illud per ali-
 quod temporis spatium reges dubii vel externi disperdiderūt,
 donec legitimus rex Viçtred, id est, filius Ecgberti confortatus
 in regno, religione simul & industria gentem suam ab extra-
 15 nea inuasiōe liberaret.

Ut vir domini Cudbertus sit episcopus factus, utque in monachica
 adhuc vita positus vixerit & docuerit.

CAP. XXVII.

20 **I**psō etiam anno quo finem vitæ accepit rex Ecg-
 fridus episcopū (vt diximus) fecit ordinari Lin-
 disfarnensū ecclesiæ virum sanctum & venera-
 bilem Cudbertum, qui in insula permodica,
 quæ appellatur Farne, & ab eadem ecclesia nouem fermē mili-
 bus passuū in Oceano procul abest, vitam solitariā per annos
 25 plures in magna corporis & mentis continentia duxerat. Qui
 quidem à prima ætate pueritiæ studio religiosæ vitæ semper
 ardebat: sed ab ineunte adolescentia monachicum & no-
 men assumpsit & habitum. Intrauit enim primo monaste-
 riū Mailros, quod in ripa Tindi fluminis positum, tunc ab-
 30 bas Eata vir omnium mansuetissimus regebat. Qui postea epi-
 scopus Hagustaldensis siue Lindisfarnensis ecclesiæ factus est,
 vt supra memorauimus. Cui tempore illo præpositus Boifil
 magnarum virtutū & prophetici spiritus sacerdos fuit. Huius
 discipulatu Cudbert^o humiliter subditus, & scientiam ab eo
 35 sanctarum scripturarum, & bonorum operum sumpsit exem-
 pla. Qui postquā migravit ad Dominū, Cudbert^o eidē mona-
 sterio factus præpositus, plures & auctoritate magistri & exem-
 plo suæ actionis regularem instituebat ad vitam. Nec solū ipsi

monasterio regularis vite monita simul & exempla præbebat,
 sed & vulgus circumpositum longè lateque à vita stultè con-
 suetudinis ad cælestium gaudiorum conuertere curabat amo-
 rem. Nã & multi fidem quam habebant iniquis profanabant
 operibus, & aliqui etiam tempore mortalitatis neglectis fidei
 sacramentis (quibus erāt imbuti) ad erratica idololatriæ medi-
 camina concurrebant, quasi missam à Deo conditore plagam
 per incantationes vel filacteria, vel alia quælibet demoniacæ ar-
 tis arcana cohibere valerent. Ad vtrorumque ergo corrigèn-
 dum errorem crebro ipse de monasterio egressus, aliquoties 10
 equo sedens, sed sæpius pedibus incedens, circumpositas ve-
 niebat ad villas, & viam veritatis prædicabat errantibus, quod
 ipsum etiam Boisil suo tempore facere consueuerat. Erat
 quippe moris eo tempore populis Anglorum, vt veniente in
 villam clerico vel presbytero cuncti ad eius imperium verbū 15
 audituri confluerent, libenter ea quæ dicerentur audirent, li-
 bentius ea quæ audire & intelligere poterant operando seque-
 rentur. Porro Cudberto tanta erat dicēdi peritia, tantus amor
 persuadendi quæ docuerat, tale vultus angelici lumen, vt nul-
 lus præsentium latebras ei sui cordis celare præsumeret, quin 20
 omnes palam, quæ gesserant confitendo proferrent: quia nimi-
 rum hæc eadem illum latere nullo modo putarent, & confes-
 sa dignis (vt imperabat) pœnitentiæ fructibus abstergerent.
 Solebat autem ea maximè loca peragrarè, & illis prædicare in
 viculis, qui in arduis asperisque montibus procul positi 25
 aliis horrore erant ad visendū, & paupertate pariter ac rustici-
 tate sua doctorum arcebant accessum. Quos tamen ille liben-
 ter pio mancipatus labori tanta doctrinæ solertis excolebat in-
 dustria, vt de monasterio egressus sæpe hebdomada integra, ali-
 quando duabus vel tribus, nonnunquam etiam mense pleno 30
 domum non rediret. Sed demoratus in montanis plebem
 rusticam verbo prædicationis simul & opere virtutis ad cæle-
 stia vocaret. Cùm ergo venerabilis Domini famulus multos
 in Mailrosensi monasterio degens annos, magnis virtutum
 signis effulgeret, transtulit eum reuerendissimus abbas ipsius 35
 Eata ad insulam Lindisfarnensium, vt ibi quoque fratribus
 custodiam disciplinæ regularis & auctoritate præpositi intima-
 ret, & propria actione præmonstraret. Nam & ipsum locum
 tunc

tunc idem reuerendissimus pater abbatis iure regebat. Siquidem à temporibus antiquis ibidem & episcopus cum clero, & abbas solebat manere cum monachis, qui tamen & ipsi ad curam episcopi familiariter pertinerēt. Quia nimirum Aidā, qui primus eius loci episcopus fuit, cum monachis illuc & ipse monachus adueniens, monachicam in eo conuersationem instituit. Quomodo & prius beatus pater Augustinus in Cantia fecisse noscitur, scribente ei reuerendissimo papa Gregorio, quod & suprā posuimus. Sed quia tua fraternitas, inquit, monasterii regulis erudita seorsum fieri non debet à clericis suis in ecclesia Anglorum, quæ nuper auctore Deo ad fidem perducta est, hanc debet conuersationē instituere, quæ in initio nascantis ecclesiæ fuit patribus nostris, in quibus nullus eorum ex his qui possidebant aliquid suum esse dicebat: sed erant
15 eis omnia communia.

*Ut idem in vita anachoretica & fontem de saxo saterra orando
produxerit, & segetem de labore manuum vltra
tempus serendi acceperit.*

CAP. XXVIII.

20 **F**Xin Cudbertus crescētibus meritis religiosę intentionis ad anachoreticæ quoque contemplationis (quæ diximus) silentia secreta peruenit. Verum quia de vita illius & virtutibus ante annos plures sufficienter & versibus heroïcis & 25 simplici oratione conscripsimus, hoc tantum in præsentī commemorare satis sit, quod aditurus insulam protestatus est fratribus dicens: Si mihi diuina gratia in loco illo donauerit, ut de opere manuum mearum viuere queam, libens ibi morabor, sin aliàs ad vos citissimę Deo volente reuertar. Erat autem locus & aquę prorsus & frugis & arboris inops, sed & spirituum malignorū frequentia humanæ habitationi minus ac commodus: sed ad votū viri Dei habitabilis per omnia factus est. Siquidē ad aduentū eius spiritus recesserūt maligni. Cū autē ipse sibi ibidē expulsis hostibus mansionē angustā circūuallante aggere & domos in ea necessarias iuuante fratrum manu, id est, oratorium & habitaculum cōmune cōstruxisset, iussit fratres in eiusdē habitaculi pauimento foueā facere, erat autē
35 tellus

tellus durissima & saxosa, cui nulla omnino species venæ fontanę videretur inesse. Quod dū facerent ad fidem & preces famuli Dei, alio die aqua plena inuenta est, quæ vsque ad hanc diem sufficientem cunctis illò aduenientibus gratiæ suæ cælestis copiam ministrat. ¶ Sed & ferramenta sibi ruralia cum frumento afferri rogauit, quod dum præparata terra tempore congruo seminaret, nil omnino non dico spicarum, sed ne herbe quidem ex eo germinari vsque ad æstatis tempora cōtigit. Vnde visitantibus se ex more fratribus hordeum iussit afferri, si forte vel natura soli illius, vel voluntas esset superni largitoris, vt illius frugis ibi potius seges oriretur. Quod dum sibi allatum vltra omne tempus ferendi, vltra omnem spem fructificandi eodem in agro sereret, mox copiosa seges exortata desideratam proprii laboris viro Dei refectionem præbebat. Cū ergo ibidem multis annis Deo solitarius seruiret (tanta autem erat altitudo aggeris quo mansio eius erat vallata, vt cælum tantum ex ea, cuius introitum sitiebat, aspicere posset) cōtigit vt congregata synodo non parua sub præsentia regis Ecgfridi iuxta fluuium Alne, in loco qui dicitur Adtvviforda, quod significat ad duplex vadum, cui beatæ memoriæ Theodorus archiepiscopus præsidebat, vno animo omniumque cōsensu ad episcopatum ecclesiæ Lindisfarnensis eligeretur. Qui cum multis legatariis ac litteris ad se præmissis nequaquã suo monasterio posset erui, tandem rex ipse præfatus vnà cum sanctissimo antistite Trumvini necnon & aliis religiosis ac potenti- bus viris in insulam nauigauit. Conueniunt & de ipsa insula Lindisfarnensi in hoc ipsum multi de fratribus, genuflectunt, omnes adiurant per Dominum, lachrymas fundunt, obsecrant, donec ipsum quoque lachrymis dulcibus plenum extrahunt latebris, atque in synodum pertrahunt. Quo dum perueniret, quàmuis multum renitens, vnanimam cunctorum voluntate superatur, atque ad suscipiendum episcopatus officium collum submittere compellitur. Eo maximè victus sermone, quòd famulus Dei Boifil (cùm mente prophetica cuncta quæ ei essent superuentura patefaceret) antistitem quoque eum futurum esse prædixerat. Non tamen statim ordinatio decreta, sed peracta hyeme quæ imminebat in ipsa solennitate Paschali completa est Eboraci, sub præsentia præfati regis Ecgfridi,

fridi, conuenientibus ad consecrationem eius septem episcopis, in quibus beatę memorię Theodorus primatum tenebat. Electus est autę primò in episcopatũ Hagustaldensis ecclesię pro Trumberto, q̄ ab episcopatu fuerat depositus. Sed quoniã
 5 ipse plus Lindisfarnensi ecclesię, in qua conuersatus fuerat, dilexit p̄fici, placuit vt Eata reuerso ad sedem ecclesię Hagustaldensis, cui regendę primò fuerat ordinatus, Cudbertus ecclesię Lindisfarnensis gubernacula susciperet. Qui susceptum episcopatus gradum, ad imitationem beatorum apostolorũ,
 10 virtutum ornabat operibus. Cõmissam namq; sibi plebem & orationibus protegebat assiduis, & admonitionibus saluberrimis ad cęlestia vocabat. Et (quod maximè doctores iu-
 uare solet) ea quę agenda docebat, ipse prius agẽdo p̄mõstrabat. Erat quippe ante omnia diuinę charitatis igne feruidus,
 15 patientiã virtute modestus, orationũ deuotioni solertissimè intentus, affabilis omnibus, qui ad se consolationis gratia veniebant. Hoc ipsum quoque orationis loco ducēs, si infirmis
 fratribus opem suę exhortationis tribueret, sciens quia qui dixit: Diliges dominum Deũ tuũ: dixit &: Diliges proximũ
 20 tuũ sicut teipsum. Erat & abstinentię castigatione insignis, erat gratia cõpunctionis semper ad cęlestia suspensus. Deniq; cũ sacrificium Deo victimę salutaris offerret, non eleuata in altũ
 voce, sed profusis ex imo pectore lachrymis, Domino sua vota cõmendabat. Duobus autę annis in episcopatu peractis, repe-
 25 tiit insulam ac monasteriũ suum diuino admonitus oraculo, quia dies sibi, mortis vel vitę magis illius, quę sola vita dicen-
 da est, iam appropiaret introitus. Sicut ipse quoq; tẽpore eodem nonnullis, sed verbis obscurioribus, quę tamen postmo-
 dum manifestè intelligerentur, solita sibi simplicitate pande-
 30 bat: quibusdam autem hoc idem etiam manifestè reuelabat:

Vt idem iam episcopus obitum suum proximè futurum
 Hereberto prędixerit.

CAP. XXIX.

35 **L**Rat enim quidã presbyter vitę & morũ probitate venerabilis nomine Herebertus iã dudũ viro Dei spiritalis amicitię fœdere copulatus. Qui in insula stagni illius pergrandis, de quo Deruentionis fluiui primordia

mordia erumpunt, vitā ducens solitariam, annis singulis eum
 visitare, & monita perpetuē ab eo salutis audire solebat. Hic cū
 audiret eum ad ciuitatem Lugubaliam deuenisse, venit ex mo-
 re cupiēs salutaribus eius exhortationibus ad superna desyde-
 ria magis magisque accendi. Qui dum sese alterutrum cæle- 5
 stis vitæ poculis debriarent, dixit inter alia antistes: Memēto,
 frater Hereberte, vt modo quicquid opus habes me interro-
 ges, mecūque loquaris: postquam enim ab inuicem digressi
 fuerimus, non vltra nos in hoc sæculo carnis obtutibus inuicē
 aspiciemus. Certus sum namque, quia tempus meæ resolutio 10
 nis instat, & velox est depositio tabernaculi mei. Qui hæc au-
 diens, prouolutus est eius vestigiis, & fusis cum gemitu lachry-
 mis: Obsecro (inquit) per Dominū ne me deferas: sed tui me-
 mor sis fidelissimi sodalis, rogesque supernam pietatē, vt cui
 simul in terris seruiuimus ad eius videndam gratiam simul 15
 transeamus ad cælos. Nosti enim quia ad tui oris imperium
 semper viuere studui, & quicquid ignorantia vel fragilitate
 deliqui, equē ad tuæ voluntatis examen mox emendare cura-
 ui. Incubuit precibus Antistes, statimque edoctus in spiritu
 impetrasse se quod petebat à Domino: Surge (inquit) frater 20
 mi, & noli plorare, sed gaudio gaude, quia quod rogauimus
 superna nobis clementia donauit. Cuius promissi & prophe-
 tiæ veritatē sequens rerum astruxit euentus, quia & digreden-
 tes ab inuicem non se vltra corporaliter viderunt, sed vno eo-
 demque die, hoc est, kalendarū Aprilium tertia decima egre- 25
 dentes è corpore spiritus eorum, mox beata inuicem visione
 coniuncti sunt, atque angelico ministerio pariter ad regnum
 cæleste translati. Sed Herebertus diutina prius infirmitate de-
 coquitur, illa vt credibile est dispensatione dominicę pietatis,
 vt si quid minus haberet meriti à beato Cudberto, suppleret 30
 hoc castigans longę egritudinis dolor, quatenus equatus gra-
 tia suo intercessori, sicut vno eodemque tempore cum eo de
 corpore egredi, ita etiam vna atque indissimili sede perpetuę
 beatitudinis meruisset recipi. Obiit autem pater reuerendissi-
 mus in insula Farne, multū deprecatus fratres, vt ibi quoque 35
 sepeliretur, vbi nō paruo tempore pro Domino militarat. At
 tamen tandem eorum precibus victus, assensum dedit vt ad
 insulam Lindisfarnensium relatus, in ecclesia deponeretur.

Quod

Quod dum factum esset, episcopatum ecclesie illius anno vno seruabat venerabilis antistes Vvilfridus, donec eligeretur qui pro Cudberto antistes ordinari deberet. Ordinatus est autem post hæc Eadbertus vir sciētia scripturarum diuinarum, simul & præceptorum cælestium obseruantia, ac maximè eleemosynarum operatione insignis, ita vt iuxta legem omnibus annis decimā non solum quadrupedum, verumetiam frugum omnium atque pomorum nec non & vestimentorum partem pauperibus daret.

10 Vt corpus illius post vndecim annos sepulture sit corruptionis immune repertum. Vtque non multo post successor episcopatus eius de mundo transierit.

CAP. XXX.

15 **V**olens autem latius demonstrare diuina dispensatio quanta in gloria vir Domini Cudbertus post mortem viueret, cuius ante mortē vita sublimis crebris etiam miraculorum patebat indicis, transactis sepulture eius annis vndecim im-

20 misit in animo fratrum, vt tollerent ossa illius. Qui more mortuorū consumpto iam & in puluerē redacto corpore reliqua sicca inueniēda putabant, atq; in nouo recondita loculo in eodem quidem loco sed supra pauimentum dignę veneratio-

25 nis gratia locarent. Quod dum sibi placuisse Eadberto antistiti suo referrent, annuit consilio eorum, iussitque vt die depositionis eius hoc facere meminissent. Fecerunt autem ita. Et aperientes sepulchrū inuenerunt corpus totum quasi adhuc vi-

30 ret integrum, & flexibilibus artuum compagibus multo dormienti quā mortuo similius. Sed & vestimenta omnia quibus indutū erat nō solū intemerata, verumetiā prisca nouitate & claritudine miranda apparebāt. Quod vbi videre fratres nimio mox timore perculsi festinauerunt referre antistiti quę inuenerāt, qui tum forte in remotiori ab ecclesia loco reflu-

35 vndique pelagi fluctibus cincto, solitarius manebat. In hoc etenim semper Quadragesime tempus agere, in hoc quadraginta ante dominicū natale dies in magna continentia, orationis, & lachrymarum deuotione transigere solebat. In quo etiam venerabilis prædecessor eius Cudbertus priusquam in-

fulā Farne peteret, aliquamdiu secretius Domino militabat.

T At

Attulerunt autem ei & partem indumentorum, quæ corpus sanctum ambierāt, quæ cū ille & munera gratanter acciperet, & miracula libenter audiret nam & ipsa indumenta quasi patris adhuc corpori circumdata miro deosculabatur affectu. Noua, inquit, indumenta corpori pro his quæ tulistis circumdate, & sic reponite in arcā quam parastis. Scio autē certissimè, quòd non diu vacuus remanebit locus ille, qui tanta miraculi celestis gratia sacratus est. Et quàm beatus est, cui in eo facultatem quiescendi Dominus totius beatitudinis auctor atque largitor præstare dignabitur. Hæc & huiusmodi plura vbi multis cum lachrymis & magna cōpunctione antistes lingua etiā tremente cōpleuit, fecerunt fratres vt iusserat, & inuolutum nouo amictu corpus, nouaq; in theca reconditū supra pauimentum sanctuarii posuerunt. Nec mora Deo dilectus antistes Eadbertus morbo correptus est acerbo, ac per dies crescente multumq; ingrauescente ardore languoris, nō multo post, id est, pridie nonas Maias etiam ipse migravit ad Dominū. Cuius etiam corpus in sepulchro benedicti patris Cudberti ponentes, posuerunt desuper arcā in qua incorrupta eiusdem patris membra locauerant. In quo etiā loco signa sanitatum aliquoties facta meritis amborum testimoniū ferunt. E quibus aliqua in libro vitæ illius olim memoriæ mandauimus. Sed & in hac historia quedam quæ nos nuper audisse contigit superadiicere commodum duximus.

Vt quidam ad tumbam eius sit à paralyti curatus.

CAP. XXXI.

25

Rat in eodem monasterio frater quidam nomine Beadvegen tēpore non paucos hospitum ministerio deseruiens, qui nunc vsq; superest, testimonium habens ab vniuersis fratribus cunctisque superuenientibus hospitibus, quòd vir esset multę pietatis ac religionis. Iniunctoq; sibi officio supernę tantum mercedis gratia subditus. Hic cū quadam die lenas siue saga quibus in hospitali utebatur in mare lauisset, rediens domū repētina medio itinere molestia corporali tactus est, ita vt corruēs in terrā, & aliquādiu pronus iacens, vix tandē resurgeret. Resurgens autē sensit dimidiā corporis sui partē à capite vsq; ad pedes peralyti lāguore depressam, & maximo cū labo

re

re baculo innitens domū peruenit. Crescebat morbus paulatim, & nocte superueniente grauior effectus est, ita vt die redeunte vix ipse per se exurgere aut incedere valeret. Quo affectus incōmodo concepit vtile mente cōsiliū, vt ad ecclesiam quoquo modo posset perueniens, intraret ad tumbā reuerendissimi patris Cudberti, ibi que genibus flexis supplex supernā pietatem rogaret, vt vel ab huiuscemodi languore, si hoc sibi vtile esse, liberaretur, vel si se tali molestia diutius castigari diuina prouidente gratia oporteret, patienter dolorem ac placida mente sustineret illatum. Fecit igitur vt animo disposuerat, & imbecilles artus baculo sustentās intrauit ecclesiā, ac prosterbens se ad corpus viri Dei, pia intentione per eius auxiliū Dominū sibi fieri ppitiū precabatur. Atq; inter preces velut in soporē solutus, sensit (vt ipse postea referre erat solitus) quā si magnā latamq; manū caput sibi in parte qua dolebat tetigisse, eodemq; tactu totam illam, quæ languore pressa fuerat, corporis sui partē paulatim fugiente dolore ac sanitate subsequente ad pedes vsque pertransisse. Quo facto mox euigilans sanissimus surrexit, ac pro sua sanitate Dño gratias denuo referens, qd erga se actū esset fratribus indicauit. Cunctisq; cōgaudentibus, ad ministeriū quod sollicitus exhibere solebat, quasi flagello probante castigatior rediit. Sed & indumenta quibus Deo dicatum corpus Cudberti vel viuū antea vel postea defunctum vestierant, etiam ipsa à gratia curandi non vacarunt: sicut in volumine vitæ & virtutū eius, quisq; legerit, inueniet.

Vt quidam ad reliquias eius nuper fuerit ab oculi languore curatus.

CAP. XXXII.

NEc silentio prætereundum, quod ante trienniū per reliquias eius factum, nuper mihi per ipsum in quo factum est fratrem innotuit. Est autem factum in monasterio, quod iuxta amnem Dacore constructum ab eo cognomen accepit, cui tunc vir religiosus Suidbert^o abbatis iure præfuit. Erat namque in eo quidā adolescēs, cui tumor deformis palpebram oculi scædauerat, qui cū per dies crescens oculo interitū minaretur, curabant medici hūc appositis pigmentorum fomentis emollire, nec valebant: quidam abscindendum esse dicebant, alii hoc fieri metu ma-

ioris periculi vetabant. Cumque tempore non paucō frater præfatus tali incommodo laboraret, neque imminens oculo exitium humana manus curare valeret, quin potius per dies aufereret, contigit eum subito diuinę pietatis gratia per sanctissimi patris Cudberti reliquias sanari. Nam quando fratres sui corpus ipsius post multos sepulture annos incorruptū repererāt, tulerunt partem de capillis, quam more reliquiarum rogantibus amicis dare vel ostēdere in signū miraculi possent. Harum particulam reliquiarum eo tempore habebat penes se quidam de presbyteris eiusdē monasterii nomine Thridredus, qui nunc ipsius monasterii abbas est. Qui cum die quadā ingressus ecclesiam aperuisset thecam reliquiarum, vt portionem earum roganti amico præstaret, contigit & ipsum adolescentem, cui oculus languebat, in eadem tunc ecclesia adesse. Cumque presbyter portionem (quantam voluit) amico dedisset, residuum dedit adolescenti, vt suo in loco reponeret. At ille salubri instinctu admonitus, cum accepisset capillos sancti capitis apposuit palpebrę languenti, & aliquamdiu tumorem illum infestum horum appositione comprimere ac mollire curabat. Quo facto reliquias vt iusserat sua in theca recondidit, credens suum oculum capillis viri Dei, quibus attactus erat, ocyus esse sanandum. Neque enim eum sua fides fefellit. Erat enim, vt referre est solitus, tunc circiter horā secundā diei.

Sed cum alia queque dies illa exigebat cogitaret & faceret, imminente hora ipsius diei sexta, repente cōtingens oculum ita sanum cum palpebra inuenit, ac si nihil unquam in eo deformitatis ac tumoris apparuisset.

Ecclesiasticæ historiæ gentis Anglorum libri quarti

F I N I S.

Ecclesiasticæ

Ecclesiasticæ historiæ gen- tis Anglorum,

LIBER V.

Vt Aedilvvaldus successor Cudberti in anatheorica
vita laborans, in mari fratribus tempe-
statem orando sedauerit.

CAP. I.

SUCCESSIT AVTEM VIRO DO-
mini Cudberto in exercenda vita solitaria, quã
in insula Farne ante episcopatus sui tempora ge-
rebat, vir venerabilis Aedilvvaldus, q̄ multis an-
5 nis in monasterio quod dicitur Inripum acce-
ptum presbyteratus officium condignis gradu ipso consecra-
bat actibus. Cuius vt meritum vel vita qualis fuerit clarescat
certius, vnum eius narro miraculum, quod mihi vnus è fratri-
bus, propter quos & in quibus patratũ est, ipse narrauit. Vide-
10 licet Gudfridus venerabilis Christi famulus & presbyter, qui
etiam postea fratribus eiusdem ecclesiæ Lindisfarnensis, in
qua educatus est, abbatis iure præfuit. Veni, inquit, cum duo-
bus fratribus aliis ad insulam Farne, loqui desyderans cum re-
uerendissimo patre Aedilvvaldo. Cũq; allocutione eius refecti
15 & benedictione petita domum rediremus, ecce subito positus
nobis in medio mari interrupta est serenitas qua vehebamur,
& tanta ingruit tamq̄e fera tempestas hyemis, vt neque velo
neque remigio quicquam proficere, neque aliud quàm mor-
tem sperare valeremus. Cumq̄e diu multum cum vento pe-
20 lagoq̄e frustra certantes, tandem post terga respiceremus, si
fortè vel ipsam de qua egressi eramus insulam aliquo conami-
ne repetere possemus, inuenimus nos vndique versum pari tẽ-
pestate præclusos, nullamq̄e spem nobis in nobis restare salu-
tis. Vbi autem longius visum leuauimus, vidimus in ipsa insu-
25 la Farne egressum de latibulis suis amantissimum Deo patrẽ
Aedilvvaldu m iter nostrum inspicere. Audito etenim fragore
procellarum ac feruentis Oceani, exierat videre quid nobis
accideret, cumq̄e nos in labore ac desperatione positos cer-

T 3 neret,

neret, flectebat genua sua ad patrem domini nostri Iesu Christi, pro nostra vita & salute deprecaturus. Et cum orationē cōpleret, simul tumida æquora placauit, adeò vt cessante per omnia sc̄uitia tempestatis, secundi nos venti ad terram vsque per plana maris terga comitarentur. Cumque euadentes ad terram nauiculam quoque nostrā ab vndis exportaremus, mox eadem quæ nostri gratia modicum siluerat tempestas rediit, & toto illo die multum furere non cessauit, vt palam daretur intelligi, quòd modica illa quæ prouenerat intercapedo quietis ad viri Dei preces nostræ euasionis gratia cælitus donata esset. Mansit itaq; idē vir Dei in insula Farne duodecim annis, ibidēque defunctus est: sed in insula Lindisfarnensi iuxta præfatorum corpora episcoporum in ecclesia sancti Petri apostoli sepultus est. Gesta verò sunt hæc temporibus Alfridi regis, qui post fratrem suum Egfridum genti Nordan Humbrorum decem & octo annis præfuit.

Vt episcopus Iohannes mutum benedicendo curauerit.

CAP. II.

Huius regni principio, defuncto Eata episcopo, Iohannes vir sanctus Hagustaldensis ecclesiæ præfulatum suscepit, de quo plura virtutum miracula, qui eum familiariter nouerunt dicere solent, & maximè vir reuerendissimus ac veracissimus Berethun diaconus quondam eius, nunc autem abbas monasterii quod vocatur Inderauuda, id est, in sylua Deirorū. E quibus aliqua memorię tradere cōmodum duximus. Est autē mansio quędam secretior nemore raro & vallo circumdata, non lōgè ab Hagustaldensi ecclesia, id est, vnus fermè miliarii & dimidii spatio interfluente Thino amne separata, habens cœmiterium sancti Michaëlis archangeli, in qua vir Dei sæpius, vbi oportunitas arridebat tēporis, & maximè in Quadragesima manere cum paucis, atque orationibus ac lectioni quietus operā dare consueuerat. Cumq; tempore quodam incipiente Quadragesima ibidē mansurus adueniret, iussit suis quęrere pauperem aliquē maiore infirmitate vel inopia grauatū, quē secum habere illis diebus ad faciendā eleemosynā posset. Sic enim semper facere solebat. Erat autē in villa non lon-

gè posita quidam adolescens mutus episcopo notus (nā sepius
 ante illum percipiendæ eleemosynę gratia venire cōsueuerat)
 qui ne vnū quidem sermonem vnquā profari poterat. Sed &
 scabiem tantā & surfures habebat in capite, vt nil vnquam ca-
 5 pillorū ei in superiori parte capitis nasci valeret, tantum incir-
 cuitu horridi crines stare videbantur. Hunc ergo adduci præ-
 cipit episcopus, & ei in conceptis eiusdem mansionis paruū tu-
 gurium fieri, in quo manens quotidianā ab eo stipem accipe-
 ret. Cumq; vna Quadragesimę esset impleta septimana, sequē
 10 ti dominica iussit ad se intrare pauperem. Ingresso linguā pro-
 ferre ex ore, ac sibi ostēdere iussit, & apprehendens eū de men-
 to, signū sanctæ crucis linguæ eius impressit, quam signatā re-
 uocare in os, & loqui illū præcepit: Dicitō (inquiens) aliquod
 verbū, dicitō gea gea, quod est, lingua Anglorū verbum affir-
 15 mandi & cōsentiendi, id est, etiā. Dixit ille statim soluto vin-
 culo linguæ quod iussus erat. Addidit episcopus nomina litte-
 rarū. Dicitō a: dixit ille a: Dicitō b: dixit ille b. Cumq; singula
 litterarū nomina dicente episcopo responderet, addidit & syl-
 labas ac verba illi dicēda pponere. Et cū in omnib' cōsequen-
 20 ter responderet, præcepit eū sententias longiores dicere, & fe-
 cit. Neque vltra cessauit tota die illa & nocte sequente, quantū
 vigilare potuit (vt ferunt qui præsentis fuere) loqui aliquid, &
 arcana suæ cogitationis ac voluntatis quod nunquam antea
 potuit aliis ostendere. In similitudinem illius diu claudi, qui
 25 curatus ab apostolis Petro & Iohanne exiliens stetit & ambu-
 labat, & intrauit cū illis in templū, ambulans & exiliēs & lau-
 dans Dominū: gaudens nimirū vti officio pedum quo tanto
 tempore erat destitutus. Cuius sanitati congaudens episcopus,
 præcepit medico etiam sanandę scabredini capitis eius curam
 30 adhibere. Fecit vt iusserat, & iuuāte benedictione ac precibus
 antistitis, nata est cum sanitate cutis venusta species capillorū.
 Factusq; est iuuenis limpidus vultu, & loquela promptus,
 capillis pulcherrimè crispis, qui antè fuerat deformis pauper &
 mutus. Sicq; de percepta lætatus sospitate, offerente ei etiam
 episcopo, vt in sua familia manendi locum acciperet, magis
 35 domum reuersus est.

Vt idem puellam languentem orando sanauerit.

M Arrauit idem Berechtus & aliud de præfato anti-
 stite miraculum. Quia cū reuerendissimus vir Vvil-
 fridus post longum exilium in episcopatum esset 5
 Hagustaldensis ecclesiæ receptus, & idem Iohannes
 defuncto Bosa viro multæ sanctitatis & humilitatis episcopus
 pro eo Eboraci substitutus, venerit ipse tempore quodam ad
 monasterium virginum, in loco qui vocatur Vetadun, cui tūc
 Hereburg abbatissa præfuit. Vbi cū venissemus, inquit, & 10
 magno vniuersorum gaudio suscepti essemus, indicauit nobis
 abbatissa, quòd quedam de numero virginum, quæ erat filia
 ipsius carnalis, grauissimo læguore teneretur, quæ phlebotomata
 est nuper in brachio, & cū adhuc esset in studio tacta est infir-
 mitate repentini doloris. Quo mox crescente magis grauatu 15
 est brachium illud vulneratum, ac versum in tumorem, adeò
 vt vix duabus manibus circumplecti posset, ipsaque iacens in
 lecto præ nimietate doloris iam moritura videretur. Rogauit
 ergo episcopū abbatissa, vt intrare ad eam ac benedicere illam
 dignaretur, quia crederet eam ad benedictionem vel tactum 20
 illius mox melius habituram. Interrogans autem ille quando
 phlebotomata esset puella, & vt cognouit quia in luna quarta,
 Dixit: Multum insipienter & indoctè fecistis, in luna quarta
 phlebotomādo. Memini enim beatæ memoriæ Theodorū ar-
 chiepiscopū dicere, quæ periculosa sit fatis illius tēporis phlebo 25
 tomia, quando & lumen lunæ & reuma Oceani incremento
 est. Et quid ego possum puellæ si moritura est facere? At illa in-
 stantius obsecrans pro filia, quam oppido diligebat (nā & ab-
 batissam eam pro se facere disposuerat) tandem obtinuit, vt ad
 languentem intraret. Intrauit ergo me secum assumpto ad vir 30
 ginem quæ iacebat multo, vt dixi, dolore cōstricta, & brachio
 intantum grossescēte, vt nihil prorsus in cubitu flexionis ha-
 beret. Et astans dixit orationem super illam, ac benedicens
 egressus est. Cumque post hæc hora competente cōsederemus
 ad mensam, adueniens quidam clamauit me, ducens foras & 35
 ait: Postulat Coenburg (hoc enim erat nomen virginis) vt o-
 cyus regrediaris ad eam. Quod dum facerem repperi illam in-
 grediens vultu hilariorem, & velut sospiti si milem. Et dum
 assiderem

5
 10
 15
 20
 25
 30
 35

asiderē illi dixit: Vis petamus bibere? Et ego: Volo, inquam,
 & multum delector si potes. Cumque oblato poculo bibere-
 mus ambo, coepit mihi dicere, quod ex quo episcopus oratio
 nem pro me (benedictione completa) fecit & egressus est, sta-
 tim melius habere incipio. Et si necdū vires pristinas recepi,
 dolor tamen omnis, & de brachio vbi ardentior inerat, & de
 toto meo corpore, velut ipso episcopo foras eum exportante,
 funditus ablatus est, tametsi tumor adhuc in brachio manere
 videatur. Abeuntibus autē nobis inde, continuo fugatum do-
 lorem membrorum, fuga quoque tumoris horrēdi secuta est,
 & erepta morti ac doloribus virgo laudes Domino saluatori
 vnā cum cæteris qui ibi erant seruis illius referebat.

Vt coniugem comitis infirmam aqua benedicta curauerit.

CAP. III.

15
 20
 25
 30
 35

Aliud quoque non multum huic dissimile mi-
 raculum de præfato antistite narrauit idem ab-
 bas dicens: Villa erat comitis cuiusdam, qui vo-
 cabatur Puch, non longè à monasterio nostro,
 id est, duorum fermè milium spatio separata,
 cuius coniunx quadraginta fermè diebus erat acerbissimo
 languore detenta, ita vt tribus septimanis non posset de cubi-
 culo in quo iacebat foras efferri. Contigit autem eo tempore
 virum Dei illò ad dedicandā ecclesiam ab eodem comite vo-
 cari. Cumque dedicata esset ecclesia, rogauit comes eum ad
 prandendum domum suam ingredi, reuinit episcopus dicens:
 se ad monasterium quod proximè erat reuerti debere. At ille
 obnixius precibus instans, vouit etiam se eleemosynas paupe-
 ribus daturum, dūmodo ille dignaretur ea die domū suā in-
 grediens, ieiunium soluere. Rogauit & ego vnā cum illo, pro-
 mittens etiam me eleemosynas in alimoniam inopum dare,
 dum ille domum comitis pransurus ac benedictionem datu-
 rus intraret. Cumque hoc tardè ac difficulter impetraremus,
 intrauimus ad reficiendum. Miserat autem episcopus mulie-
 ri, quæ infirma iacebat, de aqua benedicta quam in dedicati-
 onē ecclesiæ consecrauerat, per vnum de his qui mecū venerāt
 fratribus, præcipiēs vt gustandā illi daret, & vbiq; maxi-
 mū ei dolorē inesse didicisset, de ipsa eā aqua lauaret. Quid vt
 factū est, surrexit statim mulier sana, & nō solū se infirmitate
 longa

longa carere, sed & perditas dudum vires recepisse sentiens, obtulit poculum episcopo, ac nobis. Cœptumque ministeriū nobis omnibus propinandi vsque ad prandium completum non omisit. Imitata focrum beati Petri, quæ cum febrium fuisset ardoribus fatigata, ad tactū manus dominice surrexit, & sanitate simul ac virtutē recepta ministrabat eis.

Vt puerum comitis orando à morte reuocauerit.

CAP. V.

Lio item tempore vocatus ad dedicandam ec-¹⁰
clesiam comitis vocabulo Addi, cum postula-
tum cōpleffet ministerium, rogatus est ab eodē
comite, intrare ad vnum de pueris eius qui acer-
rima ægritudine premebatur, ita vt deficiente
penitus omnium membrorum officio iam iamque moritu-¹⁵
rus esse videretur. Cui etiam loculus iam tunc erat præparatus
in quo defunctus condi deberet. Addidit autem vir etiam la-
chrymas precibus, diligenter obsecrans vt intraret oraturus
pro illo, quia multum necessaria sibi esset vita ipsius. Crederet
verò quia si ille ei manum imponeret, atque eum benedicere²⁰
voluisset, statim melius haberet. Intrauit ergo illò episcopus,
& vidit eum mœstis omnibus iam morti proximū, positum
que loculum iuxta eum in quo sepeliendus poni deberet. Di-
xitque orationem, ac benedixit eum, & egrediens dixit solito
consolantium sermone: Bene conualescas, & cito. Cumque²⁵
post hæc sederent ad mēsam, misit puer ad Dominum suum,
rogans sibi poculum vini mittere quia sitiret. Gaudius ille
multum quòd bibere posset, misit ei calicem vini benedictū
ab episcopo. Quem vt bibit, surrexit continuo, & veterno in-
firmitatis discussio, induit se ipse vestimētis suis, & egressus in³⁰
de intrauit & salutauit episcopum & conuiuas, dicens quòd
ipse quoque delectaretur manducare & bibere cum eis. Iusse-
runt eum sedere secum ad epulas, multum gaudentes de sospi-
tate illius. Residebat, vescebat, bibebat, lætabatur, quasi vnus
è conuiuis agebat. Et multis post hæc annis viuens, in³⁵
eadem quam acceperat salute permansit. Hoc autem mira-
culum memoratus abbas non se præsentem factum, sed ab his
qui præsentem fuerunt sibi perhibet esse relatum.

Vt

Vt clericum suum cadendo contritum orando ac
benedicendo à morte reuocauerit,

CAP. VI.

5 **N**Eq; hoc silentio prætereundū arbitror, quòd famul^o
Christi Herebald^o in se ipso ab eo factū solet narrare
miraculū. Qui tunc quidem in clero illius conuersa
tus, nunc in monasterio quod est iuxta hostiū Vvin
ri fluminis abbatis iure præest. Vitam, inquit, illius (quantū
10 hominibus estimare fas est) quam præsens optimè cognoui,
per omnia episcopo dignam esse comperi. Sed & cuius meri
ti apud internum iudicem habitus sit, & in multis aliis & in
meipso maximè expertus sum. Quippe què ab ipso (vt ita di-
cam) mortis limite reuocans, ad viam vitæ sua oratione ac be-
nedictione reduxit. Nam cū primèuo adolescentiæ meæ tēpo-
15 re in clero illius degerem, legendi quidem canendiq; studiis
traditus, sed non adhuc animū perfectè à iuuenilibus cohibēs
illecebris, contigit die quadā nos iter agentes cum illo deue-
nisse in viam planā & amplam atq; cursui equorū aptam. Cœ-
peruntque iuuenes qui cū ipso erant maximè laici postula-
20 re episcopum, vt cursu maiore equos suos inuicem probare li-
ceret. At ille primo negauit, ociosum dicens esse quod deside-
rabant. Sed ad vltimū multorum vnanima intentione deui-
ctus, facite, inquit, si vultis, ita tamen vt Herebaldus ab illo se-
certamine abstineat. Porro ipse diligentius obsecrans, vt &
25 mihi certandi cum illis copia daretur (fidebam namq; equo,
què mihi ipse optimum donauerat) nequaquam impétrare
potui. At cū sepius huc atque illuc, spectante me & episco-
po, concitatis in cursum equis reuenterentur, & ipse lasciuo su-
peratus animo, non me potui cohibere, sed (prohibente licet
30 illo) ludentibus me miscui, & simul cursu equi cōtendere cœ-
pi. Quod dum agerem audiui illum post tergum mihi cum
gemitu dicentem: O quàm magnum væ facis mihi sic equi-
tando. Et ego audiens nihilominus cœptis institi vetitis. Nec
mora, dum feruens equus quoddam itineris concauum va-
lentiore impetu transiliret, lapsus decidi. Et mox velut e-
35 moriens sensum penitus motumque omnem perdidit.
Erat namque in loco illo lapis terræ æqualis obiectus cespite
tenui,

tenui, neque vllus alter in tota illa campi planitiæ lapis inueniri poterat. Casuque euenit vel potius diuina prouisione ad puniendam inobedientiæ meę culpam, vt húc capite ac manu quam capiti ruens supposueram tangerem, atq; infracto pollice, capitis quoque iunctura solueretur, & ego, vt dixi, simillim^o mortuo fierem. Et quia moueri non poterá, tetenderút ibidem papilionem in quo iacerem. Erat auté circiter horá diei septimá, à qua ad vesperam vsque quietus & quasi mortuus permanens, tunc paululum reuiuisco, ferorq; domum à sociis, ac tacitus tota nocte perduro. Vomebam autem sanguinem, eo quòd & interanea essent ruendo conuulsa. At episcopus grauissimè de casu & interitu meo dolebat, eo quòd me speciali diligeret affectu. Nec voluit nocte illa iuxta morem cum clericis suis manere, verùm solus in oratione persistens noctem ducebat peruigilem, pro mea (vt reor) sospitate supernę pietati supplicans. Et mane primo ingressus ad me, & dicta super me oratione, vocauit me nomine meo, & quasi de graui somno excitatum interrogauit, si nossem quis esset qui loqueretur ad me. At ego aperiens oculos aio, Etiam: Tu es antistes meus amatus. Potes, inquit, viuere? Et ego: Possum (inquam) per orationes vestras, si voluerit Dominus. Qui imponens capiti meo manum cum verbis benedictionis rediit ad orandum. Et post pusillum me reuisens inuenit sedentem & iam loqui valentem, cœpitq; me interrogare (diuino vt mox patuit ad monitus instinctu) an me esse baptizatum absque scrupulo nossem. Cui ego absque vlla me hoc dubietate scire respondi, quòd salutari fonte in remissionem peccatorum essem ablutus, & nomen presbyteri à quo me baptizatum noueram, dixi. At ille. Si ab hoc, inquit, sacerdote baptizatus es, non es rectè baptizatus. Noui namque eum, & quia cùm esset presbyter ordinatus, nullatenus propter ingenii tarditatē potuit catechizandi vel baptizandi ministerium discere. Propter quod & ipse illum ab huius præsumptione ministerii, quod regulariter implere nequibat, omnino cessare præcepi. Quibus dictis eadem hora me catechizare ipse curauit. Factumque, est vt exufflante illo in faciem meam confestim me melius habere sentirem. Vocauit autem medicum, & dissolutam mei cranii iuncturam componere atque alligare iussit. Tantumq;

tumque mox accepta eius benedictione conualui, vt in crafti-
 num ascendens equum cum ipso iter in alium locum facerem.
 Nec multo post plenè curatus, vitali etiã vnda perfusus sum.
 Mansit autè in episcopatu annis triginta tribus, & sic cælestia
 5 regna conscendens, sepultus est in porticu sancti Petri, in mo-
 nasterio suo quod dicitur In sylua Deirorum, anno ab incar-
 natione Domini septingentesimo vicesimo primo. Nam cum
 præ maiore senectute minus episcopatu administrando suf-
 ficeret, ordinato in episcopum Eboracensis ecclesiæ Vvilfri-
 10 do presbytero suo, secessit ad monasterium præfatum; ibique
 vitam Deo digna conuersatione compleuit.

Vt Ceadualla rex Occidentalium Saxonum baptizandus Romam
 venerit, & vt successor eius ad in eadem beatorum
 Apostolorum limina deuctus adijt.

15

CAP. VII.

ANno autem regni Aldfridi tertio Ceadualla rex
 Occidentalium Saxonum cum genti suæ duo-
 bus annis strennuissimè præesset, relicto impe-
 20 rio propter Dominum regnumque perpetuum
 venit Romam. Hoc sibi gloriæ singularis desi-
 derans adipisci, vt ad limina beatorum apostolorum fonte ba-
 ptismatis ablueretur, in quo solo didicerat generi humano pa-
 tere vitæ cælestis introitum. Simul etiam sperans, quia mox ba-
 25 ptizatus carne solutus ad æterna gaudia iã mundus transfret.
 Quod vtrumque vt mente disposuerat Domino adiuuante
 completum est. Etenim illò perueniens pontificatum agente
 Sergio, baptizatus est die sancto sabbati Paschalis, anno ab in-
 carnatione Domini sexcentesimo octuagesimonono, & in al-
 30 bis adhuc positus, languore correptus duodecimo kalendarũ
 Maiarũ die solutus est à carne, & beatorũ est cõfortio sociatus
 in cælis. Cui etiam tempore baptismatis Papa memoratus Pe-
 tri nomen imposuerat, vt beatissimi apostolorũ principis (ad
 cuius sacratissimum corpus per longa locorũ intervalla pio du-
 35 ctus amore venerat) etiã sanctissimum nomẽ referret. Qui in
 eius quoque ecclesia sepultus est. Et iubente pontifice Epita-
 phium in eius monumento scriptum est, vt & memoria de-
 uotionis ipsius fixa per sæcula maneret, & legentes quoq; vel
 V audiētes

audientes exemplum facti ad studium religionis accenderet,

Scriptum est ergo hoc modo:

Culmen opus sobolem pollentia regna triumphos,

Exuuias proceres incenia castra lares. 5

Queque patrum virtus & quæ congesserat ipse,

Ceadual armipotens liquit amore Dei.

Vt Petrum sedemque Petri rex cerneret hospes,

Cuius fonte meras fumeret almus aquas.

Splendificumque iubar radianti carperet haustu, 10

Ex quo viuificus fulgor vbique fluit.

Percipiensque alacer rediuiue præmia vitæ,

Barbaricam rabiem nomen & inde suum.

Conuersus conuertit ouans Petrumque vocari,

Sergius antistes iussit vt ipse pater. 15

Fonte renascentis, quem Christi gratia purgans,

Protinus ablatum vexit in arce poli.

Mira fides regis, clementia maxima Christi,

Cuius consilium nullus adire potest.

Sospes enim veniens supremo ex orbe Britanni, 20

Per varias gentes, per freta, perque vias,

Vrbem Romuleam vidit templumque verendum,

Aspexit Petri mystica dona gerens.

Candidus inter oues Christi sociabilis ibit,

Corpore nam tumultum mente superna tenet. 25

Commutasse magis sceptrorum insignia credas,

Quem regnum Christi promeruisse vides.

Hic depositus est Ceadualla, qui & Petrus, rex Saxonum sub die duodecimo kalendarum Maiarum, indictione secunda, qui 30 vixit annos plus minus triginta, imperante domino Iustiniano piissimo augusto, anno eius consulatus quarto pontificate apostolico viro domino Sergio Papa anno secundo. Abeunte autem Romam Ceadualla successit in regnum Huu, de stirpe regia, qui cum triginta & septem annis imperium tenuisset gentis 35 illius, & ipse relicto regno ac iunioribus commendato, ad limina beatorum Apostolorum Gregorio pontificatum tenente profectus est. Cupiens in vicinia locorum sanctorum ad tempus peregrinari in terris,

terris, quo familiarius à sanctis recipi mereretur in cælis. Quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles ignobiles que, laici & clerici, viri ac foeminae certatim facere consueverunt.

5 De obitu Theodori archiepiscopi.

CAP. VIII.

10 **A**Nno autem post hunc quo Ceadualla Romæ defunctus est proximo, id est, sexcentesimo nonagesimo incarnationis dominicæ Theodorus beatæ memorię archiepiscopus senex & plenus dierum, id est, annorum octoginta & octo, defunctus est. Quę se numerum annorum fuisse habiturū, ipse iam dudum somnii reuelatione edoctus, suis prædicere solebat. Mansit autem in episcopatu annis viginti duobus, sepultusq; est in ecclesia sancti Petri, in qua omnium episcoporum Dorouernensium sunt corpora deposita. De quo vnā cū cōsortibus eiusdem sui gradus rectè & veraciter dici potest, q̄a corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorū viuet in generatione & generationes. Vt enim breuiter dicam, tantum profectus spiritalis tempore præfulatus illius Anglorum ecclesię, quantū nunquam antea potuerunt, ceperunt. Cuius personā, vitam, ætatem, & obitū epitaphium quoq; monumenti ipsius versibus Heroicis triginta & quatuor palā ac lucidè cūctis illò venientibus pandit. Quorum primi sunt hi:

Hic sacer in tumba pausat cum corpore præful,
 Quem nunc Theodorum lingua pelasga vocat.
 Princeps pontificum, foelix summusque sacerdos,
 Limpida discipulis dogmata differuit.

30 Vltimi autem hi:
 Namq; diem nonam decimam September habebat,
 Cūm carnis claustra spiritus egreditur.
 Alma nouæ scandens foelix consortia vitæ,
 Ciuibus angelicis iunctus in arce poli.

35 Vt Theodoro defuncto archiepiscopatus gradum Berechtvaldus suscepit, & inter plurimos quos ordinauit etiam Tobiam virum doctissimum Rhofensis ecclesię fecerit antistitem.

CAP. IX.

V 2 Successit

Vcceſſit autē Theodoro in epiſcopatu Berecht-
 vvaldus, qui erat abbas in monaſterio quodam
 iuxta oſtium aquilonare fluminis Genlade po-
 ſitū, quod Raevvlf nuncupatur. Vir & ipſe ſcien-
 tia ſcripturarū imbutus, & eccleſiaſticis ſimul
 ac monaſterialibus diſciplinis ſummè inſtructus, tametſi præ-
 deceſſori ſuo minimè cōparandus. Qui electus eſt qui dem in
 epiſcopatum anno dominicæ incarnationis ſexcentefimo no-
 nageſimo ſecundo, die primo menſis Iulii, regnantibus in
 Cantia Vvichtredo & Suebhardo. Ordinatus autem anno ſe-
 quente, tertio die kalendarum Iuliarum dominica, à Godvvi
 no metropolitano epiſcopo Galliarū, & ſedit in ſede ſua pri-
 die kalendarū Septembriū dominica. Qui inter multos quos
 ordinavit antiſtites etiam Gebmundo Rhofenſis eccleſiæ præ-
 ſule defuncto, Tobiam pro illo conſecrauit, virum Latina,
 Græca & Saxonica lingua, atque eruditione multiplici in-
 ſtructum.

*Ut Ecgbertus vir ſanctus ad prædicandum in Germaniam venire vo-
 luerit, nec valuerit: & ut Viſbertus adierit quidem, ſed quia
 nec ipſe aliquid profeciſſet, rurfus in Hyber-
 niam vnde venerat redierit.*

20

CAP. X.

O tempore venerabilis & cum omni honorifi-
 centia nominandus ſamulus Chriſti & ſacerdos
 Ecgbertus, quem in Hybernia inſula peregrinā
 ducere vitam pro adipiſcenda in cælis patria re-
 tulimus, propoſuit animo pluribus prodeſſe, id
 eſt, inito opere apoſtolico verbum Dei aliquibus earum que
 nondum audierant gentibus euangelizando committere.
 Quarum in Germania plurimas nouerat eſſe nationes, à qui-
 bus Angli vel Saxones, qui nunc Britanniam incolunt, genus
 & originem duxiſſe noſcuntur. Vnde hæcenus à vicina gen-
 te Britonū corruptè Germani nuncupantur. Sunt autē Fre-
 fones, Rugini, Dani, Huni, antiq̄ Saxones, Boruchtuarii. Sūt
 etiam alii per plures iisdem in partibus populi, paganis adhuc
 ritibus ſeruietes, ad quos venire præfatus Chriſti miles circū
 nauigata

nauigata Britannia disposuit, si quos fortè ex illis ereptos sa-
 thane ad Christum transferre valeret. Vel si hoc fieri non pos-
 set, Romam venire ad videnda atque adoranda beatorum apo-
 stolorum ac martyrum Christi limina cogitauit. Sed ne ali-
 5 quid horum perficeret, superna illi oracula simul & opera re-
 stiterunt. Siquidem electis fociis strennuissimis, & ad prædi-
 candum verbum idoneis, utpote actione simul & eruditione
 præclaris, præparatisque omnibus quæ nauigantibus esse ne-
 cessaria videbantur, venit die quadam mane primo ad eum
 10 vnus de fratribus, discipulus quodam in Britannia & minister
 Deo dilecti sacerdotis Boisili. Cum esset idem Boisil præpo-
 situs monasterii Mailrosensis sub abbate Eata, ut supra narra-
 uimus, referens ei visionem quæ sibi eadem nocte apparuis-
 set. Cum expletis (inquiens) hymnis matutinalibus in lecto
 15 mēbra deposuissē, ac leuis mihi somnus obrepisset, appa-
 ruit magister quondā meus & nutritor amantissimus Boisil,
 interrogauitque me an eum cognoscere possem, aio Eti: tu es
 enim Boisil. At ille: Ad hoc, inquit, veni ut responsum Domini
 saluatoris Ecgberto afferam, quod te tamen referente oportet
 20 ad illum venire. Dic ergo illi, quia non valet iter quod propo-
 suit implere. Dei enim voluntas est, ut ad Columbæ mona-
 steria magis docenda pergat. Erat autem Columba primus
 doctor fidei christianæ transmontanis Pictis ad Aquilonem,
 primusque fundator monasterii, quod in Hu insula multis diu-
 25 scotorum Pictorumque populis venerabile mansit. Qui vi-
 delicet Colúba nūc à nonnullis, composito à cella & Columba
 nomine, Colúcelli vocatur. Audiens autem verba visionis Ecg-
 bertus, præcepit fratri qui retulerat, ne cuiquā hæc alteri refer-
 ret, ne fortè illusoria esset visio. Ipse autem tacitus rem confi-
 30 derans veracem esse timebat. Nec tamen à parando itinere,
 quo ad gentes docendas iret, cessare volebat. At post paucos
 dies rursus venit ad eum præfatus frater dicens, quia & ea no-
 cte sibi post expletas matutinas Boisil per visum apparuerit
 dicens: Quare tam negligenter ac tepidè dixisti Ecgberto, quæ
 35 tibi dicenda præcepi. At nūc vade & dic illi: Quia velit nolit de-
 bet ad monasteria Columbæ venire, quia aratra eorum non
 rectè incedunt. Oportet autem eum ad rectum hæc tramitem
 reuocare. Qui hæc audiens denuo præcepit fratri, ne hæc cui-

quam patefaceret. Ipse verò tametsi certus est factus de visione, nihilominus tentauit iter dispositum cum fratribus memoratis incipere. Cumque iam naui imposuissent quæ tanti itineris necessitas poscebat, atque oportunos aliquot diebus ventos expectarent, facta est nocte quadam tam sæua tempestas, quæ perditis nonnulla ex parte his quæ in naui erant rebus, ipsam in latus iacentem inter vndas relinqueret. Saluata sunt tamen omnia quæ erant Ecgberti & sociorum eius. Tum ille quasi propheticum illud dicens, quia propter me est tempestas hæc, subtraxit se illi profectio, & remanere domi passus est. At verò vnus de sociis eius vocabulo Victbertus, cum esset & ipse cõtemptu mundi, ac doctrinæ scientia insignis (nã multos annos in Hybernia peregrinus anachoreticam in magna perfectione vitam egerat) ascendit nauem, & Fresiã perueniens, duobus annis continuis genti illi ac regi illius Radbedo verbum salutis prædicabat. Neque aliquem tanti laboris fructum apud barbaros inuenit auditores. Tunc reuersus ad dilectæ locum peregrinationis, solito in silentio Domino vacare cœpit. Et quoniam externis prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex virtutum exemplis prodesse curabat.

Vt Vvilbrordus in Fresia prædicans multos ad Christum conuerterit, & vt socij eius Heu vvaldi sint martyrium passi.

CAP. XI.

VT autem vidit vir Domini Ecgbertus, quia nec ipse ad prædicandum gentibus venire permittebatur, retentus ob aliã sanctæ ecclesiæ vtilitatem, de qua oraculo fuerat præmonitus, nec Vvictbertus illas deueniens in partes quicquam proficiebat, tentauit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos & industrios, in quibus eximius Vvilbrordus presbyterii gradu & merito præfulgebat. Qui cum illò aduenissent (erant autem numero duodecim) diuertentes ad Pipinum ducem Francorum gratanter ab illo suscepti sunt. Et quia nuper citeriorem Fresiam, expulso inde Radbedo rege, ceperat, illò eos ad prædicandum misit. Ipse quoque imperiali auctoritate iuuans, ne quis prædicantibus quicquam molestiæ inferret, multique eos qui fidem suscipere vellent beneficiis attollens. Vnde factum

factū est opitulante gratia diuina, vt multos in breui ab idolo-
 latria ad fidem conuerterent Christi. Horum secuti exempla
 duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hyber-
 5 ad prouinciam antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidē
 prædicando Christo acquirere possent. Erāt autem vnus am-
 bo sicut deuotionis, sic etiam vocabuli. Nam vterque eorum
 appellabatur Heuvaldus: ea tamen distinctione, vt pro di-
 uerfa capillorū specie, vnus niger, alter albus Heuvald⁹ dicere
 10 tur. Quorū vterque pietate religionis imbutus, sed niger Heu-
 vvaldus magis sacrarū literarum erat scientia instructus. Qui
 venientes in prouinciam intrauerunt hospitium cuiusdam vil-
 lici, petieruntque ab eo vt transmitterentur ad satrapam, qui
 super eos erat, eò quòd haberent aliquid legationis & causæ
 15 vtilitatis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent
 regem iidem antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suę gen-
 ti præpositos, qui ingruente belli articulo mittunt æqualiter
 fortes, & quęcunque fors ostenderit, hunc tempore belli ducē
 omnes sequuntur, & huic obtemperant. Peracto autem bello,
 20 rursus æqualis potentix omnes fiunt satrapæ. Suscepit ergo
 eos villicus, & promittens se mittere eos ad satrapam qui su-
 per se erat (vt petebant) aliquot diebus secum retinuit. Qui
 cum cogniti essent à barbaris, quòd essent alterius religionis
 (nam hymnis & psalmis semper & orationibus vacabant) &
 25 quotidie sacrificium Deo victimę salutaris offerebant, haben-
 tes secum vascula sacra, & tabulam altaris vice dedicatam, su-
 specti sunt habiti, quia si peruenirent ad satrapam & loque-
 rentur cum illo, auerterent illum à diis suis, & ad nouam chri-
 stianæ fidei religionem transferrent. Sicque paulatim omnis
 30 eorum prouincia veterem cogeretur in nouam mutare cultu-
 ram. Itaque rapuerunt eos subito, & interemerunt album qui-
 dem Heuvaldū veloci occisione gladii. Nigellum autem lō-
 go suppliciorum cruciatu, & horrenda membrorum omniū
 discriptione, quos interemptos in Rhenum proiecerunt.
 35 Quod cum satrapa ille, quem videre volebant audisset, iratus
 est valde, quòd ad se venire volentes peregrini non permitte-
 rentur. Et mittens occidit vicinos illos omnes, vicumque in-
 cendio consumpsit. Passi sunt autem præfati sacerdotes & fa-

muli Christi quinto nonarum Octobrium die. Nec martyrio-
 eorum cęlestia defuere miracula. Nam cū perempta eorum
 corpora, amni (vt diximus) à paganis essent iniecta, contigit vt
 hæc contra impetum fluuii decurrentis per quadraginta ferè
 milia passuum ad ea vsque loca vbi illorum essent focii, transf- 5
 ferrentur. Sed & radius lucis permaximus, atque ad cælum vf
 que altus, omni nocte supra locum fulgebat illum, vbicumq;
 ea peruenisse contingeret. Et hoc etiã paganis qui eos occide-
 rant intuentibus. Sed & vnus ex eis in visione nocturna appa-
 ruit cuidam de fociiis suis, cui nomen erat Tilmou, viro illu- 10
 stri, & ad sæculū quoq; nobili, q̄ de milite factus fuerat mona-
 chus, indicans quòd eo loci corpora eorū posset inuenire, vbi
 lucē de cælo terris radiasse cōspiceret. Quod ita cōpletum est
 Inuenta namq; eorum corpora iuxta honorē martyribus cōdi-
 gnū, recondita sunt. Et dies passionis vel inuentionis eorū cō 15
 grua illis in locis veneratione celebraf. Deniq; gloriosissimus
 dux Francorū Pipinus vbi hæc comperit, adducta ad se eorum
 corpora condidit cum multa gloria in ecclesia Colonia ciui-
 tatis iuxta Rhenum. Fertur autē quia in loco in quòd occisi
 sunt fons ebullierit, qui in eodem loco vsque hodie copiosa 20
 fluenti sui dona perfundat.

Ut viri venerabiles Suidbertus in Britannia, Vvilbrordus
 Romæ in Fresiam sint ordinati episcopi,

CAP. XII.

Rimis sanè temporibus aduentus eorū in Fre- 25
 siam, mox vt comperit Vvilbrordus datam sibi
 à principe licentiam ibidem prædicandi, accele-
 rauit venire Romam, cuius sedi apostolicę tunc
 Sergius papa præerat, vt cum eius licentia & be-
 nedictione desideratum euangelizandi gentibus opus iniret: 30
 simul & reliquias beatorum apostolorum ac martyrum Chri-
 sti ab eo se sperans accipere, vt dum in gente cui prædicaret
 destructis idolis ecclesias institueret, haberet in promptu reli-
 quias sanctorum quas ibi introduceret, quibusque ibidem de-
 positis consequenter in eorum honorem quorum essent illa 35
 singula quæque loca dedicaret. Sed & alia perplura quæ tan-
 ti operis negotium querebat vel ibi discere, vel inde accipere
 cupiebat,

cupiebat. In quibus omnibus cum sui voti compos esset effectus, ad prædicandum rediit. Quo tempore fratres qui erant in Frieslandia verbi ministerio Micipati, elegerunt ex suo numero virum modestum moribus & mansucto corde Suidbertum, qui eis ordinaretur antistes. Quem Britanniam destinatum ad petitionem eorum ordinavit reuerendissimus Vvilfridus episcopus, qui tunc forte patria pulsus in Merciorum regionibus exulabat. Non enim eo tempore habebat episcopum Cantia. Defuncto quidem Theodoro, sed necdum Berthvaldo successore eius, qui trans mare ordinandus ierat, ad sedem episcopatus sui reuerso. Qui videlicet Suidbertus accepto episcopatu de Britannia regressus, non multo post ad gentem Boruchtuariorum secessit, ac multos eorum prædicando ad viam veritatis perduxit. Sed expugnatis non longo post tempore Boruchtuariis, a gente antiquorum Saxonum, dispersi sunt quolibet hi qui verbum receperant. Ipseque antistes cum quibusdam Pipinum petiit, qui interpellante Slichildedride coniuge sua dedit ei locum mansionis in insula quadam Rheni, quæ lingua eorum vocatur in litore. In qua ipse constructo monasterio, quod hætenus heredes eius possident, aliquandiu continentissimam gessit vitam, ibique diem clausit ultimam. Postquam vero per annos aliquot in Frieslandia qui aduenerant docuerunt, misit Pipinus, fauente omnium consensu, virum venerabilem Vvilbrordum Romam, cuius adhuc pontificatum Sergius habebat, postulas ut eidem Frieslandia genti archiepiscopus ordinaretur. Quod ita ut petierat impletum est, anno ab incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto. Ordinatus est autem in ecclesia sanctæ martyris Cecilie die natalis eius, imposito sibi à Papa memorato nomine Clementis, ac mox remissus ad sedem episcopatus sui, id est, post dies quatuordecim, ex quo in urbem venerat. Donauit autem ei Pipinus locum cathedre episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentium illarum vocabulo Vviltaburg, id est, oppidum Vviltorū, lingua autem Gallica Traiectum vocatur. In quo edificata ecclesia, reuerendissimus pontifex longe lateque verbum fidei prædicans, multosque ab errore reuocans, plures per illas regiones ecclesias & monasteria nonnulla construxit. Nam non multo post alios quoque illis in regionibus constituit

stituit ipse antiftites, ex eorum numero fratrum, qui vel secum vel post se illò ad prædicandum venerant, ex quibus aliquanti iam dormierunt in Domino. Ipse autè Vvilbrordus cognomento Clemens adhuc superest, longa iam venerabilis etate, vtpote tricesimum & sextum in episcopatu habens annum, & post multiplices militiæ cęlestis agones ad præmia remunerationis superne tota mente suspirans.

Ut quidam in prouincia Nordan Humbrorum à mortuis resurgens multa & tremenda & desideranda quę viderat narrauerit.

10

CAP. XIII.

Is temporibus miraculum memorabile & antiquorum simile in Britania factum est. Namque ad excitationem viuentiũ de morte animæ, quidam aliquãdiu mortuus ad vitam resurrexit corporis, & multa memoratu digna quę viderat narrauit. E quibus hic aliqua breuiter perstringenda esse putauit. Erat autem paterfamilias in regione Norda Humbrorum, quę vocatur Incuningum, religiosam cum domo sua gerens vitam. Qui infirmitate corporis tactus, & hac crescente per dies, ad extrema perductus primo tempore noctis defunctus est. Sed diluculo reuiuiscens ac repente residens, omnes qui corpori flentes assederant timore immenso percussos in fugam conuertit, vxor tantum quę eum amplius amabat (quã muis multum tremens & pauida) remansit. Quam ille consolatus: Noli, inquit, timere, quia iam verè resurrexi à morte qua tenebar, & apud homines sum iterum viuere permissus. Non tamen ea mihi qua ante consueueram conuersatione, sed multum dissimili ex hoc tempore viuendum est. Statim quę surgens abiit ad villulę oratorium, & vsque ad diem in oratione persistens, mox omnem quam possederat substantiam in tres diuisit portiones. E quibus vnã coniugi, alteram filiis tradidit, tertiam sibi ipsi retentã, statim pauperibus distribuit. Nec multo post sæculi curis absolutus ad monasterium Mailros, quod Tuidi fluminis circumflexu maxima ex parte clauditur, peruenit. Accepta quę tonsura, locum secrete mansionis quã præ
uiderat

15

20

25

30

35

uiderat abbas intrauit, & ibi usque ad diē mortis in tanta mē-
 tis & corporis cōtritione durauit, ut multa illū quę alios late-
 rer vel horrenda vel desideranda uidisse (etiā si lingua sileret)
 uita loqueret. Narrabat enim hoc modo quod uiderat: Luci-
 5 dus, inquit, aspectu & clarus erat indumento, qui me ducebat,
 incedebamus autē tacentes (ut uidebat mihi) cōtra ortum so-
 lis solsticiale, cumque ambularem deuenimus ad uallem
 multę latitudinis ac profunditatis, infinite autem longitudi-
 nis, quę ad leuam nobis sita unum latus flammis feruentibus
 10 nimium terribile, alterum furenti grandine ac frigore niuium
 omnia perflante atque verrente non minus intolerabile præfe-
 rebat. Vtrumque autem erat animabus hominum plenum,
 quę uicissim hincinde uidebantur quasi tempestatis impetu
 iactari. Cum enim vim feruoris immensi tolerare nō possent,
 15 prosiliebant miserę in medium frigoris infesti. Et cum neque
 ibi quippiam requiei inuenire ualere, resiliebant rursus uen-
 de in medium flammarum inextinguibiliū. Cumque hac in-
 fœlici uicissitudine lōgē lateque, prout aspicere poteram, sine
 20 ulla quietis intercapedine innumerabilis spirituū deformiū
 multitudo torqueretur, cogitare cœpi quōd hic fortasse es-
 set infernus, de cuius tormentis intolerabilibus narrare sepius
 audiui. Respondit cogitationi meę ductor qui me præcede-
 bat. Non hoc, inquiens, suspiceris, nō enim hic infernus est il-
 le quem putas. At cum me hoc spectaculo tam horrendo per-
 25 territum paulatim in ulteriora produceret, uidi subito ante
 nos obscurari incipere loca, & tenebris omnia repleri. Quas
 cum intrarem intantum paulisper condensatę sunt, ut nihil
 præter ipsas aspicerem, excepta dumtaxat specie & veste eius
 qui me ducebat. Et cum progredieremur sola sub nocte per um-
 30 bras, ecce subito apparent ante nos crebri flammarum terrarū
 globi ascendentes quasi de puteo magno, rursusque deciden-
 tes in eundem. Quo cum perductus essem, repente ductor
 meus disparuit, ac me solū reliquit in medio tenebrarum &
 horrendę uisionis. At cum eidem globi ignium sine intermis-
 35 sione modo alta peterent, modo ima barathri repeterent, cer-
 no omnia quę ascendebant fastigia flammarum plena esse
 spiritibus hominum, qui instar fauillarum cum fumo ascen-
 dentium, nunc ad sublimiora proiicerentur, nunc retra-
 ctis

etis ignium vaporibus relaberentur in profundum. Sed & fœ-
 tor incomparabilis cum eisdem vaporibus ebulliens, omnia
 illa tenebrarum loca replebat. Et cum diutius ibi pauidus cō-
 sisterem, vtpote incertus quid agerem, quo verterem gressum,
 quiue mihi finis maneret, audio subito post terga sonitum
 immanissimi fletus ac miserrimi, simul & cachinum crepi-
 tantem, quasi vulgi indocti captis hostibus insultantis. Vt au-
 tem sonitus idem clarior redditus ad me vsque peruenit, con-
 sydero turbam malignorum spirituum, quæ animas hominū
 mcerentes eiulantesque, ipsa verò multum exultans & cachin- 10
 nans, medias illas trahebat in tenebras. E quibus videlicet ho-
 minibus, vt dignoscere potui, quidā erat attonsus vt clericus
 quidam laicus, quædam fœmina. Trahentes autem eos mali-
 gni spiritus descenderunt in medium barathri illius ardentis.
 Factumque est, vt cum longius subeuntibus eis, fletum homi- 15
 num & risum demoniorum clarè discernere nequirem, sonū
 tamen adhuc promiscuum in auribus haberem. Interea ascē-
 derunt quidam spirituum obscurorum de abyssu illa flammī
 uoma, & accurrentes circundederunt me, atque oculis flam-
 mantibus, & de ore ac naribus ignem putidum efflantes, an- 20
 gebant. Forcipibus quoque igneis quos tenebant in manibus
 minitabantur me comprehendere, nec tamen me vllatenus
 contingere, tametsi terrere præsumebant. Qui cum vndique
 versum hostibus & cœcitate tenebrarum conclusus, huc illucq;
 oculos circumferrem, si fortè alicunde quid auxilii quo salua- 25
 rer adueniret, apparuit retro viam qua veneram quasi fulgor
 stellę micantis inter tenebras, qui paulatim crescens & ad me
 ocyus festinās, vbi appropinquauit dispersi sunt, & aufugerūt
 omnes qui me forcipibus rapere querebant spiritus infesti. Il-
 le autem qui adueniens eos fugauit, erat ipse qui me antè du- 30
 cebat. Qui mox conuersus ad dexterum iter quasi contra ortū
 solis brumalem me ducere cœpit. Nec mora exemptum tene-
 bris in auras me serenę lucis eduxit. Cumque me in luce aper-
 ta duceret, vidi ante nos murum permaximum, cuius neque
 longitudini hinc vel inde neque altitudini vllus esse termi- 35
 nus videretur. Cœpi autem mirari, quare ad murum accedere
 mus, cum in eo nullam ianuam vel fenestram vel ascensum
 alicubi conspicerem. Cum ergo peruenissemus ad murum, sta-
 tim

tim nescio quo ordine fuimus in summitate eius. Et ecce ibi
 erat campus latissimus ac letissimus, tantaque fragrantia ver-
 nantium flosculorum plenus, ut omnem mox fetorem tene-
 brosi fornacis qui me paruaferat effugaret admirandi huius
 5 suauitas odoris. Tanta autem lux cuncta ea loca perfuderat, ut
 omni splendore diei siue solis meridiani radiis videretur esse
 præclarior. Erantque in hoc campo innumera hominum al-
 batorum conuenticula, sedesque plurimę agminum lætantiũ.
 Cumque inter choros fœlicium incolarum medios me duce-
 10 ret, cogitare cœpi quod hoc fortasse esset regnum cœlorum, de
 quo prædicari sæpius audiui. Respondit ille cogitatu meo:
 Non, inquit, hoc est regnum cœlorum quod autumas. Cũ-
 que procedentes transissemus & has beatorum mansiones spi-
 rituum, aspicio ante nos multo maiore luminis gratiã quam
 15 prius, in qua etiam vocem cantantium dulcissimam audiui,
 & odoris fragrantia miri tanta de loco effundebatur, ut is
 quem antea degustans quasi maximum rebar, iam permodi-
 cus mihi odor videretur. Sicut etiam lux illa campi florentis
 eximia, in comparatione eius quæ nunc apparuit lucis, tenuis-
 20 sima prorsus videbatur & parua. In cuius amœnitatẽ loci cum
 nos intraturos sperarem, repente ductor substitit, nec mora
 gressum retorquens, ipsa me via qua venimus reduxit. Cumque
 reuersi perueniremus ad mansiones illas lætas spirituum can-
 didatorum dixit mihi: Scis quæ sint ista omnia quæ vidisti? Re-
 25 spondi ego, Non, & ait. Vallis illa quam aspexisti flammis
 feruentibus & frigoribus horrenda rigidis, ipse est locus in
 quo examinandę & castigandę sunt animæ illorum, qui diffe-
 rentes confiteri & emendare scelera sua quæ fecerunt, in ipso
 tandem mortis articulo ad pœnitentiam confugiunt, & sic de
 30 corpore exeunt, qui tamen quia cõfessionem & pœnitentiam
 vel in morte habuerunt, omnes in die iudicii ad regnum cœlo-
 rum peruenient. Multos autem preces viuentium, & eleemo-
 syne, & ieiunia, & maxime celebratio missarum, ut etiam ante
 diem iudicii liberentur adiuuant. Porro puteus ille flammiuo-
 35 mus ac putidus quem vidisti, ipsum est os gehennę, in quo
 quicumque semel inciderit, nunquam inde liberabitur in æuũ. Lo-
 cus verò ille florifer, in quo pulcherrimam hanc iuuentutẽ io-
 cundari ac fulgere cõspicis, ipse est in quo recipiuntur animæ
 X eorum,

eorum, qui in bonis quidem operibus de corpore exeunt, nō
 tamen sunt tantę perfectionis, vt in regnum cælorum statim
 mereantur introduci: qui tamen omnes in die iudicii ad vi-
 sionem Christi & gaudia regni cælestis intrabunt. Nam qui-
 cunque in omni verbo & opere & cogitatione perfecti sunt, 5
 mox de corpore egressi ad regnum cæleste perueniunt. Ad
 cuius vicinia pertinet locus ille, vbi sonum cātilenę dulcis cū
 odore suauitatis ac splendore lucis audisti. Tu autem quia
 nūc ad corpus reuerti, & rursus inter homines viuere debes,
 si actus tuos curiosius discutere, & mores sermonesque tuos 10
 in rectitudine ac simplicitate seruare studueris, accipies & ipse
 post mortem locum mansionis inter hæc, quæ cernis, agmi-
 na lætabunda spirituum beatorum. Namque ego cū ad tem-
 pus abscessissem abs te, ad hoc feci, vt qd de te fieri deberet a-
 gnoscerem. Hæc mihi cū dixisset, multum detestatus sum re 15
 uerti ad corpus, delectatus nimirum suauitate ac decore loci
 illius quem intuebar, simul & confortio eorum quos in illo
 esse videbam. Nec tamen ductorem meum aliquid rogare au-
 debā. Sed inter hæc nescio quo ordine repente inter homines
 me viuere cerno. Hæc & alia quæ viderat idē vir Domini non 20
 omnibus passim desidiosus ac vitę suæ incuriosus referre vole-
 bat, sed illis solummodo qui vel tormentorū metu perterriti,
 vel spe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex
 eius verbis haurire volebant. Deniq; in vicinia cellę illius ha-
 bitabat quidā monachus nomine Henigils, presbyteratus etiā 25
 (quę bonis operibus adornabat) gradu præminens, qui adhuc
 superest, & in Hybernia insula solitarius vltimam vitę etatem
 pane cibario & frigida aqua sustentat. Hic sæpius ad eundē vi-
 rum ingrediens, audiuit ab eo repetita interrogatione, quæ &
 qualia essent quæ exutus corpore viderat. Per cuius relationē 30
 ad nostrā quoq; agnitionem peruenire, quę de his pauca per-
 strinximus. Narrabat autē visiones suas etiā regi Alfrido viro
 vndecunque doctissimo, & tam libenter tamq; studiosē ab il-
 lo auditus est, vt eius rogatu in monasterio suprā memorato
 inditus, ac monachica sit tonsura coronatus, atque ad eum au 35
 diendum sæpissimē cū illas in partes deuenisset accederet. Cui
 videlicet monasterio tempore illo religiosę ac modestę vitæ
 abbas & presbyter Edilualdus præerat, qui nunc episcopa-
 lem

lem Lindisfarnensis ecclesiæ cathedram condignis gradu actibus tenet. Accepit autem in eodem monasterio locum mansionis secretiorem, vbi liberius continuis in orationibus famulatu sui conditoris vacaret. Et quia locus ipse super ripam
 5 fluminis erat situs, solebat hūc creber ob magnum castigandi corporis affectum ingredi, ac sepius in eo supermeantibus vndis immergi, sicque ibidē quam diu sustinere posse videbatur, psalmis vel precibus insistere fixusque manere, ascendente a qua fluminis, vsque ad lumbos, aliquando & vsque ad collū,
 10 atque inde egrediens ad terram, nunquam ipsa vestimenta vda vel algida deponere curabat, donec ex suo corpore calefierent & sicarentur. Cumque tempore hyemali defluentibus circa eum semifractarū crustis glacierum, quas & ipse aliquando contriuerat, quò haberet locum standi siue immergendi se
 15 in fluuio dicerentque; qui videbant: Mirū frater Drithelme (hoc enim erat viro nomen) quò tantā frigoris asperitatem vlla ratione tolerare preuales? Respondebat ille simpliciter (erat nāque homo simplicis ingenii ac moderatę naturę) frigidiora ego vidi. Et cum dicerent, mirū quò tam austerā tenere continentiam velis? Respondebat: Austeriora ego vidi. Sicque vsque ad diem suæ vocationis infatigabili cælestium bonorum desyderio corpus senile inter quotidiana ieiunia domabat, multisque & verbo & conuersatione saluti fuit.

25

Vt contra alter ad mortem veniens, in oblato sibi à dæmonibus codice omnia sua inuenerit peccata.

CAP. XIII.

30

T contra fuit quidam in prouincia Merciorū, cuius visiones ac verba & conuersatio plurimis, sed non sibimetipsi profuit. Fuit autem quidam temporibus Coenredi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari positus, sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat
 35 ergo illum sedulo, vt confiteretur & emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquam subito mortis superuentu tempus omnē pœnitendi & emendandi perderet. Verūm ille licet frequē

ter admonitus spernebat verba salutis, seseq; tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex (diligebat enim eum) multum hortabatur, vt vel tunc antequàm moreretur pœnitentiam ageret cõmissorum. At ille respondebat: Non se tunc velle cõfiteri peccata sua, sed cùm ab infirmitate resurgeret, ne fortè exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea quæ sospes facere noluerat. Fortiter quidem vt sibi videbatur locutus, sed miserabiliter vt postea patuit dæmoniaca fraude seductus est. 10

Cumq; morbo ingrauescente denuo ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modo? Quid huc venisti? Non enim mihi aliquid vtilitatis aut salutis potes vltra conferre. At ille. Noli, inquit, ita loqui, vide vt sanum sapias: Non, inquit, insanio, sed pessimam 15 mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est. Paulo antè, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt circa me, vnus ad caput, & vnus ad pedes. Protulitq; vnus libellum perpulchrũ, sed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit, in quo omnia quæ vn 20 quàm bona feceram intuens scripta repperi, & hæc erant nimium pauca & modica. Receperunt codicem neque aliquid mihi dicebant. Tunc subito superuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu spirituum, domumq; hanc & exterius obsedit, & intus maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille, 25 qui & obscuritate tenebrôsæ faciei & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri. Què cùm legissem, inueni omnia scelera, non solum quæ opere vel verbo, 30 sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui, manifestissimè in eo tetrus esse descripta litteris. Dicebatq; ad illos, qui mihi affederant viros albatos & præclaros: Quid hic sedetis, scientes certissimè, quia noster est iste? Responderunt: Verum dicitis, accipite & in cumulũ damnationis vestræ ducite. Quo dicto, 35 statim disparuerunt. Surgentesq; duo nequissimi spiritus habentes in manibus furcas percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede. Qui videlicet modo cum magno tormen-

to irrepunt mea viscera in interiora corporis mei, mōx que
 vt ad inuicem peruenient, moriar, & paratis ad rapiendū me
 dēmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur mi-
 ser desperans, & non multo pōst defunctus pōnitentiā quam
 5 ad breue tempus cum fructu veniē facere superfedit, in æter-
 num sine fructu pōnis subditus facit. De quo constat, quia (si
 cut beatus papa Gregorius de quibusdam scribit) non pro se
 ista, cui non profuere, sed pro aliis viderit, qui eius interitum
 cognoscentes, differre tempus pōnitentiæ dū vacat timerent,
 10 ne improviso mortis articulo præuenti, impōnitētes perirēt.
 Quōd autem codices diuersos per bonos siue malos spiritus
 sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, vt me
 minerimus facta & cogitationes nostras non in ventum dif-
 fluere, sed ad examen summi iudicis cuncta seruari, & siue per
 15 amicos angelos in fine nobis ostendēda siue per hostes. Quōd
 verō prius candidum codicem protulerūt angeli, deinde atrū
 dēmones, illi perparuum, isti enormen, animaduertendū est,
 quōd in prima etate bona aliqua fecit, quę tamen vniuersa pra-
 uē agendo iuuenis obnubilauit. Qui si econtrario errores pue-
 20 ritię corrigere in adolescentia ac benefaciendo à Dei oculis ab-
 scondere curasset, posset eorum numero sociari, de quibus ait
 Psalmus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorū te-
 cta sunt peccata. Hanc historiā sicut à venerabili antistite Pech-
 telmo didici, simpliciter ob salutem legentium siue audien-
 25 tium, narrandam esse putauit.

Ut item alius moriturus depuratum sibi apud
 inferos locum pōnarum viderit.

CAP. XV.

30 **N** Qui autem ipse fratrem, quem vtinam nō nossem,
 cuius etiam nomen si hoc aliquid prodesset dicere
 possem, positū in monasterio nobili, sed ipsum igno-
 biliter viuentem. Corripiebatur quidē sedulo à fra-
 tribus ac maioribus loci, atque ad castigatiorem vitam cōuer-
 ti admonebatur. Et quāuis eos audire nolisset, toleraba-
 35 tur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operū ipsius
 exteriorum: erat enim fabрили arte singularis. Seruiebat autem
 multum ebrietati, & cæteris vitæ remissioris illecebris, magis
 quę in officina sua die noctuque residere, quā ad psallen-
 dum

dum atque orandum in ecclesia audiendumq; cum fratribus
 verbum vitæ concurrere consueuerat. Vnde accidit illi (quod
 solent dicere quidā) quia qui non vult ecclesiæ ianuam spon-
 tē humiliatus ingredi, necesse habet in ianuam inferni non
 spontē damnatus introduci. Percussus enim languore, atque
 ad extrema perductus, vocauit fratres, & multum mœrens ac
 damnato similis cœpit narrare, quia videret inferos apertos &
 satanam immersum in profundum tartari. Caiphan quoque
 cum cæteris qui occiderunt Dominum iuxta eum flammis vl-
 tricibus contraditum. In quorum vicinia, inquit, heu misero
 mihi locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Au-
 dientes hæc fratres, cœperunt diligenter exhortari, vt vel tunc
 positus adhuc in corpore pœnitentiam ageret. Respondebat
 ille desperans: Non est mihi modo tempus vitam mutandi,
 cū ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Ta-
 lia dicēs sine viatico salutis obiit, & corpus eius in vltimis est
 monasterii locis humatum, neque aliquis pro eo vel missas fa-
 cere, vel psalmos cantare, vel saltē orare præsumebat. O quàm
 grandi distantia diuisit Dominus lucem & tenebras. Beatus
 protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate vidit
 cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris
 Dei. Et vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis
 ante mortem, quo lætior occumberet, misit. At contrā faber il-
 le tenebrose mentis & actionis imminente morte vidit aper-
 ta tartara, vidit damnationem diaboli & sequacium eius. Vi-
 dit etiam suum infœlix inter tales carcerem, quo miserabilius
 ipse desperata salute periret, sed viuentibus qui hæc cognouis-
 sent causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc
 nuper in prouincia Berniciorum, ac longè lateque diffamatū,
 multosq; ad agendam & non differendam scelerum suorum
 pœnitentiam prouocauit. Quod vtinā exhinc etiam nostra-
 rum fiat lectio litterarum.

Vt plurimæ Scotorum ecclesiæ instante Adamnato catholicum
 pascha susceperint, vique idem librum de locis
 sanctis scripserit.

35

CAP. XVI.

Vo tempore plurima pars Scotorum in Hyber-
 2 nia & nonnulla etiam de Britonibus in Britan-
 3 nia rationale & ecclesiasticum paschalis obser-
 4 uantia tempus, Domino donate suscepit. Siqui-
 5 dem Adananus, presbyter & abbas monachoru
 qui erant in insula Hu, cum legationis gratia missus a sua gen-
 te venisset ad Alfridum regem Anglorum, & aliquandiu in ea
 prouincia moratus videret ritus ecclesie canonicos, & a plu-
 10 ribus qui erant eruditiores esset solerter admonitus, ne con-
 tra vniuersalem ecclesie morem, vel in obseruantia paschali,
 vel in aliis quibusq; decretis cum suis paucissimis & in extre-
 mo mundi angulo positus viuere presumeret, mutatus mente
 est: ita vt ea quae viderat & audierat in ecclesiis Anglorum, siue
 suorumq; consuetudini libentissime praeferret. Erat enim vir
 15 bonus & sapiens & scientia scripturarum nobilissime instructus.
 Qui cum domum rediisset, curauit suos qui erant in Hu, qui ve-
 eidem erant subditi monasterio ad eum, quem cognouerat quem
 que ipse ex toto corde susceperat, veritatis callem perducere,
 nec valuit. Nauigauit itaq; Hyberniam, & predicans eis ac mo-
 20 desta exhortatione declarans legitimum paschae tempus, pluri-
 mos eorum & penes omnes, qui ab Hibernis erant dominio
 liberi, ab errore correctos, ad vnitatem reduxit catholicam, ac
 legitimum paschae tempus obseruare perdocuit. Qui cum cele-
 brato in Hybernia canonico pascha, ad suam insulam reuertif-
 25 set, suisque in monasterio catholicam temporis paschalis ob-
 seruantiam instantissime predicaret, nec tamen perficere quod
 conabatur posset, contigit eum ante expletum anni circulum
 migrasse de saeculo, diuina utiq; gratia disponente, vt vir vni-
 tatis & pacis studiosissimus ante ad vitam raperetur aeternam,
 30 quam redeunte tempore paschali grauiore cum eis, qui eum ad
 veritate sequi volebant, cogeretur habere discordiam. ¶ Scri-
 psit idem vir de locis sanctis librum legentibus multum vtilimum,
 cuius auctor erat docendo ac dictando Galliarum episcopus
 Arculfus, qui locorum gratia sanctorum venerat Hierosolymam. Et
 35 lustrata omni terra repromissionis, Damascum quoque, Constantinopolim,
 Alexandria, multasque maris insulas adierat, patriam
 que nauigio reuertens vi tempestatis in Occidentalia Britanniae
 litora delatus est. Ac post multa ad memoratum Christi famulum

Adamnanum perueniens, vbi doctus in scripturis sanctorum que locorum gnarus esse compertus est, libentissimè est ab illo susceptus, libentius auditus, adeo vt quæque ille se in locis sanctis memoratu digna vidisse testabatur, cuncta mox ille literis mādare curauerit. Fecitque opus (vt dixi) multis vtile, & maximè illis qui longius ab eis locis in quibus Patriarchæ & Apostoli erant, secreti, ea tantū de his que lectione didicerint norunt. Porrexit autem librū hunc Adamnanus Alfrido regi, ac per eius est largitionem etiam minoribus ad legendū contraditus. Scriptor quoque ipse multis ab eo muneribus donatus, in patriā remissus est. De cuius scriptis aliqua decerpere, ac nostræ huic historiæ inserere commodū fore legentibus reor.

Quæ in eodem libro de loco dominicæ natiuitatis, passionis, & resurrectionis commemorauerit.

CAP. XVII.

Scripsit ergo de loco dominicæ natiuitatis in hunc modum: Bethleem ciuitas David in dorso sita est angusto, ex omni parte vallibus circū data, ab occidente in orientē mille passibus longa, humilis sine turribus muro per extrema plani verticis instructo. In cuius orientali angulo quasi quoddā naturale semiantrū est, cuius exterior pars natiuitatis dominicæ fuisse dicitur locus, interior præsepe Domini nominatur. Hæc spelunca tota interius precioso marmore tecta, supra locum vbi Dominus natus specialius traditur, sanctæ Mariæ grādem gestat ecclesiam. Scripsit item hoc modo de loco passionis & resurrectionis illius: Ingressus à septentrionali parte urbem Hierosolymam, primū de locis sanctis pro conditio- ne platearum diuertendum est ad ecclesiam Constantinianā, quæ Martyrium appellatur. Hæc Constantinus impetator, eo quòd ibi crux Domini ab Helena eius matre reperta sit, magnifico & regio cultu construxit. De hinc ab occasu Golgotana videtur ecclesia, in qua etiam rupis illa apparet, que quondam ipsa infixo Domini corpore crucem Domini tulit argenteam, modo pergrandem sustinens crucem, pendente magna desuper erēa rota cum lampadibus. Infra ipsum verò locum dominicæ

dominicæ crucis excisa in petra crypta est, in qua super altare
 pro defunctis honoratis sacrificium solet offerri, positus inte-
 rim in platea corporibus. Huius quoque ad occasum ecclesiæ
 anastasis, hoc est, resurrectionis dominicæ rotunda ecclesia
 5 tribus cincta parietibus duodecim columnis sustentatur, in-
 ter parietes singulos latum habens spatium viæ, quæ tria alta-
 ria in tribus locis parietis medii cōtinet, hoc est, australi, aequi-
 lionali, & occidentali. Hæc bis quaternas portas, id est, introi-
 tus, per tres eregione parietes habet, è quibus quatuor ad Vul-
 10 turnū, & quatuor ad Eurum spectant. Huius in medio monu-
 mentum Domini rotundum petra excisum est, cuius culmē
 intrinsecus stans homo manu contingere potest, ab oriente
 habens introitum, cui lapis ille magnus appositus est, quod
 intrinsecus ferramentorum vestigia vsque in præsens ostēdit.
 15 Nam extrinsecus vsque ad culminis summitatē totum mar-
 more tectum est: summum verò culmen auro ornatum, au-
 ream magnam gestat crucem. In huius ergo monumēti abui-
 lonari parte sepulchrum Domini in eadē petra excisum est,
 longitudinis septem pedum, trium mensura palmarum pa-
 20 uimento altius eminent. Introitum habens à latere meridiano,
 vbi die noctuque duodecim lampades ardent, quatuor intra
 sepulchrum, octo supra in margine dextro. Lapis qui ad ostiū
 monumenti positus erat nunc fissus est, cuius pars minor qua-
 dratum altare ante ostium nihilominus eiusdem monumen-
 25 ti stat, maior verò pars, in orientali eiusdem ecclesiæ loco, qua-
 drangulum aliud altare sub lintheaminibus extat. Color autē
 eiusdem monumenti & sepulchri, albo & rubicundo permi-
 xtus videtur.

Quæ item de loco ascensionis dominicæ, & sepul-
 chris patriarcharum.

CAP. XVIII.

35 **D**E loco quoq; ascensionis dominicæ præfatus aũ-
 ctor hoc modo refert: Mons Oliuarum altitu-
 dine monti Sion par est, sed latitudine & longi-
 tudine præstat, exceptis vitibus & oliuis, rare fe-
 rax arboris, frumēti quoq; & hordei fertilis. Ne-
 que enim brucosa, sed herbosa & florida soli illi⁹ est qualitas.

In

In cuius summo vertice, vbi Dominus ad cælos ascendit, ecclesia rotunda grandis ternas per circuitum cameratas habet porticus desuper tectas. Interior namque domus propter dominici corporis meatum camerari & tegi non potuit, altare ad Orientem habens Augusto culmine protectum. In cuius medio ultima Domini vestigia cælo desuper patente vbi ascendit videntur. Quæ cum quotidie à credentibus terra tollatur, nihilominus manet, eandemque adhuc speciem veluti impressis signatam vestigiis seruat. Hæc circa ærea rota iacet, vsque ad ceruicem alta, ab Occasu habens introitum, pendente desuper in trochleis magna lampade, totaque die ac nocte lucente. In Occidentali eiusdem ecclesiæ parte sunt fenestræ octo, totidemque è regione lampades in funibus pendentes, vsque Hierosolymam per vitrum fulgent, quarum lux corda intuentium cum quadam alacritate & cõpunctione pauefacere dicitur. In die ascensionis dominicæ per annos singulos missa peracta validi flaminis procella defursum venire consuevit, & omnes qui in ecclesia adsuerint terræ prosternere. De situ etiam Hebron & monumentis patrum ita scribit: Hebron quõdam ciuitas & metropolis regni Dauid, nunc ruinis tantum quid tunc fuerit ostendens, vno ad Orientem stadio speluncam duplicem in valle habet, vbi sepulchra patriarcharum quadrato muro circumdantur, capitibus versis ad Aquilonem. Et hæc singula singulis tecta lapidibus instar basilicæ dolatis trium patriarcharum candidis. Adam obscurioris & vilioris operis, qui haud longè ab illis ad Borealem extremamque muri illius partem pausat. Trium quoque sceminarum viliores & minores memoriæ cernuntur. Mambre etiam collis mille passibus est à monumentis, his ad Boream herbosus valde & floridus, campestrè habens in vertice planiciem. In cuius Aquilonari parte quercus Abrahæ duorum hominum altitudinis truncus, ecclesia circumdata est. Hæc de opusculis excerpta præfati scriptoris ad sensum quidem verborum illius, sed breuioribus strictisque comprehensa sermonibus nostris, ad vtilitatem legentium historiis indere placuit. Plura voluminis illius, si quem scire delectat, vel in ipso illo volumine, vel in eo, quod de illo dudum strictim excerptimus, epitomate, requirat.

Vt Australes Saxones episcopos acceperint Eadbertum & Eoflan, Occidentales Danielelem & Aldhelmum, & de scriptis eiusdem Aldhelmi.

CAP. XIX.

5 **A**Nno dominicæ incarnationis septingentesimo quinto Alfrid^o rex Nordã Humbrorũ defunctus est, anno regni sui vicesimo necdum impleto. Cui succedens in imperium filius suus Ofred^o puer octo circiter annorum, regnavit annis vnde

10 cim. Huius regni principio antistes occidentalium Saxonum Heddi cœlestem migravit ad vitam. Bonus quippe erat vir ac iustus, & episcopalem vitam siue doctrinam magis insito sibi virtutum amore, quàm lectionibus institutus exercebat. Deniq; reuerendissimus antistes Pechhelm^o, de quo in sequenti-

15 bus loco suo dicendum est, qui cum successore eius Aldhelmo multo tempore adhuc diaconus siue monachus fuit, referre est solitus, quod in loco quo defunctus est, ob meritum sanctitatis eius, multa sanitarum sint patrata miracula, hominesque

20 provincie illius solitos, ablatũ inde pulverem propter languẽtes in aquam mittere, atque huius gustum siue asperionem multis sanitatem egrotis & hominibus & pecoribus conferre. Propter quod, frequẽti ablatione pulveris sacri, fossa sit ibidem facta non minima. Quo defuncto episcopatus provincie illius in duas parochias diuisus est: vna data est Danieli,

25 quam vsque hodie regit altera Aldhelmo, cui annis quatuor strenuissimẽ præfuit: ambo & in rebus ecclesiasticis & in sciẽtia scripturarũ sufficienter instructi. Deniq; Aldhelmus cum esset adhuc presbyter & abbas monasterii, quod Mailduiurbẽ nominat, scripsit iubente synodo suæ gentis librũ egregiũ ad-

30 uersus errorẽ Britonũ, quo vel Pascha nõ suo tẽpore celebrat, vel alia perplura ecclesiasticæ castitati & paci contraria gerunt. Multosque eorum, qui occidẽtalibus Saxonibus subditi erant Britones, ad catholicam dominici Paschæ celebrationem huius lectione perduxit. Scripsit & de virginitate li-

35 brum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere & versibus hexametris & prosa composuit. Scripsit & alia nonnulla vtpote vir vndecunque doctissimus, nam & sermone nitidus, & scripturarũ (vt dixi) tam liberaliũ quàm ecclesi-

ecclesiasticarum erat eruditione mirandus. Quo defuncto pontificatum pro eo suscepit Forthere, qui usque hodie superest, vir & ipse in scripturis sanctis multum eruditus. Quibus episcopatum administrantibus statutum est synodali decreto, ut provincia Australium Saxonum, que eatenus ad ciuitatis Ventane, cui tunc Daniel præerat, parrochiam pertinebat, & ipsa sedem episcopalem ac proprium haberet episcopum. Consecratusque est eis primus antistes Eadbertus, qui erat abbas in monasterio beatæ memoriæ Vvilfridi episcopi quod dicitur Selefeu. Quo defuncto Ceolla suscepit officium pontificatus. Ipso autem ante aliquot annos ex hac luce subtracto, episcopatus usque hodie cessauit.

Ut Coenredus Merciorum, & Offa Orientalium Saxonum rex in monachico habitu Romæ vitam finierint, & de vita vel obitu Vvilfridi episcopi.

CAP. XX.

ANno autem imperii Hofredi quarto Coenredus, qui regno Merciorum nobilissimè tempore aliquanto præfuerat, nobilius multo sceptrum regni reliquit. Nam venit Romam, ibique attonsus, pontificatum habente Constantino, ac monachus factus ad limina Apostolorum in precibus, ieiuniis, & elemosynis usque ad diem permansit vltimum. Succedente in regnum Coenredo filio Edilredi, qui ante ipsum Coenredum idem regnum tenebat. Venit autem cum illo & filius Sigheri regis Orientalium Saxonum, cuius supra meminimus, vocabulo Offa, iuuenis amantissimæ ætatis & venustatis, totæque suæ genti ad tenenda seruandaque regni sceptrum exoptatissimus. Qui pari ductus deuotione mentis reliquit uxorem, agros, cognatos, & patriam propter Christum & propter Euangelium, ut in hac vita centuplum acciperet, & in sæculo venturo vitam æternam. Et ipse ergo, ubi ad loca sancta Romam peruenierunt, attonsus, & in monachico vitam habitu complens, ad visionem beatorum Apostolorum in cælis diu desideratam peruenit. Eodem sanè anno quo hi Britanniam relinquere, antistes eximius Vvilfridus post quadraginta & quinque annos accepti episcopatus diem clausit extremum, in provin-

cia quæ vocatur Inundalum, corpusque eius loculo inditum
 perlatum est in monasterium ipsius, quod dicitur Inrhyþū,
 & iuxta honorē tanto pontifici cōgruum in ecclesia beati apo-
 stoli Petri sepultum. De cuius statu vitæ (vt ad priora repedā
 5 tes) paucis quæ sunt gesta memoremus. Cū esset puer bonę
 indolis, atq; vitā in p̄bis moribus transigēs, ita se modestē &
 circūspectē in omnibus gerebat, vt merito à maioribus quasi
 vnus ex ipsis amaretur & veneretur. Vbi quartumdecimū
 10 etatis contigit annū, monasticam sēculari vitā prætulit. Quod
 vbi patri suo narrauit (iam enim mater obierat) libenter eius
 votis ac desiderijs cęlestibus annuit, eumq; cceptis insistere sa-
 lutaribus iussit. Venit ergo ad insulam Lindisfarnensē, ibi-
 que monachorū famulatu se contradens, diligenter ea quæ
 monasticę castitatis ac pietatis erant, & discere curabat & age-
 15 re. Et quia acris erat ingenii, didicit citissimē psalmos & ali-
 quot codices, nec dum quidem attonsus : verūm his qui ton-
 sura maiores sunt virtutibus, id est, humilitatis & obedientiæ
 non mediocriter insignitus. Propter quod & à senioribus &
 coetaneis suis iusto colebatur affectu. In quo videlicet mona-
 20 sterio cū aliquot annos Deo seruiret, animaduertit paulatim
 adolescens animi sagacis, minimē perfectam esse virtutis viā
 quæ tradebatur à Scotis, proposuitq; animo venire Romam,
 & qui ad sedem apostolicam ritus ecclesiastici siue monaste-
 riales seruarentur, videre. Quod cū fratribus referret, lauda-
 25 uerunt eius propositum, eumq; id quod mente disposuit, per-
 ficere suadebant. At ille confestim veniens ad reginam Eanfle-
 dam, cui notus erat, eiusque consilio & suffragiis præfato fue-
 rat monasterio sociatus, indicauit ei desiderium sibi inesse bea-
 torum Apostolorū limina visitandi. Quæ delectata bono ado-
 30 lescentis proposito, misit eum Cantiam ad regem Ercon-
 bertum, qui erat filius auunculi sui, postulans vt eū honorificē
 Romā transmitteret. Quo tempore ibi gradum archiepiscopa-
 tus Honorius vnus ex discipulis beati papæ Gregorii, vir in re-
 bus ecclesiasticis sublimiter institutus, seruabat. Vbi cū ali-
 35 quam diu demoratus adolescens animi viuacis diligenter his
 quæ inspiciebat discendis operam daret, superuenit illò alius
 adolescens nomine Biscop, cognomento Benedictus, de no-
 bilibus Anglorū, cupiēs & ipse Romā venire, cuius supra me-

minimus. Huius ergo comitatu rex sociavit Vvilfridū, atque illum secum Romā perducere iussit. Qui cū Lugdunū peruenissent, Vvilfridus à Dalfino ciuitatis episcopo ibi retētus est, Benedictus cceptum iter gnauiter Romam vsque compleuit. Delectabatur enim antistes prudentia verborū iuuenis, gratia & venusti vultus, alacritate actionis, & cōstantia ac maturitate cogitationis. Vnde & omnia quæ necesse habebat abundanter ipsi cū sociis suis (quādiu secū erāt) donabat. Et insuper offerebat, vt si vellet partem Galliarū non minimā illi regendā cōmitteret, ac filiā fratris sui vir ginem illi coniugē daret, cumq; ipse loco adoptiui haberet. At ille gratias agens pietati, quam erga eū (cū esset peregrinus) habere dignaretur, respondit, propositū se magis alterius conuersationis habere, & ideo patria relicta Romā iter agere cœpisse. Quibus auditis antistes misit eū Romam, dato duce itineris, & cunctis simul quæ necessitas poscebat itineris largiter subministratis, obsecrans sedulo, vt cū in patriā reuerteretur, per se iter facere meminisset. Veniēs verò Vvilfrid⁹ Romā, & orationibus ac meditationi rerū ecclesiasticarū (vt animo proposuerat) quotidiana mancipatus instantia, peruenit ad amicitiam viri sanctissimi ac doctissimi Bonifacii videlicet archidiaconi, qui etiā cōsiliarius erat apostolici Papæ. Cuius magisterio quatuor Euangeliorum libros ex ordine didicit, cōputū Paschæ rationabilē, & alia multa, quę in patria nequerat, ecclesiasticis disciplinis accommodat eodē magistro tradente percepit. Et cū menses aliquot ibi studiis occupatus sc̄elicibus exegisset, rediit ad Dalfinū in Galliā, & tres annos apud ipsum cōmoratus, attonsus est ab eo, & in tāto habitus amore, vt haredē sibi illū facere cogitaret. Sed ne hoc fieri posset, antistes crudeli morte preceptus est, & Vvilfridus ad suę potius, hoc est, Anglorum gentis episcopatū referuatus. Nam Brunehilda regina missis militibus episcopum iussit interfici, quē ad locū quidē quo decollādus erat secutus est Vvilfridus clericus illius, desiderans cū eo (tametsi ipso multū prohibente) pariter occūbere. Sed hūc vbi peregrinū atq; oriundū de natione Anglorū cognouere, carnifices pepercere illi, neque eū trucidare cū suo voluere pōtifice. At ille Britannia veniēs, cōiunctus est amicitii Aldfridi regis, q catholice ecclesie regulas sequi semp & amare didicerat. Vnde & illi, quia catholicū eū esse cōperit, mox donauit terrā decē familiarū, in loco
 qui

fiæ regulas sequi semper & amaré didicerat. Vnde & illi, quia
 catholicum eum esse comperit, mox donauit terram decé fa-
 miliarum, in loco qui dicitur Stanford: & non multo pòst mo-
 nasterium triginta familiarú, in loco qui vocat Inrhypú. Qué
 5 videlicet locú dederat pridem ad còstruendú inibi monaste-
 rium his, qui Scotos sequebantur. Verùm quia illi postmodú
 optione data maluerunt loco cedere, quàm Pascha catholicú,
 ceterosque ritus canonicos iuxta Romanę & Apostolicę eccle-
 siæ còsuetudinem recipere, dedit hoc illi qué melioribus im-
 10 butum disciplinis ac moribus vidit. Quo in tēpore ad iusio-
 nem præfati regis presbyter ordinatus est in eodē monasterio
 ab Agilberto episcopo Geuifforum, cuius suprà meminimus,
 desideráte rege, vt vir tantę eruditionis ac religionis sibi specia-
 liter in diuiduo comitatu sacerdos esset ac doctor. Quem non
 15 multo pòst, detecta & eliminata (vt suprà docuimus) Scotorú
 secta, Galliam mittens cum consilio atque consensu patris sui
 Osvvi, episcopú sibi rogauit ordinari, cū esset annorú circiter
 triginta, eodem Agilberto tunc episcopatú agente Parisiacę
 ciuitatis, cum quo & alii vndecim episcopi ad dedicationem
 20 antistitis conuenientes, multú honorificè ministerium imple-
 uerunt. Quo adhuc in transmarinis partibus demorante, con-
 secratus est in episcopatum Eboraci iubente rege Osvvi Ce-
 adda vir sanctus, vt suprà memoratú est, & tribus annis eccle-
 siam sublimiter regens, dehinc ad monasterii sui quod est in
 25 Lēstingari curá secessit, accipiente Vvilfrido episcopatum to-
 tius Nordan Humbrorú prouincię. Qui deinde regnante Ecg-
 frido pulsus est episcopatu, & alii pro illo consecrati antistites,
 quorum suprà meminimus, Romamq; iturus, & coram apo-
 stolico Papa causam dicturus, vbi nauem còscendit, flante Fa-
 uonio pulsus est Fresiam, & honorificè susceptus à barbaris ac
 30 rege illorum Aldgisso, prædicabat eis Christum, & multa eo-
 rum milia verbo veritatis instituens à peccatorú suorum for-
 dibus fonte saluatoris abluit. Et quod postmodú Vvilbrord^o
 reuerendissimus Christi pontifex in magna deuotione còple-
 uit, ipse primus ibi opus Euangelicú ccepit. Ibi ergo hyemem
 35 cū noua Dei plebe foeliciter exigens, sic Romá veniendi iter re-
 petiit, & vbi causá eius ventilata est præsentē Agathone papa
 & pluribus episcopis, vniuersorú iudicio absque crimine accu-

satus fuisset, episcopatu esse dignus inuētus est. Quo in tēpore
 idem papa Agatho cū synodū cūgregaret Romæ cētū vigin-
 tiquinque episcoporū aduersuseos qui vnā in Dño saluatore
 volūtātē atq; operationē dogmatizabant, vocari iussit & Vvil-
 fridū, atq; inter episcopos confedentē dicere fidē suā simul &
 prouinciæ siue insulæ de qua venerat. Cūque catholicus fide
 cū suis esset inuentus, placuit hoc inter cetera eiusdē synodi ge-
 stis inferi, scriptumq; est hoc modo: Vvilfridus Deo amabilis
 episcopus Eboracēsis ciuitatis Apostolicā sedē de sua causa ap-
 pellās, & ab hac potestate de certis incertisq; rebus absolutus,
 & cū aliis centum vigintiq; coepiscopis in synodo in iu-
 dicii sede constitutus, & pro omni aquilonali parte Britannia
 & Hyberniæ insulis, quæ ab Anglorum & Britonum nec
 non Scotorum & Pictorum gentibus incoluntur, veram &
 catholicam fidem confessus est, & conscriptione sua corrobora-
 uit. Post hæc reuersus Britanniam, prouinciam Australiū Sa-
 xonū ab idololatriæ ritibus ad Christi fidem conuertit. Vectæ
 quoque insulæ verbi ministros destinavit, & secundo anno
 Aldfridi, qui post Ecgfridum regnavit, sedem suam & episco-
 patum ipso rege inuitante recepit. Sed post quinque annos
 denuo accusatus ab eodem ipso rege & plurimis episcopis, præ-
 fulatu pulsus est. Veniensque Romam cū præsentibus accu-
 satoribus acciperet locū se defendendi, confedentibus episco-
 pis pluribus cū apostolico papa Ioanne, omniū iudicio proba-
 tū est, accusatores eius nōnulla in parte falsas cōtra eum machi-
 nasse calūnias. Scriptūque est à præfato papa regibus Anglorū
 Edilredo & Aldfrido, vt eū in episcopatū suum (eo quòd in iu-
 stē fuerit cōdemnatus) facerent recipi. Iuuit autē causam abso-
 lutionis eius lectio synodi beatæ memoriæ papæ Agathonis,
 quæ quondā ipso præsentē in vrbe atq; in eodē cōcilio inter epi-
 scopos residēte, vt prædiximus, acta est. Cū ergo causa exigente
 synodus eadē corā nobilibus & frequentia populi iubēte apo-
 stolico Papa dieb⁹ aliquot legeretur, ventū est ad locū vbi scri-
 ptū erat: Vvilfrid⁹ Deo amabilis episcop⁹ Eboracēsis ciuitatis
 apostolicā sedē de sua causa appellās, & ab hac ptāte de certis
 incertisq; rebus absolutus, & c. quæ suprā posuimus. Qd^r vbi le-
 ctū est, stupor apprehēdit audiētes, & silente lectore cœperūt al-
 terutrū req̄rere, q̄s esset ille Vvilfrid⁹ ep̄s. Tū Bonifaci⁹ cōsilia-
 rius

rius apostolici papæ, & alii per plures, qui eum tēporibus Aga-
 thonis papæ ibi viderunt, dicebant ipsum esse episcopum, qui
 nuper Romam accusatus à suis, atque ab apostolica sede iudi-
 candus, aduenerat. Qui iam dudum, inquit, equè accusatus
 5 huc adueniens, mox audita ac diiudicata causa & cōtrouersia
 vtriusq; partis, à beatę memorię papa Agathone probatus est,
 contra fas à suo episcopatu repulsus: & tanto apud eum habi-
 tus est honore, vt ipsum in concilio quod congregarat episco-
 porum, quasi virum incorruptę fidei & animi probi residere
 10 præciperet. Quibus auditis dicebant omnes vnà cū ipso pōtifi-
 ce, virum tantę autoritatis, qui per quadraginta prope annos
 episcopatu fungebatur, nequaquam damnari debere: sed ad in-
 tegrum culpis accusationum absolutum, patriam cum hono-
 re reuerti. Qui cū Britanniam remeans in Galliarum partes
 15 deuenisset, tactus est infirmitate repentina, & ea crescēte adeo
 pressus, vt neque equo vehi posset, sed manibus ministrorum
 portaretur in grabato. Sic delatus in ciuitatem Meldum Gal-
 lię quatuor diebus ac noctibus quasi mortuus iacebat, halitu
 tantum pertenui quia viueret demonstrans. Cumque ita sine
 20 cibo & potu, sine voce & auditu quadriduo perseueraret, quin-
 ta demum illucescente die quasi de graui experrectus somno
 exurgens resedit, apertisque oculis vidit circa se choros psallen-
 tium simul & flentium fratrum, ac modicum suspirans inter-
 rogauit vbi esset Acca presbyter. Qui statim vocatus intrauit,
 25 & videns eum melius habentem ac loqui iam valentem, fle-
 xis genibus gratias egit Deo cum omnibus qui aderant fratri-
 bus. Et cū parū confedissent, ac de supernis iudiciis trepidi a-
 liquantum fabulari cœpissent, iussit pontifex cæteros ad horā
 egredi, & ad Accan presbyterū ita loqui exorsus est. Visio mi-
 30 hi modò tremenda apparuit, quam te audire ac silētio tegere
 volo, donec sciā quid de me fieri velit Deus. Astitit enim mi-
 hi quidam candido præclarus habitu, dicens se Michaëlem esse
 archangelum, & ob hoc, inquit, missus sum, vt te à morte reuo-
 cem. Donauit enim tibi Dominus vitam per orationes ac la-
 35 chrymas discipulorum & fratrum tuorum, & per intercessio-
 nem suę beatę genetricis semperque virginis Marię. Quapro-
 pter dico tibi, quia modo quidē ab infirmitate hac sanaberis:
 sed paratus esto, quia post quadrienniū reuertens visitabo te.

Patriam verò perueniens maximam possessionum tuarum quæ tibi ablatae sunt portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis. Conualuit igitur episcopus cunctis gaudentibus & Deo gratias agentibus, cæptoque itinere Britanniam venit. Lectis autem epistolis quas ab Apostolico Papa aduexerat, Bertwaldus archiepiscopus & Edilredus quondam rex tunc autem abbas, libentissimè fauerunt. Qui videlicet Edilredus accitum ad se Conredum, quem pro se regem fecerat, amicum episcopo fieri petiit & impetrauit. Sed Aldfridus Nordan Humberorum rex eum suscipere contempsit, nec longo tempore super-
fuit. Vnde factum est, ut regnante Ofredo filio eius, mox synodo facta iuxta fluuium Nidd, post aliquantum vtriusque partis conflictum, tandem cunctis fauentibus in præsulatum sit sue receptus ecclesiæ. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitus sui vitam duxit in pace. Defunctus est autem quarto Idus Octobris
in monasterio suo, quod habebat in prouincia Vndalium, sub regimine Cudbaldi abbatis, & ministerio fratrum perlatum in primum suum monasterium, quod dicitur Inrhipum, positusque est in ecclesia beati Apostoli Petri iuxta altare ad Austrum, ut & supra docuimus, & hoc de illo Epitaphium est scriptum. 20

Vvilfridus hic magnus requiescit corpore præsul,
Hanc Domino qui aulam ductus pietatis amore
Fecit, & eximio sacrauit nomine Petri,
Cui clauis cæli Christus dedit arbiter orbis. 25
Atque auro ac tyrio deuotus vestiit ostro,
Quin etiam sublime crucis radiante metallo.
Hic posuit trophæum, nec non & quatuor auro
Scribi euangelii præcepit in ordinem libros.
Ac thecam è rutilo his condignam condidit auro. 30
Paschalis qui etiam solennia tempora cursus.
Catholici ad iustum correxit dogma canonis,
Quem statuere patres, dubioque errore remoto
Certa suæ genti ostendit moderamina ritus.
Inque locis istis monachorum examina crebra. 35
Colligit, ac monitis cavit quæ regula patrum
Sedulius instituit, multisque domique forisque
Lactatus

Iactatus nimium per tempora longa periclis,
 Quindecies ternos postquam egit episcopus annos,
 Transiit, & gaudens cælestia regna petiuit,
 Dona Iesu vt grex pastoris calle sequatur.

5

Vt religioso abbati Adriano Albinus, Vvilfrido in
 episcopatum Acca successerit.

CAP. XXI.

10

Nno post obitum præfati patris proximo, id est,
 quinto Ofredi regis, reuerendissimus pater Adria-
 nus abbas cooperator in verbo Dei Theodori
 beatę memorię episcopi defunctus est, & in mo-
 nasterio suo in ecclesia beatę Dei genitricis se-

15

pultus. Qui est annus quadagesimus primus, ex quo à Vitalia
 no papa directus est cum Theodoro : ex quo autem Britan-
 niam venit tricesimus nonus. Cuius doctriņę simul & Theo-
 dori inter alia testimoniũ perhibet, quòd Albinus discipulus
 eius, qui monasterio ipsius in regimine successit, in tantum
 studiis scripturarum institutus est, vt Gręcam quidem linguã

20

nõ parua ex parte, Latinam verò non minus quàm Anglorũ,
 quæ sibi naturalis est, nouerit. Suscepit verò pro Vvilfrido epi-
 scopatum Hagustaldensis ecclesię Acca presbyter eius, vir &
 ipse strennuissimus, & corã Deo & hominibus magnificus,
 qui & ipsius ecclesię suę, quæ in beati Andreę Apostoli ho-

25

norem consecrata est, ædificium multifario decore ac mirifi-
 cis ampliauit operibus. Dedit namque operam (quod & ho-
 die facit) vt acq̄sitis vñdecũq; reliquiis beatorũ Apostolorũ
 & martyrũ Christi, in venerationem illorũ poneret altaria, di-
 stinctis porticibus in hoc ipsum intra muros eiusdem eccle-

30

się. Sed & historias passionum eorum vnã cum ceteris ecclesi-
 asticis voluminibus summa industria congregans, amplissi-
 mam ibi ac nobilissimam bibliothecam fecit. Necnon & va-
 sa sancta & luminaria aliaque huiusmodi quæ ad ornatum
 domus Dei pertinent, studiosissimæ parauit. Cantorem quo-

35

que egregium nomine Maban, qui à successoribus disci-
 pulorum beati papę Gregorii in Cantia fuerat cantandi so-
 nos edoctus, ad se suosque instituendos accersit, ac per
 annos duodecim tenuit, quatenus & ea quæ illi non no-

uerant, carmina ecclesiastica doceret, & ea quæ quondam cognita longo vsu vel negligentia inueterare cœperant, huius doctrina in priscum renouarentur statum. Nam & ipse episcopus Acca cantator erat peritissimus, quomodo etiam in literis sanctis doctissimus, & in catholicæ fidei cōfessione castissimus, 5 in ecclesiasticæ quoq; institutionis regulis solertissimus extiterat, & vsq; dū sua præmia piæ deuotionis acciperet existere nō destitit. Vtpote qui à pueritia in clero sanctissimi ac Deo dilecti Bosa Eboracensis episcopi nutritus atque eruditus est. Deinde ad Vvilfridum episcopum spe melioris propositi adueniens, omnem in eius obsequio vsque ad obitum illius expleuit etatem. Cum quo etiam Romam veniens, multa illic quæ in patria nequiuerat ecclesiæ sanctæ institutionis, vtilia didicit.

Vt Ceolfrius abbas regi Pictorum architectos ecclesiæ, simul & epistolam de catholico Pascha, & tonsura miserit, 15

CAP. XXII.

O tempore Naitanus rex Pictorū (qui Septentrionales Britannia plagas inhabitant) admonitus ecclesiasticarum frequenti meditatione ne scripturarum, abrenunciauit errori quo eatenus in obseruatione Paschæ cum sua gente tenebatur, & se suosque omnes ad catholicam obseruantiam, dominicæ resurrectionis tempus celebrandum perduxit. Quod vt facilius & maiori autoritate perficeret, quæsiuit auxilium de gente Anglorum, quos iam dudum ad exēplum sanctæ Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ suam religionem instituisse cognouit. Siquidem misit legatarios ad virum venerabilem Ceolfridū abbatem monasterii beatorum apostolorū Petri & Pauli, quod est ad ostium Vvyri amnis, & iuxta amnem Tinam, in loco qui vocatur Ingriuum, cui ipse post Benedictum (de quo supra diximus) gloriosissimè præfuit, postulans vt exhortatorias sibi litteras mitteret, quibus potētius confutare posset eos, qui Pascha nō suo tēpore obseruare præsumerent, simul & de tonsuræ modo vel ratione qua clericos insigniri deceret. Excepto quòd etiam ipse in his non parua ex parte effet imbutus. Et architectos sibi mitti petiit, qui iuxta morem Romanorum ecclesia in de lapide ingente ipsius facerent, promittens hanc in

in honorem beati apostolorum principis dedicandā: se quo-
 que ipsum cum suis omnibus morem sanctæ Romanæ & A-
 postolicæ ecclesiæ semper imitaturum, in quantum dumtaxat
 tam longè à Romanorum loquela & natione segregati hunc
 5 edificere possent. Cuius religiosi votis ac precibus fauens re-
 uerendissimus abbas Ceolfridus, misit architectos quos pete-
 bat & literas scriptas in hunc modum. ¶ Domino excellen-
 tissimo & gloriosissimo regi Naitano Ceolfridus abbas in Do-
 mino salutem. Catholicam sancti Paschæ obseruantiam, quā
 10 à nobis rex Deo deuote religioso studio quæfisti, promptissi-
 mē ac libentissimē tuo desiderio, iuxta quod ab apostolica se-
 dedidicimus, patefacere satagim⁹. Scimus nāq; cælitus sanctę
 ecclesiæ donatum, quotiens ipsi rerum Domini discende, do-
 cende, custodiende veritati operam impendunt. Nam & verē
 15 omnino dixit quidam seculariū scriptorū, quod fœlicissimo
 mundi statu ageretur, si vel reges philosopharentur, vel re-
 gnarent philosophi. Quod si de philosophia huius mundi, ve-
 re intelligere de statu huius mundi, merito diligere potuit ho-
 mo hunc mundum: quanto magis ciuibus patriæ cælestis in
 20 hoc mundo peregrinantibus optandū est, & totis animi viri-
 bus supplicandū, vt quo plus in mundo quiq; valēt, eò am-
 plius eius, qui super omnia est, iudicis mandatis auscultare cō-
 tendant, atq; ad hæc obseruanda secum eos quoq; qui sibi cō-
 missi sunt, & exēplis simul & autoritate instituāt. Tres sunt er-
 25 go regulę sacris indite literis, quibus Paschę celebrandi tēpus
 nobis præfinitum nulla prorsus humana licet autoritate mu-
 tari: è quibus duę in lege Moyfi diuinitus statutę, tertia in Euā-
 gelio per effectum dominicæ passionis & resurrectionis ad-
 iuncta est. Præcepit enim lex, vt Pascha primo mensē anni &
 30 tertia eiusdē mensis septimana, id est, à quinta decima die vsq;
 ad vicesimā primā fieri deberet. Additumq; est per institutio-
 nem apostolicā ex Euangelio, vt in ipsa tertia septimana diem
 dominicā expectare, atq; in ea tēporis Paschalis initiū tenere
 debeamus. Quam videlicet regulam triformem si quis ritē cū-
 35 stodierit, nunquā in adnotatione festi Paschalis errabit. Ve-
 rū si de his singulis enucleatius ac latius audire desideras,
 scriptum est in Exodo, vbi liberandus de Aegypto popu-
 lus Israël primum Pascha facere iubetur: quia dixerit Do-
 minus

minus ad Moysen & Aaron: Mensis iste vobis principiū mē
 sū primus erit in mensibus anni. Loquimini ad vniuersum cœ
 tum filiorum Israël, & dicite eis: Decima die mensis huius tol
 lat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Et paulo
 pōst: Et seruabitis eum vsque ad quartamdecimam diem mē
 sis huius. Immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum
 Israël ad vesperā. Quibus verbis manifestissimè constat, quòd
 ita in obseruatione Paschali mentio fit diei quartēdecimę, vt
 non tamen in ipsa die quartadecima Pascha fieri præcipiatur,
 sed adueniente tandem vespera diei quartēdecimę, id est, quin
 tadecima luna, quæ initium tertiæ septimanę faciat, in cæli fa
 ciē prodeunte, agnus immolari iubeatur. Et quòd ipsa sit nox
 quintēdecimę lunæ, in qua percussis Aegyptiis, Israël est à lō
 ga seruitute redemptus: Septē, inquit, diebus azyma comede
 tis. Quibus iterum verbis tota tertia septimana eiusdem primi
 mensis decernitur solennis esse debere. Sed ne putaremus ea
 dem septem dies à quarta decima vsque ad vicesimam esse cō
 putandas, continuo subiicit: In die primo non erit fermentū
 in domibus vestris. Quicumque comederit fermentum in do
 mibus vestris, peribit anima illa de Israël. A die primo vsque
 ad diem septimum, & cætera, vsque dum ait: In eadem enim
 ipsa die educam exercitum vestrū de terra Aegypti. Primū er
 go diem azymorum appellat eū, in quo exercitum eorū esset
 educturus de Aegypto. Constat autem, quia nō quartadecima
 die, in cuius vespera agnus est immolatus, & quæ propriè Pa
 scha siue Phase dicitur, sed quintadecima sunt educti ex Ae
 gypto, sicut in libro Numerorum apertissimè scribitur. Profe
 cti igitur de Ramesse quintadecima die mensis primi, altera
 die fecerunt Phase filii Israël in manu excelsa. Septē ergo dies
 azymorū, in quarum prima eductus est populus Domini ex
 Aegypto, ab initio (vt diximus) tertiæ septimanę, hoc est, à qu
 tadecima die mensis primi vsque ad vicesimam primam eius
 dem mensis diem completam computari oportet. Porro dies
 quartus decimus extra hunc numerum separatim, sub Paschę
 titulo prænotatur, sicut Exodi sequentia patenter edocent.
 Vbi cum dictum esset: In eadem enim ipsa die educam exer
 citum vestrum de terra Aegypti, protinus additū est: Et custo
 dietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. Pri
 mo

mo mense quartadecima die mensis comedetis azyma vsque ad diem vicesimā primā eiusdem mensis ad vespērā. Septem diebus fermentatū nō inuenietur in domibus vestris. Quis enim nō videat, à quartadecima vsque ad vicesimā primam, non septem solūmodo, sed octo potius esse dies, si & ipsa quartadecima annumeretur? Sin autem (vt diligentius explorata scripturę veritas docet) à vespera diei quartędecimę vsque ad vesperam vicesimę primę cōputauerimus, videbimus profecto, qđ ita dies quartadecimā vespērā suam festi Paschalis initiū

10 porrigat, vt non amplius tota sacra solennitas q̄ septem tantūmodo noctes cū totidem diebus cōprehendat. Vnde vera esse probatur nostra diffinitio, qua tempus Paschale primo mense anni & tertia eius hebdomada celebrandum esse diximus. Veraciter enim tertia agit hebdomada, quod à vespera quartę

15 decimę diei incipit, & in vespera vicesimę primę cōpletur. Post qđ verò Pascha nostrū immolatus est Christus, diēq; nobis dominicā, quę apud antiquos vna vel prima Sabbati siue Sabbatorū vocatur, gaudio suę resurrectionis fecit esse solennē, ita hanc nunc apostolica traditio festis Paschalibus inseruit, vt nihil omnino tempore Paschę legalis præoccupandum nihil minuendum esse decerneret, quin potius, statuit vt expectaretur iuxta præceptum legis idē primus anni mensis, expectaretur quartadecima dies illius, expectaretur vespera eiusdē. Et cum hæc dies in sabbatum fortē incideret, tolleretur vnusquis-

25 que agnum per familias & domos suas, & immolarēt eum ad vesperam, id est, prepararent omnes ecclesię per orbem, quę vnā catholicā faciunt, panē & vinum in mysterium carnis & sanguinis agni immaculati, qui abstulit peccata mundi, & præcedente congrua lectionum orationum & cęremoniarum

30 Paschalium solennitate, offerrent hæc Domino in spem future suę redemptionis. Ipsa est enim eadem nox in qua de Aegypto per sanguinem agni Israëlitica plebs erepta est, ipsa est in qua per resurrectionē Christi liberatus est à morte æterna omnis Dei populus. Mane autem illucescente die dominica,

35 primā Paschalis festi diem celebrarent. Ipsa est enim dies, in qua resurrectionis suę gloriam Dominus multifario pię reuelationis gaudio discipulis patefecit. Ipsa prima dies azymorum, de qua multum distinctè in Leuitico scriptum est.

Mense

Mense primo quartadecima die mensis huius ad vesperam
 Phase Domini est, & quintadecima die mensis huius solenni-
 tas azymorū Domini est. Septem diebus azyma comedetis,
 dies primus erit celeberrimus sanctusque. Si ergo fieri posset,
 vt semper in diem quintumdecimum primi mensis, id est, in
 lunā quintamdecimā dominica dies incurreret, vno semper
 eodemq; tēpore cū antiquo Dei populo, quāquā sacramen-
 torum genere discreto, sicut vna eademque fide Pascha cele-
 brare possēmus. Quia verò dies septimanę non equali cum lu-
 na tramite procurrit, decreuit apostolica traditio, quę per bea- 10
 tum Petrum Romę prædicata, per Marcum euangelistam &
 interpretem ipsius Alexandrię confirmata est, vt adueniente
 primo mense, adueniente in eo vespera diei quartędecimę, ex-
 pectetur etiam dies dominica à quintadecima vsque ad vicesi-
 mam primam diem eiusdem mensis. In quacunq; enim ha- 15
 rum inuenta fuerit, merito in ea Pascha celebrabitur: quia ni-
 mirum hæc ad numerum pertinet illarum septem dierum, qui-
 bus azyma celebrari iubetur. Itaque fit vt nūquam Pascha no-
 strum à septimana mensis primi tertia in vtramuis partem de-
 clinet, sed vel totam eam, id est, omnes septem legalium azy- 20
 morum dies, vel certe aliquos de illis teneat. Nam & si saltem
 vnum ex eis, hoc est, ipsum septimum apprehenderit, quę tam
 excellenter scriptura commendat: Dies autem, inquit, septi-
 mus erit celebrior & sanctior, nullumque seruilē opus fiet in
 eo, nullus arguere nos poterit, quòd non rectē dominicum 25
 Paschæ diem, quem de euangelio suscepimus, in ipsa quam
 lex statuit tertia primi mensis hebdomada celebremus. Cuius
 obseruantię catholica ratione patefacta patet è contrario er-
 ror irrationabilis eorum, qui præfixos in lege terminos nulla
 cogente necessitate vel anticipare vel transcendere præsumūt. 30
 Namque sine ratione necessitatis alicuius anticipant illi tem-
 pus in lege præscriptum, qui dominicum Paschæ diem à quar-
 tadecima mensis primi vsque ad vicesimam putant lunam ef-
 se seruandum. Cū enim à vespera diei tertiędecimę vigiliis
 sanctę noctis celebrare incipiunt, claret quòd illū in exordio 35
 sui Paschę diem statuunt, cuius nullam omnino mentionem
 in decreto legis inueniunt. Et cū in vicesima prima die mensi
 Pascha dominicum celebrare refugiunt, patet profecto quòd
 illam

illam per omnia diem à sua solennitate fecernunt, quam lex
 maiore præ cæteris festiuitate memorabilem sæpenumero
 commendat. Sicque diem Paschæ ordine peruerso & aliquã-
 do in secunda hebdomada totam compleant, & nunquam in
 5 hebdomadæ tertiæ die septimo ponant. Rursumque qui à se-
 xtadecima die mensis sæpe dicti vsque ad vicesimamsecundã
 Pascha celebrandum magis autumant, non minore utique
 errore (tametsi altero latere) à recto veritatis tramite diuertūt,
 & veluti naufragia scyllæ fugientes in charybdis voraginē sub
 10 mergendi decidunt. Nam cum à luna decimasexta primi mē-
 sis oriente, id est, à vespera diei quintędecimæ Pascha incipien-
 dum doceant, nimirum constat quòd quartamdecimam diē
 mensis eiusdē, quã lex primitus & præcipuè cõmendat, à sua
 prorsus solennitate secludunt, ita vt quintędecimę, in qua po-
 15 pulus Dei ab Aegyptiaca seruitute redemptus est, & in qua
 Dominus suo mundum sanguine à peccatorum tenebris libe-
 rauit, in qua etiam sepultus spem nobis post mortem beatæ
 quietis tribuit, vix vesperam tangant. Idemque pœnam erro-
 ris sui in semetipsos recipientes, cum in vicesimasecunda die
 20 mensis Paschę diem statuunt dominicum, legitimos utique
 terminos Paschæ aperta transgressione violant, vtpote qui ab
 illius diei vespera Pascha incipiunt, in qua hoc lex consumma-
 ri & perfici debere decreuit. Illam in Pascha diem assignent
 primã, cuius in lege mentio nulla vsquã reperitur, id est, quar-
 25 tē primam septimanę. Qui utrique nõ solum in diffinitione
 & computo lunaris ætatis, sed & in mensis primi nonnunquã
 inuentione falluntur. Quæ disputatio maior est, quàm episto-
 la hac vel valeat comprehendi vel debeat. Tantum hoc dicã,
 quòd per æquinoctium vernale semper inerrabiliter posset in-
 30 ueniri, qui mensis iuxta computum lunæ primus anni, qui
 esse debeat vltimus. Aequinoctium autem iuxta sententiam o-
 mnium Orientalium, & maximè Aegyptiorum, qui præ cæte-
 ris doctoribus calculandi palmam tenent, duodecimo kalen-
 darum Aprilium die prouenire consuevit, vt etiam ipsi horo-
 35 logica inspectione probauimus. Quæcunque ergo luna ante
 æquinoctium plena est, quartadecima videlicet vel quintade-
 cima existens, hæc ad præcedentis anni nouissimum pertinet
 mensē, ideoque Paschæ celebrando habilis non est. Quæ

verò post æquinoctium vel in ipso æquinoctio suum plenilunium habet, in hac absque vlla dubietate, quia primi mensis est, & antiquos Pascha celebrare solitos, & nos vbi dominica dies aduenerit celebrare debere, noscendū est. Quod ita fieri oportere illa nimirum ratio cogit, quia in Genesi scriptū est, 5 quòd Deus fecit duo magna luminaria, luminare maius vt præffet diei, & luminare minus vt præffet nocti. Vel sicut alia dicit editio, luminare maius in inchoationē diei, & luminare minus in inchoationē noctis. Sicut ergo prius sol à medio procedens oriētis æquinoctiū vernale suo præfixit exortu, 10 deinde luna sole ad vesperam occidente, & ipsa plena à medio secuta est orientis, ita omnibus annis idem primus lunæ mensis eodem necesse est ordine referuari, vt non ante æquinoctium, sed vel ipso æquinoctii die (sicut in principio factum est) vel eo transceso plenilunium habere debeat. At si vno 15 saltem die plenilunium tempus æquinoctii præcesserit, non hanc primo mense anni incipientis, sed vltimo potius præteriti, lunam esse ascribendā, & ideo festis Paschæ alibus inhabilem, memorata ratio probat. Quòd si mysticam quoque vos in his rationem audire delectat, primo mense anni, qui 20 etiam mensis nouorum dictus est, Pascha facere iubemur: quia renouato ad amorem cælestium spiritu mentis nostræ, sacramenta dominicæ resurrectionis & ereptionis nostræ celebrare debemus. Tertia eiusdem mensis septimana facere præcipimur, quia ante legem & sub lege promissus tertio tempore sæculi cum gratia venit ipse, qui Pascha nostrum immolaretur Christus: quia tertia post immolationem suæ passionis die resurgens à mortuis, hanc dominicam vocari & in ea nos annuatim Paschalia eiusdem resurrectionis voluit festa celebrare. Quia nos quoque ita solum veraciter eius 30 solennia celebramus, si per fidem spem & charitatem Pascha, id est, transitum de hoc mundo ad patrem cum illo facere curamus. Post æquinoctium veris plenilunium mensis præcipimur obseruare Paschalis, vt videlicet primo sol longiorem nocte faciat diem, deinde luna plenum suæ 35 lucis orbem mundo præsentet: quia primo quidem sol iustitiæ, in cuius pennis est sanitas, id est, Dominus Iesus per resurrectionis suæ triumphum cunctas mortis

mortis tenebras superauit, ac sic ascendens in cælos, misso de-
 super spiritu, ecclesiã suã, quę sepe lunę vocabulo designatur,
 internę gratiæ luce repleuit. Quem videlicet ordinem nostrę
 salutis propheta cõtemplatus aiebat: Eleuatus est sol, & luna
 5 stetit in ordine suo. Qui ergo plenitudinem lunę Paschalis an-
 te æquinoctium prouenire posse cõtenderit, talis in mysterio-
 rum celebratione maximorum à sanctarum quidem scriptu-
 rarum doctrina discordat, concordat autem eis qui sine præue-
 niēte gratia Christi se saluari posse confidunt. Qui & si vera
 10 lux tenebras mundi moriēdo ac resurgendo nunquã vicisset,
 perfectam se habere posse iustitiam dogmatizare præsumunt.
 Itaque per æquinoctialem solis exortum post plenilunium pri-
 mi mensis hunc ex ordine subsequens, id est, post completam
 diem eiusdem mensis quartamdecimam, quę cuncta ex lege
 15 obseruanda accepimus, expectamus adhuc, monente Euange-
 lio, in ipsã hebdomada tertia tempus diei dominicę, & sic de
 mũ votiua Paschę nostri festa celebramus. Vt indicemus nos
 non cum antiquis excussum Aegyptię seruitutis iugum vene-
 rari, sed redemptionem totius mundi, quę in antiqui Dei po-
 20 pũli liberatione præfigurata, in Christi autem resurrectione
 completa est, deuota fide ac dilectione colere, vt de resurrectio-
 nis etiã nostrę, quam eadem die dominica futuram credi-
 mus, spe nos certissima gaudere signemus. Hic autem, quem
 vobis sequendum monstramus, computus Paschę decenno-
 25 uenali circulo continetur, qui dudum quidem, hoc est, ipsis
 Apostolorum temporibus iam seruari in ecclesiã cœpit, maxi-
 mē Romę & Aegypti, vt suprã iam diximus. Sed per indu-
 striam Eusebii, qui à beato martyre Pamphilo cognomen ha-
 bet, distinctius in ordinem cõpositus est, vt quod eatenus
 30 per Alexandria pontificem singulis annis per omnes eccle-
 sias mandari consueuerat, iam deinde cõgesta in ordinē serie
 lunę quartędecimę, facillimē posset ab omnibus sciri. Cuius
 cõputũ Paschalis Theophilus Alexandria præsul in centũ an-
 norum tempus Theodosio imperatori cõposuit. Item suc-
 35 cessor eius Cyrillus feriem nonaginta & quinque annorum
 in quinque decennouenalibus circulis comprehendit. Post
 quem Dionysius exiguus totidē alios ex ordine pari schema

te subnexus, qui ad nostra usque tempora pertingebant. Quibus termino appropinquantibus tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Britanniam ecclesiis plures sint, qui mandatis memorie veteribus illis Aegyptiorum argumentis facillime possint in quotlibet spatia temporum Paschales protendere circulos, etiam si ad quingentos usque & triginta duos voluerint annos. Quibus expletis, omnia quae ad solis & lunae, mensis & septimanæ consequentiam spectant, eodem quo prius ordine recurrunt. Ideo autem circulos eosdem temporum instantium vobis mittere super sedimus, quia de ratione tantum temporis Paschalis instrui quærentes, ipsos vobis circulos Paschæ catholicos abundare probastis. Verum his de Pascha succinctè, ut petistis, strictimque commemoratis, tonsuram quoque (de qua pariter vobis literas fieri voluistis) hortor ut ecclesiasticam & christianæ fidei congruam habere curetis. Et quidem scimus, quia neque Apostoli omnes vno eodemque modo attonsi, neque nunc ecclesia catholica sicut vna fide, spe, & charitate in Deum consentit, ita & iam vna atque indissimili totum per orbem tonsuræ sibi forma congruit. Denique ut superiora, id est, patriarcharum tempora respiciamus, Iob exemplar patientiæ ingruente tribulationum articulo caput totondit: probavit utique, quia tempore felicitatis capillos nutrire consueverat. At Ioseph & ipse castitatis, humilitatis, pietatis, cæterarumque virtutum executor ac doctor eximius, cum esset seruitio absoluendus attonsus esse legitur: patet profecto, quia tempore seruitutis intonsis in carcere crinibus manere solebat. Ecce uterque vir Dei diuersum ab altero vultus habitum foris præmonstrabat, quorum tamen intus conscientia in parili virtutum sibi gratia concordabat. Verum si profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non noceat quibus pura in Deum fides & charitas in proximum sincera est, maximè cum nunquam patribus catholicis sicut de Paschæ vel fidei diuersitate conflictus, ita etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua fuisse cõtrouersia. Inter omnes tamè quas vel in ecclesia vel in vniuerso hominum genere reperimus tonsuras, nullam magis sequendam nobis amplectendamque iure dixerim ea, quam in capite suo gestabat ille, cui se cõfidenti

tenti Dominus ait: Tu es, Petrus & super hanc petram edificabo ecclesiā meam, & portę inferi non præualebunt aduersus eā, & tibi dabo clauēs regni cælorū. Nullā verò magis abominandam detestandamque merito cunctis fidelibus crediderim ea quam habebat ille, cui gratiam sancti spiritus comparare volenti dicit idem Petrus: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Nō enim est tibi pars neque fors in sermone hoc. Neque verò ob id tantum in coronā attondimur, quia Petrus ita attonsus est:

10 sed quia Petrus in memoriā dominicę passionis ita attonsus est, idcirco & nos, qui per eādē passionem saluari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice, summa videlicet corporis nostri parte, gestamus. Sicut enim omnis ecclesia, quę per mortem sui viuificatoris ecclesia facta est, signū

15 sanctę crucis eius in fronte portare consuevit, vt crebro vexilli huius munimine à malignorum spirituum defendatur incurfibus, crebra huius admonitione doceatur, se quoque carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigere debere, ita etiā oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus

20 habentes, artioribus se necesse habent pro Domino continentię frenis astringere. Formam quoque coronę, quā ipse in passione sua spineā portauit in capite, vt spinas ac tribulos peccatorum nostrorū portaret, id est, exportaret & auferret à nobis, suo quemque in capite per tonsuram præferre. Vt se etiam ir-

25 risiones & opprobria pro illo libenter ac prompto animo sufferre ipso etiam frontispicio doceant. Vt coronā vitę æternę, quam repromisit Deus diligentibus se, se semper expectare, proque huius perceptione & aduersa se mundi & prospera cō-

30 temnere designent. Cæterum tonsuram eam quam Magum ferunt habuisse Simonem, quis rogo fideiū nō statim cū ipsa magia primo detestetur & merito exufflet? Quę aspectu in frontis quidem superficie coronę videtur speciē præferre, sed vbi ad ceruicem considerando perueneris, decurtatam eam quam te videre putabas inuenies coronam. Vt merito talem

35 simoniacis & non Christianis habitū conuenire cognoscas, qui in præsentī quidem vita à deceptis hominibus putabantur digni perpetuę glorię coronę, sed in ea quę hanc sequitur vitam non solum omni spe coronę priuati, sed æterna insu-

per sunt pœna damnati. Neque verò me hæc ita profecutum
 estimes, quasi eos qui hanc tonsuram habent condemnandos
 iudicem, si fide & operibus vnitati catholicæ fauerint, imò cõ-
 fidenter profiteor plurimos ex eis sanctos ac Deo dignos exti-
 tisse. Ex quibus est Adamnanis abbas & sacerdos Colúbien- 5
 sium egregius, qui cùm legatus suæ gentis ad Aldfridum re-
 gem missus, nostrum quoque monasterium videre voluisset,
 miramque in moribus ac verbis prudentiam, humilitatem,
 religionem ostenderet, dixi illi inter alia colloquens: Obsecro
 sancte frater, qui ad coronam te vitæ quæ terminum nesciat 10
 tendere credis, quid contrario tuæ fidei habitu terminatâ in
 capite coronæ imaginem portas? Et si consortium beati Petri
 quæris, cur eius quem ille anathematizauit tonsuræ imaginem
 imitaris, & non potius eius cum quo in æternum beatus viue-
 re cupis, etiam nunc habitum te, quantum potes, diligere mō 15
 stras? Respondit ille: Scias pro certo frater mi dilecte, quia &
 si Simonis tōsuram ex consuetudine patriæ habeam, simonia-
 cam tamen perfidiam tota mente detestor ac respuo: beatissi-
 mi autem Apostolorum principis, quantum mea paruitas suf-
 ficit, vestigia sequi desidero. At ego: Credo, inquã, verè quòd 20
 ita sit, sed tamen indicio sit, quòd ea quæ Apostoli sunt Petri,
 in abdito cordis amplectimini si quæ eius esse nostis etiam in
 facie tenetis. Namque prudentiam tuam facilimè diiudicare
 reor, quòd aptius multo sit eius, quem toto corde abominaris,
 cuiusque horrendam faciem videre refugis, habitum vultus à 25
 tuo vultu Deo iam dicato separare: & ecõtra eius, quem apud
 Deum patrem habere patronum quæris, sicut facta vel moni-
 ta cupis sequi, sic etiam morem habitus te imitari condeceat.
 Hæc tunc Adamnans dixi, qui quidem quantum conspectis
 ecclesiarum nostrarum statutis profecisset probauit, cùm reuer 30
 sus ad Scotiam multas postea gentis eiusdem turbas ad catho-
 licam temporis Paschalis obseruantiam sua prædicatione cor-
 rexit. Tametsi eos qui in Hiiⁿnsula morabantur monachos,
 quibusque speciali rectoris iure præerat, nec dum ad viam sta-
 tuti melioris reducere valebat. Tonsuram quoque si tantum 35
 sibi autoritatis subesset emendare meminisset. Sed & nunc
 tuam prudentiam rex admoneo, vt ea quæ vnitati catholicæ
 & apostolicæ ecclesiæ concinunt, vna cum gente cui te rex re-
 gum

gum & Dominus dominorum præfecit, in omnibus seruari
 contendas. Sic enim, fit vt post acceptam temporalis regni po-
 tentiam ipse beatissimus Apostolorum princeps celestis quo-
 que regni tibi tuisque cum cæteris electis libens pandat introi-
 tum. Gratia te regis æterni longiori tempore regnantē ad
 5 nostram omnium pacem custodiat incolumem, dilectissime
 in Christo fili. Hæc epistola cum præsentē rege Naitano
 multisque viris doctioribus esset lecta, ac diligenter ab his qui
 intelligere poterant in linguam eius propriam interpretata,
 10 multū de eius exhortatione gauisus esse perhibetur, ita vt sur-
 gens de medio optimatum suorum confessu genua flecteret
 in terram, Deo gratias agens, quod tale munusculum de terra
 Anglorū mereretur accipere. Et quidem & antea noui, in-
 quit, quia hæc erat vera Paschæ celebratio, sed in tantum mo-
 15 do rationem huius temporis obseruandam cognosco, vt parū
 mihi omnino videar de his antea intellexisse. Vnde palam
 profiteor, vobisque qui assidetis præsentibus protestor, quia
 hoc obseruare tempus Paschæ cum vniuersa mea gente perpe-
 tuo volo, & hanc accipere debere tonsuram, quam plenā esse
 20 rationis audiuius, omnes qui in meo regno sunt clericos de-
 cerno. Nec mora quæ dixerat regia autoritate perfecit. Statim
 namque iussu publico mittebantur ad transcribendum, di-
 scendum, obseruandum per vniuersas Pictorum prouincias
 circuli Paschæ decennouenales, oblitteratis per omnia erro-
 25 neis octoginta & quatuor annorum circulis. Attondebantur
 omnes in coronam ministri altaris ac monachi. Et quasi
 nouo se discipulatu beatissimi apostolorum principis Pe-
 tri subditam eiusque tutandam patrociniū gens correctā gau-
 debat.

30

Vt Hiienses monachi cum subiectis sibi mona-
 sterijs canonicum, prædicante Egber-
 to, celebrare Pascha cœperint.

CAP. XXIII.

35

Ec multo post illi quoque qui insulam Hii incole-
 bant monachi Scotticæ nationis, cum his quæ sibi
 erant subdita monasterijs ad ritum Paschæ ac ton-
 sure canonicum, Domino procurante, perducti sunt. Siqui-

Z 4 dem

dem anno ab incarnatione Domini septingentesimo sexto, decimo quo Ofredo occiso Coenred^o gubernacula regni Nordan Humbrorum suscepit: cum venisset ad eos de Hybernia Deo amabilis & cum omni honorificentia nominandus pater ac sacerdos Egbertus (cuius superius memoriam sæpius fecimus) honorificè ab eis & multo cum gaudio susceptus est. Qui quoniam & doctor suauissimus, & eorum quæ agenda docebat erat executor deuotissimus, libenter auditus ab vniuersis, immutauit piis ac sedulis exhortationibus inueteratam illam traditionem parentum eorum, de quibus apostolicum illud licet proferre sermonem: Quod emulationem Dei habebant, sed non secundum scientiam. Catholicoque illos atque apostolico more celebrationem (vt diximus) præcipuè solennitatis sub figura coronæ perpetuæ agere perdocuit. Quod mira diuinæ constat factum dispensatione pietatis, vt quoniam gens illa, quæ nouerat scientiam diuinæ cognitionis, libenter ac sine inuidia populis Anglorum communicare curauit: ipsa quoque postmodum per gentem Anglorum in eis, quæ minus habuerat, ad perfectam viuendi normam perueniret. Sicut è contra Britones, qui nolebant Anglis eam quæ habebant fidei christiænæ notitiam pandere, credentibus iam populis Anglorum & in regula fidei catholicæ per omnia instructis, ipsi ad huc inueterati & claudicantes à semitis suis, & capita fieri sine corona prætendunt, & solennia Christi sine ecclesiæ Christi societate venerantur. Susceperunt autem Hyenses monachi docente Egberto ritus viuendi catholicos, sub abbate Duumchado post annos circiter octoginta, ex quo ad prædicationem gentis Anglorum Aidanum miserant antistitem. Mansit autem vir Domini Egbertus annos tredecim in præfata insula, quam ipse velut noua quadam relucente gratia ecclesiasticæ societatis & pacis Christo consecrauerat. Annoque incarnationis dominicæ septingentesimo vicesimo octauo, quo Pascha dominicum octauo kalendarum Maiarum die celebrabatur, cum missarum solennia in memoriam eiusdem dominicæ resurrectionis celebrasset, eodem die & ipse migravit ad Dominum, ac gaudium summæ festiuitatis quod cum fratribus quos ad vnitatis gratiam conuerterat inchoauit, cum Domino & Apostolis ceterisque cæli ciuibus compleuit, imò

id

idipsum celebrare sine fine non desinit. Mira autem diuinę dispensatio prouisionis erat, quòd venerabilis vir non solum in Pascha transiit de hoc mundo ad patrem, verum etiam cum eo die Pascha celebraretur, quo nunquam prius in eis locis celebrari solebat. Gaudebant ergo fratres de cognitione certa & catholica temporis Paschalis, letabantur de patrocinio pergentis ad Dominum patris, pro quem fuerant correcti. Gratulabatur ille quòd eatenus in carne seruatus est, donec illum in Pascha die suos auditores, quem semper antea vitabant, suscipere ac secum agere videret. Sicque certus de illorum correctione reuerendissimus pater exultauit ut videret diem Domini, vidit, & gauisus est.

Quis sit in presentis status gentis Anglorum vel Britannię totius, cum recapitulatione chronica totius operis.

CAP. XXIII.

15

Anno dominicę incarnationis septingentesimo vicesimo quinto) qui erat annus septimus Offici regis Nordan Humbroꝝ qui Coenredo successerat) Viſfredus filius Ecgberti rex Cantuariorum defunctus est, nono die kalendarum Maiarum: & regni quod pro triginta quatuor & semis annos tenebat, filios tres Edilbertum, Eadbertum & Aldricum reliquit heredes. Anno post quem proximo Tobias Rhofensis ecclesię presul defunctus est, vir (ut supra meminimus) doctissimus. Erat enim discipulus beatę memorię magistrorum Theodori archiepiscopi & abbatis Adriani, unde (ut dictum est) cum eruditione literarum vel ecclesiasticarum vel generalium, ita Gręcã quoque cum Latina didicit linguam, ut tam notas & familiares sibi eas quam natiuitatis suę loquelã haberet. Sepultus verò est in porticu sancti Pauli apostoli, quam intro ecclesiam sancti Andreae sibi ipsi in locum sepulchri fecerat. Post quem episcopus officium Alduulf Bertuualdo archiepiscopo consecrante suscepit. Anno dominicę incarnationis septingentesimo vicesimo nono apparuerunt comete due circa solem, multum intuentibus terrorem incutientes. Vna quippe solem precedebat mane Orientem, altera vesperẽ sequebatur Occidentem, quasi Orienti simul & Occidenti diree cladis presagæ: vel certè vna diei altera noctis præcurrebat exortum, ut utroque tempore mala

mala mortalibus imminere signarent. Portabant autem facē ignis contra aquilonē quasi ad accendendum accliuem. Appa-
 rebantque mense Ianuario, & duabus fermè septimanis per-
 manebant. Quo tempore grauisissima Sarracenorum lues Gal-
 lias misera cede vastabat, & ipsi non multo post in eadem pro-
 uincia dignas suæ perfidię pœnas luebant. Quo anno sanctus
 vir Domini Ecgbertus, vt supra commemorauimus, ipso die
 Paschæ migravit ad Dominum: & mox peracto Pascha, hoc
 est, septimo Iduum Maiarum die Ofric rex Nordan Hum-
 brorum vita decessit, cum ipse regni, quod vndecim annis 10
 gubernabat, successorem fore Ceolvulfum decreuisset, fratrem
 illius q̄ ante se regnauerat Coenredi regis. Cuius regni & prin-
 cipia & processus tot ac tantis redundauere rerum aduersan-
 tium motibus, vt quid de his scribi debeat, quę ve habitu-
 ra sint finem singula necdum sciri valeat. Anno dominicæ 15
 incarnationis septingentesimo tricesimo primo Bertwald⁹ ar-
 chiepiscopus longa consumptus etate defunctus est, die quin-
 to Iduum Ianuariarum, qui sedit annos triginta septem, men-
 ses sex, dies quatuordecim. Pro quo anno eodem factus est ar-
 chiepiscopus vocabulo Tacuine de prouincia Merciorū, cum 20
 fuisset presbyter in monasterio quod vocatur Bruidum. Con-
 secratus est autem in Dorouernensi ciuitate à viris venerabili-
 bus Daniele Ventano & Ingualdo Londoniensi & Alduino
 Lucidfeldensi & Alduulfo Rhofensi antistitibus die decima Iu-
 nii mensis dominica, vir religione & prudentia insignis sa- 25
 cris quoque literis nobiliter instructus. Itaque in præsentī ec-
 clesiis Cantuariorum Tacuine & Alduulfus episcopi præfunt.
 Porro prouinciæ Oriëtalium Saxonum Ingualdus episcopus,
 prouinciæ Orientalium Anglorum Eadbertus & Hadulacus
 episcopi, prouinciæ Occidentalium Saxonum Daniel & For- 30
 there episcopi, prouinciæ Merciorum Alduinus episcopus. Et
 eis populis qui vltra annem Sabrinam ad Occidentem habi-
 tant Vualstodus episcopus: Prouincię Huicciorum Vvilfridus
 episcopus, prouinciæ Lindisfarorum Cymbertus episcopus
 præest, episcopatus Vectæ insule ad Danielē pertinet episcopū 35
 Ventæ ciuitatis. Prouincia Australium Saxonum iam ali-
 quot annis absque episcopo manens ministerium sibi episco-
 pale ab Occidentalium Saxonū antistite quærit. Et hæ omnes
 prouin-

5 prouinciæ ceteræque Australes ad confinium vsque Humbre
 fluminis cum suis quoque regibus Merciorum regi Edilbal-
 do subiectæ sunt. At verò prouinciæ Nordan Humborum, cui
 rex Ceoluuf præest, quatuor nunc episcopi præsulatum tenēt:
 10 Vvilfrid^o in Eboracēsi ecclesia, Edilvvald^o in Lindisfaronensi
 ecclesia, Acca in Hagustaldensi ecclesia, Pæthelmus in ea quæ
 Candida casa vocatur, quæ nuper multiplicatis fidelium ple-
 libus, in sedem pontificatus addita, ipsum primum habet an-
 15 tistitem. Pictorum quoque natio tempore hoc & foedus pacis
 cum gente habet Anglorum, & catholicæ pacis & veritatis cū
 vniuersali ecclesia particeps existere gaudet. Scoti qui Britan-
 niām incolunt suis contenti finibus, nihil cōtra gentē Anglo-
 rum insidiarum moliuntur aut fraudium. Britones quàmuis
 & maxima ex parte domestico sibi odio gentem Anglorum,
 20 & totius catholicæ ecclesiæ statutū Pascha, minus rectè mori-
 busque improbis impugnent, tamen & diuina sibi & huma-
 na profus resistente virtute in neutro cupitum possunt obti-
 nere propositum. Quippe qui quàmuis ex parte sui sint iuris,
 nonnulla tamen ex parte Anglorum sunt seruitio mancipa-
 25 ti. Et arridente pace ac serenitate temporum, plures in gen-
 te Nordan Humborum tam nobiles quàm priuati se suosque
 liberos depositis armis satagunt magis accepta tonsura mona-
 sterialibus ascribere votis, quàm bellicis exercere studiis. Que
 res quem sit habitura finem posterior ætas videbit . Hic est
 in præsentiarū vniuersæ status Britannia, anno aduentus

Anglorum in Britanniam circiter ducētesimo octo
 gesimo quinto, dominicæ autē incarnationis
 anno septingentesimo tricesimo primo.

In cuius regno perpetuo exaltet ter-
 ra, & congratulante in fide eius.

Britannia, lætentur insule
 multæ, & confitean-

tur memoriæ

sanctitatis

eius.

Ecclesiasticæ historiæ gentis An-
 glorum libri quinti

FINIS.

Anglorum Libellus... [The text is extremely faint and illegible, appearing to be a historical document or treatise.]

EPITOME SIVE BREVIARIUM

TOTIVS PRAECEDENTIS HISTORIAE AN-
glorum per eundem venerabilem Bedam An-
glosaxonem, cum auctario cuius-
dam alterius.

VERVM EA QVAE TEMPORVM DISTINCTIONE latinus digesta sunt, ob memoriam conferuandam breuiter recapitulari placuit. Anno igitur ante incarnationem dominicam sexagesimo Caius Iulius cesar primus Romanorum Britanniam bello pulsauit, & vicit, nec tamen ibi potuit regnum obtinere.

Anno ab incarnatione Domini quadragesimo sexto Claudius secundus Romanorum Britannias adiens, plurimam insulae partem in deditioem recepit, & Orchadas quoque insulas Romano adiecit imperio.

Anno ab incarnatione Domini centesimo sexagesimo septimo Eleutherius Romae praesul factus quindecim annos ecclesiam gloriosissime rexit, cui literas rex Britanniae Lucius mittens, vt Christianus efficeretur petiit & impetrauit.

Anno ab incarnatione Domini centesimo octogesimo nono Seuerus imperator factus decem & septem annis regnauit, qui Britanniam vallo a mari vsque ad mare praecinxit.

Anno trecentesimo octogesimo primo Maximus in Britannia creatus imperator, in Galliam transiit, & Gratianum interfecit.

Anno quadringentesimo nono Roma a Gotthis fracta est, ex quo tempore Romani in Britannia regnare cessarunt.

Anno quadringentesimo tricesimo Palladius ad Scotos in Christum credentes a Caestino Papa primus mittitur episcopus.

Anno quadringentesimo quadragesimo nono Martianus cum Valentiniano imperium suscipiens septem annis tenuit. Quorum tempore Angli a Britonibus accersiti, Britanniam adierunt.

EPITOME HISTORIAE

Anno quingentesimo vicesimo octauo eclipsis solis facta est decimo quarto Calendarum Martiarum ab hora prima vsque ad tertiam.

Anno quingentesimo quadragesimo eclipsis solis facta est duodecimo kalendas Iulii, & apparuerunt stellæ pene hora dimidia ab hora diei tertia.

Anno quingentesimo quadragesimo septimo Ida regnare cœpit, à quo regalis Nordan Humborum profapia originem tenet, & duodecim annis in regno permansit.

Anno quingentesimo sexagesimo quinto Columba presbyter de Scotia venit Britanniam ad docendos Pictos, & in insula Hii monasterium fecit.

Anno quingentesimo nonagesimo sexto Gregorius papa misit Britanniam Augustinum cum monachis, qui verbum Dei genti Anglorum euangelizarent.

Anno quingentesimo nonagesimo septimo venere Britanniam præfati doctores, qui fuit annus plus minus ceterimus quinquagesimus aduentus Anglorum in Britanniam.

Anno sexcentesimo primo misit papa Gregorius pallium Britanniam Augustino episcopo iam facto, & plures verbi ministros cum quibus & Paulinum.

Anno sexcentesimo tertio pugnatum est Addeglastane.

Anno sexcentesimo quarto Orientales Saxones fidem Christi perceperunt sub rege Geberto & antistite Mellito.

Anno sexcentesimo quinto Gregorius papa obiit.

Anno sexcentesimo decimo sexto Edilbertus rex Cantuariorum defunctus est.

Anno sexcentesimo vicesimo secundo Paulinus à Iusto archiepiscopo ordinatur genti Nordan Humborum antistes.

Anno sexcentesimo vicesimo sexto Eandfleda filia Eduini regis baptizata est cum duodecim in sabbato Penthecostes.

Anno sexcentesimo vicesimo septimo Eduinus rex baptizatus est cum sua gente in Pascha.

Anno sexcentesimo tricesimo tertio Eduino rege perempto Paulinus Cantiam rediit.

Anno sexcentesimo quadragesimo Eadbaldus rex Cantuariorum obiit.

Anno

Anno sexcentesimo quadragesimo secundo Ofvvaldus rex occisus est.

Anno sexcentesimo quadragesimo quarto Paulinus quondam Eboraci, sed nunc Rhofensis ciuitatis episcopus migravit ad Dominum.

Anno sexcentesimo quinquagesimo primo Ofvvine rex occisus, & Aidan episcopus defunctus est.

Anno sexcentesimo quinquagesimo tertio Middilangli sub principe Penda fidei mysteriis sunt imbuti.

Anno sexcentesimo quinquagesimo quinto periit Penda, & Mercii facti sunt Christiani.

Anno sexcentesimo sexagesimo quarto eclipsis solis facta Earcombertus rex Cantuariorum defunctus & Colmanus cum suis ad Scotos reuersus est, & pestilentia venit. Et Cead-da ac Vvilfridus Nordan Humbrorum ordinantur episcopi.

Anno sexcentesimo sexagesimo octauo Theodorus ordinatur episcopus.

Anno sexcentesimo septuagesimo Ofvvi rex Nordan Humbrorum obiit.

Anno sexcentesimo septuagesimo tertio, Ecgbertus rex Cantuariorum obiit. Et synodus facta est ad Herudforda presente Ecgfrido rege, presidente verò Theodoro archiepiscopo, vtilima decem capitulorum.

Anno sexcentesimo septuagesimo quinto Vulfhere rex Merciorum postquam septendecim annis regnauerat defunctus, Edilredo fratri reliquit imperium.

Anno sexcentesimo septuagesimo sexto Edilredus vastauit Cantiam.

Anno sexcentesimo septuagesimo octauo cometa apparuit, Vvilfridus episcopus à sede sua pulsus est ab Ecgfrido rege, & pro eo Bosa Eata & Eadhedus consecrati antistites.

Anno sexcentesimo septuagesimo nono Elfvini occisus est.

Anno sexcentesimo octogesimo facta est synodus in campo Hedfelda de fide catholica presidente archiepiscopo Theodoro, in quo adfuit & Iohannes abbas Romanus, quo anno Hilda abbatissa in Streaneshale obiit.

Anno sexcentesimo octogesimo quinto Ecgfridus rex Nordan Humbrorum occisus est.

E P I T O M E H I S T O R I A E

Anno eodem Lothari rex Cantuariorum obiit.

Anno sexcentesimo octogesimo octavo Ceadualla rex Occidentalium Saxonum Romam de Britannia pergit.

Anno sexcentesimo nonagesimo Theodorus archiepiscopus obiit.

Anno sexcentesimo nonagesimo septimo Ostrida regina à suis, id est, Merciorum primatibus interempta est.

Anno sexcentesimo nonagesimo octavo Berthredus dux regius Nordan Humbrorum à Pictis interfectus est.

Anno septingentesimo quarto Edilredus postquam triginta & unum annos genti Merciorum præfuit, monachus factus, Conredo regnum dedit.

Anno septingentesimo quinto Aldfridus rex Nordan Humbrorum defunctus est.

Anno septingentesimo nono Conredus rex Merciorum postquam sex annos regnavit Romam pergit.

Anno septingentesimo undecimo Berthfridus præfectus cum Pictis pugnavit.

Anno septingentesimo decimosexto Osfredus rex Nordan Humbrorum interfectus est. Et rex Merciorum Ceolredus defunctus est. Et vir Domini Echbertus Hiienses monachos ad catholicum Pascha, & ecclesiasticam correxit tonsuram.

Anno septingentesimo vicesimo quinto Vvichtredus rex Cantuariorum obiit.

Anno septingentesimo vicesimo nono cometæ apparuerunt, sanctus Egbertus transiit, Ofrichus mortuus est.

Anno septingentesimo tricesimo primo Berthvvaldus archiepiscopus obiit.

Anno eodem Tarvini consecratus est archiepiscopus.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo tricesimo secundo Egbertus pro Vvilfrido Eboraci episcopus factus, Cymbertus episcopus Lindisfarorum obiit.

Anno septingentesimo tricesimo tertio eclipsis facta est solis decimo octavo kalendas Septembris circa horam diei tertiam, ita ut penè totus orbis solis quasi nigerrimo & horrendo scuro videretur esse coopertus.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo tricesimo tertio Tarvini archiepiscopus, accepto ab apostolica auctoritate

te pallio, ordinavit Alvich & Sigfridum episcopos.

Anno septingentesimo tricesimo quarto luna sanguineo rubore perfusa quasi hora integra secunda kalendarū Februariarum circa gallicantum, dehinc nigredine subsequente ad lucem propriam reuerfa.

Anno ab incarnatione Christi septingentesimo tricesimo quarto Taryvini episcopus obiit.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo tricesimo quinto Nothelm^o archiepiscopus ordinatur, & Ecgbertus episcopus, accepto ab apostolica sede pallio, primus post Paulinū in archiepiscopatum confirmatus est, ordinavitque Fruidbertum & Fruidvvaldum episcopos, & Beda presbyter obiit.

Anno septingentesimo tricesimo septimo nimia siccitas terram fecit infœcundam, & Ceoluulfus sua voluntate attonsus regnum Eadberto reliquit.

Anno ab incarnatione Christi septingentesimo tricesimo nono Edilhartus Occidentalium Saxonum rex obiit, & Nothelmus archiepiscopus.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo quadragesimo Cudbertus pro Nothelmo consecratus est. Edilvvaldus rex Merciorum per impiam fraudem vastabat partem Nordan Humbrorum, eratque rex eorum Eadbertus occupatus cum suo exercitu contra Pictos. Edilvvaldus quoque episcopus obiit, & pro eo Conyvulfus ordinatur antistes. Aruvvini & Eadbertus interempti.

Anno septingentesimo quadragesimo primo siccitas magna terram occupavit. Carolus rex Francorum obiit, & pro eo filii Caroloman & Pippin regnum acceperunt.

Anno septingentesimo quadragesimo quinto Vvilfridus episcopus & Ingualdus Lundoniæ episcopus migraverunt ad Dominum.

Anno septingentesimo quadragesimo septimo Herefrid^o vir Dei obiit.

Anno septingentesimo quinquagesimo Cudretus rex Occidentalium Saxonum surrexit contra Edilvvaldum regem & Oengufum. Theneor^o atque Eanred^o obiit. Eadbertus campū Cyil cum aliis regionibus suo regno addidit.

Anno septingentesimo quinquagesimo sexto, anno

EPIT. HISTO. ANGL:

regis Eadberti quinto Idus Ianuarias eclipsis solis facta est, Postea eodem anno & mense, hoc est, nono kalendarum Februarium luna eclipsim pertulit horrendo & nigerimo scuto.

Anno septingentesimo quinquagesimo quarto Bonifacius qui & Vvinnfridus Francorum episcopus cum quinquaginta tribus martyrio coronatus est, & pro eo Redgerus consecratur archiepiscopus à Stephano papa.

Anno septingentesimo quinquagesimo septimo Edilbald^o rex Merciorum à suis tutoribus noctu morte fraudulenta miserabiliter peremptus occubuit, Beonred^o regnare cœpit, Cymvvulfus rex Occidentalium Saxonum obiit. Eodem etiam anno Offa fugato Beonredo Merciorum regnum sanguinolento quæsiuit gladio.

Anno septingentesimo quinquagesimo octauo Eadbertus rex Nordan Humbitorum Dei amoris causa & cœlestis patrię, violentia accepta sancti Petri tonsura, filio suo Osvvulfo regnum reliquit.

Anno septingentesimo quinquagesimo nono Osvvulfus à suis ministris facinorosè occisus est. Et Edilvvaldus anno eodem à sua plebe electus, intrauit in regnum: cuius secundo anno magna tribulatio mortalitatis venit, & duobus fermè annis permanfit, populantibus duris ac diuersis egritudinibus; maximè tamen dysenterię languore.

Anno septingentesimo sexagesimo primo Oengus Pictorum rex obiit. Qui regni sui principium vsque ad finem facinore cruento tyrannus perduxit carnifex, & Osvvini occisus est.

Anno septingentesimo sexagesimo quinto Aluchredus rex susceptus est in regnum.

Anno septingentesimo sexagesimo sexto Ecgbertus archiepiscopus prosapia regali ditatus, ac diuina

scientia imbutus, & Erithubertus verè fideles episcopi ad Dominum migrauerunt.

Hæc

HAEC de historia ecclesiastica Britannorum,
& maximè gētis Anglorum, prout vel ex literis
antiquorū, vel ex traditione maiorum, vel ex
mea ipse cognitione scire potui, Domino adiu-
uante, digessi Beda Dei famulus & presbyter
monasterii beatorum apostolorum Petri & Pauli, quod est ad
Vvirimudam & Ingiruum. Qui natus in territorio eiusdem
monasterii, cū essem annorum septem cura propinquorum
datus sum educandus reuerendissimo abbati Benedicto ac
deinde Ceolfrido, cunctumque ex eo tempus vitę in eiusdem
monasterii habitatione peragens, omnem meditandis scriptu-
ris operam dedi, atque inter obseruantiam discipline regula-
ris & quotidianam cantandi in ecclesia curam semper aut di-
scere, aut docere, aut scribere dulce habui. Decimo nono autē
vitę meę anno diaconatum, tricesimo gradum presbyteratus,
vtrumq; p̄ ministeriū reuerendissimi episcopi Ioannis, iuben-
te Ceolfrido abbate, suscepi. Ex quo tēpore accepti presbytera-
tus vsque ad annum ætatis meę quinquagesimum nonum
hęc in scripturam sanctam meā meorumque necessitati, ex
opusculis venerabilium patrum breuiter annotare siue etiam
ad formam sensus & interpretationis eorum superadiicere
curauī.

In principium Genesis vsque ad natiuitatem Isaac, & electio-
nem Israēlis, & Ismahelis reprobationem libros tres.

De tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum libros
tres.

Item in primam partem Samuhelis, id est, vsque ad mortem
Saulis libros quatuor.

De edificatione templi allegoricę expositionis, sicut & cętera
libros duos.

Item in Regum librum triginta quęstionum.

In Prouerbia Salomonis libros tres.

In Cantica canticorum libros sex.

In Isaiam, Daniele, duodecim prophetas, & partem Ihere-
mię, distinctiones capitulorum ex tractatu beati Ierony-
mi excerptas.

In Esdras & Neemiam libros tres.

In canticum Abacuch librum vnum.
 In librum beati patris Tobie explanationis allegoricæ de
 Christo & ecclesia librum vnum.
 Item capitula lectionum in pentateuchum Moyfi, Iosue,
 Iudicum.
 In libros Regum & verba dierum.
 In librum beati patris Iob.
 In parabolas, Ecclesiasten, & Cantica canticorum.
 In Ifaiam prophetam.
 In Efdram quoque & Neemiam.
 In euangelium Marci libros quatuor.
 In euangelium Lucae libros sex.
 Homiliarum euangelii libros duos.
 In apostolum, quęcunque in opusculis sancti Augustini expo-
 sita inueni, cuncta per ordinem transcribere curauim.
 In Actus apostolorum libros duos.
 In epistolas septem canonicas libros singulos.
 In Apocalypsim sancti Ioannis libros tres.
 Item capitula lectionum in totum nouum testamentum ex-
 cepto Euangelio.
 Item librum Epistolarum ad diuersos videlicet, De sex ætati-
 bus sæculi vna est. De mansionibus filiorum Israël, vna.
 De eo quod ait Ifaias, Et cludentur ibi in carcere, & post
 dies multos visitabuntur, vna. De ratione bisexti, & de
 æquinoctio iuxta Anatholium, vna.
 Item de historiis sanctorum. Librum vitę & passionis sancti
 Felicis confessoris, de metrico Paulini opere, in profam
 transtuli.
 Librum vitę & passionis sancti Anastasii, malè de Græco
 translatum, & peius à quodam imperito emendatum, pro
 ut ad sensum correxi.
 Vitam sancti patris monachi simul & antistitis Cudberti, &
 prius heroico metro, & postmodum plano sermone de-
 scripsi.
 Historiam abbatum monasterii huius, in quo superne pietati
 deseruire gaudeo, Benedicti, Ceolfredi, & Vvertberti, in li-
 bellis duobus.
 Historiam quoq; Ecclesiasticã gentis nostre, in quinq; libris
 Marty-

Martyriologium de nataliciis sanctorum martyrum diebus,
in quo omnes, quos inuenire potui, non solum qua die,
verum etiam quo genere certaminis vel sub quo iudice
mundum vicerint, diligenter annotare studui.

Librum Hymnorum diuerso metro siue rhythmico.

Librum Epigrammatum heroico metro siue elegiaco.

De natura rerum & de temporibus libros singulos.

Item de temporibus librum vnum maiorem.

Librum etiam de orthographia alphabeti ordine distinctum.

Item librum de metrica arte & huic adiunctum alium.

De schematibus & tropis libellum, hoc est, de figuris modisque
locutionum, quibus scriptura sancta contexta est.

ORATIO BEDAE AD CHRISTVM.

TE deprecor bone IESV, vt cui propitius donasti verba tuae
sapientiae vel scientiae dulciter haurire, dones etiam beni-
gnus aliquando ad te omnis sapientiae fontem peruenire, &
apparere semper ante faciem tuam, qui viuis & regnas Deus
per omnia secula seculorum, Amen.

EPIGRAPHVM DE EODEM.

Beda Dei famulus monachorum nobile fydus
Finibus e terra, profuit ecclesiae.

Soles iste patrum scrutando per omnia sensum,

Eloquio vigit, plurima composuit.

Annos in hac vita ter duxit vitae triginta,

Presbyter officio, utilis ingenio.

Iunii septenis viduatus carne kalendis

Angligena, angelicam commeruit patriam.

Obiit anno ab incarnatione septingentesimo trice-
simo quinto, ab obitu vero beati Gregorii
pape centesimo vicesimo septimo.

Omnes

BEDA AD LECTOREM.

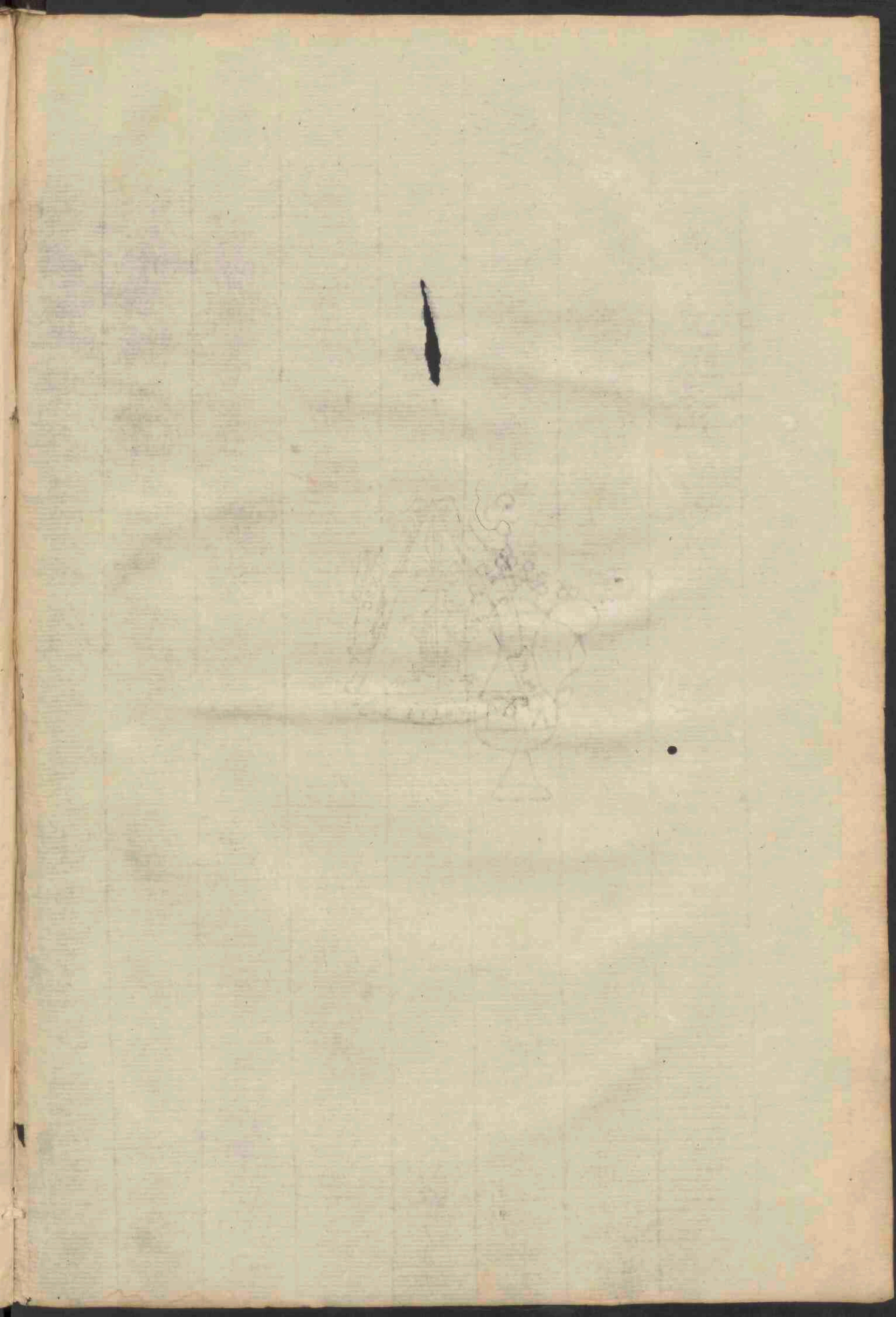
OMNES ad quos hæc historia peruenire poterit nostræ nationis legentes siue audientes suppliciter precor, vt pro meis infirmitatibus & mētis & corporis apud supernam clementiam sæpius interuenire meminerint: & in suis quique prouinciis hanc mihi suæ remunerationis vicem rependant, vt qui de singulis prouinciis siue locis sublimioribus, quæ me moratu digna atque incolis grata crediderim, diligenter adnotare curauim, apud omnes fructû piæ intercessionis inueniam.

Vale.

ANTVERPIAE.

Excudebat Ioannes Grauius Typographus.

Anno, M. D. L.

9778

OCN 1191018064

